

MEGALAPOZÓ TANULMÁNY

Mezőberény Integrált Településfejlesztési Stratégiájához

Megbízó:

Mezőberény Város Önkormányzata

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatási Hálózat

R K I

Regionális Kutatások
Intézete

Készítette:

Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont

Regionális Kutatások Intézete

Alföldi Tudományos Osztály

Kecskeméti Csoport

Szerzők:

Dr. Lennert József

Dr. Farkas Jenő Zsolt

Dr. Hoyk Edit

Dr. Kovács András Donát

Dr. Vasárus Gábor László

2021. február

Kecskemét

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	1
ÁBRAJEGYZÉK	4
1. HELYZETFELTÁRÓ MUNKARÉSZ	6
1.1. Településhálózati összefüggések, a település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok .	6
1.1.1 A város térségi helyzete.....	6
1.1.2 Mezőberény szerepe a Megyében és a Közép-Békési Településeggyüttesben	7
1.2. A területfejlesztési dokumentumokkal való összefüggések vizsgálata	11
1.2.1 Kapcsolódás az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióhoz.....	11
1.2.2 Kapcsolódás Békés Megye Területfejlesztési Konceptiójához és egyéb dokumentumokhoz	14
1.3. A területrendezési tervekkel való összefüggések vizsgálata	16
1.3.1 Mezőberény helye országos tervhierarchiában.....	16
1.3.2. Kapcsolódás a Békés Megye Területrendezési Tervéhez.....	18
1.4. A szomszédos települések hatályos településszerkezeti terveinek – az adott település fejlesztését befolyásoló – vonatkozó megállapításai.....	22
1.5. Hatályos településfejlesztési döntések bemutatása.....	25
1.5.1. A hatályos fejlesztési koncepció, integrált településfejlesztési stratégia vonatkozó megállapításai	25
1.5.2. Hatályos településfejlesztési és településrendezési szerződések	27
1.6. A település településrendezési tervi előzményeinek vizsgálata	28
1.6.1. A hatályban levő településrendezési eszközök.....	28
1.6.2. A hatályos településszerkezeti terv megállapításai, megvalósult elemek.....	29
1.7. A település társadalma.....	33
1.7.1. Demográfia, népesség, nemzetiségi összetétel, képzettség, foglalkoztatottság, jövedelmi viszonyok, életminőség	33
1.7.2. Térbeli-társadalmi rétegződés, konfliktusok, érdekviszonyok	39
1.7.3. Települési identitást erősítő tényezők.....	39
1.8. A település humán infrastruktúrája	43
1.8.1. Humán közszolgáltatások	43
1.8.2. Esélyegyenlőség biztosítása	53
1.9. A település gazdasága	55
1.9.1. A település gazdasági súlya, szerepköre.....	55
1.9.2. A település főbb gazdasági ágazatai, jellemzői	56
1.9.3. A gazdasági szervezetek jellemzői	58
1.9.4. A gazdasági versenyképességet befolyásoló tényezők.....	62
1.9.5. Ingatlanpiaci viszonyok.....	64
1.10. Az önkormányzat gazdálkodása, a településfejlesztés eszköz- és intézményrendszere.....	66

1.10.1. Költségvetés, vagyongazdálkodás, gazdasági program.....	66
1.10.2. Az önkormányzat településfejlesztési tevékenysége, intézményrendszere	69
1.10.3. Gazdaságfejlesztési tevékenység.....	71
1.10.4. Foglalkoztatáspolitiká.....	71
1.10.5. Lakás- és helyiséggazdálkodás.....	72
1.10.6. Intézményfenntartás	73
1.10.7. Energiagazdálkodás.....	73
1.11. Településüzemeltetés.....	75
1.12. A táji és természeti adottságok vizsgálata	76
1.12.1. Természeti adottságok	76
1.12.2. Tájhasználat, tájszerkezet	78
1.12.3. Védett, védendő táji-, természeti értékek, területek	82
1.12.4. Tájhasználati konfliktusok és problémák értékelése	86
1.13. Zöldfelületi rendszer vizsgálata.....	88
1.13.1 A települési zöldfelületi rendszer elemei.....	88
1.13.2. A zöldfelületi rendszer konfliktusai és problémái	90
1.14. Az épített környezet vizsgálata.....	92
1.14.1 A város épített környezete és belterületének építésügyi szabályozása	92
1.14.2 Mezőberény külterületének épített- és természeti környezeti értékei.....	96
1.15. Közlekedés	99
1.15.1. Hálózatok és hálózati kapcsolatok.....	99
1.15.2. Közúti közlekedés	101
1.15.3. Községi közlekedés.....	101
1.15.4. Kerékpáros és gyalogos közlekedés	102
1.15.5. Parkolás	104
1.16. A város közműellátottsága	105
1.16.1. Ivóvíz- és csatornahálózat	105
1.16.2. Hulladékgazdálkodás.....	106
1.16.3. Energiaellátás	106
1.16.4. Úthálózat	107
1.16.5. Informatikai hálózatok.....	107
1.17. Környezetvédelem (és településüzemeltetés).....	109
1.17.1. Talaj.....	109
1.17.2. Felszíni és a felszín alatti vizek	109
1.17.3. Levegőtisztaság és védelme	110
1.17.4. Zaj- és rezgésterhelés	111
1.17.5. Sugárzás-védelem.....	111

1.17.6. Hulladékkezelés.....	111
1.17.7. Vizuális környezetterhelés.....	113
1.17.8. Árvízvédelem	114
1.17.9. Fennálló környezetvédelmi konfliktusok, problémák	114
1.18. Katasztrófavédelem	116
1.18.1. Építésföldtani korlátok	116
1.18.2. Vízrajzi veszélyeztetettség	117
1.19. Ásványi nyersanyag lelőhely.....	121
1.20. Városi klíma	122
2. HELYZETELEMZŐ MUNKARÉSZ.....	126
2.1. A vizsgált tényezők elemzése, egymásra hatásuk összevetése.....	126
3. HELYZETÉRTÉKELŐ MUNKARÉSZ.....	136
3.1. A helyzetelemzés eredményeinek értékelése, szintézis.....	136
3.1.1. A folyamatok értékelése	136
3.1.2. A település és környezetének fejlesztését befolyásoló külső és belső tényezők összefoglaló értékelése	138
3.1.3. A településfejlesztés és -rendezés kapcsolata.....	141
3.2. Érték- és problématérkép.....	143
3.3. Eltérő jellemzőkkel rendelkező településrészek.....	144
3.3.1. Eltérő jellemzőkkel rendelkező településrészek lehatárolása és bemutatása.....	144
3.3.2. A szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett területek lehatárolása, térképi ábrázolása és helyzetelemzése (potenciális akcióterületek).....	153

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Mezőberény helyzete a hazai városhálózatban	6
2. ábra: Mezőberény és Békés megye népességváltozása 1990-2019.....	7
3. ábra: Békés megye járásai	8
4. ábra: A leghátrányosabb helyzetű járások Békés megyében.....	9
5. ábra: Az OFTK célrendszere	13
6. ábra Békés Megye Területfejlesztési Konceptiójának célrendszere.....	15
7. ábra: Az OTTrT szerkezeti tervének kivágata.....	18
8. ábra: Kivágat Békés Megye Területrendezési Tervéből a vonalas infrastruktúra meglévő és tervezett elemeivel.....	20
9. ábra: Mezőberénnyel határos települések	22
10. ábra. Mezőberény városának célpiramisa a 2010-es IVS alapján.....	25
11. ábra: A 2010-es Integrált Városfejlesztési Stratégiában lehatárolt városrészek és azonosított szegregátumok	26
12. ábra: Mezőberény külterületének szabályozási terve.....	28
13. ábra: Mezőberény belterületi szabályozási terve.....	29
14. ábra: Mezőberény belterületi területhasználati kategóriái a szabályozási terv alapján.....	30
15. ábra: Mezőberény külterületi területhasználati kategóriái a szabályozási terv alapján.....	32
16. ábra: Mezőberény népességének változása a népszámlálások tükrében	33
17. ábra: Az elmúlt évek természetes népmozgalmi és vándormozgalmi trendjei	33
18. ábra: Mezőberény város korszerkezetének alakulása az elmúlt fél évszázadban	34
19. ábra: Mezőberény korfája 2020.....	35
20. ábra: Mezőberény, Békés megye és Magyarország 7 éves és idősebb népességének megoszlása legmagasabb iskolai végzettség alapján.....	36
21. ábra: Nyilvántartott álláskeresők számának alakulása Mezőberényben	37
22. ábra: Nyilvántartott álláskeresők számának havi alakulása 2020-ban, Mezőberény	37
23. ábra: Az egy főre jutó SZJA adóalapot képző jövedelem, és a 100 főre jutó személygépkocsik száma.....	38
24. ábra: Az oktatási-nevelési ellátás elhelyezkedése Mezőberényben	49
25. ábra: Az egészségügyi és idősgondozási ellátás elhelyezkedése Mezőberényben	52
26. ábra: A foglalkoztatottak ágazati megoszlása a 2011-es népszámlálás adatai alapján	56
27. ábra: Az Opten.hu adatbázisban szereplő mezőberényi székhelyű, működő vállalkozások alapítási idő szerint.....	60
28. ábra: Az Opten adatbázisban szereplő működő mezőberényi vállalkozások székhelye	61
29. ábra: Ipari és kereskedelmi használatban álló területek Mezőberényben (pirossal kiemelve).....	62
30. ábra: Magyarország éghajlati körzetei	76
31. ábra: Mezőberény felszínborítása 2018-ban.....	79
32. ábra: Ex lege védett kunhalmok	83
33. ábra: Mezőberényi Szikes tó Természetvédelmi Terület	83
34. ábra: Egyedi tájértékek.....	84
35. ábra: Körösök Völgye Natúrpark	84
36. ábra: Országos Ökológiai Hálózat.....	85
37. ábra: Zöldfelületek a belterületen.....	89
38. ábra: A Wenckheim-Fejérváry kastély kastélyparkja 1928-ban	90
39. ábra: Mezőberény a 3. katonai felmérés kivágatán	92

40. ábra: Új építésű lakások aránya (%).....	93
41. ábra: Mezőberény belterületének építészeti értékei.	95
42. ábra: Mezőberény külterületének környezeti értékei.	97
43. ábra: Mezőberény közlekedésföldrajzi helyzete	99
44. ábra: Az M44-es autót út nyomvonala	100
45. ábra: Mezőberény kerékpárútjai.....	102
46. ábra: Mezőberény környékének kerékpárútjai (késsel jelölve).....	103
47. ábra: Árnyékolás nélküli parkoló a Penny áruháznál.....	104
48. ábra: Mezőberény építésföldtani korlátai Békés Megye Területrendezési Tervében	116
49. ábra: A 30 éves elöntési valószínűség a város térségében	117
50. ábra: A 30 éves elöntési valószínűség a település északi területein (2 méternél magasabb elöntési mélységgel).....	118
51. ábra: Mezőberény rendszeresen belvízjárta területei.	119
52. ábra: Felszíni hőmérséklet 2018.08.13-án 15 óra 33 perckor	124
53. ábra: Mezőberény városának érték- és problématérképe	143
54. Ábra Mezőberény városrészei, és övezeti beosztása a szabályozási terv alapján.....	145
55. ábra: A szegregációs mutató értéke és KSH által a lehatárolt szegregátumok	153
56. ábra: Mezőberény 1. számú szegregátuma az Északi kertváros városrészben.....	155
57. ábra: Mezőberény 2.-es számú szegregációval veszélyeztetett területe (bal) és szegregátuma (jobb) Magyarvég városrészben	157

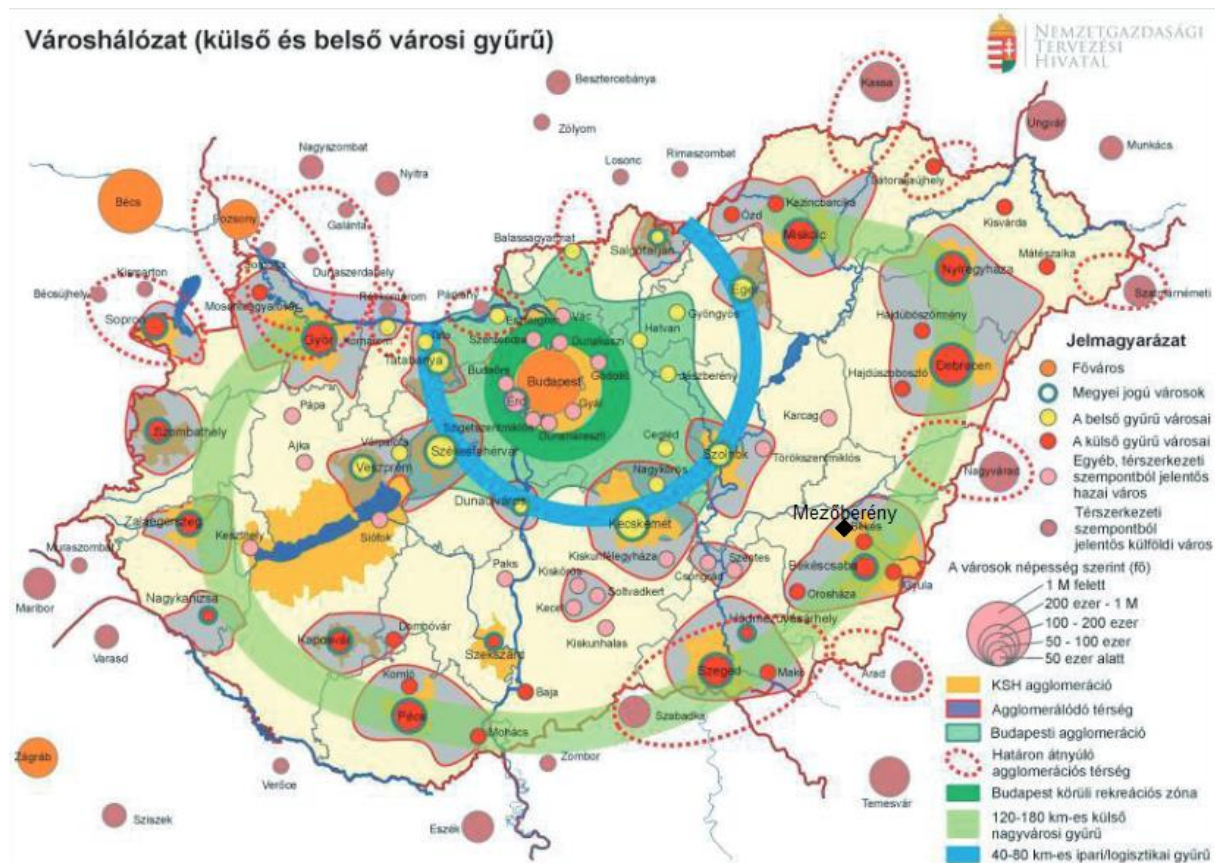
1. HELYZETFELTÁRO MUNKARÉSZ

1.1. Településhálózati összefüggések, a település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok

1.1.1 A város térségi helyzete

Mezőberény a Dél-alföldi régióban, Békés megye középső részén helyet foglaló kisváros. Területe 118,53 km², népessége 10 254 fő, átlagos népsűrűsége 87 fő/km². A város és a közvetlen térségének fekvése sajátos kettősséget hordoz. Bár az ország egy kevésbé dinamikus területén, a marginalizálódó külső periféria közelében helyezkedik el, mégis számos kiaknázható lehetőséget biztosít földrajzi fekvése. A térség határ-menti jellege lehetőséget ad a szomszédos országokkal való kapcsolattartásra, gazdasági, infokommunikációs és infrastrukturális kapcsolódásra. Ezzel nem csak a közvetlen terület és a tágabb régió jelentősége emelhető a jövőben, de erősíthető az ország makro-regionális szerepe.

1. ábra: Mezőberény helyzete a hazai városhálózatban

Forrás: Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió

Az OFTK a területi specifikus célok között kiemeli a határon átnyúló városkapcsolatok erősítésének fontosságát. Békéscsabát és vonzáskörzetét (így a Közép-Békési Településeggyüttest és annak környezetét) Temesvár, Arad és Nagyvárad irányában történő együttműködés szempontjából fontos kaputérségként emeli ki. Különösen a nemzetközi foglalkoztatási és gazdasági együttműködést emelve ki az élelmiszeripar, gasztroturizmus, a nyomda- és építőanyagipart hangsúlyozva. Előnyös, hogy Románia számos az országos

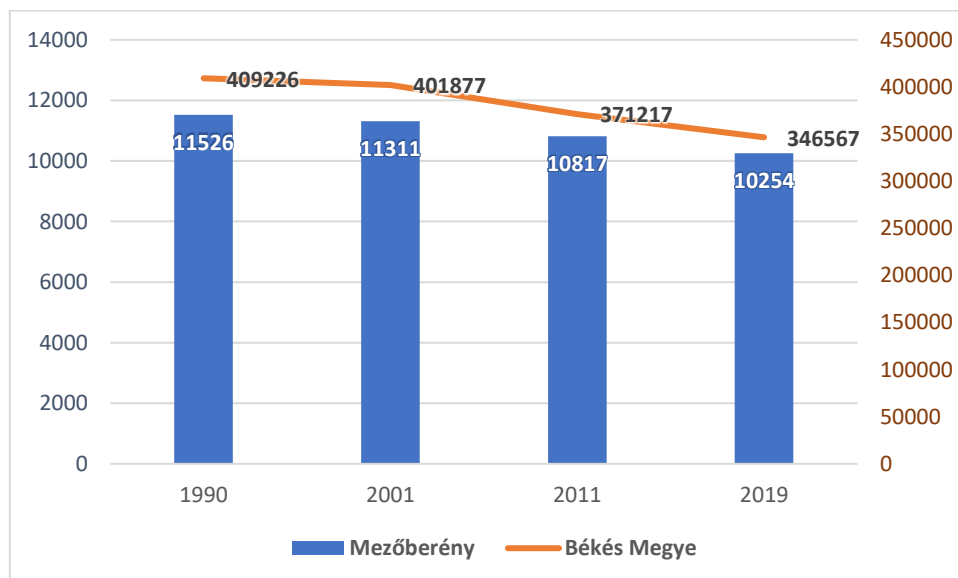
átlagnál dinamikusabb agglomerációja a békési határ környezetében terül el, így elérhető távolságban van a Temesvár–Arad–Nagyvárad tengely.

Szintén jelentős tényező, hogy a Transzeurópai Közlekedési Hálózat (TEN-T) gerincét képző tíz fő folyosóból kettő is érinti Mezőberény tágabb környezetét. Így főúton elérhető távolságban van a 4. Berlin-Athén korridor és a 10. számú Strasbourg-Duna korridor. Az előbbi útvonal részét képező 5-ös autópálya Magyarország területén Szeged illetve Kecskemét felől, a 10. számú korridor pedig hazánkban Szeged illetve Makó felé, Romániába átlépve pedig Arad felé is elérhető 1,5 óra utazással. Fontos kiemelni, hogy a már említett 4. és a Rajna–Duna korridor vasúti nyomvonala egyaránt Békéscsabán halad át. Mivel Mezőberényben megáll a Budapest–Békéscsaba–Lökösháza vonalon közlekedő minden hazai és számos nemzetközi szerelvény a város helyzete kiválónak mondható, különösen, mert 2014-óta a vonalon elérhető a 160 km/h maximális sebesség.

E földrajzi helyzet városunkat tágabb kontextusban számos lehetőséghez juttattja. Mezőberény közvetlenül kapcsolódik az Európai Unió kelet–nyugat irányú ütőereihez, ezáltal részt vehet a gazdasági integráció fokozódása által nyújtott potenciálok kiaknázásában. Ezen túl, a hazai külső városgyűrű részét képező Közép-Békési Településeggyüttes részeként a nyugat-romániai fejlődési csomópontokkal (Nagyvárad, Arad, Temesvár) való együttműködés fejlődése is kamatozhat a város számára.

1.1.2 Mezőberény szerepe a Megyében és a Közép-Békési Településeggyüttesben

2. ábra: Mezőberény és Békés megye népességváltozása 1990-2019

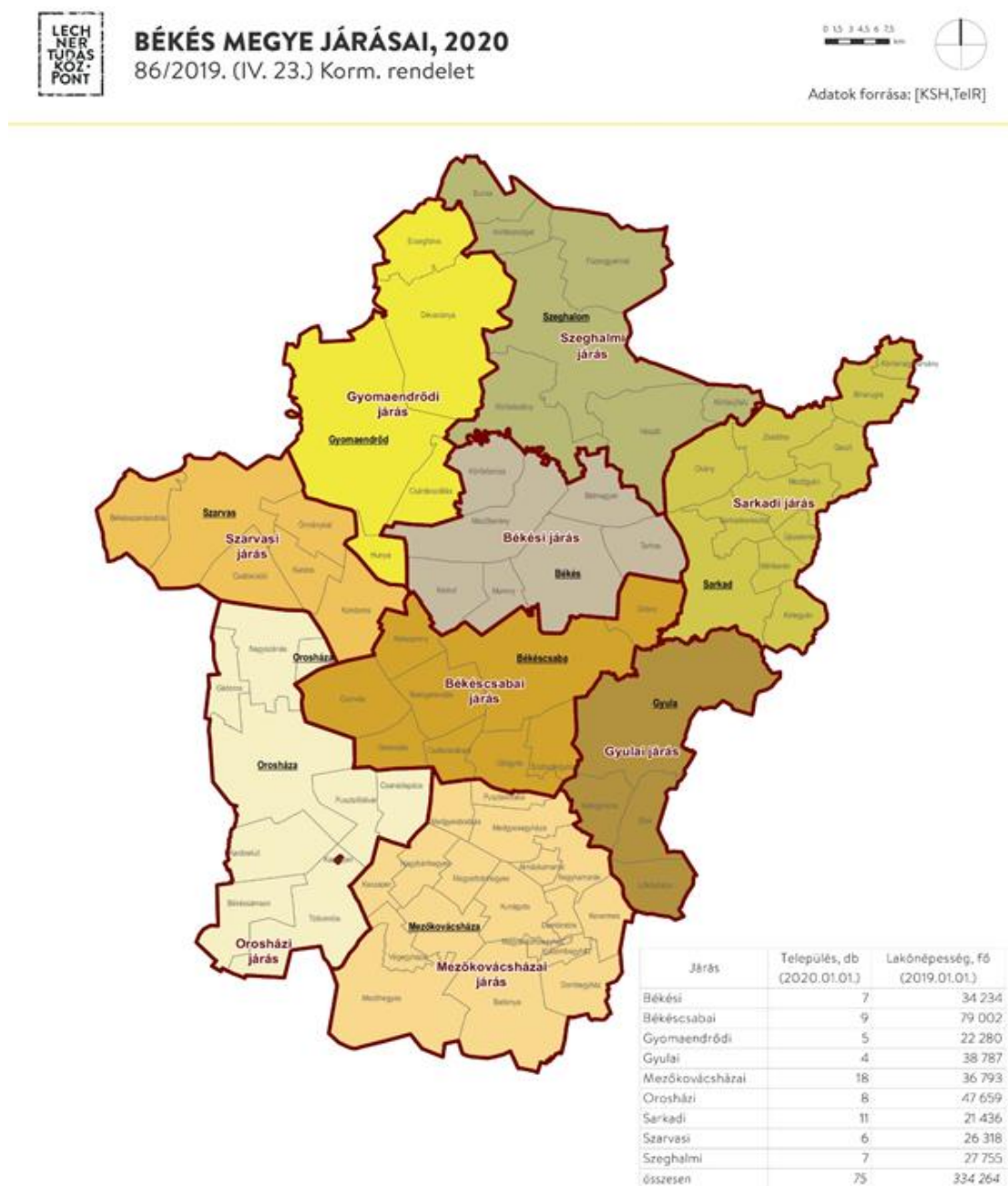
Forrás: KSH-TEIR alapján saját számítás

A megyét a legutóbbi évtizedekig óriásfalvas-kismezővárosi településhálózat jellemezte, azonban a belső vándormozgalmak és a romló demográfiai mutató miatt 2000 után már a kis- és aprófalvak számának növekedése mellett jellemzővé vált a városok lassú népességcsökkenése. Békés megye keleti, határmenti fekvése és kedvezőtlen demográfiai helyzete miatt nem tudott a 1990 után dinamizálódni, különösen a megye határmenti peremterületei és az északi megyehatár belső perifériája maradt le az országos átlagtól. E

kedvezőtlen hatások az elvándorlást is felerősítették, tovább csökkentve számos település lélekszámát. Mindezek következtében Mezőberény a megyei település-hierarchia közepén, a 10000 fő környéki városok közt helyezkedik el, Szarvas (15565 fő) és Gyomaendrőd (12784 fő) mellett, a megye 7. legnagyobb városaként.

Mezőberény helyzetét egyértelműen meghatározza, hogy a Közép-Békési Centrum észak-nyugati határában található. Ezt a Békéscsaba, Gyula, Békés városhármas mellett további kisvárosok és községek alkotják. E 170 ezer lélekszám feletti népességet koncentráló többközpontú városeggyüttes az Alföld térszerkezetében nagy jelentőséggel bír, hiszen a harmadik legnagyobb népesség-tömörülés a Dél-Alföld régió területén, része az országos külső településgyűrűnek.

3. ábra: Békés megye járásai

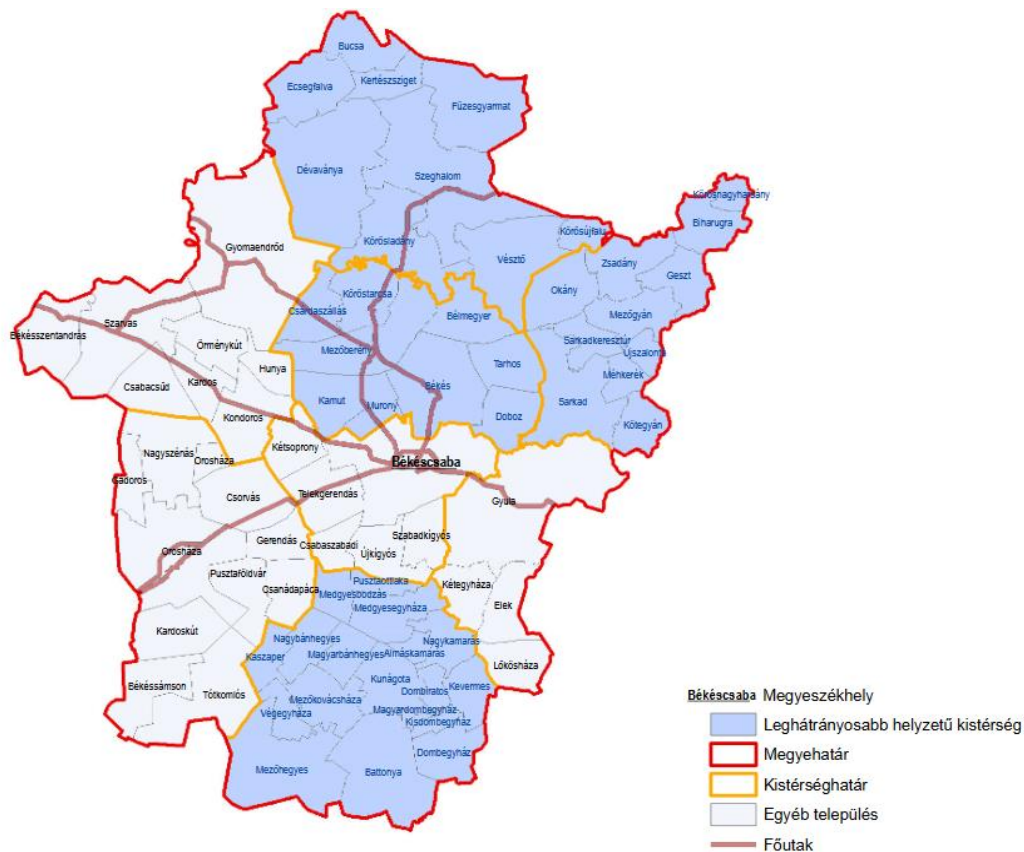

Forrás: terport.hu

Mezőberény funkcióit a Békési járáson belül tölti be, a járásközpont városi funkcióit egészíti ki. A Békési kistérséget Békés, Bélmegyer, Csárdaszállás, Doboz, Kamut, Köröstarcsa, Mezőberény, Murony, Tarhos települések alkotják, területe a megye 5631 km²-es területének 16,3 %-át teszi ki. A Békési járás a megye hátrányosabb helyzetű járásai közé tartozik, mely részben a megye periférikus helyzetéből, részben a járási központ gazdasági helyzetének nehézségeiből adódik, hiszen nem képes dinamizálni vonzaskörzetét. Békés a rendszerváltás óta nem tudta pozícionálni magát Békéscsaba és Gyula mellett, ezért súlya jóval kisebb maradt.

Ennek megfelelően a Közép-Békési Centrum általános fejlődése fontos a járás és így Mezőberény számára. Mezőberény saját városi funkcióit Köröstarcsa (2316 fő) felé fejt ki a városi alapfunkciók tekintetében részlegesen, Békés hatásának árnyékában. A megye egyértelmű vonzasközpontja Békéscsaba. A kora középkori megyeközpont Békés központi funkciói nem összemérhetők Békéscsabával, de a korábbi megyeszékhely Gyulával sem, azonban járásközpontként Mezőberény esetében jelentős a szerepe. Ennek megfelelően a munkaerőpiacon és az oktatás területén is a megyeszékhely vonzerejének növekedése várható.

4. ábra: A leghátrányosabb helyzetű járások Békés megyében

Forrás: terport.hu

Az előbbieken tárgyalt fekvés a város számára kettős helyzetet eredményez. Egyrészt saját vonzaskörzettel alapvetően nem rendelkezik, amely nem segíti elő a magasabb szintű urbánus funkciók spontán megjelenését. Emiatt a város ellátó és központi funkcióinak fejlődése elmarad a hasonló lélekszámú városokhoz képest. Szerepének növekedésében gátat jelent, hogy Békés és Békéscsaba, valamint a másodlagos megyei centrum Gyula is oly közel fekszik, amely

Mezőberény gravitációs erejét leárnyékolja. Továbbá a Közép-Békési Centrum munkaerőpiaca elvonhatja a képzetesebb munkaerő egy jelentős részét a helyi vállalkozásoktól.

Ugyanakkor a helyi lakosság és vállalkozások számára fontos, hogy a településeggyüttesben a magasabb városi funkciók, a kiterjedt fogyasztói piac és számos agglomerációs előny könnyen elérhető, a „nagyvárosi” lét hátrányainak és nehézségeinek elszenvedése nélkül, amely az életminőség és a vállalkozások fejlődése szempontjából kiaknázható adottság.

Mezőberény a Kettős-Körös mellett fekszik, így a vízfolyás által nyújtott ökológiai lehetőségek és a vízjáráshoz kötődő kockázatoknak is kitett. E fekvés egyben a Körös-Tiszamente kultúrtájhoz kapcsolja a várost és környezetét, amely a tájhasználat, a történelmi-társadalmi értékek és az identitástudat tekintetében is kapaszkodót biztosít a település számára a környezetében lévő városokkal és falvakkal való összefogás előmozdítása érdekében. Mezőberény külföldi városokkal fenntartott testvérvárosi kapcsolatai is kiaknázható forrásnak tekinthetők a jövőben. Testvérvárosok: Németországból Gronau (1987) és Münsingen (1993), Szlovákiából Gúta (1946), Romániából Szováta (1998), Szerbiából Csantavér (2007).

Sajnálatosan e lehetőségek felhasználását több ok is hátráltatta az elmúlt évtizedekben. Egyrészt a Közép-Békési Centrum településeinek összefogása nem tette eddig lehetővé, hogy Kecskemét és Szeged mellett érvényesüljön a régióban a településeggyüttes gazdasági és társadalmi vonzereje, másrészt kevésbé sikerült kiépíteni a határ menti kapcsolatokat, amelyek a tökevonzó-képességet és a népesség-megtartó erőt is javította volna. Emellett 1990 óta több alkalommal is átszabták a közép-békési kistérségi határokat, Mezőberény jelenleg a Békési járás tagja. A 2004-ben kilenc település által létrehozott Békési Kistérségi Társulás a járási rendszer kialakításával, a centralizáció erősödésével elvesztette jelentőségét, egyedül a kistérségi informatikai hálózat tart össze egy laza szövetséget, melynek tagjai: Békés, Csárdaszállás, Kamut, Köröstarcsa, Mezőberény, Murony, Tarhos.

1.2. A területfejlesztési dokumentumokkal való összefüggések vizsgálata

1.2.1 Kapcsolódás az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Kon koncepcióhoz

Az Országgyűlés 1/2014. (I. 3.) OGY határozatával fogadta el a Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepciót (OFTK). Kihirdetésével a régebbi területfejlesztési koncepciók hatályukat veszítették. A koncepcióban foglaltak szerint Magyarország 2030-ban Közép-Európa gazdasági és szellemi központja, lakosságának biztonságos megélhetést biztosító, az erőforrások fenntartható használatára épülő versenyképes gazdasággal, azzal összefüggésben gyarapodó népességgel, megerősödött közösségekkel, javuló életminőséggel és környezeti állapottal. A jövőkép eléréséhez gazdasági- és társadalomstratégiai fordulatra, az ebbe az irányba megkezdett lépések folytatására van szükség. A fentiek elérése érdekében az OFTK négy hosszú távú, 2030-ig szóló átfogó fejlesztési célt fogalmaz meg:

1. Értékteremtő, foglalkoztatást biztosító gazdaság és növekedés
2. Népesedési fordulat, egészséges és megújuló társadalom
3. Természeti erőforrásaink fenntartható használata, értékeink megőrzése és környezetünk védelme
4. Térségi potenciálokra alapozott, fenntartható térszerkezet

Az OFTK 12 specifikus ágazati és területi célt tűzött ki átfogó célok elérése érdekében. Ezek azokra a lehetséges kitörési pontokra és dinamizálható területekre koncentrálnak, amelyek elmozdíthatják hazánk fejlődési fordulatát. E célok a következők:

1. Gazdasági növekedés, versenyképes, exportorientált, innovatív gazdaság
2. Gyógyuló és gyógyító Magyarország, egészséges társadalom (egészség és sportgazdaság)
3. Élhető és életképes vidék, egészséges élelmiszer-termelés és ellátás
4. Kreatív tudástársadalom, korszerű gyakorlati tudás, K+F+I
5. Közösségi megújulás, értéktudatos és szolidáris öngondoskodó társadalom, roma integráció
6. Jó állam: nemzeti közművek és közszolgáltatások, szolgáltató állam és biztonság
7. Nemzeti stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata, és környezetünk védelme
8. Az ország makroregionális gazdasági és térszerkezeti csomópont
9. Többközpontú térszerkezetet biztosító városhálózat
10. Vidéki térségek értékalapú felemelése
11. Egységes integrálódó társadalom és gazdaság, egyenlő létfeltételek az ország egész területén
12. Elérhetőség és mobilitás megújuló rendszere

A fejlesztési célok mellett három kiemelt, horizontális szempont érvényesítése is szükséges a megfogalmazott célok eléréséhez. A megfogalmazott 4 horizontális szempont:

1. Befogadás – társadalmi felzárkózás, esélyegyenlőség megteremtése.
2. Fenntartható fejlődés – fenntartható növekedés.
3. A környezet állapotának megőrzése, javítása, tudatos környezetgazdálkodás, táji és természeti értékek megőrzése, egyre nagyobb arányú előtérbe helyezése, a térségi fenntarthatóság, fenntartható életmód és fogyasztás elősegítése a szemléletformálás eszközszerével.
4. Értékmegőrzés és intelligens növekedés.

Mezőberény vonatkozásában az OFTK számos területi célkitűzése mérvadó. Békés megye a dokumentum szerint közép- és kisvárosok viszonylag egyenletes hálózatával jellemezhető terület, mely központi eleme a lakosság 40%-át tömörítő Békéscsaba-Békés-Gyula településegység. Jelentős természeti értékekkel, turisztikai vonzerővel rendelkezik. A megye kulturális örökségét a nemzetiségek színesítik. A kiemelkedően jó mezőgazdasági adottságok ellenére a kapcsolódó feldolgozóipar hiányos. Kül- és belföldi tőkevonzó képessége egyaránt alacsony, az egy főre jutó GDP-t tekintve a harmadik legrosszabb helyzetű. A rendszerváltás óta a megye munkaerő megtartó képessége folyamatosan romlik, a munkaképes korú lakosság egyre növekvő számban hagyja el a térséget. Békés megye népessége csökkent a legnagyobb mértékben, 10,4%-kal melynek oka a születések alacsony száma és a magas halandóság. A megye úthálózata rossz minőségű, ezért nagy a balesetveszély, nehezen elérhetőek az autópályák (1,5-2 óra), továbbá e hálózat jelenleg alkalmatlan a tranzitforgalom ellátására, valamint egy esetleges megyei gazdasági növekedés során fellépő szállítási igények biztosítására. E pozicionálás alapján a koncepció a következő fejlesztési irányokat jelöli ki a megyére:

- Az infrastruktúra fejlesztése: a megközelíthetőség és a logisztikai feltételek javításával, a térségi kohézió erősítésével, minőségi környezet kialakítása mellett.
- Gazdaság- és vidékfejlesztés: munkahelyteremtés ösztönzésével a hozzáadott érték növelése, hungarikumok támogatása, környezetkímélő energiatermelés, valamint az öko-, horgász-, vadász-, kerékpár- és egészségturizmus fejlesztése.
- Társadalmi megújulás: a szakképzés gazdasági igényekhez alakításával, a civil együttműködések erősítésével és a helyi kulturális értékek megőrzésével.
- Környezeti fenntarthatóság segítése az épített és természeti környezet védelme, a környezetbarát hulladékgazdálkodás, -újrahasznosítás fejlesztése és a megújuló energiákra épülő termelés és fogyasztás támogatása által.
- Határon átnyúló együttműködések segítése a gazdaságfejlesztés támogatásával, együttműködési programok szervezésével és helyi termékekre épülő piac beindításával.
- Békéscsaba fejlesztése, különös tekintettel az élelmiszer alapanyag előállítására és –feldolgozásra, valamint a gasztroturizmusra.

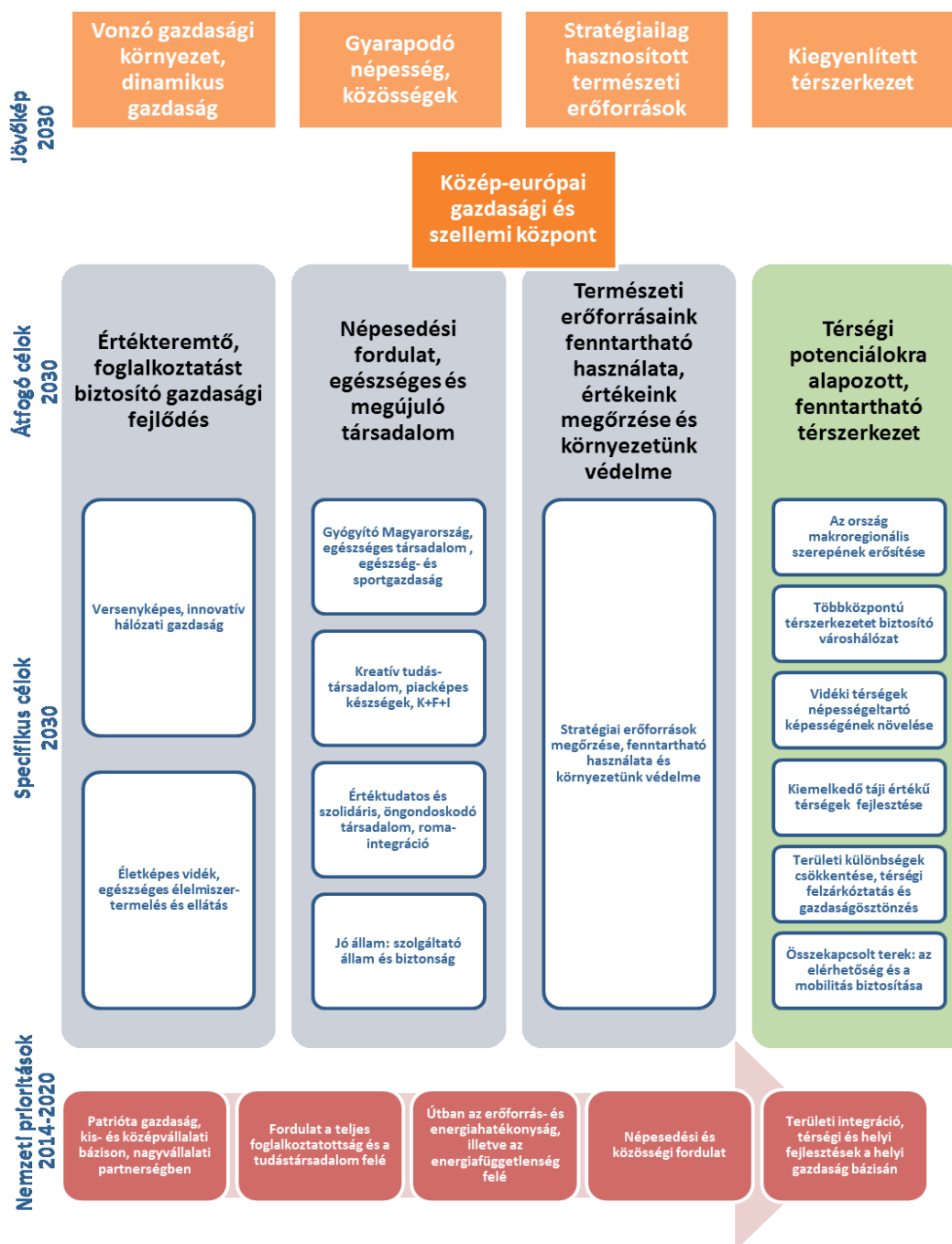
Ezzel kapcsolatban említésre méltó, hogy az M44-es autótűt első és immár második ütemének befejezésével az OFTK-ban azonosított infrastruktúrális hátrányok egy része azóta már ledolgozásra került. Az M44-es autótűt országos autópálya-hálózatba történő becsatolása révén a térség képessége a tranzitforgalom, valamint a gazdasági szereplők szállítási igényének ellátására a jövőben várhatóan tovább fog javulni.

Az OFTK a megyeszékhelyt külön is nevesíti mint fejlesztendő centrumot, valamint kiemeli a Békéscsaba-Gyula-Békés településegységet jelentőségét, a koncepció térképén (1. ábra) Békés városát, így áttételesen a járást és városunkat is jelöli. Mivel Békéscsaba fejlődése az 1.1 fejezetben bemutatottaknak megfelelően kihat a Közép-Békési Településegységet helyzetére, melynek északi peremén fekszik Mezőberény, így városunk számára kiaknázható lehetőségeket biztosít, ezért figyelembevétele elengedhetetlen.

A koncepció szerint **Békéscsaba** az ország éléskamrájának központjaként az élelmiszertermelés és –feldolgozás, valamint a gasztroturizmus hazai fellegrára pozíciót célozza meg, ehhez kapcsolja húzóágazatait: az építőanyag-ipar, a textilipar, a gépipar, az élelmiszeripar, a nyomdaipar; illetve kitörési pontjait: a malomipar újraindítása, a

gasztroturizmus, a határon túli kapcsolatok erősítése, a helyi gazdaság élénkítése, a befektetések ösztönzése, a megyeszékhelyi funkciók megerősítése. A megyeszékhely szorosabb vonzáskörzetébe esik: Békés, Sarkad, Gyula és az általuk körbezárt Körös-menti vidék.

5. ábra: Az OFTK célrendszere

Forrás: OFTK

Békéscsabát az országos térhálózatban meghatározó **külső nagyvárosi gyűrűbe** sorolja az OFTK, a szoros kapcsolatok révén a vonatkozó megállapítások relevánsak a Közép-Békési Településeggyüttesre és így az ahhoz kötődő Mezőberény fejlődése szempontjából. A dokumentum szerint a nagyvárosi gyűrű települései fontos termelési-szolgáltatási funkciókat és markáns gazdasági, esetleg innovációs profilokat már most is megjelenítenek, és ez a jövőben tovább erősíthető. E városokban a határon átnyúló nemzetközi foglalkoztatási és gazdasági

együttműködés a városfejlesztések fontos iránya lehet. A külső gyűrű nagyvárosi vonzáskörzetének kialakításához és a gyűrű kis és nagyvárosai közötti funkciómegosztáshoz elengedhetetlen a városok közötti közlekedési kapcsolatok jelentős javítása, mely a közösségi közlekedésszervezés mellett jelentős közúti és vasúti infrastrukturális fejlesztéseket is igényel.

Békés megye települései esetében releváns, hogy az OFTK fejlesztéspolitikai célként definiálja azt, hogy fokozni kell az együttműködést a közép-európai régió stabilitásának, pozíciójának erősítése érdekében. Hangsúlyozza továbbá a területi kohézió erősítését a V4 országok esetében, kitekintéssel a V4+2 országokra (Románia, Bulgária), valamint Szlovéniára, Horvátországra és a gazdasági együttműködések fokozását a határon túli magyarsággal.

Az OFTK-hoz kapcsolódóan a **Nemzeti Tájstratégia 2.**, Élhető táj –élhető település –bölcstájhasznosítás kiemelt cél releváns Mezőberény fejlődése szempontjából az 1.1 fejezetben bemutatott adottságai révén. Kiemelendők a I.1. Kompakt, klímabarát, értékőrző települések és II.3. Táj adottságokon alapuló termelési funkciók alcélok. Az életminőséget a táji értékek megőrzésével, a klímadaptációval összehangoló településfejlesztés során fejleszteni kívánó célcsoport teljesülése kívánatos Mezőberény szerepkörének növelésére a Közép-Békési Centrumban és a népességmegtartó képesség javítása érdekében.

1.2.2 Kapcsolódás Békés Megye Területfejlesztési Konceptiójához és egyéb dokumentumokhoz

Békés Megye Területfejlesztési Konceptiója a megye jövőképét úgy fogalmazza meg, hogy „Békés megye agrárhagyományainak megőrzése mellett a kiegyensúlyozott térségfejlesztésre alapozó, a helyben élők számára magas színvonalú életkörülményeket biztosító, nemzetközileg is versenyképes mintatérség”. E jövőkép megvalósításához a dokumentum komplex célrendszert határoz meg. A két átfogó cél:

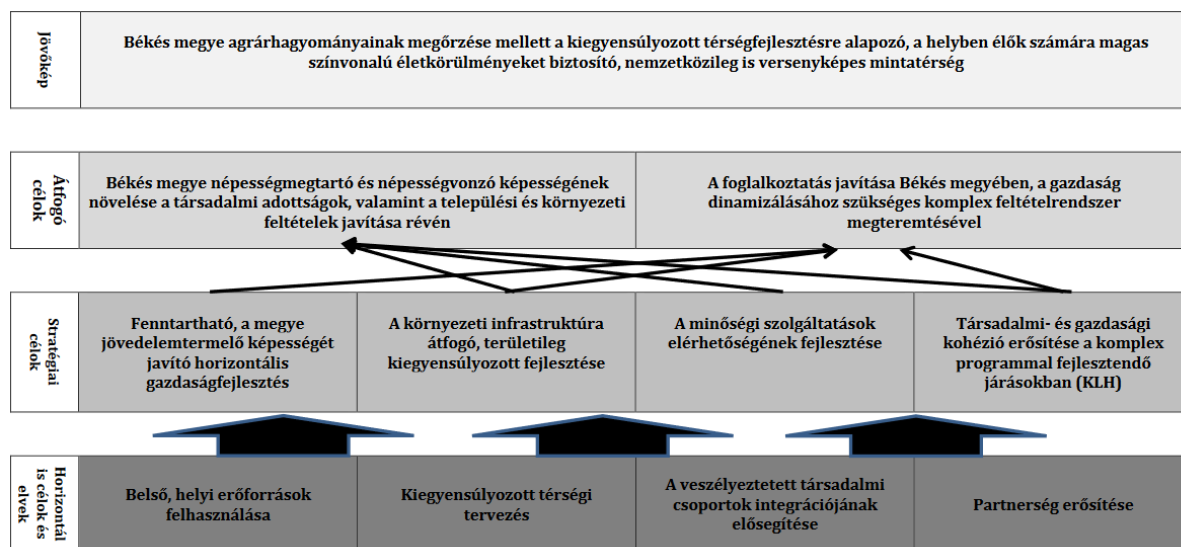
1. Békés megye népességmegtartó és népességvonzó képességének növelése a társadalmi adottságok, valamint a települési és környezeti feltételek javítása révén.
2. A foglalkoztatás javítása Békés megyében, a gazdaság dinamizálásához szükséges komplex feltételrendszer megteremtésével

Az átfogó célokat négy, egymást erősítő stratégiai céllal kívánja megvalósítani a megye:

- Fenntartható, a megye jövedelemtermelő képességét javító horizontális gazdaságfejlesztés
- A környezeti infrastruktúra átfogó, területileg kiegyensúlyozott fejlesztése
- A minőségi szolgáltatások elérhetőségének fejlesztése
- Társadalmi-és gazdasági kohézió erősítése a komplex programmal fejlesztendő járáásokban (KLH)

Az első átfogó cél részeként a koncepció kiemeli a Békéscsaba-Gyula-Békés településeggyüttes fontosságát a megye népességmegtartó képességének javítása érdekében. A három közép-békési település között viszonylag jól kiépült funkcionális feladatmegosztás működik, peremvárosaik között találjuk Sarkadot és Mezőberényt, vonzáskörzetük számos egyéb településre is kiterjed. E térség gazdaságának dinamizálása, az itt működő cégek technológiai fejlesztéseinek támogatása kiemelt potenciált rejt.

6. ábra Békés Megye Területfejlesztési Konceptiójának célrendszere.

Forrás: Békés Megye Területfejlesztési Konceptiója

1.3. A területrendezési tervekkel való összefüggések vizsgálata

1.3.1 Mezőberény helye országos tervhierarchiában

A hazai tervhierarchia legmagasabb szintjén az Országos Területrendezési Terv (OTrT) áll, amelyet az országgyűlés a 2018. évi CXXXIX. törvénnyel hagyott jóvá. Az OTrT határozza meg az ország egyes térségeinek térbeli rendjét, tekintettel a területi, táji, természeti, ökológiai, infrastrukturális és kulturális adottságok megőrzésére, az erőforrások védelmére kiemelt hangsúlyt fektetve a fenntartható fejlődésre. Az OTrT meghatározza az ország szerkezeti tervét, az országos térségi övezeteket, valamint az ezekre vonatkozó szabályokat. A megyei területrendezési tervek hivatottak a térségi területfelhasználási kategóriák és övezetek kijelölésére, az országos területfelhasználási kategóriák, övezetek figyelembevételével, azok pontosításával, az azokra vonatkozó szabályok megtartásával.

Az OTrT rendelkezéseit alkalmazni kell a megyei területrendezési terv, a településfejlesztési koncepció, az integrált településfejlesztési stratégia, a településrendezési eszközök és a településképi rendelet készítése és elfogadása során. A megyei területrendezési terv, valamint a településrendezési eszközök e törvényben meghatározott előírásoknál szigorúbb területfelhasználási követelményeket megállapíthatnak. A megyei területrendezési terv rendelkezéseit alkalmazni kell a településrendezési eszközök és a településképi rendelet készítése és elfogadása során. Azokra a megyei övezetekre, amelyeket a megyei területrendezési terv megállapít, azonban a rá vonatkozó előírásokat az OTrT módosította, a településrendezési eszközök készítésénél, módosításánál már e törvény övezeti előírásait kell alkalmazni. Ha a településrendezési eszköz adott tárgykörben nem szabályoz, akkor e törvény és az e törvénnyel összhangban lévő megyei területrendezési terv rendelkezéseit kell alkalmazni.

Az OTrT szerkezeti terve az országot 4 térségtípusba sorolja, így erdőgazdálkodási, mezőgazdasági, vízgazdálkodási és települési térséget határol le, továbbá a megyei tervekben legalább 5 ha nagyságú sajátos területfelhasználású térségek lehatárolását engedi. A megyei területfelhasználási kategóriák területének kijelölése során a mezőgazdasági térség területének legalább 75%-át elsődlegesen a mezőgazdasági terület települési területfelhasználási egységbe kell sorolni, a fennmaradó rész természetközeli terület, - nagyvárosias lakóterület és vegyes terület kivételével - beépítésre szánt terület vagy különleges honvédelmi, katonai és nemzetbiztonsági célra szolgáló terület területfelhasználási egységbe sorolható.

Új beépítésre szánt terület kijelölésével egyidejűleg a területnövekmény legkevesebb 5%-ának megfelelő kiterjedésű, legalább 50%-ában az újonnan kijelölt beépítésre szánt területtel kapcsolatban lévő zöldterületet, - gazdasági vagy különleges terület kijelölése esetén zöldterületet vagy véderdőt - kell kijelölni. Ha a zöldterület vagy véderdő kijelölése az új beépítésre szánt terület rendeltetése miatt az adott területen nem valósítható meg, akkor a zöldterületet vagy a véderdő területét a település arra alkalmas más területén kell kijelölni.

A településrendezési eszközökben az országos és térségi műszaki infrastruktúra-hálózatok és a műszaki infrastruktúra egyedi építményeinek helyét a kiemelt térségi, illetve megyei területrendezési tervekben meghatározott térbeli rend figyelembevételével kell meghatározni,

eltérni ettől az adott egyeztetési szakterületet képviselő államigazgatási szerv hozzájárulása, és az egyéb érintett szakterületet képviselő államigazgatási szerv egyetértése esetén lehet.

Mezőberény külterületét nagyjából (87%) a mezőgazdasági térségbe sorolta. Kisebb részét települési-, erdő és vízgazdálkodási térségbe sorolja az OTTrT. Az övezeti besorolás a következőképpen foglalható össze:

Országos ökológiai hálózat övezete: A Körös menti területek, valamint a város külterületének északkeleti felén található foltszerű ökológiai élőhely funkciót is betöltő területek és vízfelületek. Az ökológiai hálózat magterületének övezetében csak olyan megyei területfelhasználási kategória és megyei övezet, valamint a településrendezési eszközökben olyan övezet és építési övezet jelölhető ki, amely az ökológiai hálózat magterülete, ökológiai folyosója és pufferterülete övezetek természetes és természetközeli élőhelyeit és azok kapcsolatait nem veszélyezteti.

Kiváló termőhelyi adottságú szántók övezete: A külterület belterülettől nyugatra eső felének nagyobb része esik e kategóriába. Kiváló termőhelyi adottságú szántók övezetében új beépítésre szánt terület csak az állami főépítési hatáskörében eljáró fővárosi és megyei kormányhivatalnak a területrendezési hatósági eljárása során kiadott területfelhasználási engedélye alapján jelölhető ki.

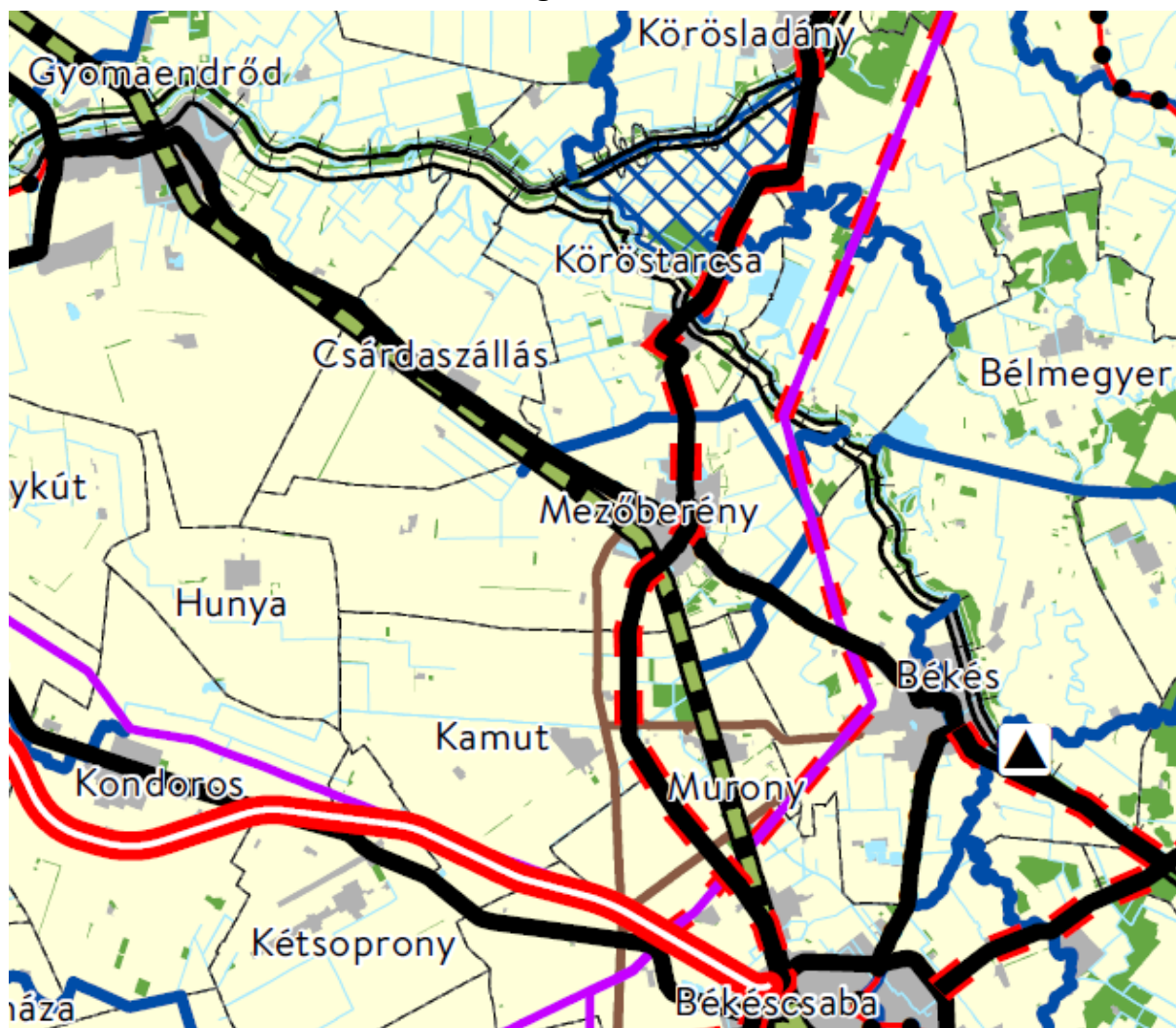
Erdők övezete: A külterület kisebb foltjai és a Körös menti erdősáv. Az erdők övezetébe tartozó területeket az adott településnek a településrendezési eszközében legalább 95%-ban erdőterület területfelhasználási egységbe kell sorolni. Az erdők övezetében külfejtéses művelésű bányatelket megállapítani és bányászati tevékenységet engedélyezni a bányászati szempontból kivett helyekre vonatkozó szabályok szerint lehet.

Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek övezete: A Köröst kísérő területek tartoznak ezen övezetbe. A tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezete tekintetében új beépítésre szánt terület nem jelölhető ki, a művelési ág megváltoztatása, termőföld más célú hasznosítása csak a hagyományos tájhasználatnak megfelelő termelési- és tájszerkezet, illetve a sajátos tájkarakter erősítése, valamint közmű és közút építése érdekében engedélyezhető. A látványvédelmet a településképi követelményekben és a településrendezési eszközökben biztosítani kell, a kialakult geomorfológiai formák természetes domborzati adottságai és láthatósága megőrzendők. Új épület vagy építmény elhelyezése tájba illesztve, a történeti tájszerkezet, a táji és tájképi értékek és az egyedi tájértékek megőrzésével, a tájkarakter erősítésével, a helyi építészeti hagyományok követése mellett, a beépítésre nem szánt területen a telek a meglévő beépítéshez igazodó, de legfeljebb 3%-os beépítésével történhet. Új üzemanyag-töltő állomás és hulladékkezelő létesítmény - a komposztáló telepet és az átrakóállomást kivéve - nem létesíthető, csarnok nem helyezhető el, az erőművek közül csak háztartási méretű kiserőmű helyezhető el épületre felszerelten. Új külfejtéses művelésű bányatelek nem állapítható meg, meglévő külfejtéses művelésű bányatelek horizontálisan nem bővíthető, célkitermelőhely nem létesíthető, felszíni tájsebeket rendezni kell.

Országos vízminőség-védelmi terület övezete: A Körös ártere és medre, valamint a külterület keleti része Bélmegyer irányban. Az országos vízminőség-védelmi terület övezetében a keletkezett szennyvíz övezetből történő kivezetéséről a megye területrendezési tervében

rendelkezni kell. Az övezetbe tartozó települések településrendezési eszközeinek készítése során ki kell jelölni a vízvédellemmel érintett területeket, és a helyi építési szabályzatban az építési övezetre vagy övezetre vonatkozó szabályokat kell megállapítani. Az övezetben bányászati tevékenységet a bányászati szempontból kivett helyekre vonatkozó szabályok szerint lehet folytatni.

7. ábra: Az OTrT szerkezeti tervének kivágata

Forrás: Országos Területrendezési Terv

1.3.2. Kapcsolódás a Békés Megye Területrendezési Tervéhez

A megye térszerkezetét, a kapcsolódó övezeti besorolásokat és szabályokat a Békés megye területrendezési tervéről szóló 6/2020. (VII.2.) önkormányzati rendelet határozza meg. Célja a terület- és gazdaságfejlesztés hatékony területi, területhasználati orientálása érdekében – a térségi területfelhasználás feltételeit, a műszaki infrastruktúra-hálózatok összehangolt térbeli rendjét meghatározni, tekintettel a fenntartható fejlődésre, valamint a területi, táji, természeti, ökológiai és kulturális adottságok, értékek, honvédelmi érdekek és a hagyományos tájhasználat megőrzésére, az erőforrások védelmére.

A terv az OTrT által lefektetett övezeteket részletezi, melyek tekintetében a területrendezési tervek készítésének és alkalmazásának kiegészítő szabályozásáról szóló 9/2019. (VI. 14.) MvM rendeletben megállapított övezeti szabályokat kell alkalmazni. Ezen túl a terv megyei övezeteket határol le:

- a) ásványi nyersanyagvagyon övezete,
- b) rendszeresen belvízjárta terület övezete,
- c) tanyás területek övezete,
- d) egyedileg meghatározott megyei övezetek:
 - da) gazdaságfejlesztési és innovációs terület övezete,
 - db) kiemelt turisztikai terület övezete,
 - dc) együtt tervezésre javasolt térség övezet

Mezőberény területét **ásványi nyersanyagvagyon övezetbe** sorolja a terv. Békés megye területrendezési tervéhez kapcsolódó Szabályozási ajánlások alapján ebben az övezetben figyelembe kell venni, hogy külszíni művelésű bányatelek csak a magterületen, ökológiai folyosón és világörökség várományos területen kívül jelölhető ki. Olyan keretek létrehozása javasolt, amely: az erőforrások felhasználásának további csökkentésére, takarékosagra ösztönöz, minimálisra csökkenti az erőforrások kitermeléséből és felhasználásából eredő környezeti terheléseket, megelőzi a környezeti károkat, az újrahasználat, illetve újrafeldolgozás révén elősegíti a felhasznált erőforrásoknak a gazdaságba történő visszaforgatását, az ásványi nyersanyagok kitermelése és hasznosítása során a környezetterhelés csökkentésére és a környezeti károk megelőzésére, az erőforrás-kímélő, innovatív, elérhető legjobb technológiák alkalmazására irányul.

1. Táblázat: Mezőberény területének terület-felhasználási kategóriák szerinti besorolása

Térségi területfelhasználási kategória	Terület (ha)	Terület százalék
Erdőgazdálkodási	363,87	3,1
Mezőgazdasági	10347,92	87,3
Települési	874,48	7,4
Vízgazdálkodási	266,42	2,2

Forrás: Békés megye területrendezési terve

Rendszeresen belvízjárta terület övezetbe a város külterületének észak-keleti része került. A szabályozási ajánlások alapján az övezet állandó vagy időszakos vízborítású területeit vízgazdálkodási területként, természetközeli területként, vagy korlátozott használatú területként kell szabályozni. Fokozott figyelmet kell fordítani a belvízelvezető árkok, csatornák, meliorációs létesítmények folyamatos karbantartására. A mélyfekvésű, belvíz által gyakran veszélyeztetett területeket fokozatosan javasolt kivonni a szántóföldi művelésből és más művelési ágban (gyep, erdő, nádas, esetleg halastó) hasznosítani. A természetvédelmi értékeket jelentő vizes élőhelyeket és nedves réteket lecsapoló csatornák üzemeltetését az alapvető funkció biztosításának figyelembevételével, a természetvédelmi szempontoknak megfelelően javasolt szabályozni. Folytatni indokolt a holtágak és morotvatavak rehabilitációját és biztosítani azok racionális, fenntartható hasznosítását és a környezet külterjes mezőgazdasági hasznosításának ösztönzését.

8. ábra: Kivágat Békés Megye Területrendezési Tervéből a vonalas infrastruktúra meglévő és tervezett elemeivel.

Forrás: Békés Megye Területrendezési Terve

Mezőberény teljes területét a **gazdaságfejlesztési és innovációs terület** övezetbe sorolja a terv, aminek következtében a város településrendezési eszközeiben az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendeletben meghatározott kereskedelmi, szolgáltató gazdasági terület területfelhasználási egység építési használatának megengedett határértékeinél megengedőbb követelményeket állapíthat meg. Az építési telek megengedett legnagyobb beépítettségére, valamint a legkisebb zöldfelületre vonatkozhat, amely megengedőbb érték a megengedett legnagyobb beépítettség esetében 10%-nál, a legkisebb zöldfelület esetében 5%-nál nem lehet nagyobb az OTÉK szerinti, a kereskedelmi, szolgáltató gazdasági terület sajátos használat szerinti területéhez rendelt értékhez képest

Sajnálatosan a terv nem sorolja be városunkat a Közép-Békési Településeggyüttes együtt tervezésre javasolt térség övezetbe a szoros kapcsolatok ellenére.

A terv a város teljes egészét a **kiemelt turisztikai terület övezetbe** sorolja. A turisztikai övezettel érintett települések településfejlesztési koncepciója, integrált településfejlesztési stratégiája és településrendezési eszközei készítésének során, ezen dokumentumok tartalmi követelményeiről rendelkező magasabb szintű jogszabályok szabta kereteken belül fokozottan figyelembe kell venni a turisztika fejlesztésének térségi szempontjait. Település és térsége adottságaira tekintettel vizsgálni szükséges a településnek a megye turisztikai kínálatában betöltött szerepe erősítésének, a település turisztikai célú látogathatósága javításának, a látogatószám növelésének, a település turisztikai kínálata fejlesztésének, bővítésének lehetőségeit. Törekedni kell a terület igénybevétellel járó turisztikai fejlesztések településrendezési feltételeinek települési és térségi szinten összehangolt megteremtésére. A településrendezési eszközökben a turisztikai rendeltetésű infrastruktúra hálózatok, illetve azok egyes elemei folytonossága megteremtésének a feltételeit, különösen a turisztikai célú

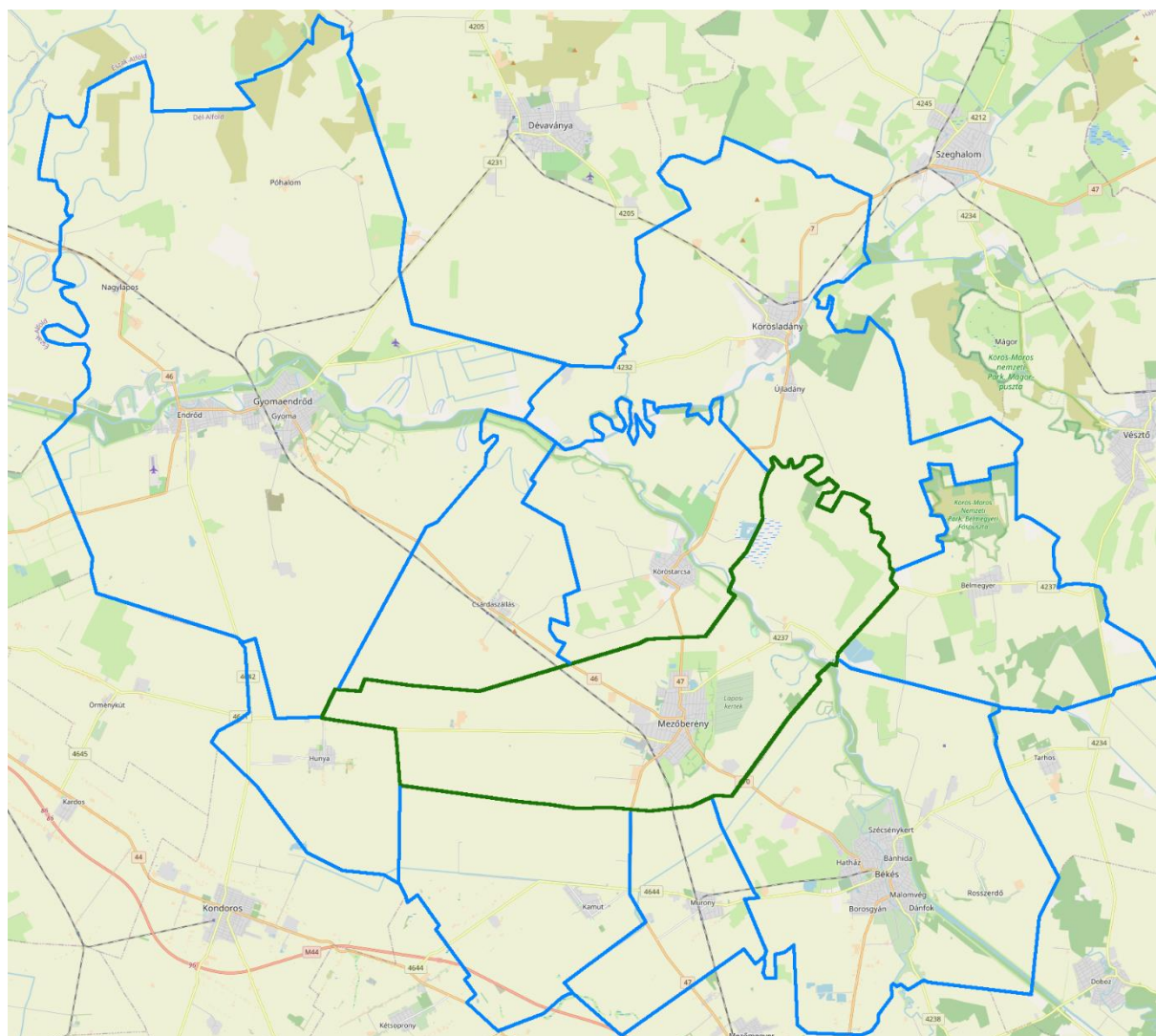
kerékpárutak és a kijelölt túraútvonalak esetében, településen belül és a településhatáron biztosítani kell.

A megyei tervben a meglévő főutak tervezett településselkerülő szakaszait jelöli ki a 46. és 370. sz főút kapcsán. A terv nevesíti a Békéscsaba –Murony –Mezőberény tervezett térségi kerékpárútvonal szakasz fejlesztését, továbbá Mezőberény külterületén tervezett térségi kikötőt. A város külterületén futó térségi ellátást biztosító 132 kV-os elosztó hálózat nyomvonalával párhuzamosan jelöli ki a dokumentum a tervezett 400 kV-os átviteli hálózati távvezetékét.

1.4. A szomszédos települések hatályos településszerkezeti terveinek – az adott település fejlesztését befolyásoló – vonatkozó megállapításai

Mezőberény városa – részben elnyúlt közigazgatási területének köszönhetően – összesen kilenc Békés megyei településsel határos (9. ábra). A szomszédos települések (északról indulva, az óramutató járásának megfelelően): Köröstarcsa, Körösladány, Bélmegyer, Békés, Murony, Kamut, Hunya, Gyomaendrőd, Csárdaszállás.

9. ábra: Mezőberénnyel határos települések

Forrás: openstreetmap.org alapján saját szerkesztés

Köröstarcsa Településszerkezeti tervét a 98/2007 (VI.07.) határozatával fogadta el a község Önkormányzata. A település északról hosszú szakaszon határos Mezőberénnyel, a várossal a 47-es számú II. rendű főút köti össze. Köröstarcsa Mezőberénnyel határos közigazgatási területének túlnyomó része kifejezett figyelmet nem igénylő szántóterület. A település osztozik Mezőberénnyel a Gács-háti halastavakon, ahol a Körös-Maros Nemzeti Park második legnagyobb gémtelepe található. A Gács-háti halastavakat érintő döntéseknél ezért természetvédelmi szempontokat is figyelembe vevő koordináció szükséges. A két település osztozik a Kettős-Körös hullámterén, ezért az itteni beavatkozás esetén figyelembe kell venni

a közös árvízvédelmi szempontokat. A két település osztozik a Büngösdi-csatornán és Csárdaszállási csatornán is (ez utóbbi hosszú szakaszon a két település határát képezi), ezért pl. vízkivétel, vízelvezetés esetén figyelembe kell venni a közös vízhasználati szempontokat. Egyúttal a mindkét települést érintő Kettős-Körös és a Büngösdi-csatorna folytonos ökológiai folyosóként van nyilvántartva.

Köröstarcsa településszerkezeti terve a településterület déli részén jelöl ki beépítésre szánt ipari gazdasági területet (a lakóterület és Terézia-major között), illetve itt található a korábbi hulladékgazdálkodási terület, ami mostanra rekultiválva lett. Az itt található 0157/4 helyrajzi számon Mezőberény 2020.09. hónapi nyilvántartásában továbbra is szerepel egy Köröstarcsa Község Önkormányzatának tulajdonában levő telep „Nem veszélyes hulladék gyűjtése, hasznosítása, ártalmatlanítása” tevékenységgel. Ezen terület kellő távolsága azonban (mintegy 1,5 km) nem befolyásolja Mezőberény fejlesztését.

Körösladány Településszerkezeti tervét a 107/2007 (VII.26.) határozatával fogadta el a város Önkormányzata. A két település határa mindkét terület belterületétől távol van, közvetlenül csupán földút köti össze őket. A határ Büngösdi csatorna, ami folytonos ökológiai folyosóként van nyilvántartva, valamint vízkivétel, vízelvezetés esetén figyelembe kell venni a közös vízhasználati szempontokat. Körösladány Mezőberénnyel határos területei mezőgazdasági területek, a közös határ északi részétől mintegy 1 kilométerre található egy mezőgazdasági ipari telephely besorolású major – ez azonban nem befolyásolja Mezőberény fejlesztését.

Bélmegyer Településszerkezeti tervét a 9/2006 (VII.19.) határozatával hagyta jóvá a község Önkormányzata. azóta 2018-ban módosításra került. A két települést a 4237-es mellékút köti össze. A község Mezőberénnyel határos része változatos besorolású: megtalálható itt erdőterület, mezőgazdasági terület (aminek egy része gyepeként van hasznosítva) valamint vízgazdálkodási terület (Fehérhíti-halastó) is. Bélmegyer és Mezőberény osztozik a Hosszúfok-Okányi főcsatornán.

A településszerkezeti terv 2018-ban módosításra került, azóta szerepel benne egy, szennyvíz-tisztító létesítésére szánt különleges beépítésre szánt terület. Mivel ez Mezőberény közigazgatási határától mintegy 2 kilométerre található, a város fejlesztési elképzeléseit nem befolyásolja.

Békés Településszerkezeti tervét a 38/2004. (II. 26.) KT sz. határozatával fogadta el a békési Önkormányzat Képviselőtestülete, azóta többször módosításra került. A két települést a 470. számú II. rendű főút köti össze. A Békés Mezőberény közigazgatási területével határos részei általános mezőgazdasági terület besorolásúak. A Településszerkezeti terv a 470-es úttól (Törökszigeti iskola buszmegálló) nem messze ipari gazdasági terület besorolású baromfitelep tartalmaz, ennek védőövezete azonban nem éri el Mezőberény közigazgatási határát. A Településszerkezeti terv a 470-es úttól északra tervezett gazdasági területet jelöl, ez azonban távolságánál fogva szintén nem befolyásolja a város fejlesztési lehetőségeit. A két település osztozik a Kettős-Körös hullámterén ezért a hullámterén történő beavatkozás esetén figyelembe kell venni a közös árvízvédelmi szempontokat. A Kettős-Körös egyúttal mindkét települést érintő folytonos ökológiai folyosóként is szolgál. A két település határát egy szakaszon a Mezőberényi-főcsatorna képezi, érintettség esetén figyelembe kell venni a közös vízhasználati szempontokat.

Murony Településszerkezeti tervét a 3/2008 (I.28.) határozatával hagyta jóvá a község Önkormányzata, később többször módosításra került, legutóbb 2016-ban. A két települést a 47-es számú II-rendű főút és a 120-as számú Szolnok–Békéscsaba–Lőkösháza-vasútvonal kapcsolja össze. A község Mezőberénnyel határos területei általános mezőgazdasági terület besorolásúak. A közigazgatási határtól nem messze található (általános mezőgazdasági terület besorolású) gyepterület természeti területként is nyilván van tartva. A Murony község településszerkezeti terve nem tartalmaz Mezőberény fejlesztését befolyásoló elemet.

Kamut Településszerkezeti tervét a 32/2006 (IV.26.) határozatával fogadta el a község Önkormányzata, azóta többször módosításra került (legutóbb 2016-ban). A község Mezőberénnyel határos területei általános mezőgazdasági terület besorolásúak. A község településszerkezeti terve nem tartalmaz Mezőberény fejlesztését befolyásoló elemet.

Hunya Településszerkezeti tervét a 62/2006 (IX.28.) határozatával hagyta jóvá a község Önkormányzata, azóta többször módosításra került. Hunyát és Mezőberényt a két település határán futó 4641-es mellékút köti össze. Hunya Mezőberénnyel határos külterületi részei mezőgazdasági terület besorolásúak. Mezőberény településhatárától mintegy 400 méterre ipari gazdasági besorolású terület található - a gabona-nagykereskedelemmel foglalkozó Bo-ti RT. terményszárítója és tárolója – ez azonban nincs befolyással Mezőberény fejlesztésére.

Gyomaendrőd Településszerkezeti tervét a 9/2010. (II.26.) határozatával hagyta jóvá a város Önkormányzata. A város csak rövid szakaszon határos Mezőberénnyel, szomszédos területei általános mezőgazdasági terület besorolásúak. A településszerkezeti terv nem tartalmaz olyan elemet, ami befolyással lenne Mezőberény fejlesztésére.

Csárdaszállás Településszerkezeti tervét a 15/2007. (IV.10.) Kt. sz. határozattal fogadta el a község Önkormányzata. A települést Mezőberénnyel a 47-es számú II-rendű főút és a 120-as számú Szolnok–Békéscsaba–Lőkösháza-vasútvonal kapcsolja össze. A község Mezőberénnyel határos mezőgazdasági terület besorolásúak. A szerkezeti terv Kúthalom határrészen feltüntet egy jelentősebb ipari-gazdasági, agráripari besorolású területet, azonban Mezőberény jócskán kívül esik a feltüntetett 1000-méteres védőövezeten.

Összegezve, a Mezőberénnyel szomszédos települések településszerkezeti tervei nem jeleznek olyan elemet, besorolást, ami hatással volna a város fejlesztésére, védőövezete érintené a város területét. A város közigazgatási területével szomszédos területek túlnyomó részben általános mezőgazdasági besorolásúak. Ezen túlmenően a Gács-háti halastavakkal kapcsolatos fejlesztési döntésekben Köröstarcsával szükséges koordináció. A Mezőberény Köröstarcsával és Békéssel osztozik a Kettős-Körös hullámterén, ezért a hullámterén történő beruházás, beavatkozás esetén figyelembe kell venni a közös árvízvédelmi szempontokat. A több települést érintő csatornáknál a közös vízhasználati szempontok szintén figyelmet érdemelnek. Több Mezőberényt érintő folytonos ökológiai folyosó kiterjed más településekre is (Kettős-Körös és a Büngösdi-csatorna).

1.5. Hatályos településfejlesztési döntések bemutatása

1.5.1. A hatályos fejlesztési koncepció, integrált településfejlesztési stratégia vonatkozó megállapításai

10. ábra. Mezőberény városának célpiramisa a 2010-es IVS alapján

Forrás: saját szerkesztés a 2010-es Integrált Városfejlesztési Stratégia alapján

Mezőberény város jelenleg hatályos fejlesztési stratégiája a 2010-ben elfogadott Integrált Városfejlesztési Stratégia. A stratégia azt az átfogó célt tűzte ki, hogy Mezőberény a Középbékési centrumtérsg tagjaival partnerségben a helyi és részben kistérségi szerepkörének erősítésével „lakható várossá” váljon (10. ábra). Ennek érdekében az alábbi középtávú városi célokat jelölték ki:

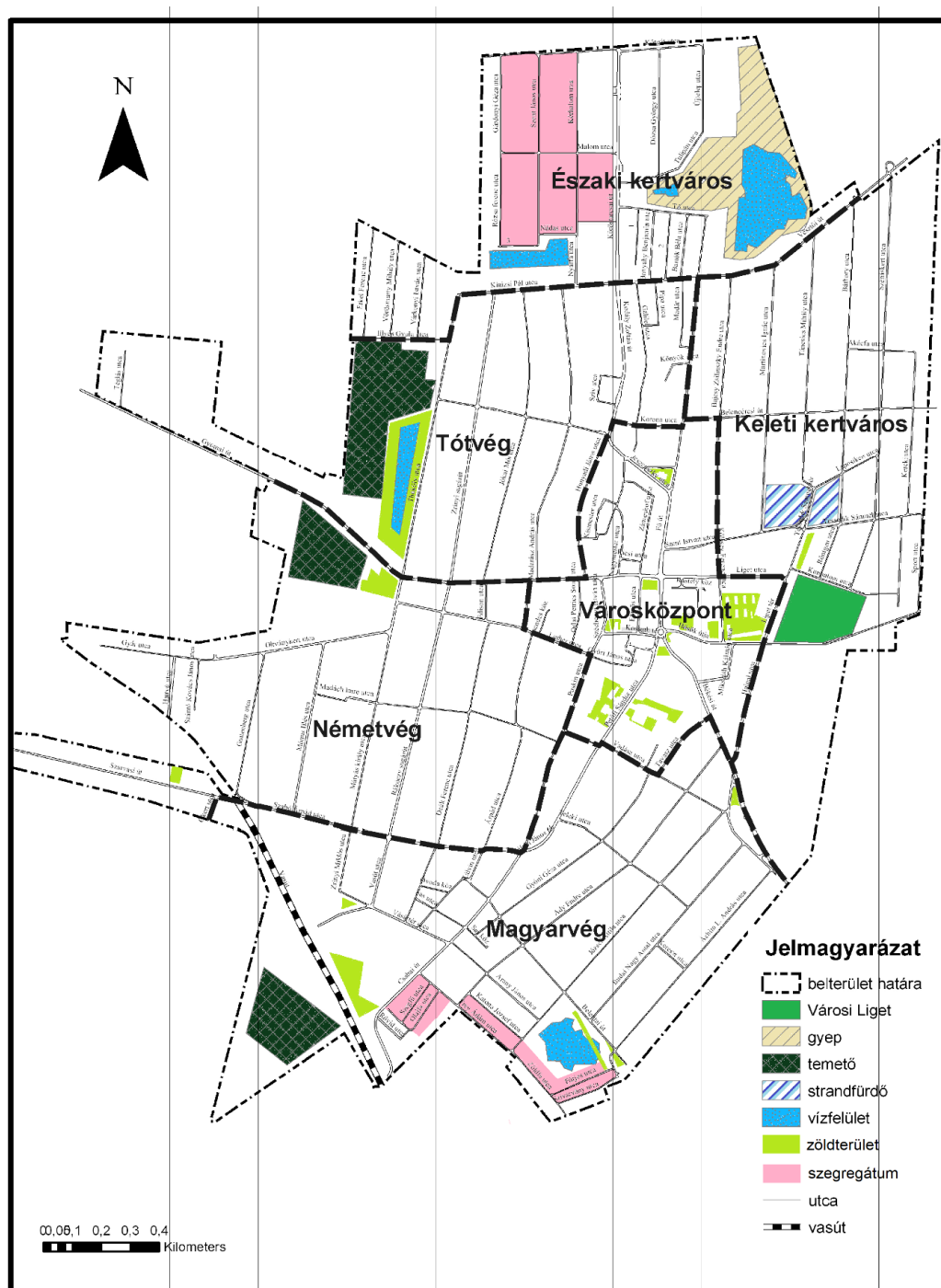
1. helyi gazdaság versenyképességének erősítése a jelenlegi munkahelyek megőrzésével és a válság miatt megszűnők helyett újak kialakításával. A helyi foglalkoztatottsági szint emelése részben az idegenforgalomhoz kötődő fejlesztések megvalósításával, új helyi képzési-átképzési formák meghonosításával, a helyben és környékben élő aktív korúak képzettségi szintjének emelésével.
2. A város kedvező közlekedés-földrajzi helyzetéből adódó lehetőségek kihasználása, a város kistérségi szerepének erősítése, az ebből fakadó feladatok megoldása
3. A településkép javítása, a helyi-térségi intézményhálózat fejlesztése, felújítása, a helyi infrastruktúra további bővítése, színvonalának emelése
4. Élhetőbb környezeti és lakhatási feltételek megteremtése az ún. szegregátumokban, és a bérlakásépítés folytatása a Városközpontban és más városrészekben

A 2010-es Integrált Városfejlesztési Stratégia hét városrészt különített el. A lehatárolás alapját a városközpont (belváros) funkcionális szempontok mentén történő kijelölése és a hagyományos, az egyes nemzetiséghez kötődő területfelosztás képezte. A végleges felosztás az elmúlt évtizedekben északi és keleti irányba bővülő belterület figyelembevételével alakult ki. A hét városrész a következő (11. ábra):

- Városközpont
- Tótvég
- Németvég
- Magyarvég
- Északi kertváros
- Keleti kertváros
- Külterület

A stratégia három szegregátumot tartalmaz, amelyet a KSH által a 2001-es népszámlálási adatok alapján jelölt ki, a Városrehabilitációs kézikönyvben meghatározott ún. szegregációs mutató felhasználásával. (A mutatórendszer alapján mechanikusan előállt egy negyedik szegregátum a Városközpont területén is, ez azonban 3 intézeti háztartás torzító hatásának volt csak köszönhető, ezért a KSH-val történő egyeztetés után az IVS készítői kivették a szegregátumok köréből). A szegregátumok közül egy az Északi kertvárosban, kettő pedig Magyarvégén található (11. ábra).

11. ábra: A 2010-es Integrált Városfejlesztési Stratégiában lehatárolt városrészek és azonosított szegregátumok

Forrás: szerkesztve a 2010-es Integrált Városfejlesztési Stratégia ábrája alapján

1.5.2. Hatályos településfejlesztési és településrendezési szerződések

Az önkormányzat közreműködésével, de magántőke bevonásával létrejövő fejlesztéseknél minden esetben szükséges településfejlesztési és/vagy településrendezési szerződés megkötése.

Mezőberény Város Önkormányzati képviselőtestülete a közelmúltban a Csaba-Berény Gépgyártó Kft. gazdasági területének bővítésével kapcsolatban kötött településrendezési szerződést (410/2018 sz. határozat), ami Mezőberény város településrendezési eszközeinek 2018. december 19.-én életbe lépett 7-es számú módosításához vezetett.

Mezőberény Város Önkormányzati Képviselőtestülete a 200/2020.(VIII.31). számú határozatában elvi egyetértését fejezte ki az ELECTRAPLAN Kft. kérelmével, mely szerint a Mezőberény közigazgatási területén (a Kettős-Körös túloldalán található Templom-zug közelében) található 0103/9, 0105/29, 0105/27, 0105/28, 0103/08 ingatlanokat kiemelt fejlesztési területekké nyilvánítsa egy 87 hektáros naperőmű létesítése céljából. A Helyi Építési Szabályzat és a Rendezési terv módosítását csak abban az esetben kezdi meg, amennyiben az ingatlantulajdonosok mindegyike kéri az átminősítést, illetve ha a Kft. bemutatja a valamennyi tulajdonossal megkötött adásvételi szerződést, vagy adásvételi előszerződést.

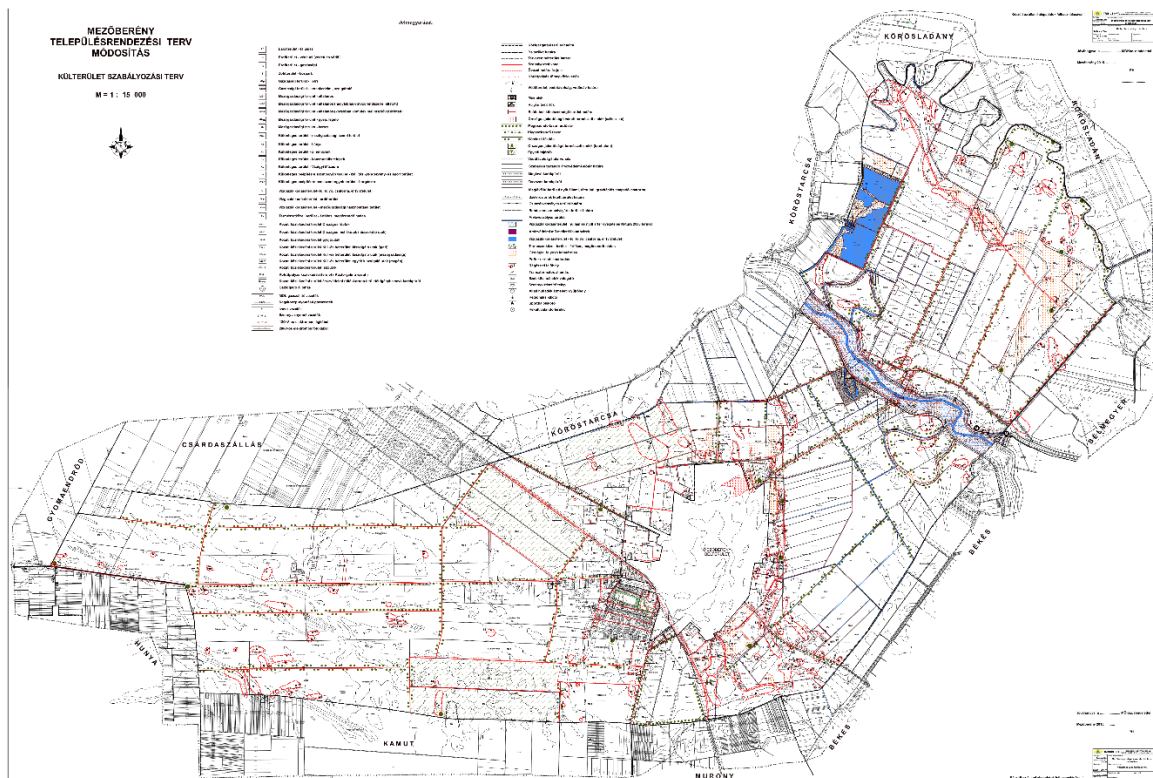
1.6. A település településrendezési tervi előzményeinek vizsgálata

1.6.1. A hatályban levő településrendezési eszközök

Mezőberény város településrendezési és szerkezeti terve a 83/2005.(II.25.) sz. határozattal lett elfogadva; utolsó módosítása pedig a 501/2018.(XII.17.)sz. határozattal történt (a Csaba-Berény Gépgyártó Kft. gazdasági területének bővítése). Mezőberény Város Helyi Építési Szabályzata a 11/2005.(II.28.) MÖK. sz. rendelettel lett elfogadva, utolsó módosítása pedig a 2/2020.(I.28.) önkormányzati rendelettel történt.

Mezőberény Város Önkormányzati Képviselőtestülete a 200/2020.(VIII.31). számú határozatában elvi egyetértését fejezte ki az ELECTRAPLAN Kft. kérelmével, mely szerint a Mezőberény közigazgatási területén egy 87 hektáros naperóművet létesíthessen. Amennyiben az ingatlantulajdonosok mindegyike kéri az átminősítést, illetve ha a Kft. bemutatja a valamennyi tulajdonossal megkötött adásvételi szerződést, vagy adásvételi előszerződést, az önkormányzat kezdeményezni fogja a Helyi Építési Szabályzat és a Rendezési terv módosítását a beruházás megvalósítása érdekében.

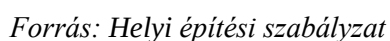
12. ábra: Mezőberény külterületének szabályozási terve

Forrás: Helyi építési szabályzat

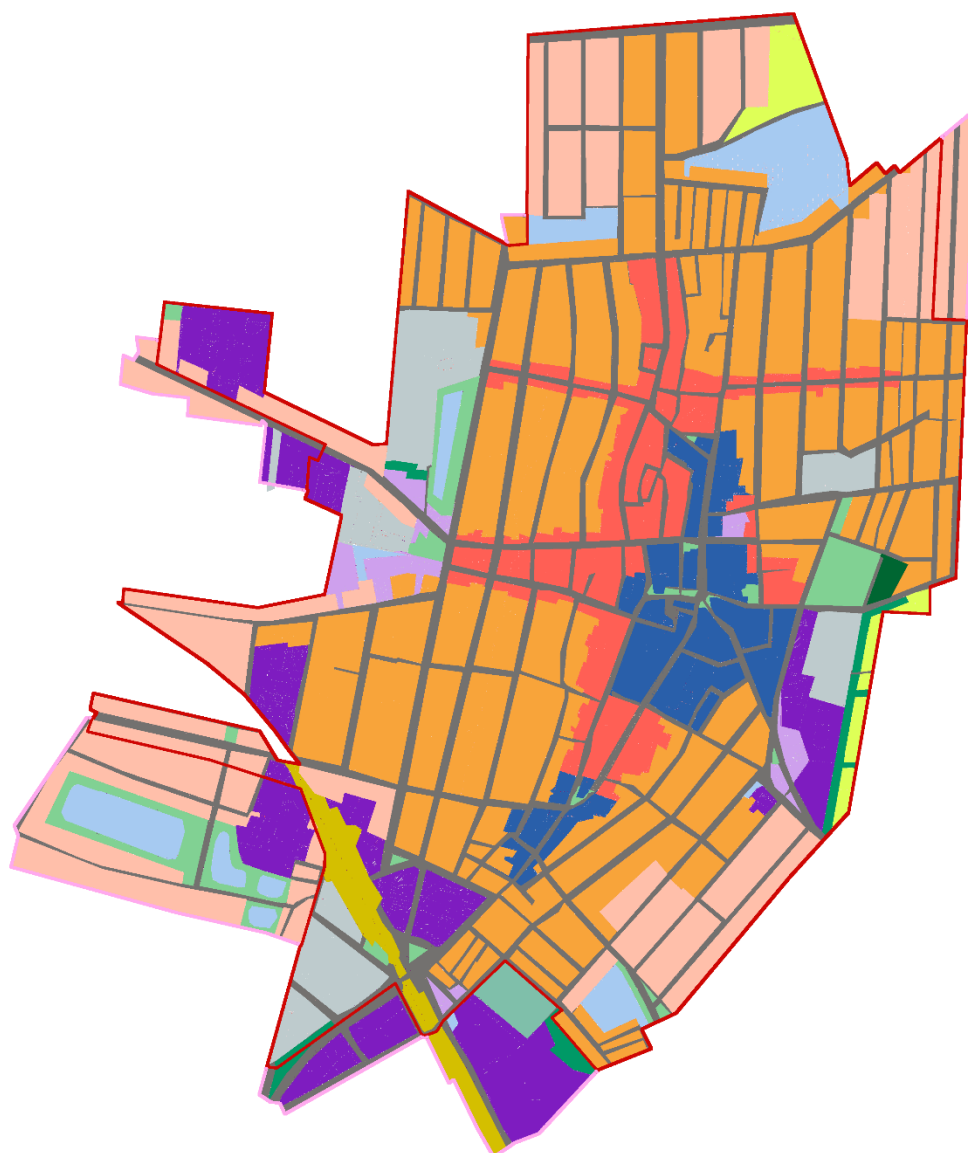
A településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012.(XI.8.) Korm.rendelet hatályos szabályozása értelmében Mezőberény esetében a településszerkezeti terv, valamint a helyi építési szabályzatról szóló önkormányzati rendelet, 2021. december 31-ig alkalmazható. Ennek megfelelően a jelzett időpontig a helyi

13. ábra: Mezőberény belterületi szabályozási terve

A hatályos településszerkezeti terv Mezőberény belterületének számottevő bővülésével számol (13. ábra, 14. ábra). A belterület tervezett kibővítése az Ókerti részen és a Kereki utca meghosszabbításaként elsősorban a lakóterületi beépítésre kijelölt területek bővülésével jár, míg a vasút mentén, a csabai úttól délre található az ipari gazdasági területek kiépítése miatt indokolt a belterület bővítése.

14. ábra: Mezőberény belterületi területhasználati kategóriái a szabályozási terv alapján

Belterület határa		Tervezett belterület határa			
	Falusias lakóterület		Kertvárosias lakóterület		Kisvárosias lakóterület
	Településközpont		Ipari gazdasági terület		Keresk.- szolgáltató ter.
	Közúti közlekedési ter.		Kötőtpályás közl. ter.		Különleges terület
	Vízgazdálkodási ter.		Mezőgazdasági ter. (gyep)		Természetközeli terület
	Egészségügyi erdő		Védelmi erdőterület		Zöldterület (park)

Forrás: Mezőberény belterületi szabályozási terve alapján saját szerkesztés

Mezőberény szerkezeti terve falusias, kertvárosias és kisvárosias lakóterületi építési övezeteket jelöl ki. A falusias építési övezetek maximum 30%-os beépíthetőséggel és minimum 800 m²-es telekterülettel rendelkeznek. Jellemzően kertes, családi házas terület, ami a település peremén található (Magyarvég, Keleti Kertváros, Északi kertváros). A belterület tervezett bővítése jelentősen gyarapítaná a falusias lakóterületet. Mezőberény (tervezett bővítésekkel megnövelt) belterületének mintegy 15%-a van kijelölve falusias lakóterületi építési övezetként (15. ábra).

Mezőberény szerkezeti terve alapján a kertvárosias építési övezetek szintén maximum 30%-os beépíthetőséggel, de a falusias lakóterületnél kisebb minimum telekterülettel rendelkeznek (600 m²). A lakóterület túlnyomó többsége (a falusias peremeket és a kisvárosias településmagot leszámítva) a kertvárosias építési övezetbe van sorolva. Mezőberény (tervezett bővítésekkel megnövelt) belterületének mintegy 30%-a van kijelölve falusias lakóterületi építési övezetként.

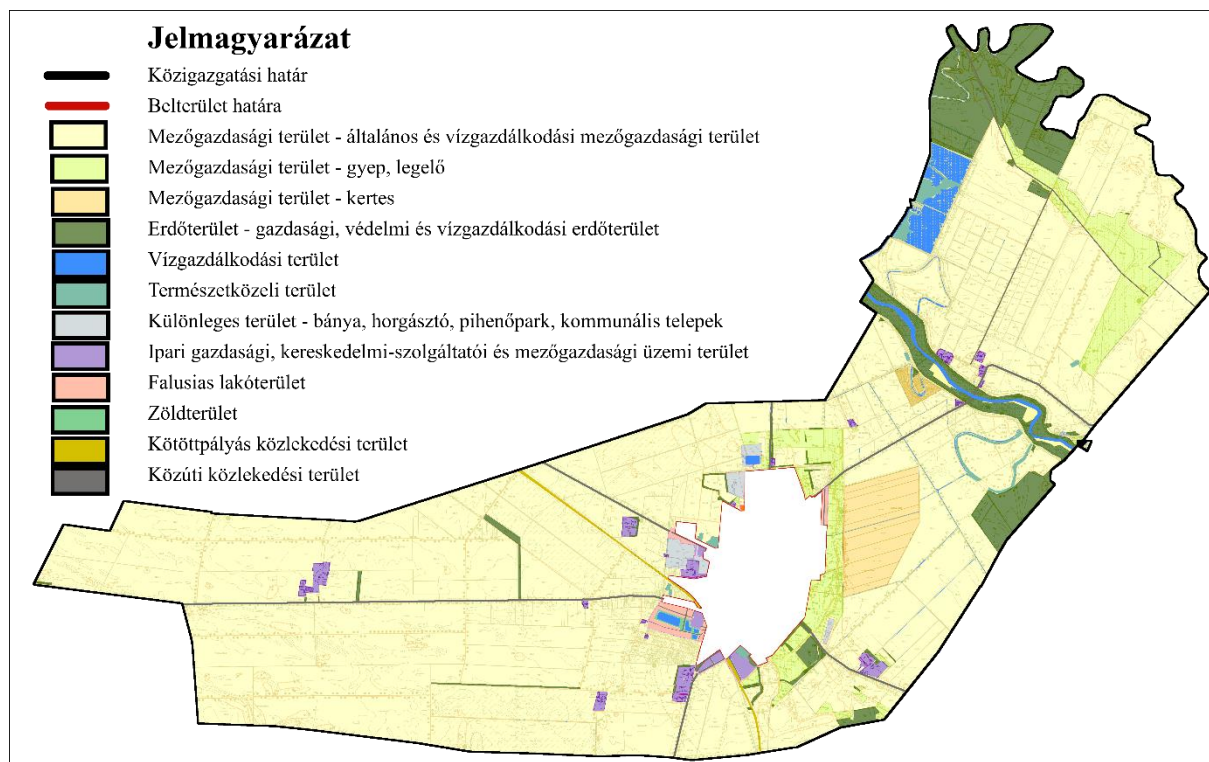
A kisvárosias lakóterület építési övezete magasabb beépíthetőséget (50%) és építmény magasságot engedélyez. A kisvárosias lakóterület építési övezete a város központi részén, illetve a központból kivezető fontosabb utak mentén (Gyomai út, Luther utca, Köröstarcsai út) van kijelölve, Mezőberény (tervezett bővítésekkel megnövelt) belterületének mintegy 6%-át kiteve. A kisvárosias lakóterület egy része (a Kölcsey-lakótelep) kialakult kisvárosias lakóterületként van nyilvántartva. A kialakult kisvárosias lakóterületi övezetben új telekalakítással járó építési tevékenység nem folytatható.

A településközpont vegyes övezet területén a kialakult beépítést figyelembe véve elsősorban lakóházak, szolgáltató-kereskedelmi létesítmények és intézmények. A beépíthetőség maximum 70%, az építmények maximális magassága 12,5 méter lehet (kivéve templomok és emlékművek). A településen belül a városközpont, illetve a Kálvin János tér környéke településközpont építési övezet besorolású, Mezőberény (tervezett bővítésekkel megnövelt) belterületének mintegy 4%-át kiteve. A településközpont egy része kialakult övezeti besorolású, ahol új telekalakítással járó építési tevékenység nem folytatható.

A maximum 50%-os beépíthetőségű gazdasági-ipari területek a város évszázados szerves iparfejlődésének köszönhetően elsősorban a belterület peremén, elszórtan jelennek meg. A belterület tervezett déli bővítése számottevően érinti a gazdasági ipari területeket. Mezőberény (tervezett bővítésekkel megnövelt) belterületének mintegy 8%-a van kijelölve gazdasági-ipari területi építési övezetként. Részben a gazdasági-ipari területekhez kapcsolódva, a fontosabb utak mentén jelennek meg gazdasági-kereskedelmi, szolgáltató területek, Mezőberény (tervezett bővítésekkel megnövelt) belterületének mintegy 1%-át kiteve. Mezőberény (tervezett bővítésekkel megnövelt) belterületének mintegy 5%-a különleges beépítésre szánt terület (temető, sportolási terület, a Kálmán Fürdő területe).

A város (tervezett bővítésekkel megnövelt) belterületének mintegy 19%-a közúti közlekedési terület, valamint 2%-a kötöttpályás közlekedési (vasúti) terület. A bányászati tevékenység következtében keletkezett tavaknak, valamint a Medvefejes-tónak köszönhetően a belterület mintegy 4%-a vízgazdálkodási terület. A belterület peremén találunk továbbá csekély mennyiségben mezőgazdasági területet (értékes, megőrzendő gyepek), természetközeli területet (nádas), egészségügyi, szociális, turisztikai besorolású erdőterületet, valamint védelmi erdőterületet is. A tervezett bővítésekkel megnövelt belterületen a zöldterület övezeti besorolású területek mintegy 3%-ot tesznek ki.

15. ábra: Mezőberény külterületi területhasználati kategóriái a szabályozási terv alapján

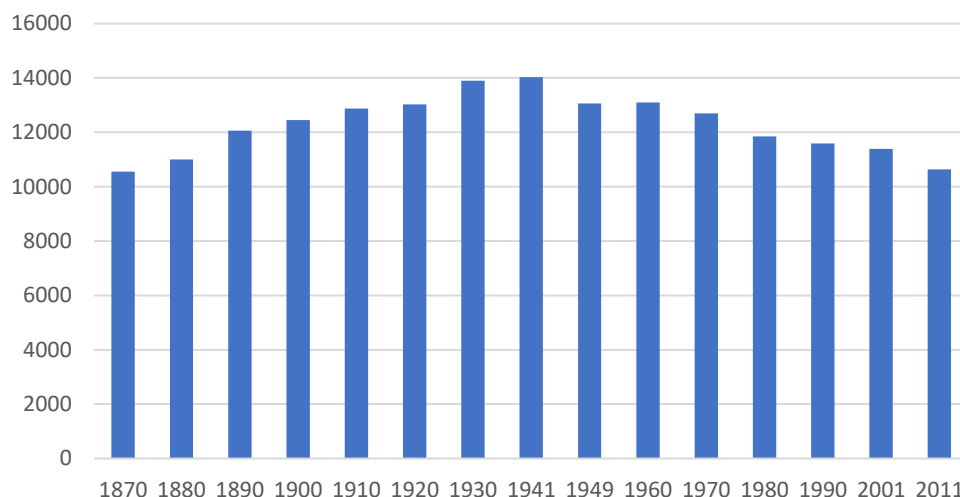
Forrás: Mezőberény külterületi szabályozási terve alapján saját szerkesztés

A külterület túlnyomó része általános mezőgazdasági terület besorolású (12. ábra, 15. ábra). Gyeplő-legelő övezeti besorolású mezőgazdasági területet elsősorban a belterület határától keletre, illetve a Kettős-Körös túlsó partján található (Döghalmi gyeplő). Kertes besorolású mezőgazdasági területek a Laposi-kertek, valamint a Boldisháti-holtág üdülőövezeti fejlesztésre kijelölt területe. Nagyobb kiterjedésű erdőterület övezeti besorolású területeket a közigazgatási terület északkeleti csücskében, illetve a Laposi-csatornától délre találunk. Természeti adottságainak megfelelően a vízgazdálkodási területek aránya is jelentős (Kettős-Körös, csatornák, Gács-háti halastavak). A vízfelületekhez kapcsolódóan a Kettős-Körös hullámterében vízgazdálkodási erdő és mezőgazdasági területeket, valamint a Gács-háti halastavak mellett természetközeli besorolású területeket találunk. A külterületen elszórtan mezőgazdasági üzemi területeket találunk, amelyek többnyire volt majorok, tsz, állami gazdasági központok. A téglagyárhoz kötődnek a különleges terület – bányászati övezeti besorolású területek. A Csabai út mentén gazdasági ipari besorolású terület található. Mint már említésre került, a jelenlegi külterület belterületre bevonásra kijelölt részén további gazdasági ipari építési övezeti, illetve falusias lakóterületi övezeti besorolású területeket is találunk.

1.7. A település társadalma

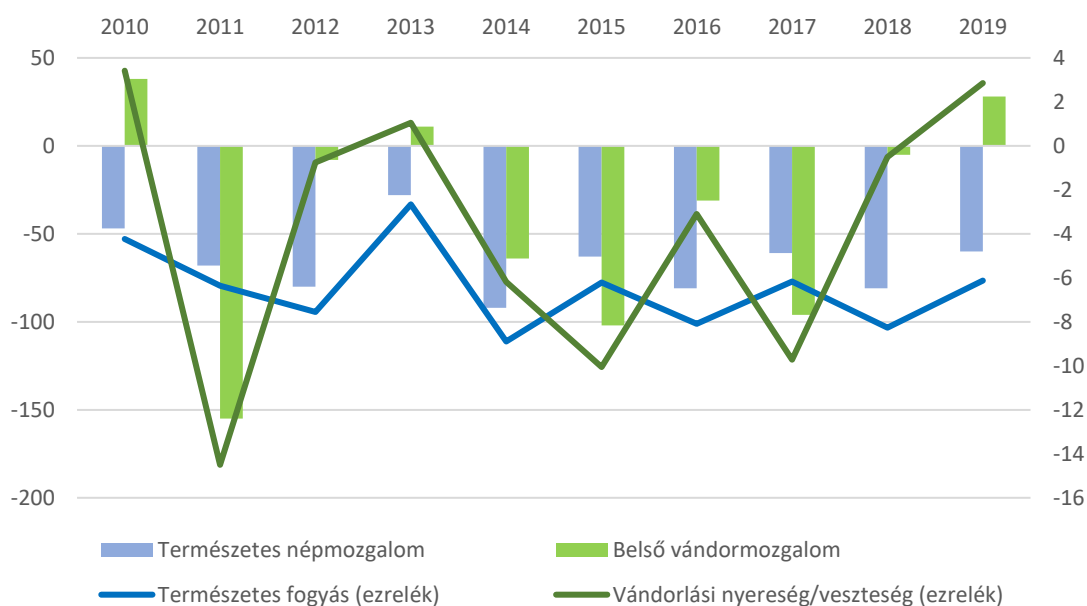
1.7.1. Demográfia, népesség, nemzetiségi összetétel, képzettség, foglalkoztatottság, jövedelmi viszonyok, életminőség

16. ábra: Mezőberény népességének változása a népszámlálások tükrében

Forrás: KSH

17. ábra: Az elmúlt évek természetes népmozgalmi és vándormozgalmi trendjei

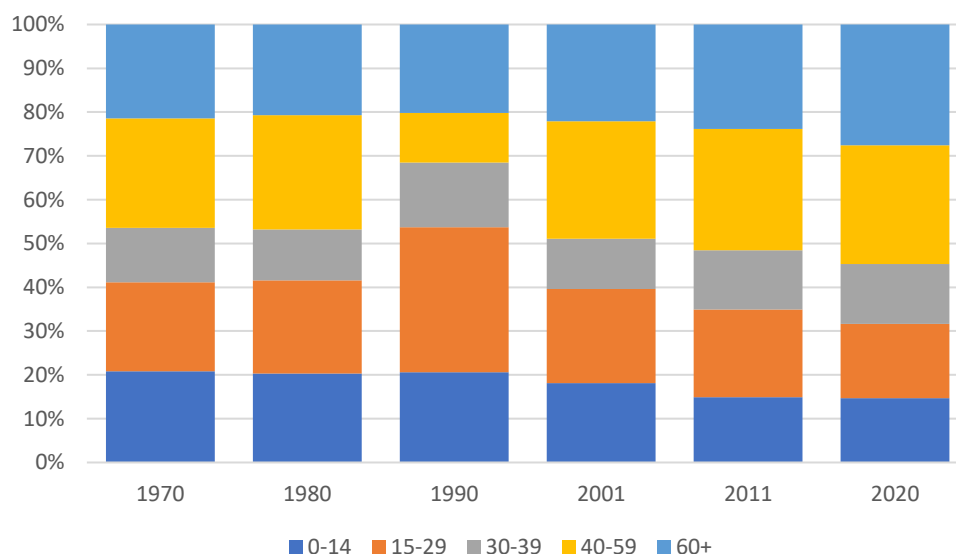

Forrás: KSH

A török hódoltság idején elnéptelenedett Mezőberény lélekszáma az 1723-as újratelepítéstől kezdve több mint két évszázadon át folyamatosan emelkedett. Csúcsát az 1941-es népszámlálás idején érte el, amikor a város mai közigazgatási területén 14 029 fő élt (16. ábra). 1949-re mintegy ezer fővel 13.059-re csökkent a település lélekszáma, amit részben a háborús veszteségek, valamint a németek egy részének menekülése vagy kitelepítése, illetve a szlovák-magyar lakosságcsere okozott. Az 1949-1960 közötti stagnálásközi állapotot követően a város népessége több mint fél évszázada folyamatosan veszít népességéből. Ennek fő hajtóereje a

népesség természetes fogyása, aminek hatását a vándormozgalmi folyamatok egyes időszakokban mérséklék (vándorlási többlet 1990-2001 között), máskor pedig felerősítik. A 2011-es népszámlálás adatai alapján a város rendszerváltás óta lakónépességének valamivel több, mint 8%-át veszítette el (1990: 11 592; 2011: 10 632). Ez jóval kedvezőbb a Békés megyei lakónépesség közel 13%-os fogyásánál, a csökkenés üteme ebben az időszakban a városi jogállású települések között a második legalacsonyabb (Békéscsaba után). A népességfogyás a legutolsó népszámlálás óta is folytatódott (17. ábra). A halálozások száma minden évben jelentősen meghaladta a születéseket, a várost természetes fogyás jellemezte. Ennek üteme (a 2013-as évet kivéve) meghaladta az országos átlagot. A belső vándormozgalmi folyamatok nagyobb éves változékonyságot mutatnak: bár egyes években enyhe vándorlási nyereség jelentkezik, (2010, 2013, 2019), összességében a vándorlási veszteség felé billen a mérleg. A KSH szerint a lakónépesség 2020 január elsején 9800 fő volt, míg a népességnyilvántartó adatai alapján 2020-ban 10 254 fő élt a településen, így jelenleg a megye 7. legnagyobb népességű városa.

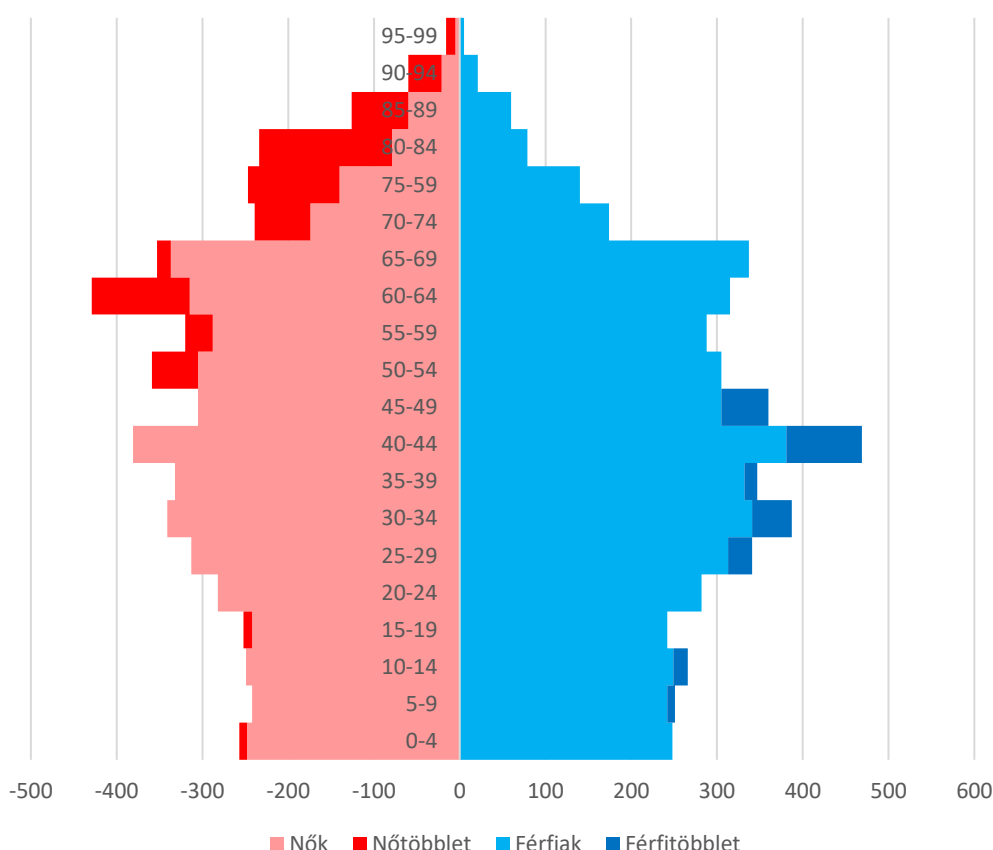
18.ábra: Mezőberény város korszerkezetének alakulása az elmúlt fél évszázadban

Forrás: KSH

A fentieknek megfelelően a második demográfiai átmenet okozta korcsoportbeli elmozdulások az országos folyamatokhoz hasonlóak (18. ábra): a fiataikorúak aránya csökken, az időskorúak aránya pedig emelkedik. A fenti két trend eredőjeként bár az aktív korcsoportok között történt elmozdulás, az aktív korúak összaránya a népességből nem változott jelentősen. 2020-ban (a népességnyilvántartó adatai szerint) a gyermekkorúak (0-14 éves) aránya 14,8%, az aktív korúak (15-64 év) aránya 64,8%, az időskorúak (65+ év) pedig 20,4%, ami csupán kissé haladja meg az országos átlagot (19,9%). A város korfája jó lenyomatát adja az elmúlt évtizedek demográfiai folyamatainak (19. ábra). Az ábrán még mindig jól kirajzolódnak a Ratkó-gyermekek és Ratkó-unokák népes generációi. A 25-50 közötti korosztályban jelentkező férfitöbblet oka a szelektív elvándorlás, míg az 50 feletti korosztályban tapasztalható nőtöbblet elsősorban a nők magasabb várható élettartamának köszönhető. A korfa lassan kezdi felvenni a fogyó társadalmakra jellemző urna alakot (vékonyodó fiatal korcsoportok).

19.ábra: Mezőberény korfája 2020

Forrás: Lakónyilvántartás Mezőberény

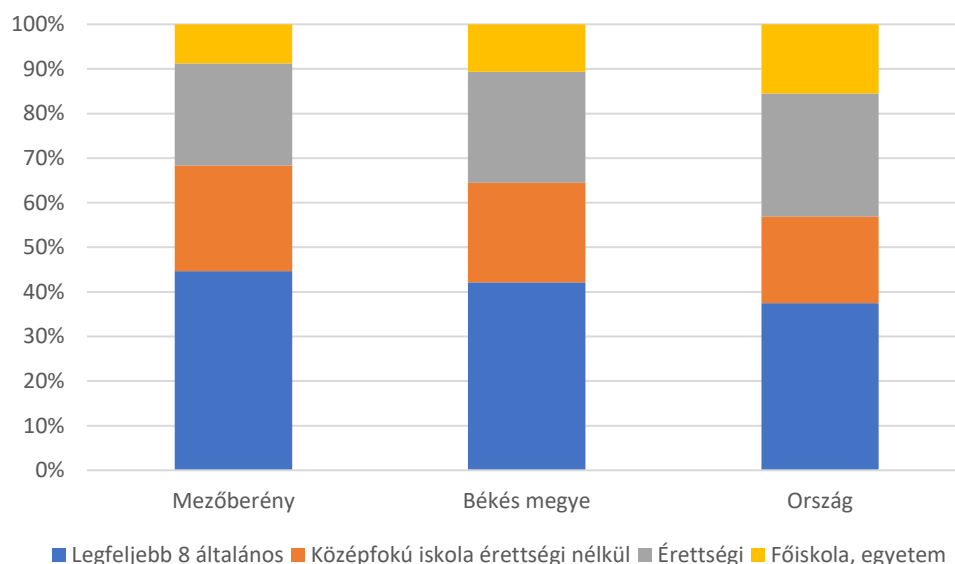
Mezőberény városa a török hódoltság után három hullámban települt újra, amelyek három különböző nemzetiséghez (szlovák, német és magyar) tartoztak. A nemzetiségek zárt tömbökbe telepedtek le, amit a városrészek nevei mai napig megőriztek. A város háromnemzetiségű jellegét évszázadokig meg tudta tartani, az 1910-es népszámlálás alapján a népesség 41%-a magyar, 22%-a német és 37%-a szlovák anyanyelvű. A lakosság közel 90%-a beszélt magyarul. A második világháborút követő változások (németek kitelepítése, szlovák-magyar lakosságcsere) ezt a többnemzetiségű jelleget erőteljesen megtépázták. A 2011-es népszámláláskor (amikor a nemzetiségi identitásra vonatkozó kérdés megválaszolásakor több válaszlehetőséget is meg lehetett adni) a lakosság 16%-a nem kívánt válaszolni, 83,6%-uk magyar, 5,4%-uk cigány (roma), 3,5%-uk német, 3,3%-uk pedig szlovák nemzetiségűnek vallotta magát. A városban német, roma és szlovák nemzetiségi önkormányzatok is működnek.

A mezővárosi fejlődés sajátosságainak köszönhetően a XVIII-XIX. században – több más alföldi mezővároshoz hasonlóan – Mezőberény lakosainak kulturális-műveltségi szintje felülmúlta az országos átlagot. Az 1910-es népszámlálás alapján a lakosok 74,3%-a tudott írni-olvasni, addig ez Békés vármegye népességének csak 68,9%-ára, Magyarország népességének 58,8%-ára volt csak igaz. A 2011-es népszámlálás adatai alapján ez az előny elpárolgott (20. ábra).

A felsőfokú végzettségűek (8,8%), illetve a legmagasabb végzettségként érettségivel rendelkezők (22,9%) aránya elmarad mind a megyei, mind az országos értékektől, ezzel

szemben a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya (44,6%) magasabb annál.

20. ábra: Mezőberény, Békés megye és Magyarország 7 éves és idősebb népességének megoszlása legmagasabb iskolai végzettség alapján

Forrás: KSH

A mezőberényi lakosság gazdasági aktivitásában bekövetkező változásokra egyaránt hatottak a fentebb bemutatott demográfiai, és rendszerváltást követő gazdasági folyamatok. Míg 1990-ben, a rendszerváltás küszöbén a lakónépesség több mint 40%-a aktív kereső volt, ez 2001-re 30% alá esett (2. táblázat).

2. táblázat: A mezőberényi népesség gazdasági aktivitása 1990–2001–2011.

Év	Össz.	1990. Férfi	Nő	Össz.	2001. Férfi	Nő	Össz.	2011. Férfi	Nő
Foglalkoztatott	4.658	2.658	2.000	3.410	1.906	1.504	3.628	2.027	1.601
Munkanélküli	151	101	50	437	237	200	650	343	307
Inaktív	3.204	1.229	1.975	4.279	1.680	2.599	3.459	1.229	2.230
Eltartott	3.579	1.606	1.973	3.263	1.557	1.706	2.897	1.399	1.498
Összesen	11.592	5.594	5.998	11.389	5.380	6.009	10.634	4.998	5.636

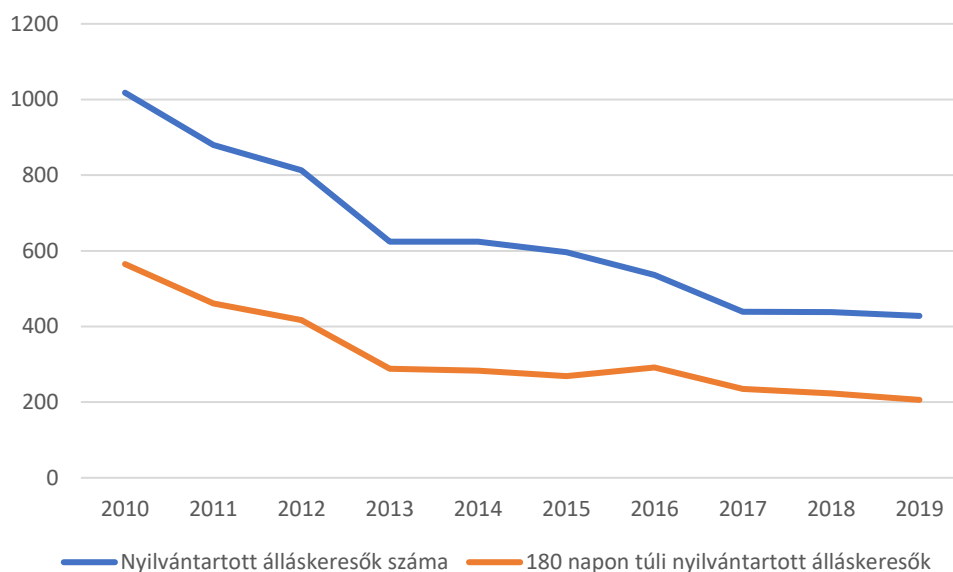
Forrás: KSH, Népszámlálás, 2001., 2011.

A munkaerőpiacról eltűnt népesség nagyobb része nyugdíjba vonult (kényszerült) és inaktívvá vált, vagy a hosszabb tanulási idő révén a még iskolába járó eltartottak számát emelte, így a munkanélküliek száma csak mérsékelten emelkedett. 2011-re a foglalkoztatottak száma emelkedett valamelyest, részben a javuló gazdasági helyzet, másrészt az inaktív keresővé válás feltételeinek szigorodása miatt (nyugdíjkorhatár emelése, korkedvezményes nyugdíj és rokkantsági nyugdíj feltételeinek szigorítása). Ezek hatása a gazdaságilag inaktívak számának csökkenésén túl sajnálatosan a munkanélküliek számának emelkedésében is megmutatkozott. Mint az a táblázatból is látszik, a fiatalabb korcsoportok számának csökkenése magával vonta az eltartottak számának csökkenését. A mezőberényi férfi és női népesség gazdasági aktivitásában számottevő eltérések mutatkoznak: míg a foglalkoztatottak és a munkanélküliek körében a férfiak száma a magasabb, ugyanakkor az eltartottak és elsősorban az inaktív keresők

esetében a nők felülreprezentáltak. Ez összhangban van a férfiak magasabb átlagos gazdasági aktivitására vonatkozó országos trendekkel és a nők (fentebb bemutatott) magasabb várható élettartamával.

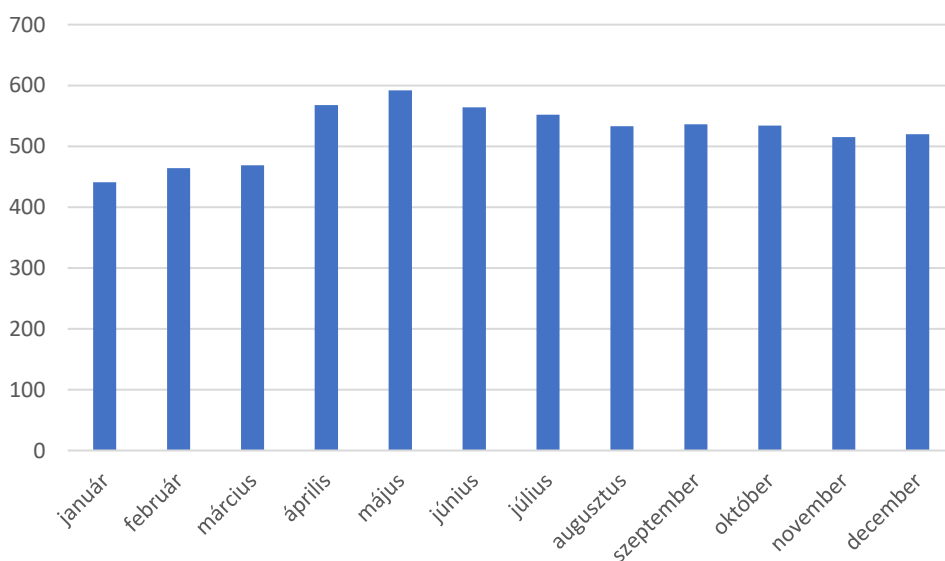
Az utolsó népszámlálás óta eltelt időszakban a lakosság foglalkoztatottsági helyzete öröndetesen pozitív irányba mozdult (21. ábra). A munkanélküliek száma jelentősen mérséklődött, 2019-ben 428 főre csökkent. Ennek mintegy fele (193 fő) volt már több mint 6 hónapja nyilvántartott tartósan állást kereső. Bár a munkanélküliek számának csökkenésében a közfoglalkoztatottság növekvő jelentősége is szerepet játszott, a közfoglalkoztatottak száma (2019: 212) önmagában nem magyarázza ezt a számottevő csökkenést.

21. ábra: Nyilvántartott álláskeresők számának alakulása Mezőberényben

Forrás: KSH

22. ábra: Nyilvántartott álláskeresők számának havi alakulása 2020-ban, Mezőberény

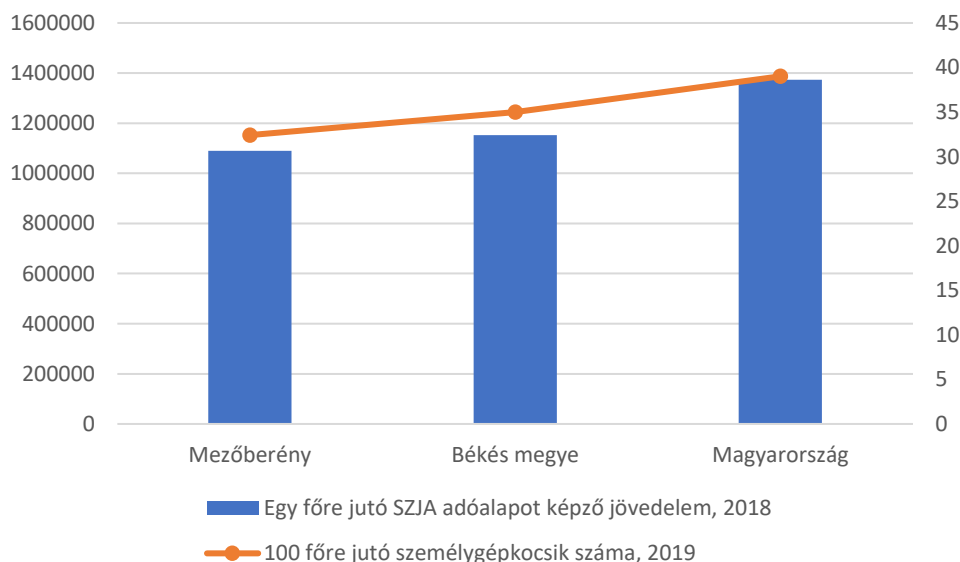
Forrás: NFSZ

Bár a város gazdasági szerkezete miatt nem tartozik a különösen kitett települések közé, a 2020-as koronavírus-járvány és a megfékezésére tett intézkedések hatásai így is érzékenyen érintették a munkaerőpiacot. Látható, hogy az első hullám idején rövid időn belül mintegy 150 fővel közel 600-ra nőtt a munkanélküliek száma – ez az érték a nyár folyamán csak igen lassan kezdett apadni. A jelenlegi adatok alapján úgy tűnik, hogy a második hullám ezt a csökkenő trendet ugyan megakasztotta, de az év végéig nem vezetett újabb hullámhegyhez a munkanélküliségben.

A NAV adatai alapján 2018-ban összesen 5186 SZJA adófizető volt, ami szinte pontosan az állandó népesség fele, és megfelel a megyei, illetve országos átlagnak is. Az SZJA adóalapot képező jövedelem döntő hányada (10,6 md forint, 94%) munkajövedelem volt, ami szintén megfelel a hazai trendeknek. A magyar átlaghoz képest a mezőberényi lakosok megélhetésében némileg nagyobb szerephez jut a mezőgazdasági őstermelésből (102 millió forint, 0,9%) és az egyéni vállalkozói kivétekből (146 millió forint, 1,3%) származó jövedelem, míg a társas vállalkozásból származó jövedelemnek (171 millió forint, 1,5%) az országos átlaghoz képest csekélyebb a jelentősége. 2018-ban az egy főre jutó SZJA alapot képző jövedelem Mezőberényben 1 millió 90 ezer forint volt, ami némileg alatta marad a megyei és számottevően az országos értéknek (23. ábra).

A személygépkocsi ellátottság egy további jó indikátora a lakosság jövedelmi helyzetének. A KSH 2019-es adatai alapján Mezőberényben 100 főre 32 személygépkocsi jutott, ami kicsit alacsonyabb a megyei átlagnál, és számottevően alacsonyabb az országos értéknél. Ez is megerősíti, hogy a város lakosainak jövedelmi helyzete érzékelhetően az országos átlag alatt marad.

23. ábra: Az egy főre jutó SZJA adóalapot képző jövedelem, és a 100 főre jutó személygépkocsik száma

Forrás: Teir.hu

A jövedelmen túl a lakosság életminőségéről árulkodó jó mutató a lakásállomány minősége. Ez alapján a mezőberényi lakások 47%-a összkomfortos, ami alatta marad ugyan az országos

értéknek (59%), de valamivel jobb a Békés megyei helyzetnél. További pozitívum, hogy a komfort nélküli lakások száma is alatta marad a megyei átlagnak.

1.7.2. Térbeli-társadalmi rétegződés, konfliktusok, érdekviszonyok

A település térbeli szerkezetét évszázadokig meghatározta, hogy a várost a török hódoltság után benépesítő három népcsoport (magyar, német, szlovák), egymástól elkülönülő tömbökben telepedett le, egymástól gátakkal is elválasztott városrészeket formálva. A Magyarvég a történelmi településterület déli, a Németvég a középső, a Tótvég pedig az északi részét alkotta. A nemzetiségek II. világháborút követő nagyarányú létszámcsökkenése miatt ez leginkább csak az építészeti örökségben, illetve egyes kulturális épületek elhelyezkedésében érhető tetten, de nem képeződik le társadalmi rétegződésként. Jól elkülöníthető egységként jelent meg a XX. század közepéig a város déli peremén elhelyezkedő Párizs elnevezésű cigánytelep, és a vegyes etnikai összetételű, de zömmel nehéz élethelyzetű berényiek lakhelyéül szolgáló London rész, de a hatvanas-hetvenes években a telepek házak többségét újraépítették, illetve a korábbi lakóknak más városrészekben biztosítottak kedvezőbb szállást. Noha a rendszerváltás után ismételten tapasztalható a nehéz helyzetű (deprivált) népesség koncentrációja, a korábbi markánsan elkülönülő telepjellegéről már nem lehet beszélni. A központi belterület egységes, nem ékelődnek bele be átjárhatóságot számottevően befolyásoló fizikai akadályok (amelyek fokoznák a társadalmi szegmentáció veszélyét), a városnak nincs egyéb belterülete. Összességében kijelenthető, hogy bár Mezőberény népessége nem tekinthető homogénnek, éles térbeli-társadalmi törésvonalakról, jelentősebb településen belüli társadalmi konfliktusokról nem beszélhetünk.

1.7.3. Települési identitást erősítő tényezők

Mezőberény már korábban is említett háromnemzetiségű múltja központi szerepet tölt be a város identitásában. Bár sajnos a II. világháború és az azt követő események után a német és szlovákság létszáma megcsappant (a 2011-es népszámláláskor a lakosság 3,5%-a jelölt meg német és 3,3%-a szlovák kulturális identitást), hatásuk mai napig jelentős. A nemzetiségi közösségek hagyományos városrészeiben (Magyarvég, Németvég, Tótvég) mai napig fellelhetők az építészeti örökség egyes elemei (pl. előtornácos szlovák lakóház a Hunyadi János utca 18. szám alatt, ulicskás házak a Madarász András utcában, Puskin utcai szárazbejárós sváb nagygazdaház) amelyek közül több helyi védettséget élvez. A városban (roma mellett) német és szlovák nemzetiségi önkormányzat, valamint egyéb nemzetiségi intézmények is működnek.

A Mezőberényi Német Hagyományápoló Egyesület 1991-ben alapult, az Orlai utca 3. alatt található Német Közösségi Házban kapott helyet. Sokoldalú tevékenysége a kisebbségi kultúra és gasztronómiai szokások ápolásától megemlékezések és rendezvények szervezéséig terjed. A fiatalabb korosztályok számára a Katicabogár Evangélikus Óvoda segíti a német nemzetiség kultúrájának megismerését, valamint a Mezőberényi Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégiumban elérhető nyelvvoktató német nemzetiségi nevelés-oktatás biztosítja a nemzetiségi kultúra megőrzését.

A Mezőberényi Szlovákok Szervezete 1992-ben alapult, és két kulturális csoportot is felölel: az immár ötvenéves Szlovák Pávakört és a Hagyományörző Klubot. A közösségi házukat a közelmúltban, 2016-ban adták át. A tótvégi Nefelejcs Óvodában szlovák nyelvszoktató program és néphagyomány-örzés folyik, de a városban a kulturális gyökereik iránt érdeklődő felnőtteknek is szerveznek szlovák nyelvtanfolyamokat. A szlovák nemzetiségi hagyományok és gasztrokultúra bemutatására és átadására számos városi rendezvény teremt lehetőséget, közülük kiemelkedik a 2019-ben immár 9. alkalommal megrendezett Mezőberényi Töltött Káposzta Fesztivál.

A város nemzetiségi öröksége vallási megoszlásán is lenyomatot hagyott. Míg a betelepülő szlovákok és németek az evangélikus hitet követték, addig a magyarok a reformátusok voltak. A 18. század végén épp ezért két evangélikus templom is épült a városban a két kisebbség számára (és külön német és tót evangélikus temető), ezt nem sokkal követte a 19. század elején a református templom, majd a 19. század végén a katolikus templom megépítése. Az 1880-as években a helyi kis létszámú zsidó közösség is felépítette zsinagógáját, amelyet azonban romló állaga miatt 1985-ben elbontottak. A 2011-es népszámláláson a lakosság 16,4%-a reformátusnak, 12,5%-a evangélikusnak, 8,5%-a pedig római katolikusnak vallotta magát. Továbbá több más keresztény irányzatnak (Hit Gyülekezete, Magyar Pünkösdista Egyház) is van a városban gyülekezete. Az egyházak intézményfenntartóként (Mezőberényi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium, Kollégium és Általános Iskola, Református Idősek Otthona) is fontos szerepet töltenek be a város életében.

Mezőberény leghíresebb szülötte Orlai Petrics Soma, a hazai történeti festészet jeles képviselője. Nevét az Orlai Petrics Soma Múzeum, 2008 óta pedig az Orlai Petrics Soma Könyvtár, Muzeális Gyűjtemény és Művelődési Központ viseli, amelynek állandó gyűjteményében a festő képei is helyet kaptak. Orlai Petrics Soma unokatestvéri és baráti kapcsolata Petőfi Sándorral széleskörben ismert. Petőfi maga is többször megfordult a városban, végül itt írta utolsó versét is (Szörnyű idő...), mielőtt elindult végzetes útjára Bem apó táborába. Helyi kötődésének bemutatása az állandó kiállítás részét képezi, a költő kultuszának ápolása szintén fontos eleme a mezőberényi identitásnak. Az Orlai Petrics Soma Kulturális Központ Muzeális Gyűjteménye az 1806-ban elkészült Wenckheim-Fejérváry kastélyban kapott helyet. A Wenckheimék építészeti öröksége Békés megye fontos arculatformáló eleme – így ez az épület nemcsak a városnak, hanem tágabb környezetének is identitásképző része. A fentiekén túl számos népművészeti (pl. hímzések, csipkék), gasztronómiai (kiemelve helyi termékként a házikolbászt), természeti érték (pl. a vasútállomás idős tölgyei) és kiváló ember munkássága járul hozzá a mezőberényi identitáshoz, amelyek megőrzését a helyi értéktár is segíti.

Mezőberény civil szervezetei a kultúrától és oktatástól az egészségügyön keresztül a sportig bezárólag számos területen aktívak, és tevékenységekkel hozzájárulnak egy együttműködő, harmonikus települési közösség kialakításához. A városban 2020-ban az alábbi civil szervezetek tevékenykedtek:

- Alapítvány a Misszióért
- Alföld Turista Egyesület Mezőberény
- Baráti Egylet Mezőberényért

- Berény Táncegyüttes Egyesület
- Berény Utónevű Települések Szövetsége Egyesület
- Berényi Biliárd Klub
- Berényi Futball Club Utánpótlás Nevelő Egyesület
- Berényi Lovas Barátok Egyesülete
- Erős Vár Alapítvány
- Fogjunk Össze Közhasznú Egyesület
- HED-LAND Sportcsarnok Sportegyesület
- Könyvtárpártoló Alapítvány
- Kutyabarátok Közhasznú Egyesület
- Leg a láb Alapfokú Művészeti Iskola
- Magyar Rákellenes Liga Mezőberényi Alapszervezete
- Magyar Szalmaépítők Egyesülete
- Magyar Vöröskereszt Mezőberényi Alapszervezete
- Magyarországi Freinet Egyesület
- Mazsorett Varázs Alapítvány
- Mécses Szolgálo Közösség Egyesülete
- Mezőberény Értékeiért Polgári Együttműködés Egyesület
- Mezőberény és Körzete Iparosok és Vállalkozók Egyesülete
- Mezőberény Környezetvédelméért Alapítvány
- Mezőberény Vadász Társaság
- Mezőberény Város és Környéke Mozgáskorlátozottainak Egyesülete
- Mezőberényi Petőfi és Goethe Alapítvány
- Mezőberényi Általános Iskola Diáksport Egyesület
- Mezőberényi Általános Iskolás Tanulókért Alapítvány
- Mezőberényi Erdélyi Kör
- Mezőberényi Football Club
- Mezőberényi Fúvószenekarért Egyesület
- Mezőberényi Gyermekefoci – Iskolai Labdarúgást Támogató Alapítvány
- Mezőberényi Helytörténeti és Tájvédelmi Egyesület
- Mezőberényi Horgászok Egyesülete
- Mezőberényi Iskolatennisz Sportegyesület
- Mezőberényi Kosárlabda Klub
- Mezőberényi Labdarúgó Egyesület
- Mezőberényi Malom-Fitness Diáksportegyesület
- Mezőberényi Mentőállomás Alapítvány
- Mezőberényi Német Hagyományápoló Egyesület
- Mezőberényi Népőiskola Alapítvány
- Mezőberényi Orlai Népőiskola Egyesület
- Mezőberényi Óvodásokért Alapítvány
- Mezőberényi Petőfi Sándor Gimnázium Öregdiákok Baráti Köre Egyesület
- Mezőberényi Polgárőr Egyesület
- Mezőberényi Sakk Egyesület
- Mezőberényi Szektorlabda Egyesület
- Mezőberényi Szlovákok Szervezete
- Mezőberényi Városszépítő és Városvédő Egyesület
- Motorosok Baráti Köre Mezőberény

- Nagycsaládosok Mezőberényi Egyesülete
- Nyeregben Alapítvány
- Önkéntes Tűzoltó Egyesület, Mezőberény
- Petőfi Sándor Gimnázium Diáksport Egyesület
- SPEKTRUM Alapítvány
- Sporthorgászok Mezőberényi Egyesülete
- Szalai Barna Tenisz Club Mezőberény
- TÍZVÁROS Alapítvány A régió felemelkedéséért

1.8. A település humán infrastruktúrája

1.8.1. Humán közszolgáltatások

Bölcsődei ellátás

Mezőberényben 1 darab bölcsőde működik (Városi Bölcsőde), a Puskin utca 11. szám alatt. A városban a 1949 májusa óta működik bölcsődei ellátás. A korábban Munkácsy utca 10. szám alatt található intézmény épülete a mai kor követelményeitől egyre inkább elmaradt. A Dél-Alföldi Operatív Program keretében elnyert pályázati támogatásnak és Mezőberény Város Önkormányzatának köszönhetően lehetőség nyílt egy teljesen új bölcsőde megépítésére egy 200 millió forintos beruházás keretében, amely 2011. május 1-jén kezdte meg jelenlegi helyén működését. Az intézmény 852 m² alapterületű épületben, 2 gondozási egységben 2-2 csoportszobával működik, 56 férőhellyel rendelkezik. A csoportszobákhoz játszóudvar tartozik, közvetlenül kapcsolódnak a gyermekátadó helyiséghez, a fürdőszobához, a matrac-játék raktárhoz és teraszhoz. A bölcsődében önálló főzőkonyha, tejkonyha biztosítja a minőségileg helyes összetételű, az életkori sajátosságokhoz igazodó táplálékot. Az intézményhez babakocsi tároló, kerti játéktárolók, tűzjelző rendszer és a parkolók kialakítása is. A kisgyermekek ellátásáról 1 bölcsődevezető, 8 kisgyermeknevelő, 2 bölcsődei dajka és egy szakács gondoskodik.

Mivel a bölcsődei ellátási forma iránti igény folyamatosan növekszik, ezért Mezőberény Város Önkormányzata a TOP-1.4.1-19-BS1-2019-00011 program keretében sikeres pályázatot nyújtott be a bölcsőde bővítésére, melyen 167 millió forint vissza nem térítendő támogatást nyert. A meglévő épület egy csoportszobával és a hozzá tartozó kiegészítő helyiségekkel bővül. Kialakításra kerül továbbá a gondozók számára egy öltöző blokk, melyet a várható gondozói létszámbővülés tesz szükségessé. A megvalósítás időszaka: 2020.03.01.-2022.12.29. A bölcsőde ellátási területe kiterjed a szomszédos településekre is (Köröstarcsa, Bélmegyer, Murony, Kamut). A bölcsődét a Városi Humánsegítő és Szociális Szolgálat működteti.

Óvodai ellátás:

Mezőberény városában az óvodai ellátást jelenleg három intézmény 6 óvodája biztosítja. Mezőberény város képviselő-testülete a 2012/2013-as nevelési év utolsó napjával a korábbi mikrotérsgyi társulás megszűntével annak óvodai intézményének megszűntéről is döntött és hozta létre Mezőberény Város Óvodai Intézményét. Jelenleg az intézményhez négy óvoda tartozik, a 2019-2020. nevelési évben összesen 218 intézetbe járó gyermekkel (3. táblázat).

3. táblázat Gyermeklétszám alakulása Mezőberény Város Óvodai Intézménye óvodáiban

Óvodák neve	Az intézménybe járó gyermekek száma (fő)		
	2017-2018. nevelési év	2018-2019. nevelési év	2019-2020. nevelési év
Magyarvégesi Óvoda	62	62	68
Csiribiri Óvoda	58	63	60
Nefelejcs Óvoda	49	50	43
Mosolygó Központi Óvoda	46	47	47
Összesen	215	222	218

Forrás: Mezőberényi Önkormányzat 2020.

A Magyarvégesi Óvodában kiemelkedően fontos a múlt értékeinek ápolása, a hagyományok, a nemzeti öntudat megőrzése, a szülőföldhöz, lakóhelyhez való erősebb kötődés kialakítása, a népi kultúra megismertetése. Kiemelkedő munkájuk elismeréseként 2020-ban elnyerték a „Kincses Kultúróvoda” címet.

A Nefelejcs Óvodában a szlovák nyelv használatának ösztönzése, éltetése van jelen, rendszeresen visszatérő kommunikációs, dalos, mondókás, játékos helyzetekben, utat engedve az utánpótlás alapuló nyelvelsajátításnak. Példaértékű a szlovák szervezetekkel való együttműködés, melynek eredményeként sok közös rendezvényt szerveznek (lásd 1.7. fejezet).

A Mosolygó Központi Óvodában kiemelt fontossággal bír a természeti értékek védelme, a környezettudatos magatartás, a fenntarthatóság szemléletének beépítése és formálása. Hangsúlyos a gyermekekben az egészséges környezet és tudatos táplálkozás iránti igény kialakítása, a haza szeretetére és tiszteletére nevelés, a nemzeti öntudat erősítése. Aktív környezetvédő tevékenységük eredményeként 2018-ban az óvoda elnyerte a „Zöld Óvoda” címet.

A Csiribiri Óvoda a Freinet szellemű pedagógiai munka színtere, mely egy tevékenységközpontú, öröm- és sikerorientált szintézis-pedagógia. A gyermeki személyiség szabad kibontakoztatása áll a középpontban, demokratikus, bizalmat, biztonságot, segítségnyújtó megértést és toleranciát sugárzó légkörben, mely tudatosan épít a gyermekek önállóságára, elősegíti képességeik kibontakozását. A gyermek természetes érdeklődése, lelkesedése folyamatos megerősítést kap, ébren tartva az ösztönző erőt és kíváncsiságot.

A Mezőberény Város Óvodai Intézményeibe a mezőberényi óvodások mintegy 60%-a jár (3. táblázat). Ezen kívül két további, egyházi fenntartású óvoda is található a városban: a Katicabogár Evangélikus Óvoda és a Talentum Református Óvoda. A Katicabogár Evangélikus Óvoda a város legrégebbi múltra visszatekintő óvodája. 1877 szeptember 1-jén megkezdte működését a település első óvodája, mai óvoda őse és jogelődjé. Elhelyezkedése miatt előnyt élveztek a település központjában lévő, németek lakta községrész gyermekei. Az óvodában a magyar és német nyelvet egyaránt használták. Az óvoda 1886-ban kapott új épületet, azóta működik mai helyén.

1988-tól kezdődően középső és nagycsoportban - játékos formában - ismét találkozhattak az óvodások a német nyelvvel. 1997 – 2016-ig az óvoda alapfeladatként folytatta a kétnyelvű nemzetiségi nevelést. 2017 szeptemberétől a szigorodó törvényi változások miatt a német nemzetiség hagyományainak megismerését, ápolását vállalták fel. Ebben az óvoda együttműködik a helyi Német Nemzetiségi Önkormányzattal és a Mezőberényi Német Hagyományápoló Egyesülettel. Az óvoda 2014 októbertől két épületben működik, amikhez hatalmas közös játszóudvar tartozik. Mindkét épületben 3-3 tiszta életkorú csoport üzemel. Napközi otthonos óvodaként felelősen vállalják a családi nevelés kiegészítését, valamint biztosítják a multikulturális nevelésen alapuló integráció lehetőségét.

A Magyarországi Evangélikus Egyház, mint fenntartó 2011. szeptember 1-e óta felügyeli és segíti az Katicabogár Evangélikus Óvoda intézmény működését, az alapító Mezőberény I. kerületi Evangélikus Egyházközség pedig felelősen támogatja az óvoda működését.

A Talentum Református Óvoda 2015 ősztől fogadja a város óvodás korú gyermekeit. Az intézmény a Mezőberényi Református Egyházközség épületeinek szomszédságában (Csabai út 2.) helyezkedik el. Az eredetileg gyülekezeti célokat szolgáló épület az átalakítás, felújítás által modern, barátságos, családi hangulatot nyújtó, otthonos, nevelési feladataik ellátására és a kor elvárásainak kiválóan megfelelő óvodaépület lett. Nevelési céljaik a gyermekközpontúságot szolgálják és a keresztyén értékek átadására törekszenek. Az óvoda célja és küldetése: az intézménybe járó gyermekeket művelt, jellemes keresztyén emberré, az egyetemes emberi értékek tisztelőivé, a magyar haza és nemzet, hűséges, áldozatkész, alkotó polgáraivá formálni, akik mindenkor készek az örökölt és jelenkori kultúra valódi értékeit befogadni, gyarapítani, közvetíteni. A gyermekcsoportok részben vegyes korösszetételűek: 2,5 éves kortól – 4 éves korig, illetve 4,5 éves - 7 éves korig. Az óvoda alapítója és fenntartója a Mezőberényi Református Egyházközség.

Általános- és középiskolai oktatás

4. táblázat: Mezőberény oktatási statisztikái

Időszak	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Óvodába beírt gyermekek száma (fő)	347	358	380	361	373	364	366	353	356	373
Általános iskolai tanulók száma a nappali oktatásban (fő)	821	831	807	811	772	757	749	716	697	708
Más településről bejáró általános iskolai tanulók száma a nappali oktatásban (fő)	10	45	44	36	36	32	27	21	24	20
Kollégiumban lakó általános iskolai tanulók száma a nappali oktatásban (fő)	16	13	18	18	15	15	12	13	14	15
Gimnáziumi tanulók száma a nappali oktatásban	596	564	602	636	615	597	541	519	510	500
Más településről bejáró gimnáziumi tanulók száma a nappali oktatásban (fő)	147	127	150	145	128	140	102	104	86	104
Kollégiumban lakó gimnáziumi tanulók száma a nappali oktatásban (fő)	314	318	324	330	327	315	302	290	284	274

Forrás: Ksh.hu

Mezőberény városában az általános iskolai oktatást két intézmény biztosítja: a Mezőberényi Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégium és a Mezőberényi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium, Kollégium és Általános Iskola. Ez utóbbi jelenleg a város egyetlen középiskolája is.

A Mezőberényi Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégium több korábbi intézmény egyesülésével jött létre (Mezőberényi 1. Sz. Általános Iskola, az Orlai Petrics Soma Általános Iskola, Kollégium és Pedagógiai Szakszolgálat, az Alapfokú Zene- és Művészetoktatási Iskola, valamint a bélmegyeri Általános Iskola). Az intézményfenntartó társuláshoz 2011. szeptember 1-jével csatlakozott Murony Község Önkormányzata is, így az iskola muronyi tagintézménnyel gyarapodott. Az intézmény többszöri névváltáson átesve 2013

szeptemberétől működik mai nevén, fenntartását és működtetését 2017. január elsejétől a Gyulai Tankerületi Központ vette át.

Az iskolai nevelő és oktatómunka jelenleg öt feladatellátási helyen zajlik, ebből 4 Mezőberényben, egy Bélmegyeren található. A muronyi tagintézmény működése 2020. szeptemberétől szünetel.

A székhely továbbra is a Petőfi út 17–19. sz. alatti épülete, ahol a vezetőség, a felső tagozat és az alapfokú művészeti oktatás egy része működik. A bélmegyeri és a muronyi felső tagozatos diákok itt tanulnak, iskolabusszal történik a szállításuk.

A Petőfi út 18. sz. alatt található az általános iskolai kollégium, amely elsősorban a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű családok gyermekeit fogadja be. Ahogy a 4. táblán látható, a kollégiumban lakó általános iskolai tanulók száma csekély. A Petőfi út 20. sz. alatti épületben szaktantermek működnek.

A Luther tér 1. szám alatt tanulnak a mezőberényi, 2020 szeptembertől a muronyi alsó tagozatos (1–4. osztály) diákok is, valamint a művészetoktatási tagintézmény is itt kapott helyet.

Az 5. táblán látható, hogy a városi általános iskolai tanulók döntő többsége az intézményben tanul. A tanulói létszám azonban csökken, ami több okra is visszavezethető: egyrészt a 4. táblázaton is tetten érhető demográfiai csökkenés, a településeken élő iskoláskorú gyermekek számának csökkenése, továbbá más település iskolájába történő beíratás, esetenként tanköteles korú tanulók külföldi tartózkodása. A 2016/2017-es és 2017/2018-as nevelési évek között tapasztalható jelentős visszaesés azonban az evangélikus iskola általános iskolai és a hatosztályos képzésének elindításával hozható összefüggésbe.

Az osztályok száma is ennek megfelelően csökken. A 2016/2017-es tanévben 39 osztály működött, addigra a 2020/2021-es tanévet 28 osztállyal indítottak. Fő munkaviszony keretében alkalmazott pedagógusok száma ezen időszak alatt 82-főről 65-főre csökkent.

5. táblázat: A tanulói létszám alakulása a Mezőberényi Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégiumban

tanév		2016-2017.	2017-2018.	2018-2019.	2019-2020.	2020-2021.
összesen		753	666	601	587	563
ebből	Mezőberény	699	615	558	543	542
	Bélmegyer	17	17	19	19	21
	Murony	37	34	24	25	0

Forrás: Mezőberényi Önkormányzat 2020.

Az intézmény az alábbi köznevelési és egyéb alapfeladatokat látja el:

- általános iskolai nevelés-oktatás,
 - nappali rendszerű iskolai oktatás
 - nemzetiségi nevelés-oktatás (nyelvoktató nemzetiségi nevelés – oktatás (német))
 - a többi gyermekkel, tanulóval együtt nevelhető, oktatható sajátos nevelési igényű gyerekek, tanulók integrált nevelése-oktatása integrációs felkészítés,
 - képesség-kibontakoztató felkészítés
- sportiskolai feladat
 - köznevelési típusú sportiskolai feladat

- alapfokú művészetoktatás
 - zeneművészeti ág
 - képző- és iparművészeti ág
- egyéb köznevelési foglalkozás
 - napközi, tanulószoba
 - egész napos iskola
- kollégiumi ellátás
- iskolai könyvtár

Idegen nyelvi osztályok első évfolyamtól indulnak. Emelt óraszámban az idegen nyelvet a felső tagozaton tanulhatják a diákok. Az iskolában emellett jelenleg nyelvoktató német nemzetiségi nevelés-oktatás is folyik kifutó rendszerben a 2022/2023. tanévig. A tanulók a német nyelv tanulása mellett, a kisebbség életével, hagyományaival ismerkednek a német nemzetiségi nyelvi és a német népismeret órákon. A sportiskolai osztályok működésének célja az egészségtudatos életmód kialakítása, a sport megszerettetése, a sportos életmód kialakítása, a tudatos sportolóvá nevelés. Az iskola alapfokú művészetoktatási képzéssel is rendelkezik. A művészeti iskolában a képzés fakultatív, a köznevelésről szóló törvény alapján a növendékek térítési díjat kötelesek fizetni az oktatásért.

Az iskola regisztrált tehetségpont. A Tehetséggondozó programban – az 5-8. évfolyamon – központi helyet kap a 7 tehetségterület fejlesztése, a játékoság elvét követve, a motiváció, az érdeklődés fenntartása végett. Továbbá a 2018/2019. tanévtől a Boldog Iskola cím tulajdonosa, melynek keretében a pedagógusok a tanulóink érzelmi intelligenciáját és boldogságra való képességét fejlesztik. Egész napos iskolai oktatást az 1-4. évfolyamon biztosítanak igény szerint, ahol délelőtt és délután egyenletesen vannak elosztva a tanórák és a másnapra történő felkészülési órák.

Az elmúlt tíz évben pályázatok hoztak jelentős infrastrukturális és tartalmi fejlődést az iskola életébe. Az EFOP-4.1.3-17-17-2017-00411 A Mezőberényi Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégium tanulást segítő tereinek infrastrukturális fejlesztése projekt kereteiből az utóbbi évek legkiemelkedőbb fejlesztése valósult meg az iskolában, a Petőfi úti székhelyen, több mint 60 millió Ft értékben. Jelenleg az iskola jó infrastruktúrával rendelkezik, digitális táblákkal, számítógépekkel, tanulói laptopokkal, tablettákkal felszerelve.

Mezőberény másik iskolája az általános- és középiskolai oktatást is megvalósító Mezőberényi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium, Kollégium és Általános Iskola. Az iskola 2012. augusztus 21-től a Magyarországi Evangélikus Egyház fenntartása alatt működik. A középiskolai oktatásnak régi gyökerei vannak a városban, 1802 és 1834 között ugyanis itt működött az evangélikus egyház fenntartásában Békés megye első gimnáziuma. Hosszú kihagyással, 1962-ben nyílt meg újra a városban a Petőfi Sándor nevét viselő gimnázium. Hogy helyt tudjanak állni a tanulókért folyó erősödő versenyben, az akkori berényi iskolai és városi vezetés részben a nemzetiségi hagyományokra is alapozva a magyar–német kéttannyelvű képzés 1987/88. tanévtől történő bevezetése mellett döntött. A következő profilbővítésre 2000 őszén került sor. Az Oktatási Minisztérium pályázatát elnyerve Mezőberényben indulhatott útjára Békés megyében az Arany János Tehetséggondozó Program. 2004. szeptember 1-jétől került sor az általános tantervű képzés módosítására. A képzés egy nyelvi előkészítő évfolyam bevezetésével öt évfolyamos képzéssé alakult át.

Újabb jelentős változást jelent, hogy 2016 óta a gimnáziumi képzések mellett az általános iskolai képzés is megtalálható az iskola palettáján. Jelenleg az intézmény a következő képzéseket kínálja:

- 1-8 évfolyamos általános iskolai képzés
 - „a” osztály: angol nyelvi képzés és Sakksalota képességfejlesztő oktatási program
 - „b” osztály: német nyelvoktató nemzetiségi képzés
- Négy évfolyamos gimnáziumi képzés emelt nyelvi képzéssel
- Öt évfolyamos gimnáziumi képzés angol nyelvi előkészítő évfolyammal
- Öt évfolyamos magyar-német két tanítási nyelvű gimnáziumi képzés
- 6 osztályos gimnáziumi képzés
- Arany János Tehetséggondozó Program

A kéttannyelvű képzés hosszú hagyományainak, valamint a jól kialakított és változatos képzési palettának köszönhető, hogy a város gimnáziumi képzésnek erős a térségbeli pozíciója: a nappali oktatásban részesülő gimnáziumi tanulók száma 2019-ben (500 fő) jelentősen meghaladta mind Gyomaendrőd (150 fő), mind Békés (164 fő) gimnáziumi tanulói számát. A mezőberényi gimnázium - a kéttannyelvű oktatás bevezetése óta - országos beiskolázású intézmény, napjainkban is közel félszáz településről érkeznek diákok, mind a más településről napi bejárók, mind a kollégisták száma igen magas (4. táblázat). A kollégiumban lakó gimnáziumi tanulók száma meghaladja a megyeszékhelyét is. Az intézet kollégiumi épületegyüttesében összesen 52 tanulói háló található a szükséges kiszolgáló helyiségekkel együtt (teakonyha, vizesblokkok, mosókonyha, közösségi terek).

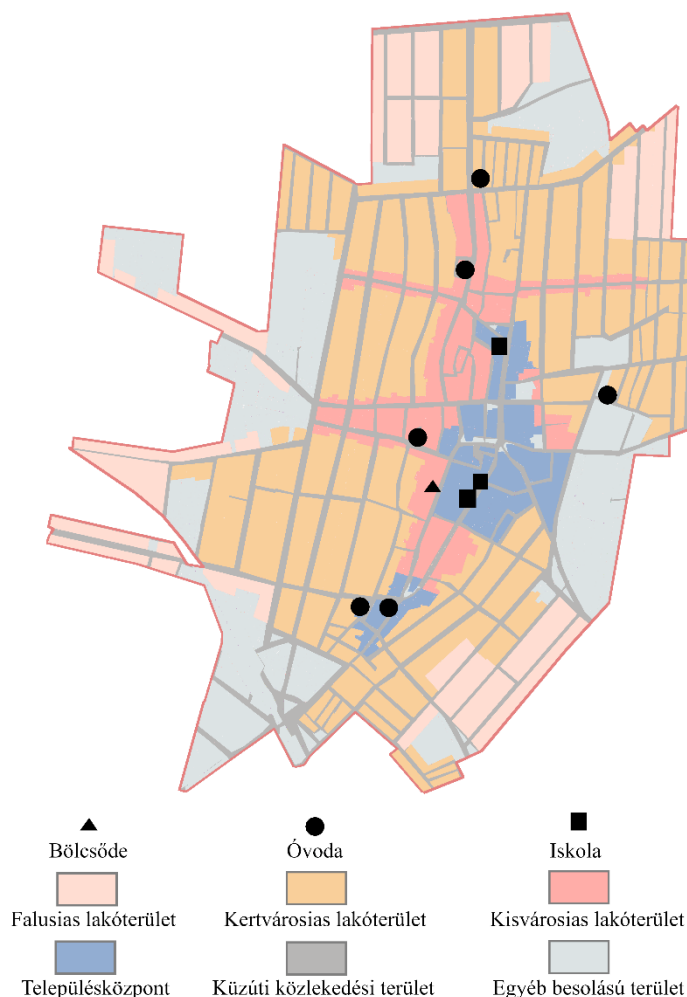
Az intézmény két egymáshoz közeli feladatellátási helyen működik (Petőfi Sándor út 13-15, Petőfi Sándor út 14), felszereltsége nagyon jó, megfelel a XXI. századi elvárásoknak. 2016-ban az egész intézményt érintő informatikai korszerűsítés kezdődött és valósult meg. Három teljesen felszerelt informatikai szaktanterem áll a tanulók rendelkezésére. Az osztály- és csoporttermek mellett szaktárgyi szertárak, előadók (fizikai, biológiai előadó, biológiai és kémiai labor) felszereltsége a követelményeknek megfelelő. Az iskola rendelkezik önismereti és drámateremmel is.

A lelki egészség megtartásában fontos szerepe van az intézményben tevékenykedő hitoktatóknak (evangélikus, református és katolikus) iskola- és gyülekezeti lelkészeknek. A mindennapos testnevelési és sportolási igények kielégítésére egy sportcsarnok, egy kondi- és egy aerobikterem, két kültéri gumiborítású sportpálya áll rendelkezésre, a szükséges kiszolgáló helyiségekkel együtt. A kültéri gumiborítású sportpálya egyike atlétikai és strandröplabda pályával is kiegészült. Az iskolai könyvtár a raktári állománnyal együtt 50 000 könyvből áll.

A személyi és tárgyi feltételek együttesen lehetővé teszik, hogy pedagógiai küldetését megvalósítsa az iskola:

- a tehetséggondozást (Akkreditált Kiváló Tehetségpontként)
- az esélyegyenlőség biztosítását (Arany János Tehetséggondozó Program)
- kommunikatív nyelvtanulást
- a testi és lelki egészség megőrzését.

24. ábra: Az oktatási-nevelési ellátás elhelyezkedése Mezőberényben

Forrás: Mezőberény belterületi szabályozási terve alapján saját szerkesztés

A 24. ábrán látszik, hogy az oktatási feladatellátási helyek városon belüli elhelyezkedése kedvező. Az óvodai telephelyek az egyes városrészekhez közel fekszenek, míg az egyetlen bölcsőde, illetve az általános és a középiskolák központi elhelyezkedésűek, az egész városból egyformán elérhetőek.

Egészségügy

Mezőberény felnőtt lakosságának ellátása 5 háziorvosi körzetre bontva történik, így egy-egy orvosra átlagosan 1.500–2.000 személy jut. Az ellátássűrűség megfelel a Békés megyei városok átlagának. A gyermekorvosi körzetek száma 2, a fogorvosi körzetek száma 3. Mindhárom ellátási típus esetében a szomszédos Csárdaszállás lakosságának ellátását is mezőberényi szakember végzi. Az alapellátást végző orvosok mindegyike saját rendelőben végzi a gyógyítást, amelyek modernizáltak és jól felszereltek. Az orvosok széleskörű szakképesítéssel (üzemorvos, belgyógyász, gasztroenterológus) rendelkeznek, és részt vesznek a különböző prevenciós programokban is.

Mezőberényben több szakorvosi ellátás is elérhető, bár egyes ellátások igénybevétele időben erőteljesen korlátozott, illetve csak magánrendelésben elérhetőek:

- fül-orr-gégészet

- allergiavizsgálat
- szemészet
- bőrgyógyászat (magánrendelés)
- nőgyógyászat (magánrendelés, hetente vagy ritkábban)
- tüdőgyógyászat (magánrendelés, hetente vagy ritkábban)
- ortopédia (magánrendelés, hetente vagy ritkábban)

A berényi szakorvosok több közeli és távolabbi településről (Csárdaszállás, Köröstarcsa, Körösladány, Gyomaendrőd, Dévaványa, Szeghalom, Kamut, Murony, Bélmegyer) is fogadnak betegeket. A helyben nem elérhető szolgáltatások közül a berényi lakosok és az egészségügyi szakemberek leginkább az onkológus, reumatológiai és neurológiai szakemberek hiányát érzékelik. A további szakorvosi ellátást a berényiek a Békési Gyógyászati Központ és Gyógyfürdőben, illetve a békéscsabai vagy a gyulai kórházban kaphatják meg.

Az orvosi ügyeletet a Békés-Medical Egészségügyi Szolgáltató Kereskedelmi Korlátolt Felelősségű Társaság látja el. A társaság által üzemeltetett Mezőberény Központi Orvosi Ügyelet (2019. június 1 óta a Gyomaendrőd Központi Ügyelethez melléktelephelyként csatlakozva) Mezőberényen túl öt további település ügyeletét látja el (Bélmegyer, Csárdaszállás, Kamut, Köröstarcsa, Murony). Az ügyelet 2019 évi betegforgalma 2426 fő volt, ennek 62%-a ambuláns ellátás. Az ügyelet betegforgalmának oroszlánrészét a mezőberényi lakosok adják. A 2015 decemberében átadásra került új mentőállomás létrehozása már régóta stratégiai célja volt a településnek. A mentőszolgálat fejlesztésének célja, hogy a mentőautó a hívást követő 15 percen belül kiérjen a segítségkérés helyszínére. A mezőberényi mentőállomás kilenc település közel 40 ezer lakosának ellátását segíti, ebből elsődlegesen öt település ellátását biztosítja (Mezőberény, Köröstarcsa, Kamut, Murony, Bélmegyer). A 12 mentőszolgálatos két mentőgépkocsival 2018. évben összesen 2038 db mentőfeladatot látott el.

A Városi Humánsegítő és Szociális Szolgálat háromféle egészségügyi tevékenységet lát el:

- A védőnői szolgálat munkatársai főként a kisgyermekes családokat és a gyermekintézményeket keresik fel rendszeresen. A városban négy területi védőnői körzetet alakítottak ki, továbbá egy vegyes és egy iskolavédőnői körzetet működtetnek. A védőnői szolgálat Csárdaszállás ellátását is biztosítja.
- 1984 óta működik a településen laboratórium, ami jelenleg a Békés Megyei Központi Kórház Dr. Réthy Pál Tagkórházzal együttműködve végzi egyebek mellett a kvalitatív és kvantitatív vérkép vizsgálatát. A mintavétel helyben történik, a laborvizsgálat pedig Békéscsabán, és az érintettek szintén helyben (vagy az ügyfélkapu használatával elektronikusan) kapják meg vizsgálati eredményeiket.
- Az otthoni betegápolás is a Humánsegítő tevékenységi körébe tartozik. Az éves vizitek száma meghaladja az ezret.
- A városban 1989 és 2020 között fizioterápiás ellátást is igénybe lehetett venni. Azonban a helyi ellátást a szolgáltatás biztosítására működési engedéllyel rendelkező Békési Gyógyászati Központ és Gyógyfürdő 2020. június hónapjában megszüntette, ezért a továbbiakban a szolgáltatásért a betegeknek Békésre kell utazniuk.

A gyógyszerellátást három helyi patika biztosítja, mindegyik az egészségügyi intézmények közelében a városközpontban található.

Szociális és gyermekjóléti szolgáltatások, idősgondozás

A szociális és gyermekjóléti szolgáltatásokat, valamint az idősgondozáshoz kötődő szolgáltatásokat Mezőberény városában elsődlegesen a Városi Humánsegítő és Szociális Szolgálat biztosítja. A Humánsegítő Szolgálat hét, szociális alapszolgáltatások körébe tartozó feladatot lát el (tanyagondnoki táblázat, étkeztetés, házi segítségnyújtás, családsegítés, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, támogató szolgálat, idők nappali ellátása), ezek közül több ellátását más településeken is biztosítja (jelzőrendszeres házi segítségnyújtást 11 településen nyújtva)(6. táblázat).

A családsegítő és a gyermekjóléti szolgálat feltérképezi az ellátási területén élő, segítségre szoruló családok, személyek körét, tájékoztatja őket a szolgáltatás céljáról, tartalmáról. Közösségfejlesztő és szabadidős programok szervezését is ellátja (pl. babaváró tanfolyam, baba-mama klub, Anyatejes Táplálás Világnapja). A szolgáltatást évente megközelítőleg kétezren veszik igénybe.

A mezőberényi idők gondozását hat szociális alapszolgáltatás (idők nappali ellátását, étkeztetést, házi segítségnyújtást, jelzőrendszeres házi segítségnyújtást, tanyagondnoki és támogató szolgáltatást) valamint az idők bennlakásos ellátása (szociális szakellátás) biztosítja. A Humánsegítő Szolgálat Idők klubjában 30 fő nappali ellátására és igény szerint étkeztetésére van lehetőség. A városban két 50–52 férőhelyes önkormányzati fenntartású idők otthona várja az ellátást igénylőket. Az otthonok tárgyi feltételei biztosítottak. A Puskin utcai otthon a 2000-es évek elején bővítették és újították fel, a Juhász Gyula utcai otthon viszont modernebb, 1995-ben épült kifejezetten idők otthonának. Az otthonban nagy közösségi terek és korszerű szobák teszik lehetővé, hogy az itt élők kellemesen töltsék el napjaikat.

6. táblázat A Városi Humánsegítő és Szociális Szolgálat szociális alapszolgáltatások körébe tartozó feladatai településenként, 2020.

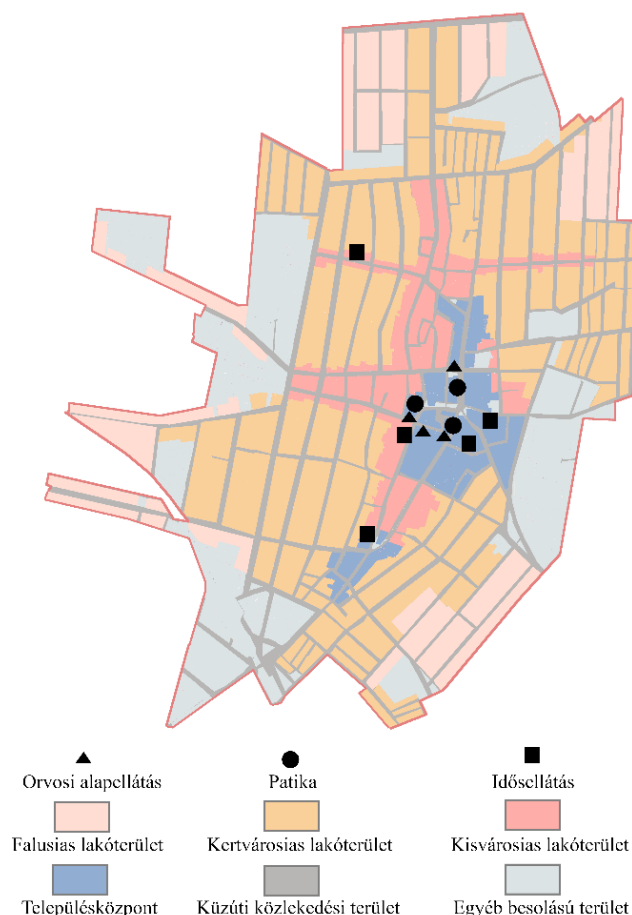
Település	A szolgáltatás típusa						
	Tanyagondnoki szolgálat	Étkeztetés	Házi segítségnyújtás	Családsegítés	Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás	Támogató szolgálat	Idők nappali ellátása
Mezőberény	*	*	*	*	*	*	*
Bélmegyer			*		*	*	*
Kamut			*		*	*	*
Köröstarcsa					*	*	
Murony					*	*	
Békés					*		
Csárdaszállás					*		
Gyomaendrőd					*		
Hunya					*		
Kétsoprony					*		
Tarhos					*		

Forrás: VHSZSZ Alapító Okirat (2020. szeptember)

Az idősgondozásban a városban működő egyházak is fontos szerepet vállalnak. Az önkormányzati fenntartású idők klubja mellett két hasonló profilú egyházi intézmény (II. kerületi evangélikus és a református) is működik a városban. Egymást jól kiegészítik, mivel

területi elhelyezkedésüket tekintve jól lefedik a belterületet. Ehhez hasonlóan az idősök bentlakásos ellátásában is jelentős szerepet vállalt a református egyház. A 2003-ban átadott új Kálvin téri Református Idősek Otthonában közel száz idős ember él. Bár az egyházi otthon komfortosabb ellátást, külön lakrészt is biztosít a beköltözőknek, azonban itt egyszeri belépési hozzájárulást kell fizetni, ami valamelyest korlátozza a szolgáltatás igénybevételét. Mindhárom idősök otthona a berényieken kívül a környékbeliakat is fogadja. Az idősök bennlakásos ellátása jelenleg a városban megoldottnak mondható, főként más környékbeli településekkel összehasonlítva. Azonban a férőhelyek számának növelésére, figyelembe véve a település várható demográfiai kilátásait (lásd 1.7. fejezet) továbbra is igény mutatkozik.

25. ábra: Az egészségügyi és idősgondozási ellátás elhelyezkedése Mezőberényben

Forrás: Mezőberény belterületi szabályozási terve alapján saját szerkesztés

A 25. ábrán látható, hogy az egészségügyi intézmények (házi orvos, gyermekorvos, fogorvos, patika) elhelyezkedése kifejezetten centrális. Ez abból a szempontból előnyt jelent, hogy a város bármely pontjáról megközelíthetőek, illetve az orvosi rendelők és patikák egymás tőszomszédságában vannak, ugyanakkor a városperemek számára az alapellátás – különösen az idősök esetében – már csak valamilyen közlekedési eszköz használatával érhető el.

Összességében megállapítható, hogy a város egészségügyi és szociális rendszere viszonylag jól kiépített, és a helyieken kívül részben a környékbeli lakosságot is ellátva. Épp ezért a jelenlegi intézményhálózat fenntartásán, az épületek karbantartásán túl azok esetleges bővítése, fejlesztése is indokolt lehet, amihez a kínálkozó pályázati lehetőségeket érdemes felhasználnia a városnak.

1.8.2. Esélyegyenlőség biztosítása

Mezőberény humán közszolgáltatásainak biztosítása során az esélyegyenlőségi szempontok érvényre juttatása kiemelt fontosságú. Mezőberény Város Óvodai Intézménye tagóvodái a 2009-2010. nevelési évtől Integrációs Pedagógiai Rendszer elnevezésű pedagógiai keretrendszerbe kapcsolódtak be, melynek célja a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek esélykülönbségeinek kiegyenlítése volt. Kiemelendő továbbá a Nefelejcs Óvoda, ami az Oktatási Hivatal által vezetett „EFOP-3.1.3.16 Társadalmi felzárkózási és integrációs köznevelések támogatása” című kiemelt projektben vesz részt, amely 2017 szeptemberében indult, kifejezetten a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek esélyeinek javítása érdekében.

A Mezőberényi Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégiumban 2009 óta működik az integrációs- és képesség kibontakoztató (IPR) program, mely a hátrányos helyzetű tanulóknak a többi tanulóval egy csoportban történő nevelését, oktatását célozza meg, annak érdekében hogy csökkentse a tanulók szociális helyzetéből és fejlettségéből eredő hátrányát. Az iskolában tanuló gyerekek családjainak szociális, anyagi és kulturális helyzete egymástól nagymértékben eltér, ezért a nevelő-oktató munka ehhez a helyzethez igazodik. A pedagógusok a tanórán és tanórán kívül is segítik a nehéz körülmények között élő, hátránnyal induló tanulók felzárkóztatását, ugyanakkor kiemelt feladatának tekintik a tehetséges, jó képességű gyerekek fejlesztését is.

A Mezőberényi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium, Kollégium és Általános Iskolában 2000 óta működik az Arany János tehetséggondozó program, aminek célja, hogy segítse a hátrányos helyzetű, tehetséges diákok továbbtanulását. Az iskolában a sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási megatartási nehézségekkel küzdő gyermekek megsegítését szakemberek végzik.

A Humánsegítő szolgálat által nyújtott szociális szolgáltatásokon túl még ki lehet emelni a Kapu programot, ami egy lakóközösségi alapon szerveződő önkéntes segítő szolgálat. A program során mind a felhasználók, mind a szolgáltatók egyaránt profitálnak. A felhasználói oldal azért, mert még több törődést és figyelmet kap. A szolgáltatói oldalon a pályakezdő munkanélküli munkatapasztalatot szerezhethet, a diákokat segítheti a pályaválasztásban, a munkanélküliek, illetve csökkent munkaképességűek esetében elősegítheti a társadalmi integrációt. A 2002. évben kiképzett 33 önkéntesből, 16 fő a mai napig tevékenykedik. 2007 és 2008. évben az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatta a programot, melynek keretében 2 fő koordinátor és 63 fő önkéntes segítő képzése történt meg.

Mezőberény Városa rendelkezik érvényes esélyegyenlőségi programmal (Helyi Esélyegyenlőségi Program 2018 – 2023). A HEP célja, hogy a település minden lakójának elérhetővé tegye a közszolgáltatásokat, biztosítsa a gyermekek, nők, idősek, a fogyatékkal élők és a hátrányos helyzetű – főleg roma – állampolgárok esélyegyenlőségét. A 7. táblázat összegzi az Esélyegyenlőségi Program által ezen 5 célcsoport esetében azonosított problémákat, és a problémákra válaszul megnevezett intézkedéseket. Az intézkedésekhez tartozó közép- és hosszú távú célok megvalósításának határideje 2023 áprilisa.

7. táblázat: A mezőberényi Helyi Esélyegyenlőségi Program által az egyes célcsoportok esetében azonosított problémák és megnevezett intézkedések

Célcsoport	Azonosított esélyegyenlőségi probléma	Intézkedés címe, megnevezése
Romák és/vagy mélyszegénységben élők	Adósságcsapda, pénzgazdálkodási hiányosságok	Adósságcsapda pénzgazdálkodási hiányosságok kezelése érdekében együttműködések kialakítása
	A célcsoport célzott kulturális, közösségi programjainak hiánya	Célzott kulturális, közösségi programok
	„Hagyományos” szakmák (kovács, teknővájó, köszörűs, zenész stb.) kihalása	„Hagyományos” szakmák (kovács, teknővájó, köszörűs, zenész stb.) képzésének bevezetése
Gyerekek	Jövőkép hiánya elsősorban a célcsoport esetében	Jövőkép kialakítása, elsősorban a célcsoport esetében
	A szülők általi negatív minta átörökítése- szocializációs hiányosságok	A pozitív szülői minta erősítése
	Az egészségvédelem, egészségtudatos életvitel hiánya, a megelőzésre vonatkozó ismeretek hiánya	Az egészségvédelem, egészségtudatos életvitel megismertetése, a megelőzésre vonatkozó ismeretek átadása
Nők	Magas a gyermekét egyedül nevelő nők esetében az elszegényedés kockázata	A célcsoport és elsősorban az gyermekét egyedül nevelő nők számára szervezett programok
	Alacsony képzettség	Korszerű ismereteket megcélzó képzések szervezése
Idősek	Jelentős az idősek körében az alacsony jövedelemmel rendelkezők száma	Idősek munkalehetőségének feltérképezése
	Egyedül élők elmagányosodásának bővülése	Egyedül élők számára célzott programok szervezése
	Informatikai jártasság hiánya időskorban	Informatikai jártasság kialakítása
Fogyatékkal élők	Akadálymentesítés hiánya elsősorban az önkormányzatnál és intézményeinél	Akadálymentesítés
	Szolgáltatásokhoz, kulturális és sportprogramokhoz való hozzáférés nehézsége	Szolgáltatásokhoz, kulturális és sportprogramokhoz való hozzáférés
	Egészségügyi prevenciós szolgáltatások hiánya, illetve rossz megközelíthetősége. Szükséges szűrőprogramokra történő eljutás nehézsége	Egészségügyi prevenciós szolgáltatások, szűrőprogramok

Forrás: Helyi Esélyegyenlőségi Program 2018 – 2023

1.9. A település gazdasága

1.9.1. A település gazdasági súlya, szerepköre

Mint az az 1.1. fejezetben (Településhálózati összefüggések, a település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok) is bemutatásra került Mezőberény gazdasági súlya, szerepköre a Közép-Békési Településeggyüttesben betöltött szerepét figyelembe véve értelmezhető. A 8. táblán látható, hogy a településen kívül munkát találó foglalkoztatottak aránya jelentősen magasabb, Békéscsabánál és Gyulánál, a településeggyüttes két központi településénél. Ugyanakkor a 35,2%-os arány nagyjából megegyezik a Közép-Békési Centrum harmadik városának, Békésnek az elingázási értékével, és lényegesen alacsonyabb a környező községek elingázási arányánál.

A 8. táblán láthatjuk, hogy a más településen munkát találók közül a Békéscsabára ingázók száma emelkedik ki, az összes ingázó majdnem felét kiteve. Ehhez képest a Békésre ingázók száma is majdnem egy nagyságrenddel kisebb, a településtől távolabbi, csak átszállással elérhető Gyula munkaerő-vonzó szerepe pedig már minimális. Az ingázók jelentős százalékának nem járásszékhely a céltelepülése: ezek közül Körösladány (Henkel üzem) emelhető ki.

8. táblázat: a 2011-es népszámlálás ingázási adatai

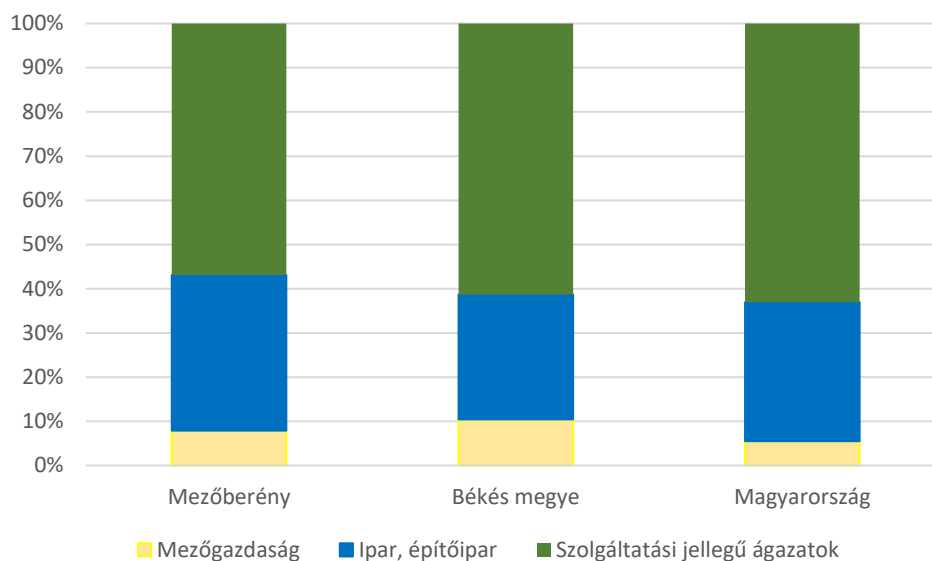
Naponta ingázó foglalkoztatottak aránya a foglalkoztatott lakónépességből, 2011						
Mezőberény	Békéscsaba	Gyula	Békés	Murony	Kamut	Köröstarcsa
35,2%	11,1%	17%	34,1%	50,8%	44,1%	42,5%
Mezőberényből ingázó foglalkoztatottak céltelepülés szerint, 2011						
Békéscsaba	Békés	Budapest	Gyomaendrőd	Gyula	Egyéb járásszékhely	Nem járásszékhely
600 fő	75 fő	47 fő	24 fő	22 fő	66 – 82 fő	399-415 fő

Forrás: Lechner Tudásközpont, KSH Népszámlálás 2011

Mezőberény funkcióit a Békési járáson belül tölti be, a járásközpont városi funkcióit egészíti ki. Nem járásszékhelyként, és a Közép-Békési Centrumok árnyékában Mezőberény térségi gazdaság szervező ereje csekély, leginkább a környező kistelepülésekre (elsősorban Köröstarcsára és Csárdaszállásra) tud számottevő munkaerő-vonzó hatást kifejteni. A 2001-es népszámlálás adatai alapján a településre bejáró ingázók száma csekély volt (371 fő). Összegezve az eddigieket: Mezőberény mintegy köztes helyzetben van abban a tekintetben, hogy bár erős szálakkal kötődik munkaerő kibocsájtóként a Közép-Békési Településeggyütteshez (különösen Békéscsabához), ugyanakkor nem tekinthető pusztán szatellit-vagy alvótelepülésnek sem, mert lakónépességének többségét helyben tudja foglalkoztatni (amit, mint az 1.9.3 alfejezetben látni fogjuk, egy erős városi közép vállalati réteg jelenléte tesz lehetővé) és a közvetlen környezetére is képes bizonyos fokú munkaerő-vonzást gyakorolni.

1.9.2. A település főbb gazdasági ágazatai, jellemzői

26. ábra: A foglalkoztatottak ágazati megoszlása a 2011-es népszámlálás adatai alapján

Forrás: Teir.hu

A 2011-es népszámlálás adatai szerint (26. ábra) Mezőberény esetében az országos átlagnál lényegesen magasabb a mezőgazdaság foglalkoztatásban betöltött szerepe – ebben megegyezik a Békés megyei trendekkel. Továbbá figyelemre méltó, hogy az ipar (és építőipar) szerepe mind a megyei, mind az országos átlagnál számottevően magasabb. Ennek megfelelően viszont a szolgáltatások kisebb részt fednek le a város foglalkoztatottsági szerkezetéből.

A mezőgazdaság jelentősége mezővárosi múltja miatt mindig kiemelkedő volt Mezőberény életében. A város ártérperemi fekvésének köszönhetően sokoldalú termelési szerkezetet tudott kialakítani: a településtől keletre eső, elsősorban réti talajokkal és időszakos elöntéssel jellemezhető területek kedvezőek voltak az állattartásra, míg a nyugati határrész mészsírtalajú csernozjom talajai a szántóföldi növénytermesztés számára biztosítottak kiváló feltételeket. Ez a kettősség a mai földhasználati mintázatban is megjelenik: az Urban Atlas 2018-as adatai alapján a város közigazgatási területének 68,5%-a szántó, míg további 16,1%-a rét, legelő (lásd 1.12. fejezet). A mezőgazdaság jelentősége a szocialista tervutasításos gazdaság idején is jelentős maradt, a településen több tsz-major, állami gazdasági központ is létesült. A rendszerváltáskor még a lakónépesség 20%-a volt mezőgazdasági foglalkoztatott, ez azonban gyorsan visszaesett: a 2001-es népszámlálás idején már csupán 10,2, majd a 2011-es népszámlálás esetében 7,9% volt. Azonban, mint láttuk, az országos átlagot még ez a lecsökkent érték is meghaladja. A 2019. évi bevallások alapján Mezőberényben 239 mezőgazdasági őstermelő tevékenykedett.

Mezőberény a vasút országos viszonylatban igen korai (1958) bevezetésének köszönhetően kedvező közlekedésföldrajzi pozícióba került, és ez serkentően hatott az ipar fejlesztésére. A helyi kiváló minőségű téglagyágra alapozott téglagyártás már 1868-ban megindult, a századforduló után volt amikor három téglagyár is működött. Hasonlóan a XIX. század második felében létesült több gőzmalom, valamint szövőüzem is a településen. A szocializmus évtizedei alatt a tovább működő téglagyár és szövőgyár mellé bútorgyár is alapult, ami híres volt koloniál

stílusú bútorairól, valamint a békéscsabai MEZŐGÉP is alapított Mezőberényben gyáregységet.

A rendszerváltás a város ipari üzezeit sem hagyta érintetlenül. A rendszerváltást követően a más hazai textilgyárakhoz hasonlóan a berényit is felszámolták, területén több vállalkozás talált telephelyet. Közülük is a legnagyobb volt a közel négyszáz főt foglalkoztató kábel-összeszerelő Axe-Tronic Kft., mely néhány év működés után bezárta üzemét. A rendszerváltozás után a város bútorigai cége szétesett, és több kisebb üzemmé alakult. Az egykori MEZŐGÉP gyártelepe a privatizációt követően hasonló profillal működik tovább Csaba-Berényi Gépgyártó Kft. néven. A két téglagyár közül az egyik immár több évtizede megszüntette tevékenységét, míg a Berényi Téglaiipari Kft. bár sokáig helyt állt a piaci versenyben, a romló gazdasági körülmények és a technológiai fejlesztési igények miatt eladósorba került, 2020-ban tulajdonosváltáson esett át, jövője bizonytalan. Ezen átrendeződések után Mezőberény legnagyobb cégei (foglalkoztatotti alapján) a CSABA-BERÉNYI Gépgyártó Kft., a Kolozsi József Gépipari és Kereskedelmi Kft., a NETT FRONT Termelő és Kereskedelmi Kft., a BERÉNY-KENYÉR Sütőipari és Kereskedelmi Kft. és a FÁBAFÉM Ipari és Kereskedelmi Kft.

A népszámlálási adatok visszatükrözik ezeket a változásokat. Az 1990-es népszámlálás idején még a lakosság 45,6%-a volt ipari foglalkoztatott. Ez a 2001-es népszámlálásig még nem csökkent le számottevően (43,5%), de 2011-re már 35,2%-ra esett vissza. Ágazati bontást vizsgálva a legjelentősebb ágazat a gép, gépi berendezés gyártása (foglalkoztatottak 5,5%-a), de az ágazatok közül számottevő, az országos átlagot meghaladó foglalkoztatottsági szerepe van az élelmiszergyártásnak, a fémfeldolgozási termék gyártásának, bútorgyártásnak is. 2011-ben a foglalkoztatottak 7,3%-a építőiparhoz tartozó ágazatokban dolgozott.

Az, hogy a Közép-Békési Centrumok árnyékában Mezőberény városi funkciói nem tudtak maradéktalanul kiteljesedni, megjelenik abban is, hogy a szolgáltatószektor szerepe a település gazdaságában nem éri el az országos és megyei átlagot. Ennek ellenére az is látható, hogy a szektorban foglalkoztatottak aránya a rendszerváltás óta dinamikusabban bővült (1990: 33,9%; 2001: 46,2%; 2011: 56,9%). A 2011-es népszámlálás ágazati adatai alapján a legtöbb lakost a kiskereskedelem, a közigazgatás valamint az oktatás foglalkoztatja (a foglalkoztatottak 9,5% 8,8% és 8%-a). A településen a humán-egészségügyi ellátásban dolgozók száma alacsonyabb, míg a bentlakásos, nem kórházi ápolást végző dolgozók száma magasabb a vártnál (lásd 1.8. fejezet).

A szolgáltatószektor átlagnál alacsonyabb jelentőségéhez a turizmus városi gazdaságban betöltött viszonylag csekély szerepe is hozzájárul. A vendégéjszakák számáról 2014-es adatok állnak rendelkezésre, ekkor Mezőberényben 2896 vendég 8939 vendégéjszakát töltött el (ebből 261 külföldiek által eltöltött vendégéjszaka volt). Az 1000 főre jutó vendégéjszakák száma az országos átlag mintegy harmada. Az idegenforgalmi adóból befolyt jövedelem is csekély, 2016-ban valamivel több mint 1 millió forint volt, ami a város önkormányzati bevételeihez képest (lásd 1.10) elhanyagolható, lakosságarányosan pedig tizede az országos átlagos idegenforgalmi adóbevételeknek. 2014-ben a kereskedelmi szállásokon összesen 97 férőhely volt, ez Mezőberény szálláshely-nyilvántartása alapján azóta némileg növekedett (120 férőhelyre).

1.9.3. A gazdasági szervezetek jellemzői

2020-ban a 2019. évi bevallások alapján Mezőberényben közel 801 működő vállalkozást tartanak nyilván, ebből a legtöbb 294 társas vállalkozási formában, 268 egyéni vállalkozóként és 239 őstermelőként (9. táblázat). A társas vállalkozások döntő többsége Kft. formában működött.

Bár az Axe-Tronic Kft. kábel-összeszerelő üzemének bezárása óta a városban nincs jelen mezőberényi székhelyű nagyvállalat, az elmúlt évtizedben az 50 és 249 fő közötti létszámú közép-vállalkozások száma öröndetesen növekedett (10. táblázat). Ezzel párhuzamosan viszont a 10 és 50 fő közötti kisvállalkozások száma enyhén csökkent, míg a 10 fő alatti mikrovállalkozások száma enyhén növekedett.

9. táblázat A nyilvántartott vállalkozások száma társasági forma alapján

	Vállalkozások száma		
	2018. (2017. évi bevallások alapján)	2019. (2018. évi bevallások alapján)	2020. (2019. évi bevallások alapján) 2020.10.12.
Társas vállalkozások	310	315	294
Bt.	49	51	44
Kft.	221	225	212
Kkt.	2	1	0
Nyrt.	4	3	3
Zrt.	25	26	29
Szövetkezet	6	6	4
Ügyvédi Iroda	3	3	2
Egyéni vállalkozó	418	395	268
Őstermelő	321	292	239
Összesen:	1049	1002	801

Forrás: Mezőberény Város Önkormányzata

10. táblázat: Mezőberény működő vállalkozásainak száma létszámkategória szerint

Időszak	1-9 fős működő vállalkozások száma	10-19 fős működő vállalkozások száma	20-49 fős működő vállalkozások száma	50-249 fős működő vállalkozások száma
2011. év	426	28	8	2
2012. év	386	21	10	3
2013. év	382	21	10	3
2014. év	391	18	11	3
2015. év	405	17	10	5
2016. év	415	16	10	5
2017. év	446	17	7	6
2018. év	479	15	9	8

* 2017, 2018: nonprofit gazdasági társaságokkal együtt

Forrás: KSH Éves településstatisztikai adatok

2020 végén az Opten adatbázisban 202 darab mezőberényi székhelyű, működő társas vállalkozás szerepelt, ezek közül 166-nak szerepelt nettó árbevétele az Opten adatbázisban (közel 25 milliárd forintnyi nettó árbevétel), illetve 128-hoz tartozott létszámadat (összesen 1294 foglalkoztatott) a ceginformacio.hu adatbázisában. A 11. táblázatból kiderül, hogy a cégek

főtevékenysége alapján négy nemzetgazdasági ág szerepe emelkedik ki a gazdasági szervezetek közül mind mennyiség, mind összárbevétel, mind foglalkoztatottság alapján: a feldolgozóipar, a kereskedelem és gépjárműjavítás, az építőipar valamint a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, és halászat. E négy ágazatba tartozó vállalkozások (az Optenben szereplő cégek 60%-a) adják az Optenben szereplő összes árbevétel több mint 90%-át, és a ceginformacio.hu-ban feltüntetett létszám 84%-át. Létszám és árbevétel alapján kiemelhető még a szállítás és raktározás ágazat, valamint a vállalkozások száma és az összlétszám alapján az információ, kommunikáció, a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység, az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység, valamint a humán-egészségügyi szociális ellátás nemzetgazdasági ágazatai említhetők.

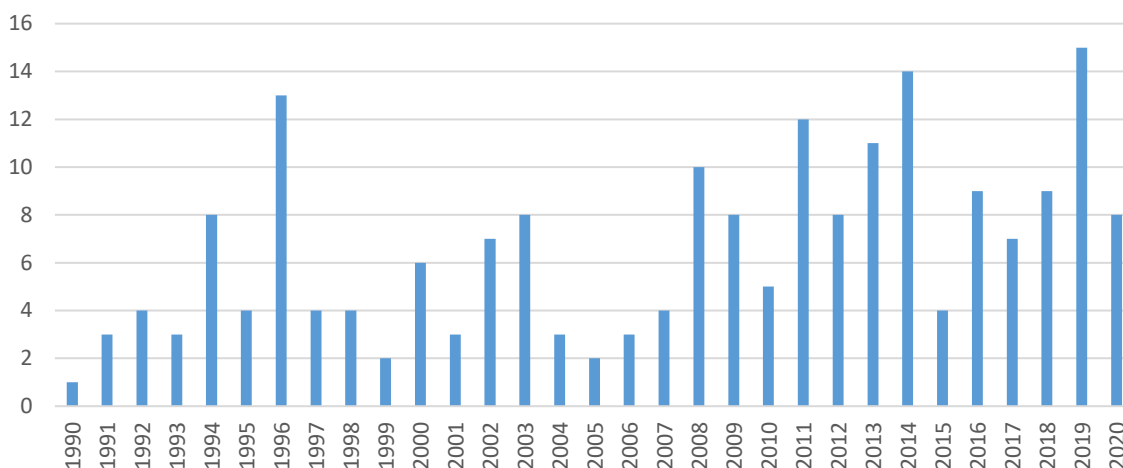
11. táblázat: az Opten.hu adatbázisban szereplő mezőberényi székhelyű társas vállalkozások nemzetgazdasági ág szerint

Nemzetgazdasági ág	Optenben szerepel (db)	Alapítás átlagos éve	Összes nettó árbevétel (millió Ft), 2019	Utolsó létszám adat (fő) (ceginformacio.hu)
A - Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	16	2001	2 340,6	92
C -Feldolgozóipar	33	2007	12 436,4	758
E -Vízellátás, szennyvíz gyűjtése (...)	1	2004		
F - Építőipar	25	2011	2 620,6	93
G - Kereskedelem, gépjárműjavítás	47	2008	5 286,1	142
H - Szállítás, raktározás	5	2009	968,6	32
I - Szálláshely-szolg. vendéglátás	7	2011	104,1	10
J - Információ, kommunikáció	8	2012	211,0	21
K - Pénzügyi, biztosítási tevékenység	4	2010	42,8	3
L - Ingatlanügyek	6	2008	8,8	5
M - Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	17	2010	220,8	21
N - Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	8	2014	251,3	39
O - Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	1	1998	32,2	37
P - Oktatás	5	2010	9,2	5
Q - Humán-egészségü., szociális ellátás	13	2002	189,2	24
R - Művészet, szórakozás, szabadidő	2	2001	232,6	7
S - Egyéb szolgáltatás	4	2005	32,5	5

Forrás: Opten.hu, ceginformacio.hu. lekérdezés ideje: 2021 január

A 11. táblázatban látható, hogy az egyes nemzetgazdasági ágakba tartozó cégek élettartama jelentősen eltér egymástól. A mezőgazdasági cégek átlagosan már két évtizede aktív részesei a város gazdaságának, míg egyes ágazatok cégei jóval fiatalabbak (építőipar, szálláshelyszolgáltatás, vendéglátás, információ, kommunikáció, adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység), ami egyaránt jelez nagyobb fluktuációt, valamint a cégállomány utóbbi időben bekövetkezett bővülését.

27. ábra: Az Opten.hu adatbázisban szereplő mezőberényi székhelyű, működő vállalkozások alapítási idő szerint

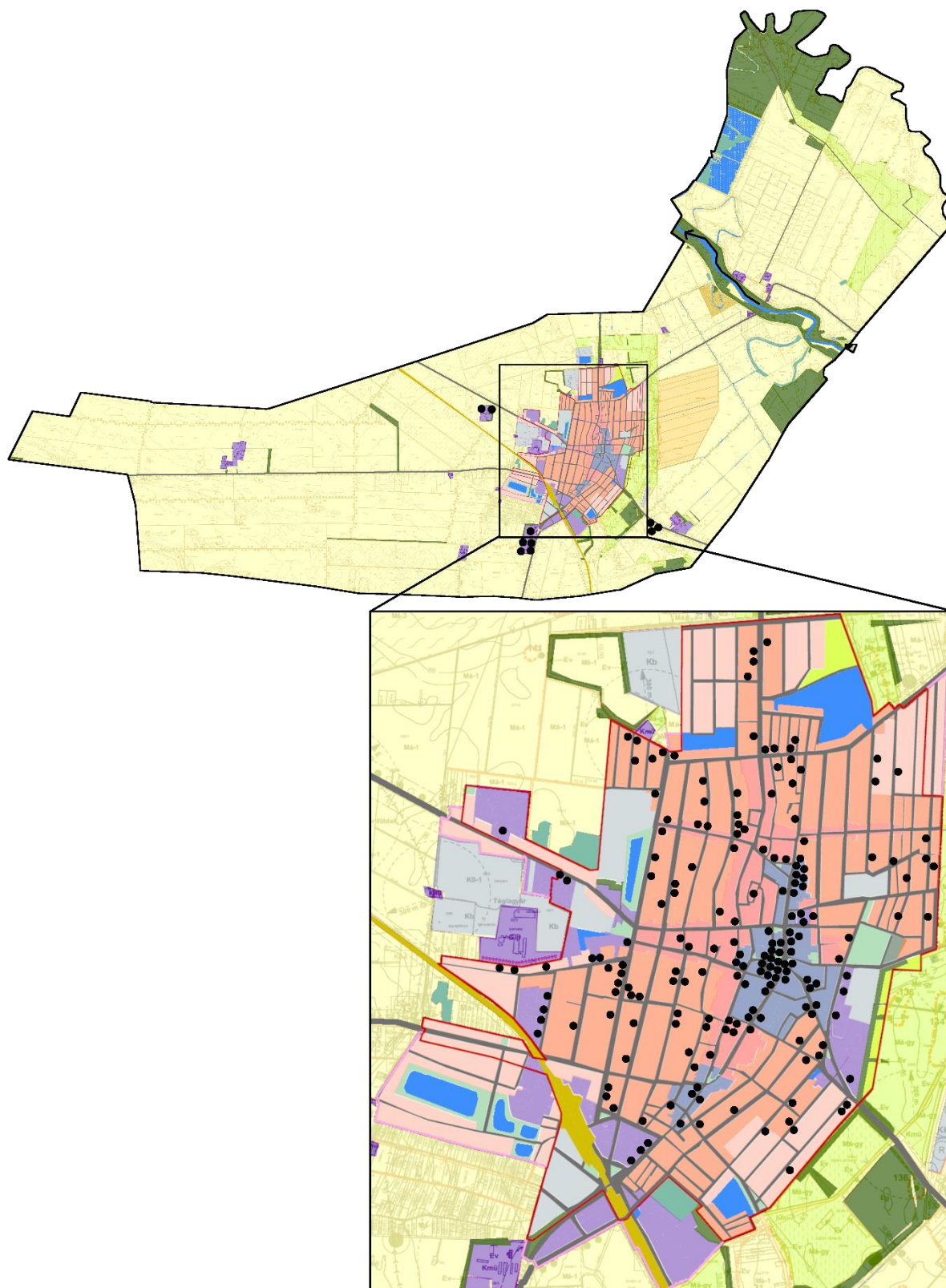
Forrás: opten.hu

Ha a 27. ábrára nézünk, láthatjuk, hogy a cégek alapítási idő szerinti megoszlása viszonylag egyenletes, egyaránt találhatunk nagy számban régóta aktív, évtizedes múltra visszatekintő cégeket és frissen alapított vállalkozásokat. Ez a város szempontjából kedvező cégdinamikára utal, folyamatosan megújuló vállalkozói szektorral.

A vállalkozások térbeli elhelyezkedését vizsgálva erőteljes koncentrációt tapasztalhatunk (28. ábra): a városközpont, különösen a Fortuna tér, Kossuth Lajos tér és a Luther Márton tér környéke igen nagy vállalkozássűrűséggel jellemezhető. Figyelemre méltó, hogy a hagyományos Németvég és Tótvég területén viszonylag több, míg az Északi és Keleti kertvárosban relatíve kevés vállalkozásszékhely található. Látható az is, hogy bár a gazdasági övezeti besorolású területek biztosítanak működési területet a város legjelentősebb vállalkozásainak, a vállalkozásszékhelyek többsége lakó- illetve vegyes besorolású övezetben található. A külterületeken is találunk székhelyeket, így a Csabai út melletti ipari területnél, a Rókás-tanyánál és a Rákóczi-majornál. Ezek a külterületi székhelyek mind a városból kivezető főutak mentén találhatóak.

Az Opten és a ceginformacio.hu adatbázisokban 5, középvállalkozás kategóriába eső vállalkozás szerepel: a CSABA-BERÉNYI Gépgyártó Kft., a Kolozsi József Gépipari és Kereskedelmi Kft., a NETT FRONT Termelő és Kereskedelmi Kft. a BERÉNY-KENYÉR Sütőipari és Kereskedelmi Kft., és a FÁBAFÉM Ipari és Kereskedelmi Kft. Foglalkoztatotti létszámuk és árbevételek alapján ezek a cégek adják a mezőberényi vállalkozói szféra gerincét (12. táblázat).

28. ábra: Az Opten adatbázisban szereplő működő mezőberényi vállalkozások székhelye

Forrás: opten.hu adatai alapján saját szerkesztés

Mezőberény vállalkozói szférája igen aktív pályázati tevékenységet folytat. A Széchenyi2020 program keretében 68 mezőberényi projekt valósult meg a Gazdasági és Innovációs Operatív Program keretében. A fenti öt közép vállalkozás pályázati aktivitása kiemelkedő, számos nagy értékű fejlesztési projektet hajtottak végre (elsősorban a „Mikro-, kis- és közép vállalkozások termelési kapacitásainak bővítése” pályázati konstrukcióban), de több kisvállalkozás és egyéni vállalkozó is sikerrel pályázott.

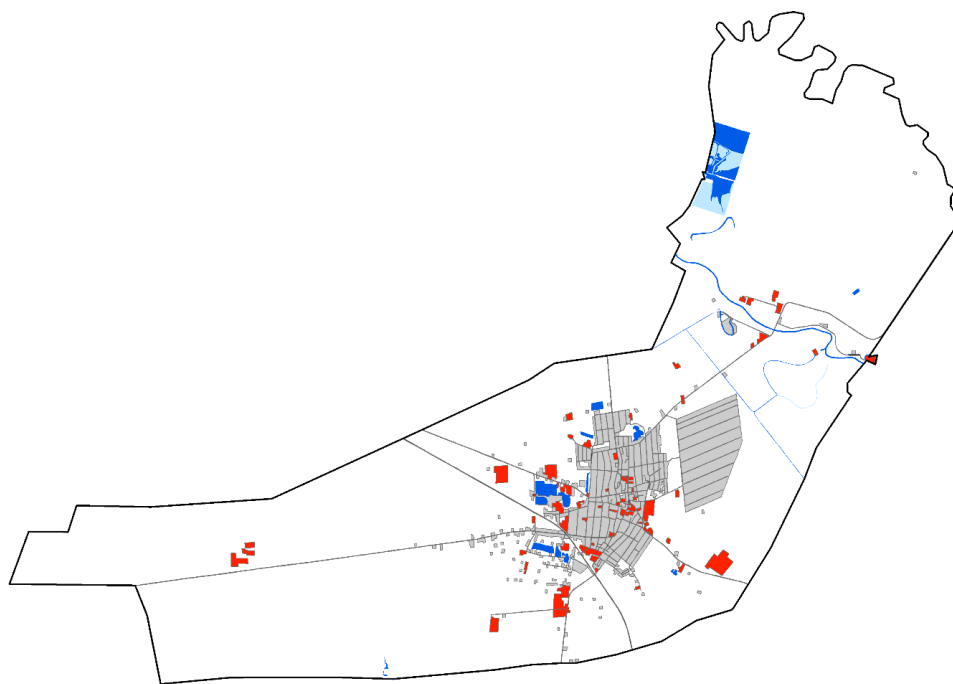
12. táblázat: Az Opten és ceginformacio adatai alapján közép vállalkozás kategóriába eső mezőberényi társas vállalkozások

Cégnév	Főtevékenység	Alapítás éve	Nettó árbevétel (millió Ft)	Utolsó létszám adat (fő)
CSABA-BERÉNYI Gépgyártó Kft.	2822 Emelő-, anyagmozgató gép gyártása	1994	3 302,2	187
Kolozsi József Gépipari és Kereskedelmi Kft.	2521 Központi fűtési kazán, radiátor gyártása	2013	2 090,9	153
NETT FRONT Termelő és Kereskedelmi Kft.	3102 Konyhabútorgyártás	2003	1 721,1	99
BERÉNY-KENYÉR Sütőipari és Kereskedelmi Kft.	1071 Kenyér; friss pékáru gyártása	2006	484,4	75
FÁBAFÉM Ipari és Kereskedelmi Kft.	2562 Fémmegmunkálás	2011	1 080,9	70

Forrás: opten.hu, ceginformacio.hu

1.9.4. A gazdasági versenyképességet befolyásoló tényezők

29. ábra: Ipari és kereskedelmi használatban álló területek Mezőberényben (pirossal kiemelve)

Forrás: Urban Atlas 2018 alapján saját szerkesztés

Mint az a 29. ábrán látszik is, Mezőberény számos ipari-kereskedelmi területtel rendelkezik, amelyek jó alapot kínálnak a település gazdasági potenciáljának megőrzésére, fejlesztésére. A belterületen, illetve belterület közelében szétszórtan megtalálható ipari telephelyek évszázados szerves fejlődés eredményeként jöttek létre (lásd 1.9.2.). Egy részük most is a város legjelentősebb vállalkozásainak (pl. a Csaba-Berényi Gépgyártó Kft. Gyomai úti, illetve a Kolozsi József Gépipari és Kereskedelmi Kft. Hajnal utcai üzeme), illetve dinamikusan fejlődő vállalkozásoknak ad otthont (pl. a volt szövőgyár Gutenberg utcai telephelye a Balta bútorvasalatnak). A Mezőberényi téglagyártó kft. Ókert utcai telephelye viszont korábbi jelentőségéhez képest kevésbé van kihasználva (jelenleg a békéscsabai székhelyű Befém kft. telephelye működik itt), barnamezős területnek tekinthető.

Hogy a város vonzerejét növelje a telephelyet kereső potenciális cégek számára, az önkormányzat két sikeres TOP pályázat segítségével (TOP-1.1.1-15-BS1-2016-00013, TOP-1.1.1-16-BS1-2017-00001) a belterület déli peremén, a Csabai úttól délre nagyobb területű új ipari területet létesített. A tervezett gazdasági-ipari felhasználás a város településszerkezeti tervében is megjelenik, egységes ipari tengelyt teremtve a Csabai út melletti meglévő ipari telephelyek (V. kerület 109.) és a vasútállomás közelében levő üzemek között. A város e projekt keretében a Penny Market mögött, a Hajnal utcai telephelyhez kapcsolódóan is bővíti ipari területeit.

A meglévő gazdasági telephelyek közül érdemes kiemelni még a külterületi volt tsz-majorokat, állami gazdasági központokat. Ezek egy része megőrizte mezőgazdasági funkcióját (pl. a 46-os út mellett található Rákóczi-major, ami jelenleg az AGROLAKT tejtermelő és Szolgáltató kft. székhelyeként szolgál), vagy immár más gazdasági tevékenységnek ad otthont (pl. a Rókás-tanya, ami jelenleg építőipari vállalkozások bázisa). Más részük viszont (pl. a Békési út menti Blanka major) jelenleg kihasználatlan.

A gazdasági potenciált, fejlődési lehetőségeket a helyben rendelkezésre álló munkaerő adottságai is alapvetően meghatározzák. Mint az 1.7. fejezetben láttuk, hogy a lakónépességen belül a felsőfokú végzettségűek, illetve a legmagasabb végzettségként érettségivel rendelkezők aránya elmarad mind a megyei, mind az országos értékektől, ezzel szemben a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya magasabb annál – ezek az eltérések azonban nem drasztikusak.

Mint az 1.7-es fejezetben láttuk, a település számottevő munkaerőtartalékkal rendelkezik, a 2019-ben a munkanélküliek száma 428 fő, a közfoglalkoztatottak száma 212 fő volt. A munkanélkülieken belül a 30 év alatti fiatalok aránya jelentősen meghaladja az országos átlagot (Mezőberény: 32%, Magyarország: 25,5%). A munkanélküliek között az egyetemista, főiskolás végzettségűek száma minimális (10 fő), ellenben a 43%-uk legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik. A nyilvántartott álláskeresők több mint 92%-a fizikai foglalkozású, ami erősen eltorzult munkaerő-kínálati struktúrára utal. Ezen adottságok összegződéseként a legalább egy éve álláskereső (2019: 131 fő) aránya magasabb a megyei és országos átlagnál. Ez arra a kedvezőtlen jelenségre mutat rá, hogy az álláskeresőknél magasabb a munkaerőpiacról tartósan kiszorultak aránya az országos átlagnál, akik önéletrajzban csak csekély eséllyel tudnak visszailleszkeszkedni az elsődleges munkaerőpiacra. Ez a potenciális beruházók számára is kedvezőtlen. Épp ezért elmúlt években a települési önkormányzat nagy hangsúlyt

fektetett a vállalkozásbarát helyi adópolitika kialakítása (csökkentett HIPA, telekadó kedvezmény, foglalkoztatáshoz kapcsolódó adókedvezmény), mellett a humán erőforrás fejlesztésére is (együttműködés a képzési-átképzési programokban), amelyek szintén kedvezően befolyásolták a gazdasági versenyképességet.

A Mezőberény térségében az utóbbi években megvalósuló fejlesztések kedvező irányban befolyásolták a város versenyképességét. Az M44-es autótút Tiszakürt-Békéscsaba közötti szakaszának elkészülte javította a település elérhetőségét, amit az autótút országos autópályahálózatra bekötése után tovább javít majd. Az M44-es és a 47-es főút találkozásánál kialakításra kerülő új békéscsabai ipari park Mezőberényből a 47-es főúton gyorsan és könnyen elérhető, ami a lakosság számára a potenciális munkalehetőségek bővülését, a helyi vállalkozások számára pedig a beszállítási lehetőségek bővülését hozhatja magával. E két fejlemény különösen a város déli részén kijelölt ipari bővítési terület számára jelent kedvezőbb pozíciót.

Az idegenforgalom esetében hasonlóképpen térségi szinten mutatkoznak bővülési perspektívák. Mezőberény városa adottságai alapján leginkább arra alkalmas, hogy egy térségi szintű turisztikai kínálat fontos elemévé válva jelenjen meg a turisztikai piacon. A felfutóban levő vízi- és kerékpáros turizmus számottevő térségi potenciált hordoz magában. A megyei szerkezeti tervben és Mezőberény szabályozási tervében is szerepel egy térségi kikötő és sporthajó-kikötő létesítése a Kettős-Körösön, a Vésztői úti híd fölött. A település kikötőtől való jelentős távolsága (Békés és Köröstarcsa meglévő kikötőihez viszonyítva) miatt azonban a Kettős-Körös vízi útját használó turisták városba csábítása várhatóan kihívást fog jelenteni. Kedvezőbb, hogy az országos kerékpárút törzshálózat elemét képező Körösvölgyi kerékpárút Békés irányából Csárdaszállás felé tartva közvetlenül áthalad a településen, azonban az útvonal ismertsége még csekély, és amíg egyes szakaszai hiányoznak, nem is válhat igazán vonzóvá a kerékpáros turisták számára. A térségben megvalósuló legújabb fejlesztések a kerékpár-turizmus és a kulturális turizmus összekapcsolását célozzák (Wenckheim-kerékpárút).

A megyén kívülről érkező turisták idecsalogatásán túl fontos szempont annak biztosítása, hogy a térségi lakosok minél inkább ki tudják használni rekreációra tágabb környezetüket, a térségben elköltött jövedelmükkel biztosítva a helyi vállalkozások fejlődését.

1.9.5. Ingatlanpiaci viszonyok

Mezőberényben az elmúlt egy évtizedben (2010 és 2019 között) mindössze 31 új lakás épült, ami lakosságárányosan jelentősen elmarad az országos átlagtól, és épp csak, hogy meghaladja ugyanezen időszak 30 darabos lakásmegszűnési értékét.

A mezőberényi ingatlanok forgalmi értéke csekély. Az ingatlanet.hu statisztikái alapján a városi lakóingatlanok négyzetméterre vetített árának alakulása nem követte az utóbbi évek országos trendjeit. A nominálár mindenkori legmagasabb értékét még 2008 októberében érte el (136 ezer forint), ami mintegy fele volt az akkori országos átlagárnak. Ám míg az országos átlagár a 2014-es mélypont után intenzív emelkedésbe kezdett (aminek persze fő hajtóereje a fővárosi lakásárdrágulás volt), addig a berényi tovább csökkent, csupán 2019-ben emelkedett kissé. A 2019-es decemberi 86 000 forintos négyzetméter ár már csak alig több, mint 20%-a az országos átlagnak. A KSH 2018-as Ingatlanadattára 2018-as évben 39 ingatlanadásvétel átlagában 95 ezer forint/m²-es átlagárát mért, ami összevethető az ingatlanet.hu adataival.

2011-ben Mezőberény lakásállományának 47%-a összkomfortos, 38%-a komfortos, 5%-a félkomfortos, és 8%-a komfort nélküli volt. Bár az összkomfortos lakások aránya alatta marad, a komfort nélkülieké pedig meghaladja az országos átlagot, az alacsony ár nem elsősorban a lakásállomány milyenségével magyarázható, hanem a megyei szinten tapasztalható erőteljes elvándorlással és népességcsökkenéssel, ami magas kínálatot és gyenge keresletet von maga után.

1.10. Az önkormányzat gazdálkodása, a településfejlesztés eszköz- és intézményrendszere

1.10.1. Költségvetés, vagyongazdálkodás, gazdasági program

Az elmúlt években az önkormányzat gazdálkodása stabil volt. A helyi adóbevételek a 2015-2019 közötti időszakban több mint 11%-kal nőttek. A lakosság és a vállalkozások adófizetési morálja megfelelő (13. táblázat).

13. táblázat: Az önkormányzati gazdálkodás alapmutatói, 2015 - 2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Önkormányzati költségvetési bevétel összesen (Ft)	2 253 148 000	1 718 103 248	1 912 093 664	2 616 432 352	2 153 142 507
Önkormányzati költségvetési kiadás összesen (Ft)	2 151 085 000	1 857 626 987	2 088 359 122	2 018 483 134	2 310 369 991
Adóbevételek (Ft)	332 893 000	315 304 692	306 421 260	366 258 642	370 707 039
Feladatfinanszírozás, állami támogatás (Ft)	702 745 000	717 157 167	765 452 625	852 306 816	829 330 858
Összes elnyert pályázati forrás (Ft)	221 646 540	539 551 876	1 049 515 529	350 999 747	3 610 597 213
Összes kifizetett pályázati önerő (Ft)	0	18 343 483	8 833 071	14 608 736	0

Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás

A 2020-ban kialakult járványhelyzet azonban rövid és középtávon is befolyásolhatja a költségvetés egyensúlyát. A kormány gazdaságélénkítési programjának fedezetére elvonásra került a gépjárműadó bevételek (eredetileg átengedett központi adó) egésze a 2020-as évre, illetve a továbbiakban annak beszedését a NAV végzi, így a bevételek teljes egészében a központi költségvetésbe kerülnek a jövőben. Ez a 2019-es zárszámadás adatai alapján kb. 25,6 millió Ft bevételkiesést okoz az önkormányzat számára, amely az összes önkormányzati bevétel valamivel több mint 1 %-át teszi ki. A vállalkozások helyzetének könnyítése érdekében a helyi iparüzési adó mértéke 1%-ban került maximalizálásra bizonyos feltételek teljesülése esetén. A kieső bevételeket a központi költségvetés teljes egészében kompenzálja a 25 000 főnél kisebb lakosságszámú önkormányzatok, így Mezőberény számára is (tervek szerint két részletben történik meg ennek kifizetése 2021 júniusában és októberében). A kompenzáció alapvető fontosságú az önkormányzat számára, hiszen az iparüzési adóbevételek az elmúlt években dinamikus módon emelkedtek, 2019-ben érték el a 289,5 millió Ft-ot, amely az önkormányzat éves bevételeinek több mint 10 %-át jelenti (az adóbevételek 78%-a). Mezőberény esetében a költségvetés likviditását az elmúlt években a geotermikus projekt megvalósulása miatti visszafizetési kötelezettség is fenyegette, de mivel nem az önkormányzat hibája okozta a problémát, így az állam a támogatás visszafizetésének költségeit magára vállalta.

Mezőberény önkormányzati vagyongazdálkodásának célja, hogy a tulajdonában lévő vagyon összértékének a növelése, a vagyonvesztés elkerülése. Fontos alapelve az önkormányzat mindenkorai vezetésének, hogy e tevékenység során a vagyon értékesítéséből származó bevételeket folyó működési kiadásokra nem lehet fordítani, azok csak fejlesztésre, a vagyon gyarapítására használhatók fel.

Mezőberény város ingatlanvagyonának felmérése 2003-ban történt meg, míg 2013-ban új átfogó vagyonleltár készült, mely az aktuális változások tovább vezetésével naprakész állapotban van.

14. táblázat Összefoglaló adatok Mezőberény város ingatlanvagyonáról

Kategória	Mennyiség (db)	Önkormányzati tulajdon m2	Bruttó érték (eFt) 2009. év	Bruttó érték (eFt) 2019. év	Bruttó érték 2019 / Bruttó érték 2009
Összes ingatlan	1019	5194591	6758710,565	11685365,6	172,89
Forgalomképtelen törvény alapján	574	3708623	3781452,803	4059648,15	107,35
Forgalomképtelen helyi döntés alapján	0				
Forgalomképtelen vagyon aránya%	56,32		55,95	34,74	
Korlátozottan forgalomképes törvény alapján	64	1115412	2515322,98	7201642,91	286,31
Korlátozottan forgalomképes helyi döntés alapján	0				
Korlátozottan forgalomképes vagyon aránya %	6,2	7,16	37,22	61,62	
Forgalomképes ingatlan	381	370556	461934,782	424074,561	91,8
Forgalomképes vagyon aránya %	37,3	25,27	6,83	3,64	
Önkormányzati döntési hatáskörben	400	1485968	1525901,085	1 565149,691	100,25
Önkormányzati döntési hatáskörben %	43,67	28,52	22,58	14,0	

Forrás: Vagyonkataszter, Mezőberény város, 2019.

A város ingatlanvagyonának legmobilibb rétegét a forgalomképes ingatlanok jelentik (14. táblázat). Az e körbe sorolt ingatlanok bruttó értéke meghaladja a 424 millió Ft-ot, mely az összes városi ingatlanvagyon bruttó értékének alig több mint 4%-a. A forgalomképes ingatlanok 70%-a szántó, a fennmaradó rész jellemzően művelés alól kivett beépítetlen terület, családi ház, mocsár.

A korlátozottan forgalomképes kategóriából kisebb számú (összesen 64 db), de nagyobb és kisebb értékű vagyonelemeket tartalmaz. A 35 törvényi szabályozás szerint korlátozottan forgalomképes, valamint 19 önkormányzati döntéssel idesorolt ingatlan 7,2 milliárdot meghaladó bruttó értékkel rendelkezik. E vagyonelemek közül 19 darab önkormányzati ingatlan terhelhető jelzáloggal, melyek bruttó értéke meghaladja a 1,5 milliárd forintot.

A vagyonelemek harmadik – Mezőberény városban is jelenlévő – csoportja a törvényi szabályozás alapján forgalomképtelen besorolású ingatlanok körébe tartoznak. Az 574 darab ingatlan bruttó értéke meghaladja a 4 milliárd forintot, mely alapján komoly értéket képvisel, ám helyi fejlesztések szempontjából nem tekinthetők mobilizálható elemeknek. Fejlesztési jelentőséget akkor kaphatnak, ha országos szintű döntés révén egyes elemek hasznosítása helyi kompetenciába kerül.

Az önkormányzati fejlesztések szempontjából tehát a forgalomképes, a korlátozottan forgalomképes kategóriák vagyonelemei vehetőek számításba, mely két kategóriába összesen közel 440 darab, bruttó értéken kb. 1,5 milliárd Ft értékű ingatlan szerepel. Ez a helyi önkormányzat kezében lévő ingatlanvagyon bruttó értékének kevesebb, mint 14%-a, ami jelzi az önkormányzati fejlesztési lépések e téren megmutatkozó korlátosságát.

2019-ben az egyenként legalább 35 millió Ft bruttó értékkel rendelkező ingatlanok a forgalomképes vagyon (5. kategória) kevesebb, mint felét fedik le a bruttó érték alapján. A kategóriába sorolt ingatlanelemek nagy száma (418 darab) a vagyon elaprózottságára utal, ami nem tekinthető kedvezőnek. Stratégiai szempontból célszerűbb volna a vagyonelemek erősebb koncentrációja.

15. táblázat Nagy értékű egyedi városi ingatlanok

Kategória	Típus	Cím	Bruttó érték (eFt)
1	Kerékpárút	Mezőberény	170424,9
1	Közpark	Mezőberény	116928,116
1	Út, járda	Petőfi utca	35664,992
1	Út	Külterület	188604,741
1	út	Külterület	54900,879
1	út	Külterület	59714,668
1	út	Eötvös utca	46482,491
1	Játszótér	Kölcsey utca	88609,711
1	Temető	Mezőberény	44231,195
1	Belvízelvezető rendszer	Mezőberény	292618,652
1	Kerékpárút	Mezőberény	150145,065
1	út	Külterület	132105,281
1	út	Báthory út	43025,401
1	út	Thököly Imre utca	37350,976
1	út	Zrínyi Miklós sugárút	48879,969
1	Út	Eötvös utca	46482,491
Forgalomképtelen (törvény alapján) ingatlan összesen			1556169,528

Forrás: Vagyonkataszter, Mezőberény város, 2019.

A korlátozottan forgalomképes ingatlanok bruttó értéke az összesített ingatlanvagyon 61 %-a. Ebben a kategóriában található a lakóépületek jelentős része, melyek társasházzá lettek alakítva, így a lakások egyedileg is értékesíthetők, valamint fedezetként bevonhatók.

A fenti kategóriákban koncentrálódik a város középület (intézmények), bérlakás, valamint lakóépület vagyona. Ez az erőteljes vagyoni koncentráció kifejezetten kedvezőnek tekinthető,

hiszen e vagyonelemek jó része az önkormányzat fejlesztési lépéseire ingatlan fedezetként rendelkezésre áll.

A forgalomképtelen (törvényi szabályozás alapján besorolt) (1. kategória) ingatlanvagyon esetében jelennek meg legnagyobb számban és értékben nagyértékű ingatlanok, zömmel útfelületek, terek. A kategóriába tartozó 574 ingatlanhoz viszonyítva kiemelt vagyonelemek szintén erős koncentrációt mutatnak, hiszen az egyedi nagyértékű vagyonelemek bruttó értéken 8,5 milliárd Ft-ot meghaladó vagyontömeget jelentenek, s ezzel komoly háttérrel adnak az önkormányzat jelenleg is futó, valamint a jövőben tervezett fejlesztési lépéseire.

Az önkormányzatok mozgástere a gazdaságfejlesztésben korlátozott, hiszen a fő feladatuk a kötelező közszolgáltatások biztosítása. Ebből következően elsődleges céljuk a költségvetési egyensúly megőrzése, intézményeik működőképességének fenntartása, az önkormányzat bevételeinek növelése, valamint a vagyon gyarapítása. Mezőberény esetében a tudatos költségvetési és vagyongazdálkodási tevékenységnek köszönhetően e célok általánosságban teljesülnek, így a város fenntartható fejlődésének kulcsa a népesség megtartása, a kedvezőtlen demográfiai folyamatok megfordítása.

A gazdaságfejlesztés ehhez elsősorban a munkahelyek megtartásával és új munkahelyek létesítésével tud hozzájárulni. Az önkormányzat ezt elsősorban új ipari termelőüzemek letelepedésének támogatásával tudja elősegíteni (pl.: ügyintézés előmozdítása, ingatlan és infrastruktúra fejlesztés, ipari park létesítése, valamint piacra jutás támogatása). Mezőberény elsősorban olyan termelési tevékenységek megjelenését szorgalmazza, melyek magas hozzáadott értékű terméket állítanak elő, ugyanakkor a működés következtében fellépő környezeti terhelés alacsony. Prioritást élveznek például megújuló energiákkal kapcsolatos környezetipari fejlesztések (napelem, napkollektor, szélturbina gyártás), melyek önmagukban is kifejezik a fenntarthatóság és a környezettudatosság iránti elköteleződését a településnek.

Az új szereplők megjelenése mellett fontos célkitűzése az önkormányzatnak a helyi gazdaság versenyképességének javítása, a foglalkoztatás bővítése, melyet elsősorban a helyi erőforrásokra alapozott idegenforgalmi fejlesztésekkel, valamint a helyi és környékbeli lakosság képzésével kívánnak megvalósítani. Ugyan e céloknak a 2020-as év eseményei nem kedveztek, azonban hosszabb távon ezen irányok továbbra is helytállóak lehetnek, hiszen a helyi gazdaság diverzifikációjának irányába hatnak.

1.10.2. Az önkormányzat településfejlesztési tevékenysége, intézményrendszere

A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. számú törvény szabályozásában a helyi közügyek, valamint a helyben biztosítható közfeladatok körében ellátandó helyi önkormányzati feladatok körében első helyen a településfejlesztés, településrendezés feladata szerepel.

A településfejlesztési feladatok ellátásában kiemelt szerepet játszik a törvény által biztosított jogköröket gyakorló képviselő-testületi, valamint az előbbi támogató és egyes esetekben kiegészítő bizottsági munka.

Mezőberény Város Önkormányzata az Önkormányzati törvény által ráruházott jogkörökön túl a településfejlesztés területén további, önként vállalt feladatokat is ellát, például:

- A helyi épített és természeti környezet hatékonyabb védelmét önkormányzati rendeletekkel segíti, a költségvetéséből meghatározott összeg erejéig támogatást nyújt a tulajdonosoknak a védett értékek megőrzésére.
- A Körösök Völgye Natúrpark Egyesülettel turisztikai és környezetvédelmi feladatokat lát el, kiemelten az Élővíz-csatorna és Kettős-Körös turisztikai célú hasznosítására, külön megállapodás alapján.
- Az egyéb önként vállalt feladatok között: területfejlesztési, többcélú komplex kistérségi társulásokban, szövetségekben vesz részt.

A képviselő-testület bizottságai és feladatai a stratégiához kapcsolódóan:

1.) Ügyrendi, Jogi, Közbiztonsági és Esélyegyenlőségi Bizottság

- Kapcsolatot tart a Helyi Esélyegyenlőségi Programban foglaltak végrehajtásának ellenőrzésére létrehozásra kerülő HEP Fórummal, véleményezi a képviselő-testület részére benyújtott tájékoztatásokat.
- Ellátja a helyi szociálpolitikai kerekasztalról szóló helyi rendeletben meghatározott feladatokat.

2.) Humánügyi Bizottság

- Közreműködik a szociális és egészségügyi gondoskodás fejlesztési elképzelései kidolgozásában, véleményezi az ilyen irányú javaslatokat, pályázatokat.
- Együttműködik a szociális gondoskodás fejlesztése érdekében a városban azokkal a civil szervezetekkel, amelyek rokonterületen működnek.
- Folyamatosan figyelemmel kíséri és elemzi a település oktatási és közművelődési helyzetét.
- Szakmai vonatkozásban ellenőrzi és véleményezi az érintett önkormányzati szerv, valamint az oktatási, közművelődési, sportfeladatokat ellátó intézmények tevékenységét, éves munkatervét.
- Közreműködik a város belföldi és külföldi kapcsolatainak szervezésében, ellenőrzi a külkapcsolatokból adódó városi feladatok végrehajtását.
- Figyelemmel kíséri és észrevételezi az ágazat területén működő nem önkormányzati szervek munkáját.
- Koordinálja az önkormányzat kulturális rendezvényeinek szervezését.
- Kidolgozza és a képviselő-testület elé terjeszti a lakosságot érintő fejlesztési programokat, koncepciókat az oktatás, művelődés, sport és a városi külkapcsolatok vonatkozásában.

3.) Pénzügyi, Gazdasági Bizottság

- Véleményezi az éves költségvetési javaslatot, végrehajtásáról szóló éves és féléves beszámoló tervezeteit; figyelemmel kíséri a bevételek alakulását, a vagyonváltozásokat, értékeli azok okait; figyelemmel kíséri a saját bevételek alakulását, javaslatot tesz azok beszedésének hatékonyabbá tételére; vizsgálja a hitelfelvételek indokait, gazdasági megalapozottságát; ellenőrzi a pénzkezelési szabályok megtartását, a bizonylati rend és fegyelem érvényesítését a polgármesteri hivatalban és az önkormányzati intézményeknél.
- Véleményezi a képviselő-testület gazdaság tárgyú előterjesztéseit, az önkormányzati vagyonnal kapcsolatos előterjesztéseket.

- Közreműködik a beruházásokra előírt versenytárgyalások lebonyolításában, a vagyonnal kapcsolatos pályázati feltételek meghatározásában.
- Figyelemmel kíséri a városfejlesztés, városgazdálkodás és önkormányzati épület felújítások helyzetét, javaslatot tesz a képviselő-testületnek munkák elvégzésére.
- Figyelemmel kíséri a kommunális ellátás, önkormányzati lakásépítések, környezetvédelmi feladatok ellátását, az önkormányzati földek hasznosítását, javaslatot tesz természeti és környezeti érték helyi védelemben részesítésére.
- Véleményezi az önkormányzat gazdasági jellegű pályázatait.

A testületi döntések végrehajtása - a Mezőberényi Polgármesteri Hivatal esetében - a közvetlenül polgármesteri irányítás alá rendelt Beruházási Csoportnál összpontosul, ahol – folyamatosan egyeztetve a Hivatal Pénzügyi Osztályával – végzik a pályázatokkal kapcsolatos végrehajtási, koordinálási, megvalósítási, kezelési tevékenységet.

1.10.3. Gazdaságfejlesztési tevékenység

Mezőberény önkormányzata a gazdaságfejlesztés terén a munkahelyek megtartását, valamint új munkahelyek létesítésének közvetett és közvetlen segítségét tűzte ki célul. Ezt segítette a két darab TOP 1.1.1 pályázat is. Az első már lezárt projektben a Békés Megye Önkormányzati Hivatalnak és Mezőberény Város Önkormányzatának konzorciuma nyert el közel 180 millió Ft-os támogatást ipari terület kialakítására, melyet 2019-ben sikeresen megvalósítottak a közreműködő felek. A második jelenleg is futó beruházásban Mezőberény az egyedüli kedvezményezett. Az eredetileg a vasút melletti ipari terület kialakítására kapott 100 millió Ft-os projektet módosítani kellett, mert a tervezett műszaki tartalom nem fért bele a költségvetésbe, illetve az áttervezés során másik helyszín került kijelölésre, mely változtatásokat az IH el is fogadott.

Mindkét beruházás célja a városban működő vállalkozások számának növelése, melynek következtében nő a település és a térség gazdasági aktivitása, új munkahelyek keletkeznek, segíti a fiatalok helyben maradását, nő helyi iparüzési adó bevétel, így összességében javul a város és térségének fenntarthatósága.

A gazdaságfejlesztés másik célterülete az idegenforgalom, melyben az elmúlt évtizedben jelentős eredményeket értek el a helyi szolgáltatók. Az önkormányzat egyik feladata ebben a folyamatban a bányatavak idegenforgalmi hasznosításának elősegítése lehet. Az idegenforgalomhoz is szorosan kapcsolódik a helyi termékek előállításának és piacra jutásának támogatása, mely a jó mezőgazdasági adottságok miatt elsősorban agrártermékeket jelent (ezek közül is kiemelkednek a hús és húskészítmények). Ez a cél egybevág a kormányzat magyar agrártermékek piacra jutását segítő koncepciójával is, így várhatóan a 2021-2022-es években pályázati lehetőségek fognak megnyílni e tekintetben a gazdálkodók számára.

1.10.4. Foglalkoztatáspolitikai

2010 és 2016 között a regisztrált munkanélküliek száma az éves 1018 főről 536 főre csökkent. 2017-ben és 2018-ban 438-439 főben stabilizálódott a számuk, mely után 2019-ben minimális emelkedés következett be. A 2020-as pandémia gazdasági hatásaként az eddig rendelkezésre

álló adatok szerint a korábbi kedvező trend megtört, és a nyilvántartott álláskeresők száma emelkedett (lásd. 1.7. fejezet, 22. ábra).

A rendelkezésre álló adatok alapján 2020 első 10 hónapjában a nyilvántartott álláskeresők száma 525 főre adódik, amely 80 fővel haladja meg a korábbi évek adatát. A kedvezőtlen trend javítására az önkormányzatnak csak közvetett eszközei vannak, melyeket gazdasági programjában megfogalmazott fejlesztési célokkal tud befolyásolni. Mezőberény önkormányzata önálló foglalkoztatáspolitikai stratégiával nem rendelkezik.

Az önkormányzat intézményeiben összesen kb. 230 főt foglalkoztat, mely létszámot a jövőben is fenn kíván tartani a megfelelő szintű közszolgálati feladatellátás érdekében.

1.10.5. Lakás- és helyiséggazdálkodás

Az önkormányzat tulajdonában álló lakások és helyiségek bérletére és elidegenítésére vonatkozó egyes szabályokról a 6/2016 (III.01.) sz. önkormányzati rendelet rendelkezik. A rendelet mellékleteiben felsorolt lakásvagyon megoszlása a következőképpen alakul:

16. táblázat: Mezőberény város önkormányzati lakásvagyon

	Darab
Szociális bérlakás	16
Fecske (garzon) lakások	14
Költségalapú összkomfortos lakások	84
Egyéb piaci alapú összkomfortos lakások	3
Egyéb piaci alapú komfortos lakások	6
Egyéb piaci alapú félkomfortos lakások	4
Egyéb piaci alapú komfort nélküli lakások	3
Bérlőkijelölési joggal érintett lakások	3

Forrás: 6/2016 (III.01.) önkormányzati rendelet

A város a meglévő bérlakások értékesítése elől sem zárkózik el mereven. Az önkormányzat célja, hogy elsősorban azokat az ingatlanokat sikerüljön értékesíteni, amelyek a város területén szórtan, vagyis más önkormányzati vagyonelemektől elszigetelten helyezkednek el, vegyes tulajdonú ingatlanokban találhatóak, vagy állaguk miatt felújításuk annyi forrást emésztene fel, ami hosszabb távon is gazdaságtalanná tenné megtartásukat. Az értékesítés lehetőségét egyedileg bírálják el, tömeges eladást nem terveznek.

A városban lévő bérlakások esetében van három lakás, amelyre a rendőrségnek van bérlőkijelölési joga. Ez eddig semmiféle súrlódást nem eredményezett, minden esetben sikerült konszenzust teremteni a felek között. A saját bérlőkijelölés jogának gyakorlása kapcsán az önkormányzat célja a fiatal, képzett szakemberek (esetleg családdal együtt való) idecsábítása és megtartása a városban (ezt a politikát több önkormányzati ciklus óta törésektől mentesen minden testület tovább vitte). Ezt a célt is erősíti az EFOP-1.2.11-16 konstrukcióban elnyert támogatás, mellyel 16 db önkormányzati bérlakás felújítására és a fiatalok életpálya tervezését segítő helyi szolgáltatások megvalósítására nyílt lehetőség. A projekt összköltsége 199,5 millió Ft, melyet 2017-2021 között kell felhasználnia a városnak. A bérlakások felújítása és új bútorokkal történő berendezése már megvalósult. Továbbá az önkormányzat a Mikszáth

Kálmán utcában 265 millió forintos saját erőből húsz bérlakást épített, aminek már megtörtént a műszaki átadás-átvétele.

A bérlakásokon túlmenően város ingatlanpolitikájának jelenlegi középpontjában nem új telkek kialakítása, hanem a városban meglévő régi, de a tulajdonos kihalása, elköltözése miatt üresen álló porták és épületek rehabilitációja áll. Sajnálatos módon az új, üres telkekre a kereslet minimális, ezt jelzi, hogy a Gyomai út mellett az I. Kerületi Evangélikus Egyház által kialakított 14 építési telekből egyre sem sikerült vevőt találni. A korábbi rendezési tervekben még az szerepelt, hogy a Kereki utcát meghosszabbítják a Vésztői út irányába. Pillanatnyilag ez is lekerült a napirendről. Távlati tartalékterületként jöhet szóba az Ókerti rész (a Lökösháza–Budapest vasútvonaltól nyugatra), mint lakóterület hasznosítása, mert ott az alap-infrastruktúra egy része már kiépített.

1.10.6. Intézményfenntartás

A Magyar Államkincstár Törzskönyvi Nyilvántartási adatai szerint Mezőberény város az alábbi intézményeket tartja fenn:

17. táblázat: Mezőberény város által fenntartott intézmények

Ssz.	PIR	Intézmény
1.	817253	MEZŐBERÉNY VÁROS ÓVODAI INTÉZMÉNYE
2.	725394	MEZŐBERÉNY VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
3.	345352	MEZŐBERÉNYI POLGÁRMESTERI HIVATAL
4.	583682	ORLAI PETRICS SOMA KÖNYVTÁR, MUZEÁLIS GYŰJTEMÉNY ÉS MŰVELŐDÉSI KÖZPONT
5.	342746	VÁROSI HUMÁNSEGÍTŐ ÉS SZOCIÁLIS SZOLGÁLAT

Forrás: <http://www.allamkincstar.gov.hu/hu/ext/torzskonyv>

A településen a következő humánsegítő és szociális szolgáltatások vehetők igénybe: idősök otthona, házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, időskorúak nappali intézményi ellátása, szociális étkeztetés, támogató szolgálat, családsegítés, gyermekjóléti szolgáltatás, bölcsődei ellátás, védőnői szolgálat, iskolaegészségügyi ellátás, járóbeteg szakellátás, házi szakápolás, gyermek- és kollégiumi étkeztetés, tanyagondnoki szolgálat. Az önkormányzat ezek mellett óvodai, könyvtári és közművelődési szolgáltatásokat is fenntart intézményein keresztül. A városban általános iskola, gimnázium és kollégium is működik az evangélikus egyház fenntartásában.

Összességében elmondható, hogy Mezőberény intézményi ellátottsága a településméretének megfelelő, rendelkezik, azzal a szolgáltatástöbbséggel, amely alkalmassá teszi a kisvárosi funkciók betöltésére, a térségi munkamegosztás szervezésére.

1.10.7. Energiagazdálkodás

Mezőberény önálló energiagazdálkodási stratégiával nem rendelkezik. Az önkormányzat 2009-től szorgalmazta a Békés megye jelentős részén rendelkezésre álló geotermikus és napenergia hasznosítását. 2011-ben a KEOP-4.2.0./B-2009-0046 számú pályázatban kezdődött meg a

geotermikus energia hasznosítását célzó projekt kivitelezése. A teljese egészében közel 700 millió Ft-os beruházás célja a város közintézményeinek fűtési, valamint melegvíz igényének biztosítása, a földgázfelhasználás minimalizálása. A projekt megvalósítása során derült ki, hogy az eredetileg tervezett mélységben nem annak megvalósításához nem áll rendelkezésre megfelelő mennyiségű termálvíz, így a tervezett 1800m körüli mélység helyett 2300 m-es kutat kellett fúrni. A projekt végül működésképtelenné bizonyult, mert a víz visszasajtolása földtani okok miatt nem, vagy nehezen megvalósítható, illetve a termálvíz magas baktérium koncentrációja miatt a fűtési és melegvíz rendszer üzemeltetése nem költséghatékony (biológiai víztisztítás lenne szükséges).

2011-ben a 10,2 millió Ft-os beruházási költséggel (80%-os pályázati támogatás mellett) 50 napelem táblát szereltek fel az Orlai Petrics Soma Kulturális Központ tetejére, melyek az intézmény áramszükségletének 2/3-át tudja kiváltani, így csökkentve annak működési költségeit.

2020-ban a TOP-3.2.1 pályázatban elnyert 53,9 millió Ft-os támogatás felhasználásával befejeződött a Városháza energetikai korszerűsítése.

A térségnek kedvező termőhelyi adottságaiból következően elvileg jelentős biomassza potenciállal rendelkezik, ugyanakkor ennek térségi elterjedése szabályozási és piaci tényezők függvénye, mely az elkövetkező 3-4 évben nem várható (elsősorban a mezőgazdaság melléktermékeinek/hulladékának bioenergetikai hasznosítása a reális). A város vezetése elkötelezett a megújuló energiák, valamint a környezetbarát termelési módok mellett, melyet a gazdaságfejlesztési céljaik is kifejeznek (környezetipari beruházások preferálása).

1.11. Településüzemeltetés

A településüzemeltetés komplex feladat, amely a városon belüli közszolgáltatásokhoz, valamint az azokhoz tartozó infrastrukturális, intézményi és humán rendszerekhez kapcsolódó szabályozás, tervezés, irányítás és végrehajtás működő egységét jelenti. Mindezek célja a településkörnyezet állapotának megőrzése, javítása, valamint a lakosság, az intézmények, a gazdálkodó szervezetek egyéni és közösségi közszolgáltatási szükségleteinek folyamatos kielégítése, az élıhetőség feltételeinek megteremtése, végső soron a fenntarthatóság biztosítása.

A legszélesebb feladatkört a 100%-ban Önkormányzat tulajdonú, 2017-ben létrehozott Mezőberény '17 Városüzemeltetési Kft. látja el (5650 Mezőberény, Békési út 17. B. lh. Fsz. 1.sz.). A cég végzi a város közterületeinek, zöldterületeinek, parkjainak és a városi temetőnek a gondozását, az önkormányzati ingatlankezelést, a sportlétesítmények-, piac-, strandfürdő üzemeltetését, valamint lehetőséget nyújt mezőgazdasági gépi szolgáltatások hozzáféréséhez.

A hulladékszállítást a DAREH BÁZIS Hulladékgazdálkodási Nonprofit Zrt. végzi. (részletek az 1.17.6. fejezetben)

A gázellátást az MVM Égáz-Dégáz Földgázhálózati Zrt.; a villamosenergia-szolgáltatást és elektromos-áramellátást az MVM Démász Áramhálózati Kft.; a vízmű-rendszereket, ivóvízszolgáltatást, csatornaelvezetést az Alföldvíz Zrt. biztosítja.

Mezőberény a Békéscsabai Hivatásos Tűzoltóparancsnokság működési területéhez tartozik. Ennek tevékenységét a 127 éves Mezőberényi Önkéntes Tűzoltó Egyesület is segíti. Fő feladatuk a tűzoltás, tűz megelőzés, kármentesítés, polgárvédelem, vízkár-elhárítás, baleseti mentés.

2013-tól a Mezőberényi Katasztrófavédelmi Őrs is szolgálatot teljesít, ennek működési területét hat település adja: Kamut, Murony, Mezőberény, Csárdaszállás, Köröstarcsa, Bélmegyer. Az Őrs munkájához tartozik a helyi jellegű természeti, civilizációs és egyéb eredetű katasztrófák, veszélyhelyzetek megelőzése, az elhárításra és a helyreállítás során való felkészülés, továbbá bekövetkezés esetén a káros következmények csökkentése. Az Őrs – a tűzoltósággal együttműködve – felügyeli a tűzvédelmet, aktívan részt vállal polgárvédelemben, vízvédelemben, iparbiztonságban, kéményseprői feladatellátásban, sőt még a szűnyoggyérítésben is. További fontos feladat a lakosság felkészítése a védekezés során irányadó magatartási szabályokra, (egy bekövetkezett eseménnyel kapcsolatosan a lakosság kimenekítésével, kitelepítésével és befogadásával kapcsolatos teendők), valamint a kockázatértékelésen alapuló veszélyeztetettség felmérése, mely alapja a veszélyelhárítási tervezésnek és szervezésnek. Ezek ismeretében történik meg a polgári védelmi szervezetek létrehozása és felkészítése.

A városban a temetkezési szolgáltatásokat a Schäffer & Wagner Temetkezési Kft. valamint a VIAELYSIUM Kft. (H-5650 Mezőberény, Fő út 18. és 21.) látja el.

Mezőberény közigazgatási területén mezei őrszolgálat működik, melynek területe hat körzetből áll. A körzetek nagysága összesen 9.913,3 ha (247,3 ha zártkert + 9.666 ha külterület).

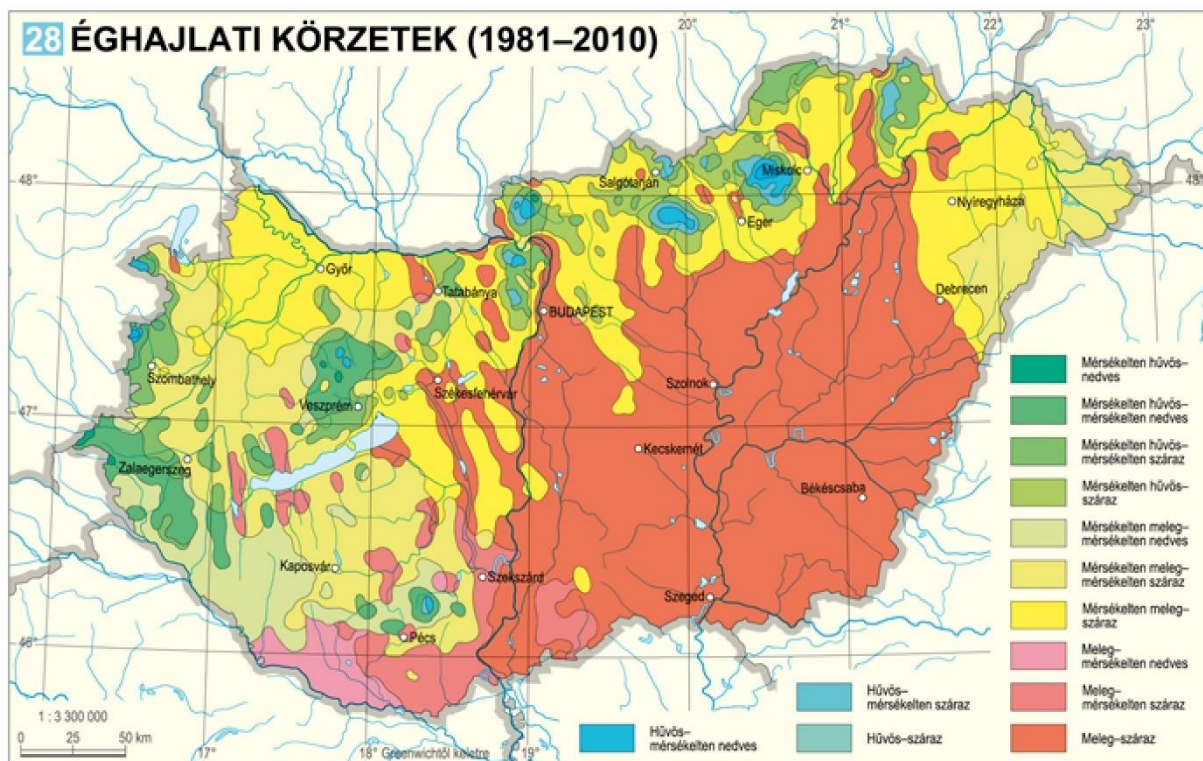
1.12. A táji és természeti adottságok vizsgálata

1.12.1. Természeti adottságok

Mezőberény település közigazgatási területe a magyar tájkataszter szerint az Alföld nagytáján belül a Körös-Maros köze és a Berettyó-Körösök síkvidéke mezotájakon fekszik. Kistájak szerint kb. 2/3 és 1/3 területi megosztásban tartozik területe a Békési-síkhöz, valamint a Körösmenti-síkhöz. Domborzatát tekintve 83–92 m közötti tengerszint feletti magasságú tökéletes síkság, amely infúziós lösszel és agyaggal fedett, átlagosan kis reliefű (2–3 m/km²), a település északnyugati részein 5 m/km². A nyugati területek alacsonyártéri síkságát finom frakciójú felszín közeli üledékek képezik, míg keleten (Maros-hordalékkúp síkság keleti pereme) a magas ártéri szintben elhelyezkedő részeket löszös, ártéri iszapos és agyagos üledékek alkotják. Legjellemzőbb talajtípusok a réti csernozjom, a mezősegi, a réti és öntéstalajok, valamint a szikesek.

Mezőberény területe a főbb éghajlati paraméterei alapján az 1981-2010-es időszak adatai alapján az ország meleg-száraz éghajlati körzetébe tartozik (30. ábra).

30. ábra: Magyarország éghajlati körzetei

Forrás: Magyarország Nemzeti Atlasza (MNA, 2018). http://www.nemzetiatlasz.hu/MNA/MNA_2_5.pdf

Az évi középhőmérséklet sok éves átlagban 10,5-11 Celsius fok környékén alakul, ugyanakkor az utolsó 10 évben ennél magasabb értékeket is regisztráltak (2015-ben 12 Celsius fok KSH Mezőgazdasági Statisztikai Évkönyv, 2016). A napsütéses órák száma 2100 (MNA, 2018). A nyári napok száma ($T_{max} > 25$ Celsius fok) sok évi átlagban meghaladja 90 napot, míg a téli napoké ($T_{max} < 0$ Celsius fok) 25-30 körül alakul. A csapadék éves átlagos mennyisége 550–570 mm (18. táblázat).

18. tábla: Mezőberény területének éghajlati jellemzői

Vizsgált meteorológiai tényező	Érték
a levegő évi középhőmérsékletének területi, sokévi átlaga:	10,5-11 °C
a nyári napok száma ($T_{\max} > 25\text{ °C}$):	~90 nap
a téli napok száma ($T_{\max} < 0\text{ °C}$):	~25-30 nap
a júliusi középhőmérséklet sokévi átlaga:	21,5-22 °C
a januári középhőmérséklet sokévi átlaga:	0- -0,5°C
a napfénytartam évi összegének területi, sokévi átlaga:	~2100 óra
a csapadék évi összegének sokévi átlaga:	~500-550 mm

Forrás: Magyarország Nemzeti Atlasza (MNA, 2018). http://www.nemzetiatlasz.hu/MNA/MNA_2_5.pdf

A terület vízrajzát tekintve a Körösök vízrendszeréhez tartozik, amely a 19. századi folyószabályozások eredményeként nyerte el mai arculatát. Az időszakosan jelentkező ár- és fakadó vizek elleni védelem szempontjából jelentős szerepe van az árvízvédelmi töltésrendszernek, amihez a várost övező körtöltés is kapcsolódik. A védvonal azonban szerkezetileg és műtárgyilag egyaránt korszerűsítésre szorul. Mezőberény területe a Békési ártéri öblözet, valamint a gyulai árvízvédelmi szakaszhoz tartozik. Az árhullámok hosszan, időben elnyúlva érkeznek, a folyó éves nagy vízhozama szélsőséges, éves középhozama pedig egyenletes. A Kettős-Körös vízminősége az oxigénháztartás és a szerves mikro szennyezők tekintetében a legrosszabb (IV., illetve VII. osztály), továbbá II. osztályú a mikrobiológiai összetevők alapján. Jelentős öntözővíz- és belvív-tározó, illetve rekreációs potenciállal rendelkező tájképi értéket képvisel a Kettős-Körös 30 hektáron elterülő holtág rendszere, amelyből a 2,7 ha-os Bódisháti és a Nagyzugi holtágak a legnagyobbak. Szükség esetén az előbbi holtág a Lászlózugi- és a Bódisháti-csatornából kapja vízutánpótlását.

Felszíni vizekben a terület gazdag, amelyhez a Körösökön kívül hozzájárulnak a holtágak, belvízelvezető csatornák, illetve a főként mesterséges, elsősorban az agyagbányászathoz kapcsolódó tavak.

A belterületi csapadékvizet – a szennyvíztől elkülönülten – elválasztó rendszerben, nyílt földmedrű árkokban és zárt csatornában vezetik el. A lefolyó vizeket a Szettyénesi-, Laposi- és a Lászlózugi-csatornák vezetik a Mezőberényi-főcsatornába, a végső befogadó pedig természetesen a Kettős-Körös. A csatornák karbantartása az ingatlantulajdonosok feladata. A város csapadékvizeit a záportározóként funkcionáló I. és II. számú, valamint a Medvefejes-tó (volt vályogvető agyaggödrök) fogadja be. A település közigazgatási területe a 69. számú Kettős-Körös jobb parti és a 74. számú Mezőberényi belvízrendszerhez tartozik egy-egy tulajdonossal, illetve vízgazdálkodási társulás kezelésében van. A főként mezőgazdasági vízhasznosítás a belvízelvezetésre, öntözésre, valamint halgazdálkodásra is alkalmas Kettős-Körös szórvány-öntözőrendszeren keresztül történik. A Kettős-Körös által érintett külterületek egyrészt rendszeresen belvízjárta területek, másrészt a hullámtér és nyílt ártér övezeteibe tartoznak. Ennek következménye e területeknek a csúszásveszélyes övezetbe való besorolása is.

Felszín alatti vizek tekintetében Mezőberény közigazgatási területén a T002790 törzsszámú talajvízkútról állnak rendelkezésre adatok 1999-től. A 2003-2005 évek évi középvízszint adatait alapul véve a perem alatt a talajvíz átlagosan 374 cm-en volt megtalálható. A 2014-es, 2015-ös és 2016-os Vízügyi Évkönyvek adatai szerint az évi középvízszint 331 cm-re adódik a perem alatt.

A városkörnyéki talajvizek minősége összességében jó. A városban két termálvíz-kút működik (B-59 jelű, 1050 m talpmélységű és 44 Celsius-fok vízhőmérsékletű, valamint az időközben gyógyvízzé minősített B-95 jelű, 1250 m talpmélységű).

Mezőberény és környékének talajadottságait a folyóvizek által lerakott üledékek döntő módon befolyásolják. Legjellemzőbb talajtípusok a réti csernozjom (jó víznyeléssel, vízvezető-képességgel és vízraktározó-képességgel) a mezősegi, a réti és öntéstalajok, valamint a kedvezőtlen vízgazdálkodású szikesek. A csernozjom talajok nem csak kiváló termőképességük, de nagy szűrő és puffer képességük révén jelentősen hozzájárulnak a környezetet érő szennyezések csökkentéséhez, valamint a felszín alatti vizek védelméhez. A felszíni infúziós löszös, ártéri iszapos, agyagos üledékek a marosi, illetve a körösi hordalékkúpok peremi zónájához tartoznak, ezekhez jól hasznosítható nyersanyag előfordulások kapcsolódnak, mint pl a téglagyag.

A 2000-es Általános Mezőgazdasági Összeírás alapján a településen a szántók átlagosan 32 AK értékűek, míg a szőlőterületek 38,2, a gyümölcsösök 25,2 AK-sak.

1.12.2. Tájhasználat, tájszerkezet

Az Urban Atlas nagyobb méretarányú M=1:10000 adatbázisa alapján Mezőberény felszínborítása a következőképpen alakult a 2018-as évben (19. tábla és 31. ábra):

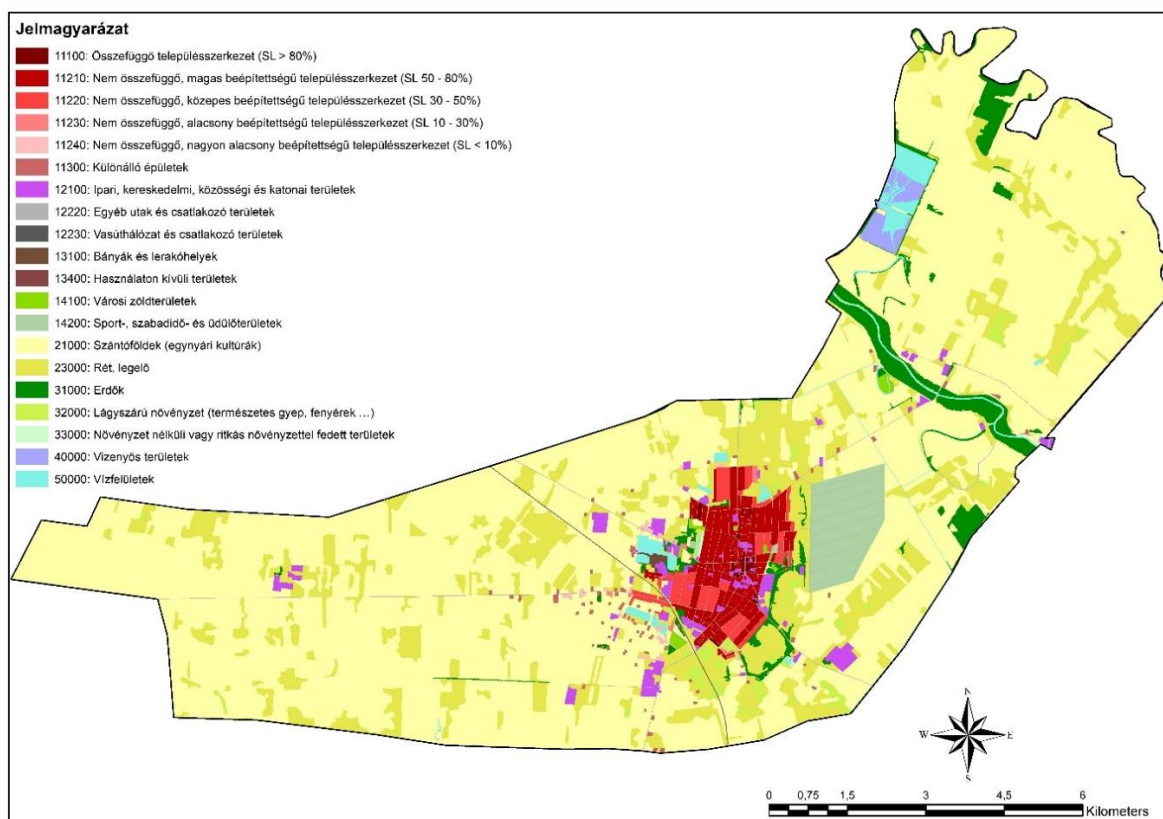
19. táblázat: Felszínborítási kategóriák az Urban Atlas alapján

Kategória	Terület 2018 (ha)	Terület (%)
Összefüggő településszerkezet (SL > 80%)	17,22	0,15
Nem összefüggő, magas beépítettségű településszerkezet (SL 50 - 80%)	302,37	2,55
Nem összefüggő, közepes beépítettségű településszerkezet (SL 30 - 50%)	132,62	1,12
Nem összefüggő, alacsony beépítettségű településszerkezet (SL 10 - 30%)	8,73	0,07
Nem összefüggő, nagyon alacsony beépítettségű településszerkezet (SL < 10%)	19,43	0,16
Különálló épületek	38,60	0,33
Ipari, kereskedelmi, közösségi és katonai területek	160,17	1,35
Egyéb utak és csatlakozó területek	87,94	0,74
Vasúthálózat és csatlakozó területek	10,90	0,09
Bányák és lerakóhelyek	7,71	0,07
Használaton kívüli területek	1,25	0,01
Városi zöldterületek	21,75	0,18
Sport-, szabadidő- és üdülőtérületek	261,72	2,21
Szántóföldek (egynyári kultúrák)	8122,82	68,57
Rét, legelő	1912,97	16,15

Erdők	389,27	3,29
Lágyszárú növényzet (természetes gyepek, fenyérek ...)	121,53	1,03
Növényzet nélküli vagy ritkás növényzettel fedett területek	1,10	0,01
Vizenyős területek	65,21	0,55
Vízfelületek	162,75	1,37
Összesen:	11846,03	100

Forrás: Urban Atlas 2018, Copernicus Land Monitoring Service

31. ábra: Mezőberény felszínborítása 2018-ban

Forrás: Urban Atlas 2018, Copernicus Land Monitoring Service

Mezőberény területén a mezőgazdaság a domináns tájhasználati ágazat. A közigazgatási terület 68,5%-a szántóföldi, míg 16,1%-a rét/legelő hasznosítású, így összességében az elsődleges szektor területhasználati aránya meghaladja a 84%-ot. A jellemző talaj- és genetikus tájtípusok jó feltételeket biztosítanak a nagyüzemi mezőgazdasági termelés számára, ennek köszönhető ez a magas részarány.

1.12.2.1. tájtörténeti vizsgálat

A Corine Land Cover adatbázis 1990-es és 2018-as adatainak összehasonlítása alapján megállapítható, hogy Mezőberény közigazgatási területén stabil tájhasználat alakult ki (20. táblázat), ami szintén kapcsolatba hozható a növénytermesztés számára jó talaj-, ill. táji adottságokkal.

20. táblázat: Tájhasználati kategóriák változása 1990-2018 között

Kategória	Terület 1990 (ha)	Terület 2018 (ha)	Változás (ha)	Változás %
Nem összefüggő településszerkezet	559,21	566,89	7,67	1,37
Ipari vagy kereskedelmi területek	40,58	119,88	79,31	195,45
Nyersanyag kitermelés	25,99		-25,99	-100,00
Nem öntözött szántóföldek	9629,76	9397,89	-231,87	-2,41
Rizsföldek	4,07	4,05	-0,02	-0,56
Rét, legelő	614,53	836,08	221,55	36,05
Komplex művelési szerkezet	469,30	266,07	-203,22	-43,30
Elsődlegesen mezőgazdasági területek jelentős természetes növényzettel	46,65	115,57	68,92	147,75
Lomblevelű erdők	155,49	309,00	153,51	98,73
Átmeneti erdős-cserjés területek	34,83	83,61	48,78	140,05
Folyóvizek, vízi utak	124,97	6,33	-118,65	-94,94
Állóvizek	148,15	148,16	0,01	0,01

Forrás: Corine CLC 1990 és 2018, Copernicus Land Monitoring Service

A vizsgált közel 30 év alatt a lakóövezetek területe lényegében nem változott, amely összhangban van a lakónépesség számának alakulásával is. Az ipari és kereskedelmi területek nagysága ezzel szemben megháromszorozódott, 41 ha-ról 120 ha-ra nőtt. A nyersanyag kitermelés telephelyeinek területe 26 ha-ral csökkent, ami összhangban van az MBFSZ adatai szerinti bezárásokkal, ugyanakkor az adatbázis méretaránya és minimális térképezési egysége miatt a jelenleg is működő két bánya területe nem jelenik meg. Összességében a beépített területek nagysága a 30 év alatt a Corine CLC szerint 60 ha-ral nőtt, ami a település területének mindössze 0,5%-a.

A mezőgazdasági területek esetében a szántóföldek területe 230 ha-al csökkent, valamint az alapvetően agrárhasználatú, de jelentős természetes növényzettel bíró területek, illetve a rét/legelő területek gyarapodtak, összesen közel 290 ha-ral. Emellett jelentős volt a komplex művelésű területek csökkenése is, amely általános jelenség az Alföldön, és a tanyák térvésztesével, valamint a nagytáblás szántóföldi művelés további térnyerésével függ össze (amiben jelentős a szerepe az agrártámogatási rendszernek is). Az adatok alapján azt mondhatjuk, hogy a településen a mezőgazdaság és ezen belül a szántóföldi művelés folyamatosan a legfontosabb földhasználati forma, ugyanakkor az agrár-környezetgazdálkodási intézkedések minimális hatása is megfigyelhető. A természetes és természetközeli területeken belül az erdők területe közel 100 ha-ral nőtt.

1.12.2.2. tájhasználat értékelése

A mesterséges beépített felszínek 9 %-át fedik Mezőberény közigazgatási területének. A 80 %-os összefüggő beépítettségű városias felszínek aránya csak 0,15 %, ami a település környezetének és a lakosság életminőségének szempontjából kedvező. A nem összefüggő beépítésű lakóövezetek 463,15 ha-t foglalnak el a közigazgatási területből, mely 3,9 %-os területarányt jelent. Jelentős arányt képviselnek még az ipari területek (160 ha, 1,35%) és a sport- szabadidő és üdülőterületek (262 ha, 2,2%). Ez utóbbi kategória jelentős részét a Laposi-kertek (vegyes hasznosítású szőlő és gyümölcsös) területe teszi ki. A vonalas infrastruktúra elemei (utak, vasutak és csatlakozó területek) összességében 99 ha-t (0,8%) foglalnak el.

A közigazgatási terület 68,5%-a (8123 ha) szántóföldi hasznosításban van a jó termőhelyi adottságoknak köszönhetően. Emellett jelentős a rét/legelők 1913 ha-os (16,15%) területe is, így összességében mezőgazdaság használja a közigazgatási terület 84,7%-át, 10035,8 ha-t.

A természetes és természetközeli felszínborítások (erdők, vízenyős területek) összesen 577 ha-t tesznek ki, ami a településterület 4,9 %-a. Mezőberény esetében e területek elsősorban Kettős-Körös mentéhez kapcsolódnak. A felszínborítás alakulása Magyarország Ökoszisztéma Alaptérképe alapján a 21. táblázaton követhető nyomon.

21. táblázat: Felszínborítási kategóriák Magyarország Ökoszisztéma Alaptérképe alapján

Kategória	Terület ha	Terület %
Alacsony Épület	222,04	1,87
Magas Épület	3,12	0,03
Szilárd Burkolatú Utak	190,84	1,61
Földutak	67,92	0,57
Vasutak	18,2	0,15
Egyéb Burkolt Vagy Burkolatlan Mesterséges Felületek	25,32	0,21
Zöldfelületek Mesterséges Környezetben Fákkal	105	0,89
Zöldfelületek Mesterséges Környezetben Fák Nélkül	427,36	3,61
Szántóföldek	8816	74,37
Szőlők	0,52	0,00
Gyümölcsösök Bogyósok És Egyéb Ültetvények	19,76	0,17
Komplex Művelési Szerkezet Épületekkel	185,04	1,56
Komplex Művelési Szerkezet Épületek Nélkül	17,96	0,15
Szikes És Szikesedésre Hajlamos Gyepek	217,88	1,84
Zárt Gyepek Kötött Talajon Vagy Domb És Hegyvidéken	439,2	3,70
Máshová Nem Besorolható Lágyszárú Növényzet	139,48	1,18
Hazai Nyárasok	14,12	0,12
Elegyetlen És Kőriselegyes Kocsányos Tölgyesek	62	0,52
Egyéb Többlétfűveléstől Független Öshonos Dominanciájú Erdők	1,64	0,01
Puhafás Ártéri Erdők	69,96	0,59
Elegyetlen És Kőriselegyes Kocsányos Tölgyesek Tvha	82,28	0,69
Ártéri Kívüli Többlétfűvelés Alatti Nyárasok	1,8	0,02
Egyéb Többlétfűveléssel Érintett Öshonos Dominanciájú Erdők	2,72	0,02
Akác Dominálta Ültetvények	23,56	0,20
Nemesnyár És Fűz Dominálta Ültetvények	30,48	0,26

Egyéb Idegenhonos Lombos Fajok Dominálta Erdők	16,8	0,14
Pusztavágás	2,6	0,02
Folyamatban Lévo Felújítás	7,08	0,06
Máshová Nem Besorolható Fás Száru Növényzet	158,72	1,34
Vízben Álló Mocsári Lapi Növényzet	318,12	2,68
Időszakos Vízhatás Alatt Álló Gyepek Valamint Láp És Mocsárrétek	65,24	0,55
Állóvizek	60,36	0,51
Vízfolyások	41,32	0,35
Összesen:	11854,44	100

Forrás: Magyarország Ökoszisztéma Alaptérképe, Agrárminisztérium 2019

Az emberi tevékenység tájformáló hatásának erőssége nem csupán a település közigazgatási határain belül magas (teljesen átalakított = metahemerób), hanem a környező, elsősorban mezőgazdasági hasznosítású területeken is (erősen átalakított = polihemerób). Ezzel együtt a természetvédelmi oltalom alatt álló területeknek és objektumoknak köszönhetően a tájképi érték kategóriák besorolása alapján a terület az értékes kategóriába tartozik, illetve a Körösök mente a kiemelkedően értékes területeket gyarapítja (Magyarország Nemzeti Atlasza).

1.12.3. Védett, védendő táji-, természeti értékek, területek

1.12.3.1. tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek

Mezőberény helyi és országos védettséget élvező területei egyben tájképvédelmi és érzékeny természeti területek, továbbá beletartoznak a Vésztő–Szeghalom környéki Érzékeny Természeti Terület övezetébe is (2/2002 /I. 23./ KöM-FVM együttes rendelet mellékletei). A védett területek között 8 db kunhalom (Tücsök-halom, Rókás-halom, Ókerti-halom, Keselyűs-halom, Hideg-halom, Dög-halom, Bodzás-halom, ill. egy névtelen kunhalom) (32. ábra), valamint egy szikes tó (Medvefejes-tó) (33. ábra) található, amelyek ex lege védettséget élveznek.

1.12.3.2. nemzeti és nemzetközi természetvédelmi oltalom alatt álló vagy védelemre tervezett terület, érték, emlék

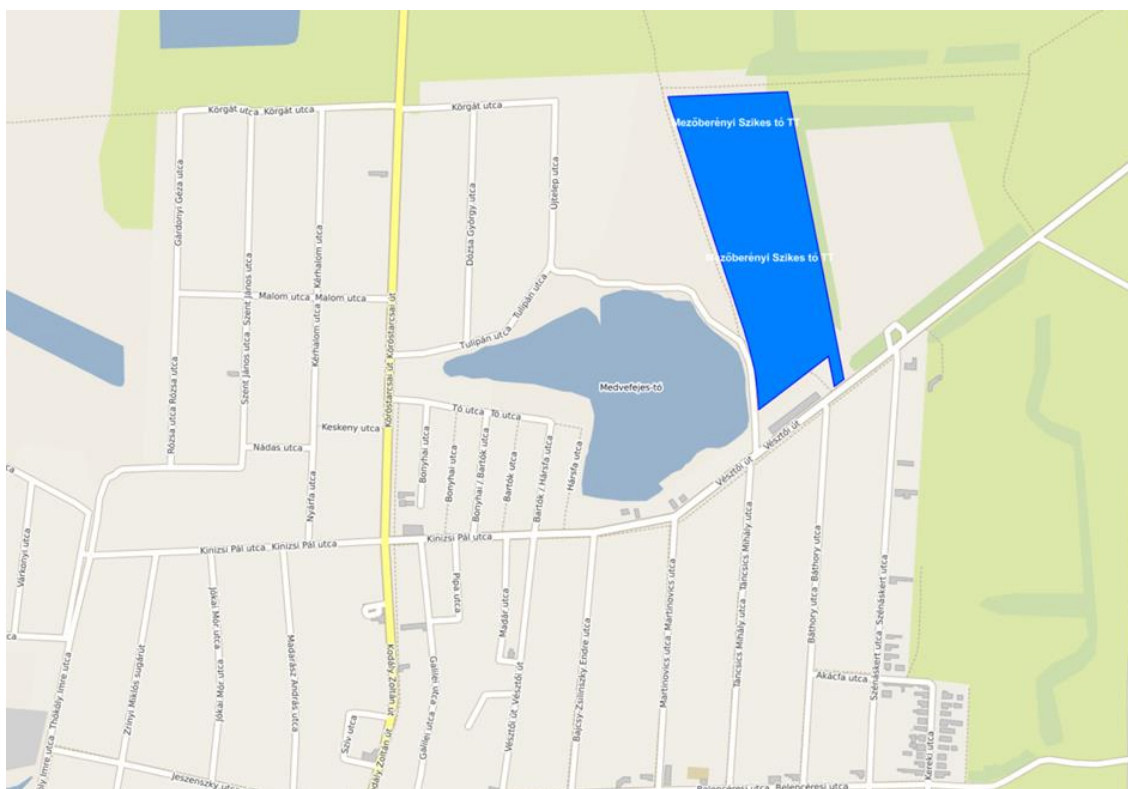
A védett értékek között a fentieken kívül 63 egyedi tájérték (34. ábra) és 130 védett faj szerepel. Natura 2000 védettséget élvez a Fekete-, Fehér- és Kettős-Körös különleges természetmegőrzési terület, amelynek teljes területe 1979,86 ha. Szintén a védett területek közé sorolható a Körösök Völgye Natúrpark (35. ábra), amely a térség természeti, környezeti és kulturális értékeinek hangsúlyozása mellett vonzó turisztikai célterületet is kínál az idelátogatók számára.

32. ábra: Ex lege védett kunhalmok

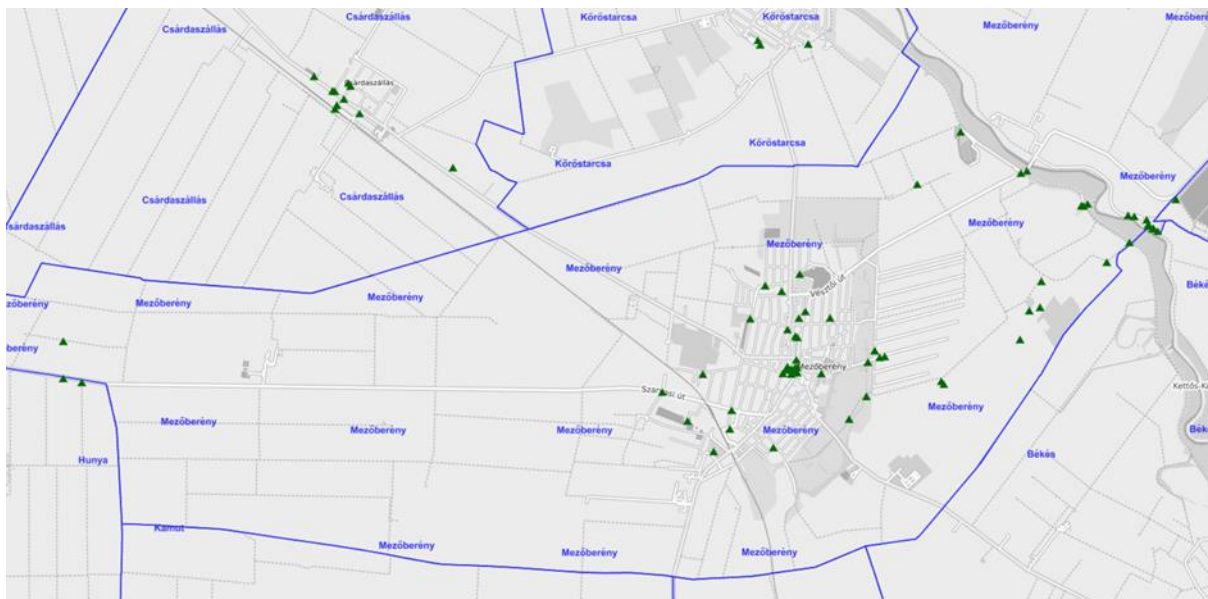
Forrás: OKIR-TIR

33. ábra: Mezőberényi Szikes tó Természetvédelmi Terület

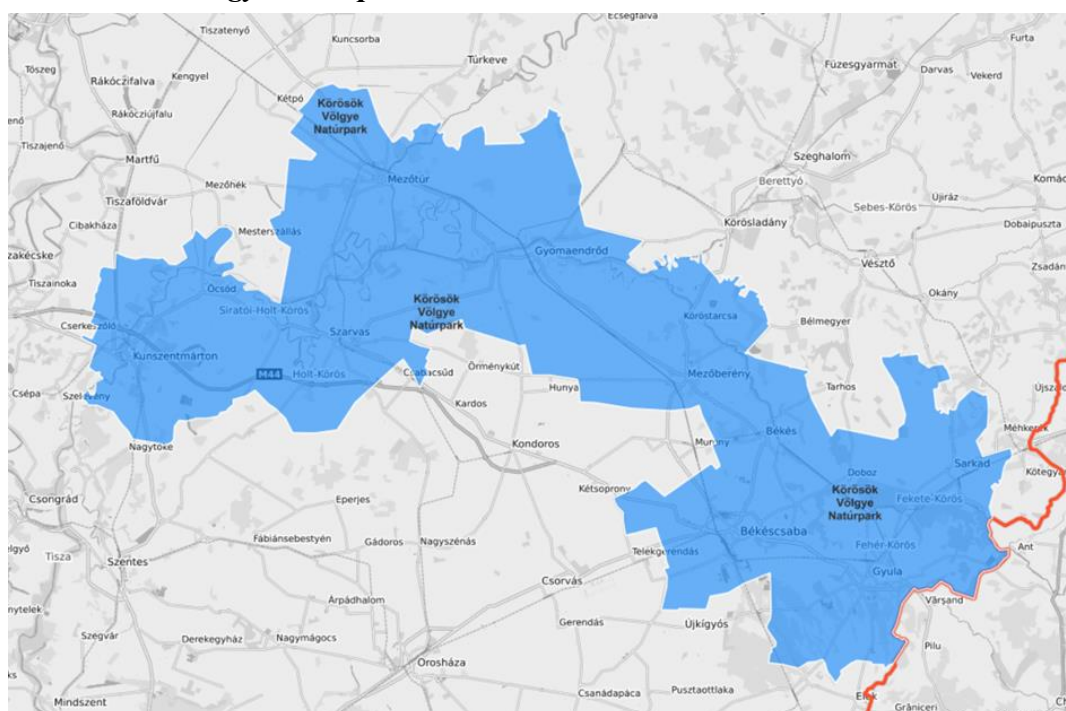
Forrás: OKIR-TIR

34. ábra: Egyedi tájértékek

Forrás: OKIR-TIR

35. ábra: Körösök Völgye Natúrpark

Forrás: OKIR-TIR

1.12.3.3. ökológiai hálózat

A térség szabályozások előtti fajokban gazdag vizes élőhelyei, rétségei – a megváltozott termelési szokások és társadalmi igények következtében – mára túlnyomó részben szántó művelési ágba kerültek. Jelenleg a mezőberényi határ 91%-a adventív gyomfajokkal jellemezhető mezőgazdasági hasznosítású terület. Ezen belül a város külterületének nyugati része kiváló termőhelyi adottságú (40-42 AK) szántóterület. Mintegy 4% a természeteshez közeli állapotú területek (gyepek, rétek, erdők, nedves élőhelyek) aránya, amit a KMNP

Igazgatósága potenciális természeti területként tart nyilván. Jelentős természet- és tájvédelmi értéket képeznek az országos ökológiai hálózat részeként is funkcionáló ökológiai folyósók (22. táblázat).

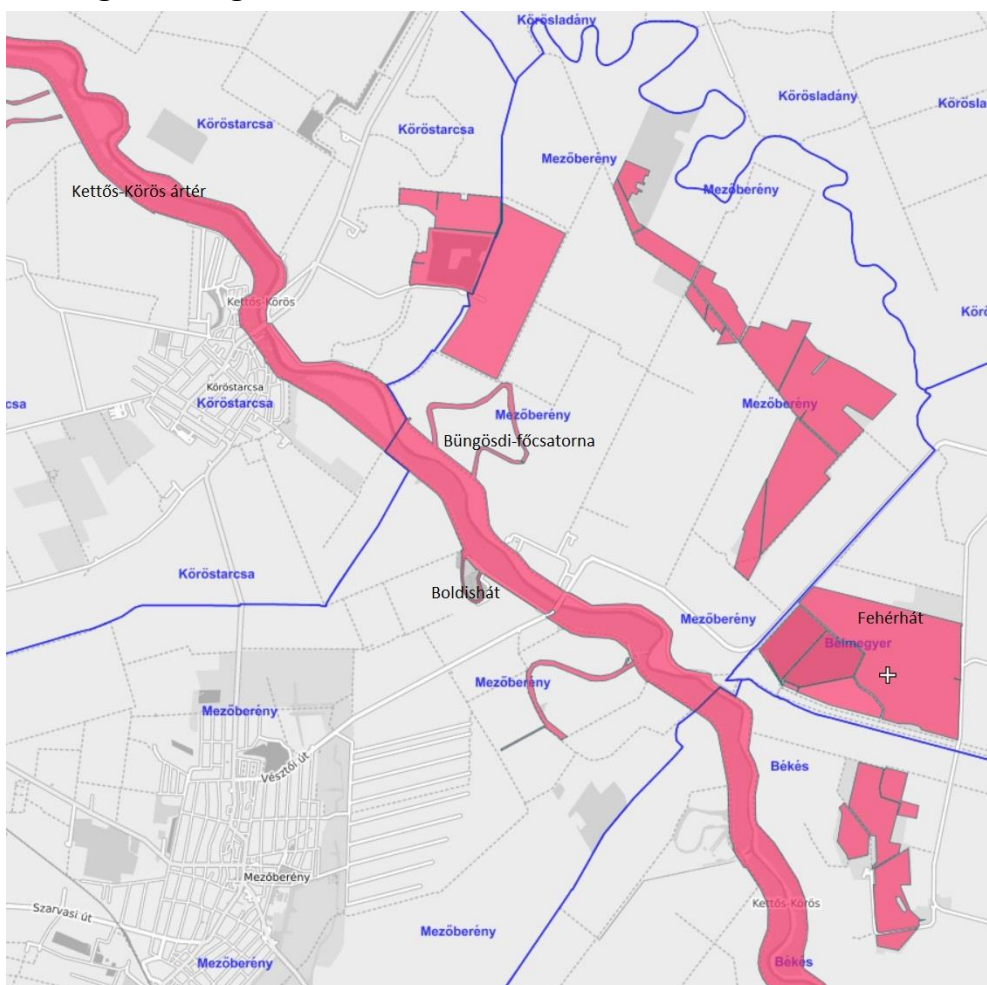
22. táblázat: Ökológiai folyósók Mezőberény határában

Folyósó	Terület (ha)
Büngösdi-főcsatorna	145,06
Kettős-Körös-ártér	204,07
Folytonos folyósó összesen	349,13
Boldishát	106,44
Döghalmi gye	278,24
Fehérhát	3,78
Kérhalom	88,09
Megszakított folyósó összesen	476,55
Együtt összesen	825.68

Forrás: Békés Megye Területrendezési Terve

Az ökológiai folyósók nagy területet foglalnak el Mezőberény környezetében (36. ábra).

36. ábra: Országos Ökológiai Hálózat

Forrás: OKIR-TIR

A legnagyobb és legösszefüggőbb terület a Kettős-Körös ártere, amelyhez csatlakozik a Büngödsdi-főcsatorna. Emellett a település határában található több kunhalom környezete is részét képezi az ökológiai folyosók hálózatának, mint pl. a Döghalmi gyepek, vagy a Kérhalom. Összegzésében azonban a megszakított folyosók nagyobb területet képviselnek a folytonos folyosókhoz képest. A Natura 2000 területek három élőhely típusba sorolhatók, amelyek jellemzését a 23. táblázat tartalmazza.

23. táblázat: Natura 2000 területek élőhelytípusai

Élőhely neve	Kiterjedés (ha)	Borítás (%)
Természetes jellegű eutróf tavak és hínárnövényzetük: sík vidékre jellemző lefűződött holtág, a vízutánpótlásában meghatározó a tápanyagban gazdag felszíni víz. Ritkán szárad ki, a víz itt nitrogénben és foszforban folyamatosan dúsul. Az aljzaton a folyamatosan bomló vízinövényzet miatt az évek folyamán szerves anyagban gazdag iszap képződik.	25.3	1.25
Ártéri mocsárrétek: A vegetációs időszak egy részében üde-nedves, nem tőzegesedő és nem szikes talajok magas fűvű és kétszikűekben gazdag rétjei. A talajok kémhatására közömbösek.	174.7	4.4
Éger- és kőrisligetek, puhafás ligeterdők, láperdők: a mozgó- vagy pangóvíz által meghatározott termőhelyek többé-kevésbé zárt lombkoronaszintű, fűz, nyír, éger, kőris és nyár fajok alkotta, higrofil karakterű erdeit és cserjéseit foglalja magában.	429.1	18.9

1.12.4. Tájhasználati konfliktusok és problémák értékelése

A tájhasználati konfliktusok elsősorban a gazdasági növekedéssel, valamint a klímaváltozás negatív hatásaival hozhatók összefüggésbe. A gazdaság bővülése a legtöbb esetben zöldmezős beruházásokat von maga után, amelyek a természetközeli, illetve a mezőgazdasági területek visszaszorulását eredményezik. Mezőberény esetében elsősorban a jó minőségű termőföldek védelmét kell szem előtt tartani, és a beépítés korlátozásával a tájhasználat jelenlegi struktúráját fenntartani.

A mezőgazdaság és a természetvédelem egymás mellett élése is konfliktusforrás. Mezőberény környezetében 1980 ha Natura2000 természetmegőrzési terület, ahol a mezőgazdasági tevékenységet az előírások fokozott betartása mellett lehet végezni. Ezen kívül a város külterületén számos kunhalom található, amelyek jelentős része – elsősorban a nagyüzemi mezőgazdaságnak köszönhetően – mára már elpusztult. Jelenleg a kunhalmok ex lege védettséget élveznek, amely megteremti az alapját a további pusztulás megelőzésének, ezzel együtt olyan részei a természeti környezetnek, amelyek ütközőzónát jelentenek a tájhasználatok között.

Sajátos tájhasználati konfliktusforrás a klímaváltozás. Ennek nyomán számolni kell a vizes élőhelyek visszaszorulásával, degradálódásával (ld. szikes tavak, holtágak kiszáradása), valamint a zöldfelületek leromlásával. Ezek a veszélyforrások alapot teremthetnek más jellegű tájhasználatok számára, mint pl. a kiszáradó szikes tavak és holtágak beszántása, vagy a

leromlott faállományú városi területek beépítése. Ennek a folyamatnak az elkerülése érdekében nagyobb figyelmet kell fordítani a természetvédelmi elvek szem előtt tartására, valamint a természetközeli területek eredeti állapotának megőrzésére, javítására.

1.13. Zöldfelületi rendszer vizsgálata

1.13.1 A települési zöldfelületi rendszer elemei

Zöldfelületnek tekintendő a települések területén belül elkülönülő, növényzettel fedett, benőtt, betelepített területek összessége. Ezek a területek a térképeken, úrfelvételeken lehatárolható, sajátos kétdimenziós felszínfedettség kategóriaként értelmezhetők. A település zöldfelülete azonban a valóságban három dimenzióban értelmezhető fogalom, a térben kibontakozó effektív zöld növényi felszínt jelenti. A település egésze tehát a biológiailag aktív (zöldfelületek + vízfelületek) és biológiailag inaktív (beépített, burkolt) felületekből áll.

Megkülönböztetendő egymástól a zöldfelület és a zöldterület fogalma. A zöldterületek csak közterületek lehetnek. A zöldterületek közé soroljuk a közparkokat, közkerteket, fásított köztereket és a játszótereket.

Ennek megfelelően Mezőberény zöldterületei, amelyek a városi zöldfelületi rendszer meghatározó elemei, az alábbiak:

- Mezőberény városi liget
- Mezőberényi sporttelep
- Köztemető
- Városi játszótér
- Újtelepi játszótér
- Hosszú-tó és környéke
- Medvefejes tó környezete

Ezek a zöldterületeken kívül Mezőberény utcáinak többsége fasorokkal szegélyezett, amelyek szintén fontos elemei a települési zöldfelületi rendszernek.

Érdemes szót ejteni a zöldfelületi rendszer azon elemeiről is, amelyek jelenleg nem, vagy alárendelten találhatók a városban. A zöldfelületek és a vízfelületek az ún. zöld és kék infrastruktúra alkotóelemei, amelyeknek a hagyományos elemek (parkok, fasorok, stb.) mellett részét képezik az épületekhez kapcsolódó zöldítések – zöld tetők és zöld homlokzatok –, valamint a csapadékvíz-menedzsmenthez sorolható esőkertek, szikkasztó árkok és tavak is. A jövőben a klímaváltozás negatív hatásainak mérséklése, elkerülése érdekében ezeknek az elemeknek döntő szerepe lesz.

1.13.1.1. szerkezeti-, kondicionáló szempontból lényeges valamint a zöldfelületi karaktert meghatározó elemek

A zöldfelületi rendszert meghatározó elemek egyúttal természeti értékek is. Ilyenek a helyi védettséget élvező három-négy kocsányos tölgy a helyi vasútállomás mellett, valamint az 5 hektáros Városi liget 300 darabos faállománya és az országos ex lege védelem alatt álló Szikes-tó, a város északi határában a 47-es főút és a Vésztői út által közre zárt területen, ahol a szikes legelő, az erdőfolt és a vízenyős területek mozaikosan jelennek meg.

A zöldfelületek egyik legfontosabb funkciója a városklíma kondicionálása. Mezőberény ebből a szempontból kedvező adottságokkal rendelkezik, köszönhetően a város területén található viszonylag nagy kiterjedésű zöldfelületnek, amelynek egy főre jutó értéke 353 m² (352 ha/10254 fő).

Megjegyzendő, hogy a városklíma egyik sarkalatos pontja a városi hősziget kialakulása és hatásai. Mezőberény esetében – a település méretének és lakosságának köszönhetően – a hősziget hatással gyakorlatilag nem kell számolni. Ezzel együtt a modellszámítások alapján a nyári hőség a lakosság számára mindenképpen nagyobb terhelést jelent majd a jövőben, amelynek mérséklése érdekében jelentős szerep hárul a városi zöldfelületekre, elsősorban árnyékolóképeségük révén.

1.13.1.2. zöldfelületi ellátottság értékelése

Mezőberény területének 5,6 %-át (660 ha) teszi ki a belterület, amelynek mintegy 53 %-a (351,76 ha) zöld növényzettel borított Magyarország Ökoszisztéma Alaptérképe adatai alapján, a kisvárosias, falusias beépítési módnak köszönhetően. A közel 352 ha zöldfelületet az alábbi kategóriákba sorolhatjuk (24. táblázat, 37. ábra).

24. táblázat: Zöldfelületi kategóriák megoszlása

Kategória	Terület ha	Terület %
Zöldfelületek mesterséges környezetben fákkal	74,88	21,29
Zöldfelület mesterséges környezetben fák nélkül	273,36	77,71
Elegyetlen és kőriselegyes kocsányos tölgyesek TVHA	2,44	0,69
Egyéb, többletvízhatással érintett őshonos dominanciájú erdők	1,08	0,31

Forrás: Magyarország Ökoszisztéma Alaptérképe

A térképezés adatai szerint a zöldfelületek több mint 20%-a fákkal borított, amely városképi, településkörnyezeti és életminőségi szempontból is előnyös.

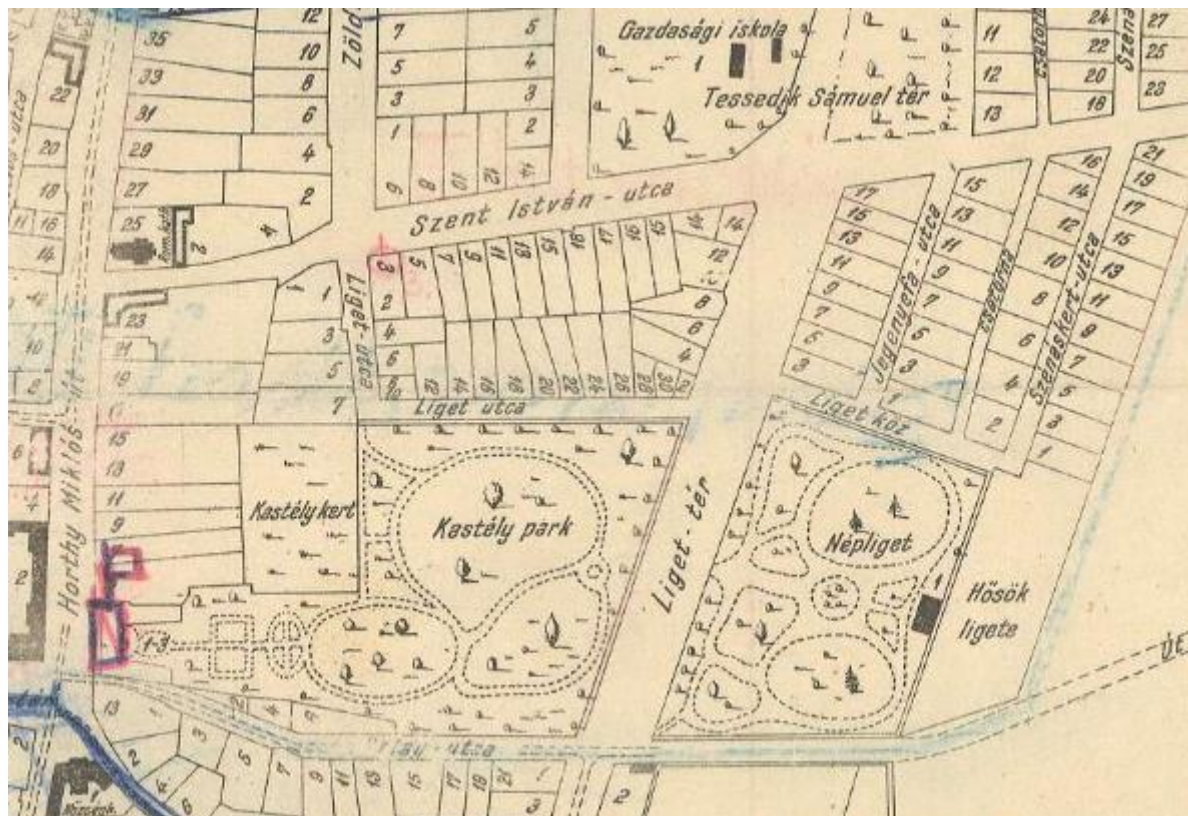
37. ábra: Zöldfelületek a belterületen

Forrás: Magyarország Ökoszisztéma Alaptérképe, Agrárminisztérium 2019

A Magyarország Ökoszisztéma Alaptérképe alapján készült 37. ábrán látható, hogy a fákkal borított felszínek között a magas értéket képviselő elegyetlen és köriselegyes kocsányos tölgyesek, valamint őshonos dominanciájú erdők a település keleti határán találhatók, a városi ligetben, illetve az attól délre lévő területeken. Ezek az állományok fokozottan védendő elemeit jelentik a települési zöldfelületi rendszernek, amelyek nem csupán a zöld infrastruktúra fontos részét képezik, hanem a 19. századi táj- és parképítészet maradványát is jelentik (a városi liget az 1800-as években épült copfstílusú Wenckheim-Fejérváry kastély 5 hektáros parkjának fennmaradt része) (38. ábra).

38.ábra: A Wenckheim-Fejérváry kastély kastélyparkja 1928-ban

Forrás: Mezőberény nagyközség átnézeti térképe, <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35575/>

1.13.2. A zöldfelületi rendszer konfliktusai és problémái

A zöldfelületi rendszer fenntartásának biztosítása, illetve annak jövőbeli bővítése jelentős terhet jelent a települési önkormányzat számára. A klímamodellek alapján várható, hogy elsősorban a nyári időszakok hőmérsékleti értékei emelkednek, gyakoribb és hosszabban tartó hőhullámokat eredményezve. Ezzel párhuzamosan a csapadék eloszlása szélsőségesebbé válik – a ritkábban érkező, de nagyobb intenzitású esőknek köszönhetően –, ami még a csapadék éves átlagainak közel azonos értékei mellett is az aszályos időszakok gyakoribb előfordulását eredményezi.

Az éghajlat ilyen jellegű változása a mezőgazdaságot is igen érzékenyen érinti, de igen nagy kihívást jelent a településeknek is. Többek között fel kell készülni a néhány óra alatt 40-50 mm-t eredményező esőzésekre, amelyek városi árvizet eredményezhetnek, jelentős károkat okozva

a kritikus infrastruktúrában (víz-, gáz-, áramellátás), a közlekedésben és az épületállományban egyaránt.

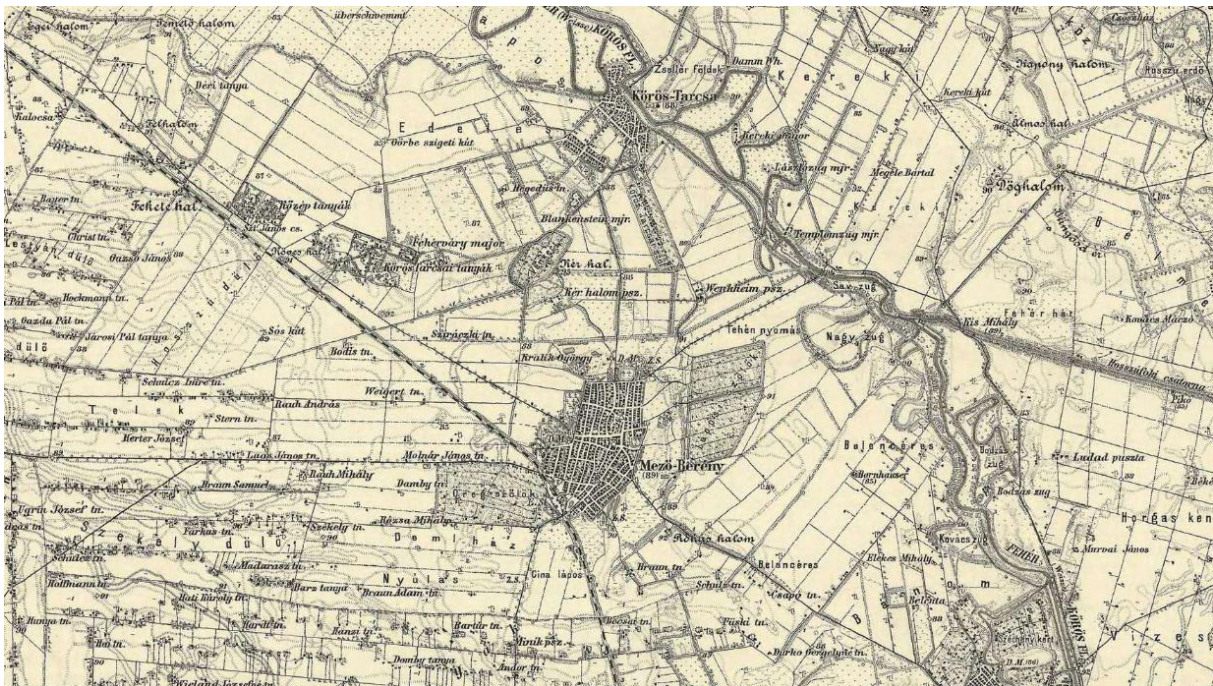
A probléma kezelésének érdekében szem előtt kell tartani a zöldfelületek szerepét az alkalmazkodásban. Minél nagyobb kiterjedésűek a zöldfelületek, annál nagyobb mértékben képes a talaj a csapadékot elnyelni, tompítva a túlzott csapadékmennyiség negatív hatásait. Ahhoz azonban, hogy a zöldfelületek minél nagyobb mértékben képesek legyenek szerepüket betölteni, fenntartásuk fokozott odafigyelést igényel. Ennek része az öntözővíz biztosítása is, amelyhez a csapadék felszíni és felszín alatti tározása megfelelő lehetőséget biztosíthat. Ez a szemlélet a csapadékvíz-menedzsment megvalósítását jelenti, amely nem a csapadék elvezetésére, hanem annak visszatartására, elszikkasztására helyezi a hangsúlyt.

1.14. Az épített környezet vizsgálata

1.14.1 A város épített környezete és belterületének építésügyi szabályozása

Mezőberény területe a neolitikum óta folyamatosan lakott, 166+1 lelőhely és számos kunhalom tanúsítja a település gazdag történelmi múltját. A település területén állt az Árpád-kortól a török hódoltságig Berény falu. Az elpusztult község újraterelítése Harruckernek vezetésével 1723-tól indult meg szlovák, német és magyar telepeseikkel. A város így kezdetektől úgy épült ki, mint ha egy három saját központtal, lakó- és gazdasági egységekkel rendelkező résztelepülés együttese lenne, melyeket a három etnikum jól elkülönülő lakóterületei alkottak (bővebben: 1.7.3. fejezet). Ekkor alakult ki fokozatosan a város mezővárosias arculata a német polgári lakok, a szlovák parasztházak és a magyar népi lakóházak színes elegyéből. A város északi harmadában máig megmaradt néhány szlovák ulicskás (előtornácos) helyi védelem alatt álló parasztház. A város egykor csak németek lakta részén paraszt-polgári lakóházakat találunk, néhány megmaradt lakóház, iroda és magtár épülete is színesíti a város ezen részét. A város magyarok lakta részét jellemző gyakran igen díszes kialakítású parasztházból kevés maradt meg eredeti formában.

39. ábra: Mezőberény a 3. katonai felmérés kivágatán

Forrás: 3. katonai felmérés

1849 után a jobbágyszabadítás indította meg a városban a polgárosodást, valamint az ármentesítés után kibővült a megművelhető földek területe. A város 1873-tól vásártartási jogot kapott és megindult a dinamikus fejlődés, amely megmaradt dualizmus korában végig, így 1900-ra elérte a város a 13000 főt. Segítette a fejlődést, hogy megalakult a polgári iskola, elkészültek a fontos középületek és a Körös-híd. A kor emlékezteti közül kiemelkedik még az 1898-ban épült I. számú szivattyúház, amely most múzeum. Ebben az időszakban alakult ki a település sajátos kivárosias képe a jellegzetes épületekkel. E fejlődési ívet törte meg a világháború és az 1945 utáni lakosságcsere jelentős negatív hatással volt a helyi közösségre.

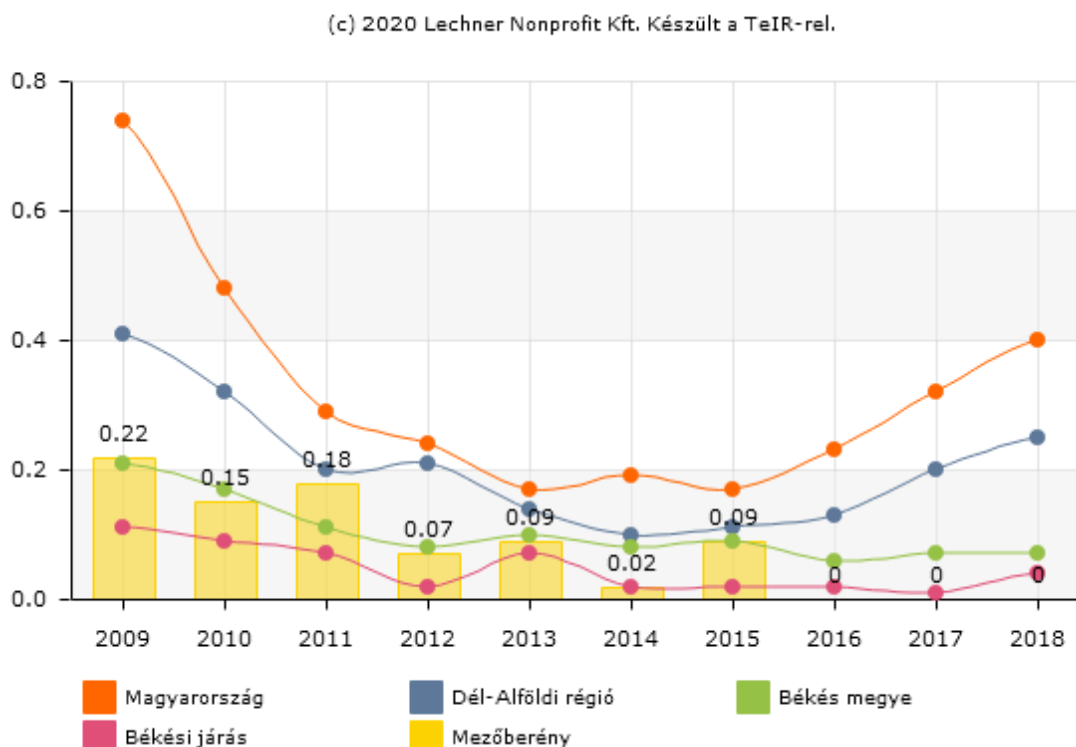
Ekkora alakult ki a főutak mentén jellemző kisvárosias beépítés az úttal párhuzamos gerincű nyeregtetős házak viszonylag zárt homlokzatsorával, az épületek alaprajza gyakran L vagy U alakú. A város utcái sugaras és párhuzamos kialakításúak, jellegzetes alföldi mezővárosi szerkezettel. A hagyományos, parasztházak utcákban harmónia van az épített és a természeti környezet között. Az úttestekre merőlegesen állnak a házak, a telekhatáron, nagymennyiségű, változatos faállomány kíséretében. E szerkezet optimálisan hasznosítja a kialakult telekszerkezet lehetőségeit.

A szocialista érában 9 üzem működött és emeletes lakások épületek behatolva a hagyományos településképhe. A '70-es években a belvíz miatt jelentős újjáépítési munkák történtek, lapos tetős lakóházak készültek, melyek földszintjein találjuk a város intézményeit, üzleteit. A település 1989-óta város, a rendszerváltás óta jelentősen fejlődött a város infrastruktúrája (1.16. fejezet), így magas a betonozott utak, a gázbekötések aránya és nagy számú lakás épült, kiterjedt a turisztikai szektor.

A település lakosságának 95 %-a belterületen él, a külterületen a tanyasi forma az általános. Bár a családi házas építési forma a jellemző a 2000-es évektől többszintes lakóépületek készültek a belvárosban az önkormányzati bérlakás (Széchenyi) program keretén belül. Ezen épületek máig piaci alapon kerülnek bérbeadásra, de felújításuk időszerű. Az ebben az időszakban épült ingatlanok egy része szociális bérlakás.

A lakások száma Mezőberényben (2017) 4.514 db. A lakások 88 %-a családi ház. A lakások 10%-a egyszobás, a zöme (40%) két- vagy (34%) három szobával rendelkezik, a több szobás ingatlanok aránya 16%. Az önkormányzat tulajdonában 2019-ben 139 bérlakás van, ebből 16 szociális lakás, a többi költségalapú bérlakás.

40. ábra: Új építésű lakások aránya (%)

Forrás: KSH, TeIR, Helyzet-Tér-Kép

A város szabályozza az épített örökség helyi védelmét a többször módosított 25/2003.(XII.22.) számú rendelettel, 2017-ben pedig megalkotta a Mezőberény Településképi Arculati Kézikönyvét, mely iránymutató jelen dokumentum számára is. A településképi szempontból meghatározó területek megállapításra kerültek a Mezőberény Város Önkormányzati Képviselő-testületének 5/2019.(II.26.) számú, Mezőberény város településképi védelméről szóló önkormányzati rendeletében. E területeken konzultáció keretében az új építményeknek és a területhasználat módjának illeszkednie kell a szomszédos már meglévő ingatlanokhoz és a településen jellemző épített örökség formarendjéhez.

A helyi építési szabályzat a fent bemutatottakkal analóg módon jelölte ki az alábbi építési övezeteket:

a) lakóterületek:

- aa) Lk – kisvárosias;
- ab) Lkk – kisvárosias (kialakult);
- ac) Lke – kertvárosias;
- ad) Lf – falusias besorolásúak.

b) vegyes terület:

- ba) Vt – településközpont vegyes terület;
- bb) Vtk – településközpont vegyes terület (kialakult).

c) gazdasági területek:

- ca) Gksz – gazdasági-kereskedelmi, szolgáltató terület,
- cb) Gip – gazdasági-ipari terület,

d) különleges területek:

- da) Kt – temető,
- db) Kt* – temető,
- dc) Ks – sportterületek,
- dd) Kb – bánya,
- de) Kp – pihenőpark,
- df) Kv – Vízügyi Múzeum,
- dg) Kst – strandfürdő,
- dh) Kk – kommunális telepek
- di) Kmü- mezőgazdasági üzemi területek
- dj) Ke – egyéb terület – kiállítási-, rendezvény- és sport terület

Az előírások és a Települési arculati kézikönyv ajánlásai egyaránt a hagyományos településképi megőrzését célozzák az egyes területeken. A kisvárosias lakóövből a viszonylag zárt, L és U alakú beépítésű ~40°-os lejtőszögű nyeregtetős, fehér vagy pasztell színű beépítést szorgalmazzák a dokumentumok, a telekszerkezet harmonikus jellegének megőrzése mellett. A falusias lakóövből az alacsony magasságú (gerincmagasság max. 5,5m), legfeljebb 50%-ban beépült telkeket engedélyez a meglévő zöld településképi fenntartása érdekében, az új építésekénél igazodva a utcafrontos vagy előkertes beépítéshez. Jelentősebb beépítést és az előkert elhagyását teszi lehetővé a HÉSZ a településközpont vegyes övezetben, igazodva a városközpont funkcióihoz és szerepköréhez.

Gksz jelű övezet elsősorban nem jelentős zavaró hatású gazdasági tevékenységi célú, nagyobb védőtávolságot nem igénylő, gazdasági, kereskedelmi és szolgáltató épületek, míg a Gip jelű övezet a nem jelentős zavaró hatású gazdasági tevékenységi célú ipari épületek elhelyezésére szolgál.

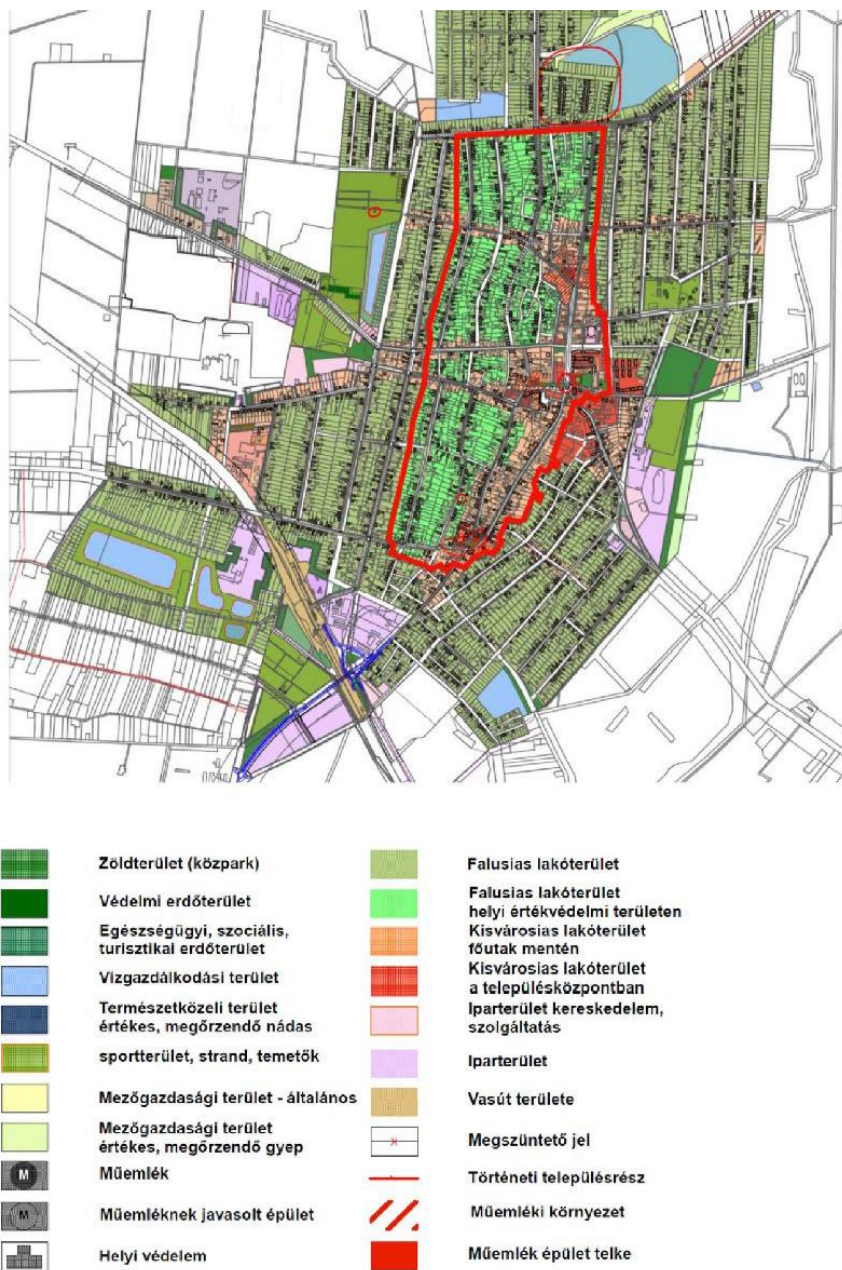
A HÉSZ meghatározza a műemléki védettségű épületeket:

- Szlovák Evangélikus Templom, Luther Márton tér hrsz.: 2428
- Német Evangélikus Templom, Kossuth tér 10. sz.
- Református Templom, Kálvin tér hrsz.: 915
- Helytörténeti Gyűjtemény (volt Wenckheim-Fejérváry kastély), Főút 1-3. sz.

Műemléki védettségre javasolt épületek:

- Német Evangélikus Parókia, Kossuth tér 6. sz.
- Városháza, Kossuth tér 1. sz.
- Előtornácos oromfalas szlovák lakóház, Madarász utca 21. sz.
- Lakóház, Deák Ferenc utca 2. sz.
- Népi klasszicista lakóépület, Deák Ferenc utca 79. sz.

41. ábra: Mezőberény belterületének építészeti értékei.

Forrás: Mezőberény Város Önkormányzati Képviselő-testületének 5/2019.(II.26.) önkormányzati rendelete

A dokumentum a fentiekén túl meghatározza a helyi építészeti értékvédelem alatt álló épületeket és helyi jelentőségű természeti emlékeket, melyek védelme kiemelt fontosságú a város fejlesztési eszközeiben.

A belterületeken jelentős természeti értékek is találhatóak. Meghatározó a Körös-Maros Nemzeti Park fennhatósága alá tartozó Medvefejes tó. A szikes tó madárrezervátum, amely számos védett madárfaj gyülekező, szaporodási és vonulási helye. Gulipán, Gólyatöcs, Vörösgém, Gólya, Nádi Sámány, Cigány-, Böjti- és Tökésréce figyelhető meg e területen. Mint szikes élőhely a 1997. január 1-én életbe lépett természetvédelemről szóló törvény alapján külön védetté nyilvánítási eljárás nélkül (ex lege) védett természeti értéknek minősül.

A Weckheim – Fejérváry kastély parkjának mára csak kis területe kapcsolódik, a kastélypark hátsó részében lakótelep épült. A városi liget területe eredetileg az I.Vh.-ban elesett katonák emlékére létesült, az elhunytak számával megegyező 572 db fát ültettek, 2001 óta pedig a városban születő gyermeknek ültetnek egy-egy fát, pótolva a kiöregedett növényeket. Ennek megfelelően a liget természeti, kert-és kultúrtörténeti értékeket jelenít meg a közösség számára. Kiemelendők még a vasútállomás melletti 200 évnél idősebb tölgyek és a Hegedűs kápolnához vezető fasor.

A fentiek alapján jelentős feladat a Wenckheim-Fejérváry-kastély átfogó felújítása, mely nem csak építészeti szempontból megőrzendő érték, de itt található a helytörténeti gyűjtemény. Emellett sürgető probléma a hagyományos népi építészeti örökséget képviselő falusias lakóházak megmentése.

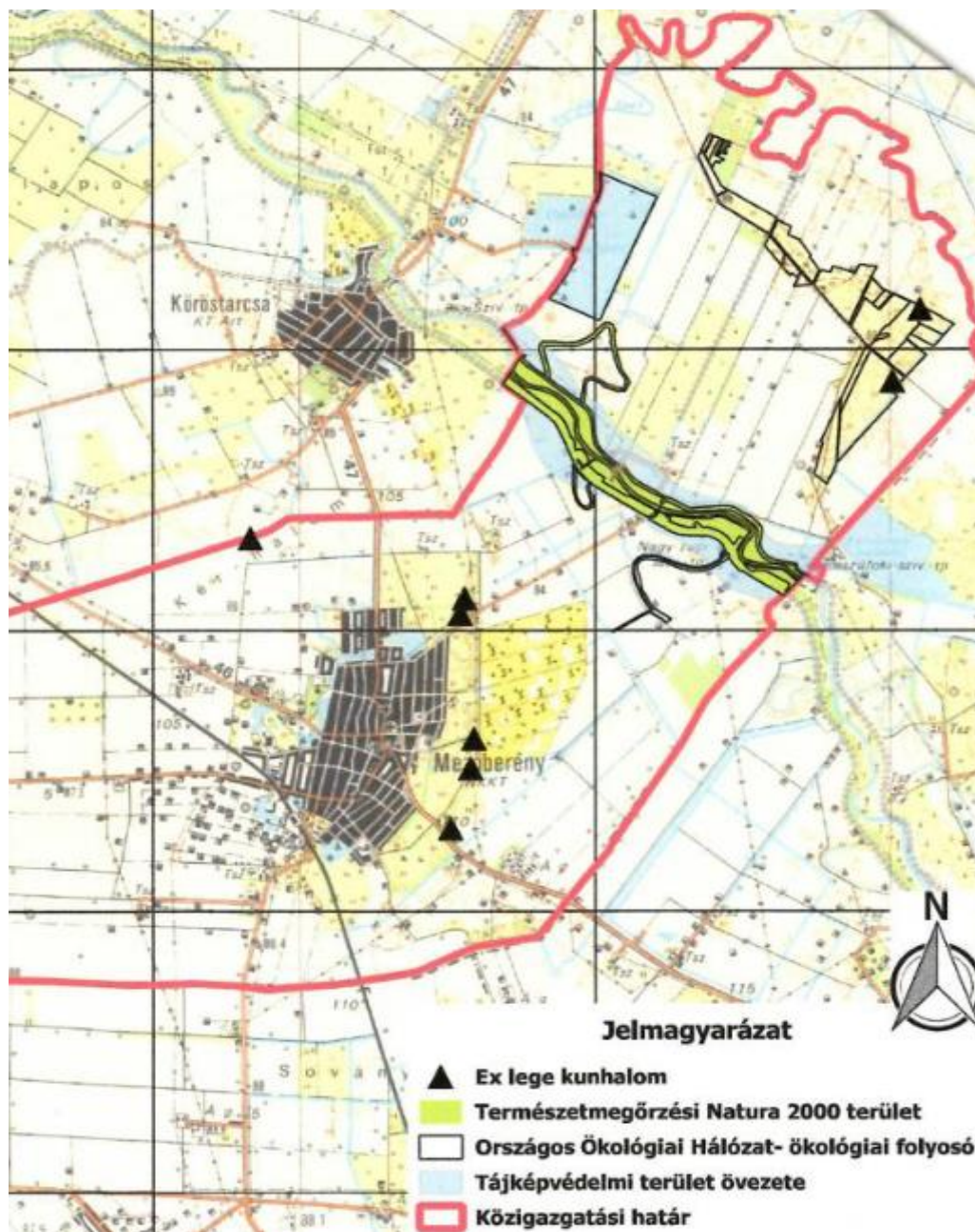
1.14.2 Mezőberény külterületének épített- és természeti környezeti értékei

Mezőberény közigazgatási területét a Kettős-Körös egyharmad-kétharmad arányban osztja ketté. A Körös-Maros köze, a Békési-sík és a Berettyó-Körösvidék Körösmenti-sík kistájakhoz tartozó teljesen felszín 83–92 m közötti tengerszint feletti magasságban terül el. A folyótól nyugatra alapvetően ártéri finom üledékek alkotta sík, míg a keleti területeken viszont löszös, ártéri iszapos, agyagos üledékek találhatóak. Legjellemzőbb talajtípusok a réti csernozjom, a mezősegi, a réti és öntéstalajok, valamint a szikesek.

A külterületek a Körösök vízrendszeréhez tartozó tájként a 19. századi folyószabályozások során nyerte el mai arculatát. A Kettős-Körös vízminősége kedvezőtlen. Jelentős tájképi értéket képvisel a 30 hektáron elterülő holtág rendszer, mely természetes élőhelyként is fontos. Az ármentesítő rendszerek műtárgyai felújításra szorulnak, azonban fontos a rekonstrukciónál figyelembe venni az ökológiai folyósó igényeit.

A város külterületének északi része természeti értékekben gazdag. A külterület 4%-a természetes állapothoz közeli terület (gyepek, rétek, erdők, nedves élőhelyek), amelyek jelentős természet- és tájvédelmi értéket képeznek, az országos ökológiai hálózat részeként is funkcionáló ökológiai folyósók. A Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság kezelésében álló NATURA 2000 területe a Fekete-, Fehér-, és Kettős-Körös kiemelt jelentőségű természetmegőrzési övezete (területkód: HUKM20012). A Natura 2000 terület természetvédelmi célkitűzése a közösségi jelentőségű fajok és élőhely típusok kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fenntartása, helyreállítása.

42. ábra: Mezőberény külterületének környezeti értékei.

Forrás: Mezőberény Településképi arculati kézikönyv

A folyótól északra az elhagyott folyómedrek mentén számos kunhalom található, melyek ex lege védelem alatt álló tájképi értékek. A település külterületén összesen 9 kunhalomból különösen értékes a Bodkás halom, a Dóg halom és az Álmos halom. Nem csak kultúrtörténeti jelentőségük nagy, de számos tipikusan kontinentális növényfaj még fennmaradt utolsó élőhelyei. sztyeppjellegű növényzetük A mozaikszerűen megmaradt ősgyep maradványokon pedig értékes, ritka madárfajok élnek. A Gács-háti halastavak és a Hosszú-tó szintén fontos vizes élőhelyek a madarak és kételtűek számára.

A város külterületeinek határai a XVIII. század végére kialakultak, a jelentős szántók mellett a vízjárta területeken állattartás volt jellemző, míg a mai Ókert helyén feküdtek a lakók kertjei. A XIX. század végére kiterjedt szőlőművelést jelentősen visszaesett a filoxéra járvány hatására

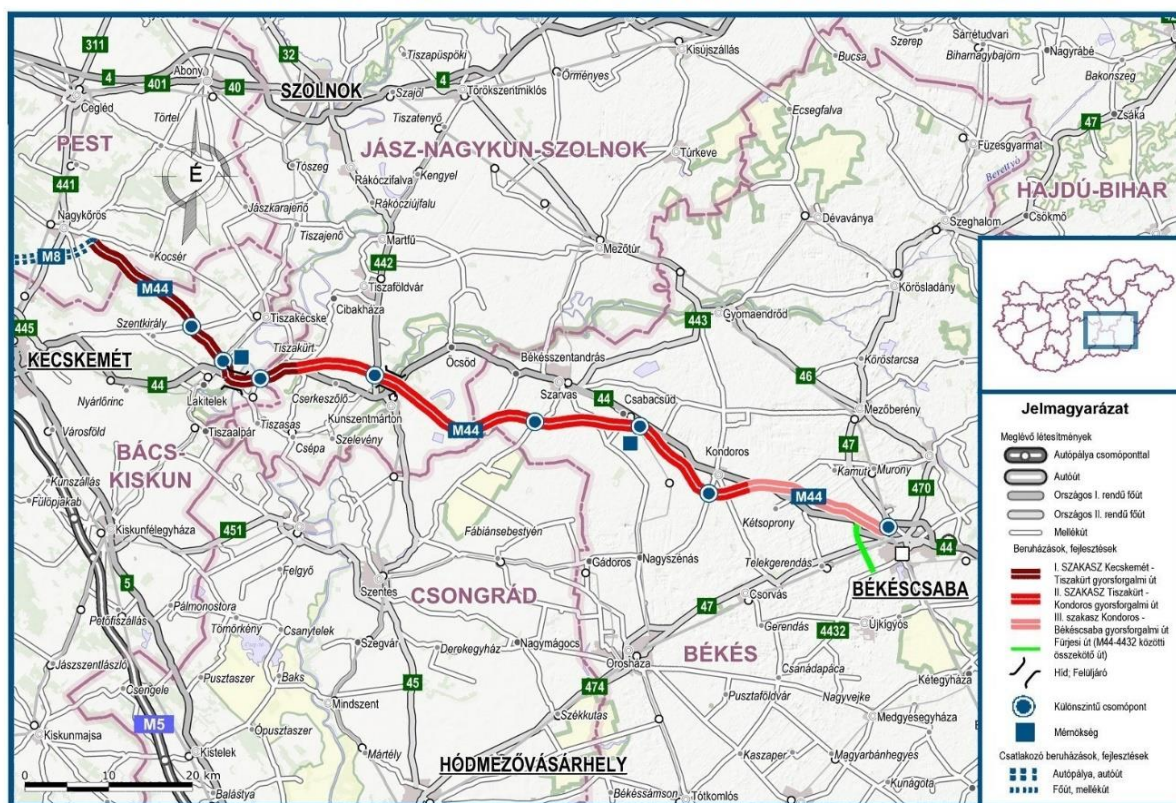
és az Ókert helyett a Laposi kertekre helyeződött át a hangsúly az újratelepítést követően. Az Ókertben ettől kezdve megindult a beépülés a kertművelés mellett erősödött a lakófunkció és a rekreációs célú hasznosítás, így mára részleges falusias beépítés vált jellemzővé az Ókert település felőli részén. E terület jellegzetes, hagyományos tájhasználatot jelenít meg amely érdemes a megőrzésre.

A Laposi kertek eredetileg nagy területű gyümölcsös volt a város és a folyó között. A folyó közelsége miatt kedvező mikroklíma és a talajviszonyok miatt kiváló számos gyümölcsfaj számára, így a környező városokból is jártak ide dolgozni az emberek. Bár régi hagyománya van a szőlőtermelésnek a talaj nem ideális és a szaktudás is hiányos volt, ezért nem lett a megye kiemelkedő borászati települése a város, különösen mivel a legtöbb gazdánál a szőlészet csak másodlagos munka volt. A Laposi kertekben csak hétvégi házak, prэшázak vannak azonban hagyományos kultúrtáji formát jelent így is az épített- és természeti örökség szempontjából.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a város bel- és külterülete környezeti értékekben gazdag és a tágabb környezetében fontos ökológiai szerepet tölt be a Körösök természeti rendszerében. Ennek megfelelően a város területén elégedhetetlen a környezeti szempontok érvényesítése a tervezés során. Különösen a vizes élőhelyek óvása tűnik kiemelkedő feladatnak a klímaváltozás várható hatásai miatt.

Az M44-es autót – bár közvetlenül nem érinti a várost – Kecskemét irányába jelent hosszútávon javuló kapcsolatot (44. ábra), amely az M8-as autópályáig teremt összeköttetést Nagykőrös mellől kiindulva Békéscsabával, illetve hosszabb távon a gyulai román határátkelővel. A Kecskemét irányába javuló kapcsolat a főváros elérhetőségét is javította. Mezőberény az M44-es úttól mintegy 20 km-re található, így a nyugat-kelet irányú transzverzális kapcsolat nem csupán Békéscsaba, de többek között Mezőberény számára is fontos szerepet fog betölteni. Az autót teljes szakaszának átadására a tervek szerint 2024-ben kerül sor.

M44 KECSKEMÉT – BÉKÉSCSABA KÖZÖTTI SZAKASZ MEGVALÓSÍTÁSA

100

1.15.2. Közúti közlekedés

Mezőberény közúti kapcsolatrendszere jó, ami a 47-es, a 46-os, valamint a 470-es fő közlekedési utak kereszteződéséből adódik. A regionális központok (Szeged és Debrecen) elérése mellett a 47-es út lehetőséget ad az M5–M43, valamint az M35–M3 gyorsforgalmi utak elérésére is. A 46-os útnak köszönhetően közvetlenül elérhető a 4-es számú főútvonal Szolnok–Budapest, valamint Hajdúszoboszló–Debrecen–Nyíregyháza felé. A 470-es út Mezőberény–Békés–Békéscsaba irányába kínál alternatív elérési utat. Alsóbbrendű utakkal elérhető akár Szarvas is, amely fontos megyei felsőoktatási központ.

A közúti közlekedéshez tartozó lényeges vizsgálati szempont a személygépkocsival való ellátottság. Mint az 1.7. es fejezetben (A település társadalma) láthattuk, a száz lakosra jutó személygépkocsik aránya jóval elmarad az országos átlagtól (Magyarország: 39; Mezőberény: 32,4 db, 2019.), ám még ez is azt jelenti, hogy a háztartások felében van saját tulajdonú gépjármű. Ez pedig a kedvező tömegközlekedési lehetőségek mellett a lakosság mobilitását számottevően segíti, legyen szó munkavállalásról, ügyintézésről, vagy a szolgáltatások eléréséről.

A zökkenőmentes közúti közlekedést segíti a település egyetlen minden igényt kielégítő, Mol által üzemeltetett benzinkútja, ami a központtól nem messze, a 470-es főút mentén található. A benzinkút közelében, szintén a 470-es főút mentén adták át a közelmúltban Mezőberény első elektromos autótöltő állomását is.

1.15.3. Községi közlekedés

1.15.3.1. Közúti községi közlekedés

A közúti tömegközlekedési kapcsolatok közül Békéscsaba, Békés (járási székhely központ), Körösladány (Henkel Magyarország Kft.) közvetlen járatokkal hét közben jól elérhető, de békéscsabai átszállással elfogadható sűrűségű a járatszám Gyula irányába is. Békéscsaba és Gyula esetében az intézményeknek a két város közötti megosztása teszi fontossá, hogy Mezőberényből a hivatalos ügyek intézése egy napon belül lehetővé váljék az ügyfelek számára. A közeli városok és falvak közül jól megközelíthető Murony, Szeghalom, átszállással Vésztő, Kondoros és rajta keresztül Szarvas. Az Alföld nagyvárosai közül Debrecen autóbusszal közvetlenül jobban elérhető, mint Szeged, átszállással együtt a különbség minimálisra csökken.

Mezőberény helyi tömegközlekedését 2001 végéig három, azóta azonban csak két viszonylatban közlekedő autóbusz jelenti. A viszonylatok számának csökkentése alig érintette a vonalak hosszát, ugyanakkor a szállított utasok száma, valamint az utaskilométer adatok 2003-tól a teljesítmények lassú, majd erőteljesebb mérséklődését mutatják. Előrelátható, hogy a gazdasági válsághelyzetben a szolgáltató VOLÁNBUSZ Zrt.-nek újabb csökkenő teljesítményekre kell felkészülnie.

1.15.3.2. Kötőpályás községi közlekedés

A vasúti személyközlekedésben a város adottságai kedvezőek. A megyeszékhelyre napi közel két tucat vonatpár közlekedik, innen rövid átszállási idővel a másodlagos intézményi központot,

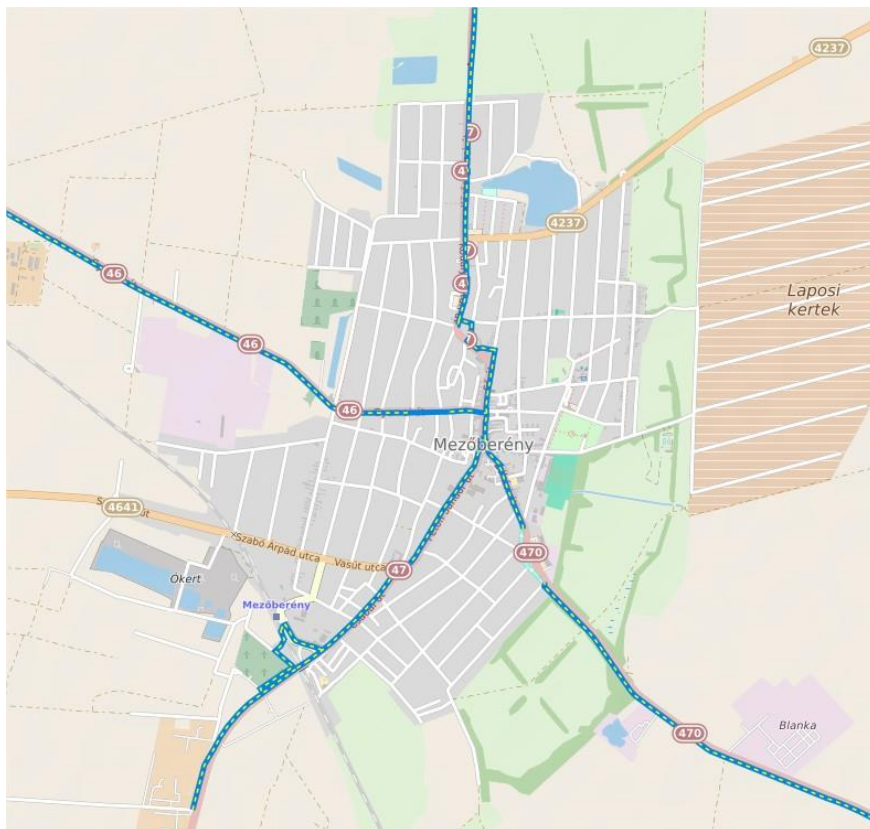
Gyulát is napi 14 járatral el lehet érni. Ez az az autóbusz-közlekedési lehetőségekkel együtt már megmagyarázza az ingázás 1.9. fejezetben (Település gazdasága) bemutatott magas arányát Békéscsaba irányába. A közeli települések közül Gyomaendrőd, Csárdaszállás, Murony elérése a vasúton közlekedők számára nem jelent gondot. A nagyvárosok közül Szolnok, illetve a főváros felé napi 15-15 vonatpár jár, ami mindkét irányban lehetővé teszi – többek mellett – a gazdasági kapcsolatok fenntartását. A vasúti szerelvények számottevő hányada tovább közlekedik az országhatáron túlra is, így Arad, Marosvásárhely, Temesvár, vagy Bukarest elérése sem megoldhatatlan e közlekedési mód igénybevételével.

A városban megáll a Budapest–Békéscsaba–Lökösháza vonalon közlekedő minden hazai és számos nemzetközi szerelvény. A 120-as számú vasúti törzsvonal felújításai 2014-től lehetővé tették a „kvázi-gyorsvasúti”, azaz a 160 km/h maximális sebességgel közlekedő szerelvények beállítását is. A törzsvonal a hazai áruszállításnak is fontos ütőere, s része az EU által 1997-ben kijelölt „Transzeurópai hálózatának” (IV. Korridor).

1.15.4. Kerékpáros és gyalogos közlekedés

Mezőberény – a domborzati adottságoknak köszönhetően – mind a kerékpáros, mind a gyalogos közlekedés számára kiváló adottságokkal rendelkezik. A kiváló adottságok ellenére a várost nem hálózzák be a kerékpárutak, amelyek elsősorban a legforgalmasabb főutak/utcák mentén épültek ki, így pl. a 46-os, 47-es (kitérővel a vasútállomás felé), vagy a 470-es út települési szakasza mentén (45. ábra).

45. ábra: Mezőberény kerékpárútjai

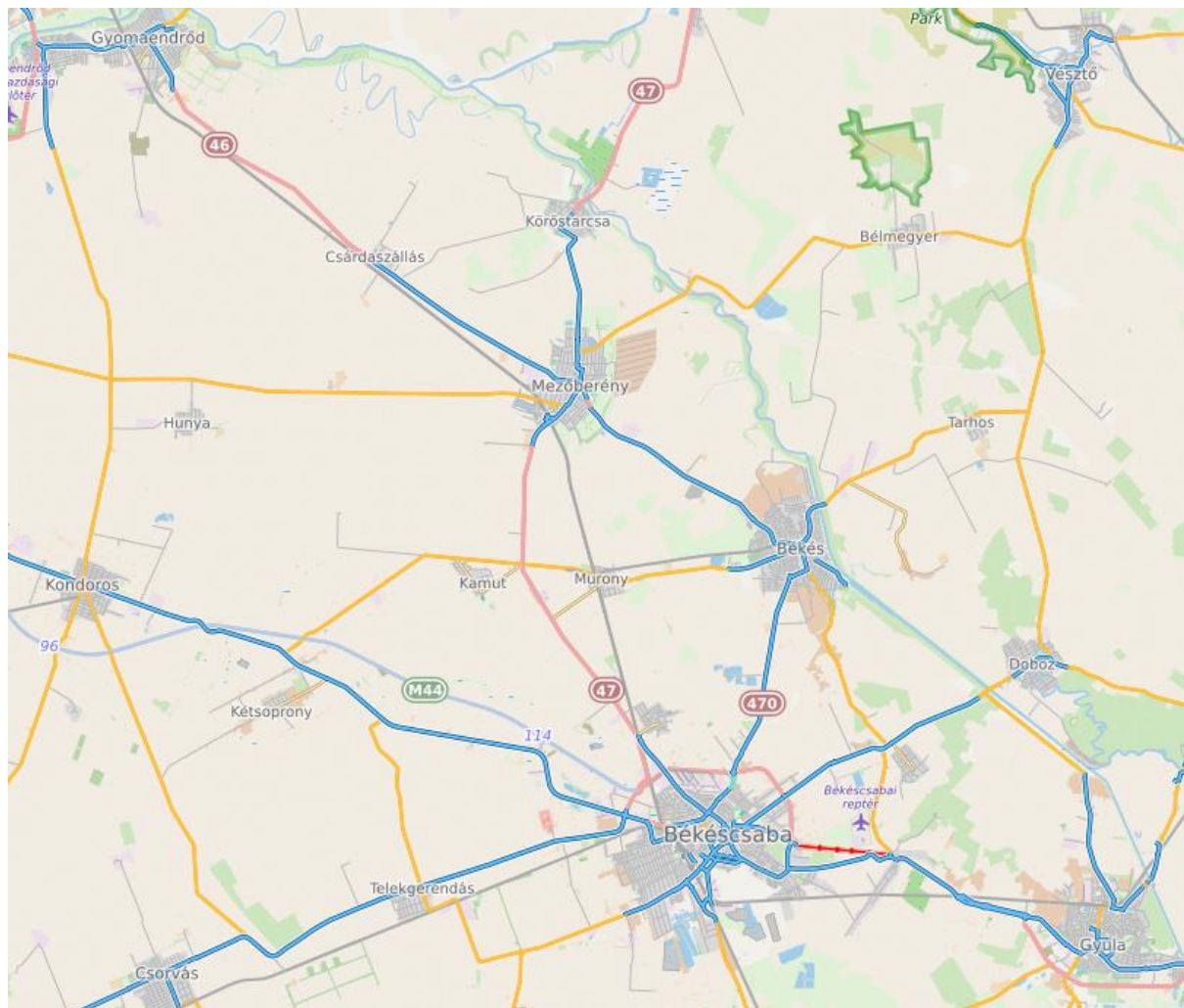

Forrás: merretekerjek.hu

A település egyéb belterületi szakaszain épített kerékpárutak nincsenek, ezzel együtt a kerékpáros forgalom az egész városban jelentősnek mondható.

A település külterületi szakaszain az elmúlt években – uniós források igénybevételével – több kerékpáros infrastruktúra-fejlesztés történt, így pl. 2015-ben átadták a Mezőberény–Csárdaszállás, 2019-ben a Mezőberény–Köröstarcsa közötti kerékpárutat. Ezen kívül kerékpárúton elérhető, Békés, illetve Békéscsaba, amely útvonal Körösvölgyi kerékpárút néven az országos kerékpárút hálózat részét képezi (46. ábra).

46. ábra: Mezőberény környékének kerékpárútjai (késsel jelölve)

Forrás: merretekerjek.hu

A gyalogos közlekedést a várost behálózó járdák segítik, illetve a városközpontban kialakítottak egy jelzőlámpával irányított kereszteződést, amely nem csupán a járműforgalom, hanem a gyalogos forgalom biztonságát is növeli.

1.15.5. Parkolás

A település köztéri parkolókkal megfelelően ellátott. 2015-ös adatok szerint a városon belül 4788 m² a parkolónak kialakított terület, összesen 341 férőhellyel, amiből 11 mozgáskorlátozott. A városközpontban az intézmények környezetében (pl. idősek otthona, templomok, Berényi szálló) felújított parkolóhelyek állnak rendelkezésre, ezen kívül a nagy élelmiszerláncokhoz (Spar, Tesco, Penny), valamint nagyobb üzletekhez (pl. Csikós Bútor) az előírásoknak megfelelő mennyiségű parkolóhelyet alakítottak ki.

A város méretéből és lakosságszámából adódóan a felszíni parkolóhelyek bővítésére nincsen szükség. Ami a parkolással kapcsolatban javításra szorul, az a hozzájuk kapcsolódó burkolt felületek klímaadaptációs szempontból történő felülvizsgálata. Egyrészt a vízáteresztő burkolatokra való áttérést kell szorgalmazni, másrészt pedig a nagy kiterjedésű parkolók növényzettel történő árnyékolását kell megoldani. Az árnyékolás kérdése sajnos a város nagyobb méretű – elsősorban bevásárlóközpontokhoz kapcsolódó – parkolói esetében nem megoldott (47. ábra), ami a burkolt felületek túlzott felmelegedését eredményezi a nyári hónapokban, fokozva a hőhullámok negatív hatásait.

47. ábra: Árnyékolás nélküli parkoló a Penny áruháznál

Forrás: <https://www.google.com/maps/>

1.16. A város közműellátottsága

Mezőberény hagyományosan jól kiépített, stabil infrastruktúra jellemezte. A városi közösség hamar kiépítette a közvilágítást, majd a háborúk után kiépült a város ellátása. Jelentős változást a gázhálózat kiépítése jelentette az államszocializmus éveiben. Ma a város ellátottsága megfelelő, a külterületek egy jelentős része is része a kiépített hálózatnak. Feladatként a hálózatok 30 éves vagy idősebb elemeinek karbantartása és cseréje határozható meg. A jövőben a klímaváltozás hatásaira való felkészülés határozható meg célként, így a száraz nyári kánikulák alatt megugró a víz- és áramhasználat (légkondicionálás, öntözés), az extrém esőzések alatt pedig a vízelvezető hálózat igénybevétele jelent majd kihívást. Célszerű figyelembe venni, hogy az elektromos autók jelentős elterjedése a hálózat terhelésének jelentős növekedésével jár majd.

1.16.1. Ivóvíz- és csatornahálózat

Mezőberény ivóvizét a Közép-Békési Regionális Vízellátó Rendszer biztosítja és Kunágota, Lőkősháza-Kevermes vízbázisokból érkező, kevert víz révén. A város része a Közép-Békési Térség Ivóvízminőség-javító Önkormányzati Társulásnak. A vízrendszer jól kiépült, a város lakásainak 94,1%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel, a vízfelhasználás közelíti a megyei átlagot (33m³), a 2019. évi 392 ezer m³ vízfelhasználás 82%-a volt lakossági. A összes ivóvíz gerincvezeték hossza 62.600 m.

A belterületen túl a templomzugi tanyákhoz és az Ókerthez szintén elkészült a hálózat, azonban Boldishát esetén még hiányos az ellátás. A Budapest-Lőkősháza vasútvonaltól nyugati irányban elterülő ipari területhez külön gerincvezeték biztosítja az ivóvizet, így a jövőbeli ipari fejlesztések infrastrukturális kiszolgálása biztosított. A regionális ivóvízhálózat több mint 30 éves gerinchálózatának korszerűsítése jelentős feladat, így stratégiai kérdés, hogy a város melyik regionális ellátórendszerhez csatlakozzék a jövőben.

Mezőberény településen a szennyvíz csatornázási szolgáltatást a helyi hálózaton keresztül az Alföldvíz Zrt. biztosítja. A településhez tartozó szennyvíztisztító telep kapacitása 1845 m³/nap, az ellátott, a csatornahálózat hossza 59.217 m. A gravitációs lefolyású hálózatot tíz átemelő egészíti ki. A csatornázásra nem került területekről szennyvízszippantó kocsikkal jut a szennyvíztisztító telepen kialakított fogadóba a szippantott szennyvíz.

Mezőberény háztartásainak 84.49 %-a rendelkezik a szennyvízhálózati bekötéssel, amely jelentősen meghaladja a megyei átlagot (45%), azonban a közműolló jelentős, az egy kilométer közüzemi ivóvízhálózatra jutó közüzemi szennyvízcsatorna-hálózat hossza 831 méter (83%).

Mezőberény szennyvízkezelő telephelyének kapacitása jelenleg 18.910 LE, ez a közműves szennyvízelvezetésre, a biológiai tisztításra és az ártalommentes elhelyezésre vonatkozó jogszabályoknak eleget tesz. 2019-ben keletkezett összesen 346.118 m³ szennyvíz, amiből kiszámlázott 332.168 m³, ebből 282.020 m³ lakossági, 22.136 m³ önkormányzati, 27.832 m³ hatósági szennyvíz mennyiség volt.

A II. fokozatú, 1.400 m³ kapacitású részbiológiai tisztítóműből (a jelenlegi szennyvíztisztító telep kapacitása 1.850 m³/nap, a tervezett telepé 1.400 m³/nap) származó tisztított víz

befogadója a Nagyzugi holtágon keresztül a Kettős-Körös. A szennyvíz-nagyberuházás során több, az eredeti tervben szereplő öblözet kiépítése nem történt meg, elsősorban műszaki okokból, másrészt a lakossági érdeklődés (potenciális rákötő háztartások aránya) mérsékelt szintje miatt.

A város az utóbbi három esetben pályázatot készített elő a hiányzó területek csatornázására, ami magában foglalja a meglévő szennyvíz-kezelőmű bővítését (a várhatóan megnövekedő szennyvízmennyiség befogadására), valamint a gerinchálózat kiépítését is. A külterületi vízvezető árkok, átvezetők és műtárgyak minőségének felmérése rendszeresen megtörtént a városban, a karbantartás a lehetőségekhez mérten reálisan megtörtént. A városban a csapadékvíz elvezetése kisebb fejlesztési szükségletek megléte mellett megoldottnak tekinthető. A csapadékvizek végső befogadója a Kettős-Körös.

1.16.2. Hulladékgazdálkodás

Mára a háztartások 93,7%-a bekapcsolódott a szelektív hulladékgyűjtésbe, amelyet a TAPPE Szállítási és Feldolgozó Kft. szervez. Az települési szilárd hulladék 2.301 tonna volt, ennek 93,8%-a származott a lakosságtól. A maradék hulladék háromnegyed részét (75%) főként a mezőgazdasági és élelmiszeripari nem veszélyes hulladékok teszik ki. 2007 végéig a lakosság és másik 14 település kommunális szilárd hulladéka a város 1960 óta üzemelő hulladékkezelőjébe került, azóta a békéscsabai hulladékmű fogadja be. Veszélyes hulladékok közül az egészségügyi és állati, valamint a csomagolási eredetűek elszállításra kerülnek a településről.

Mezőberény, Ókert u. 2. szám (külterület 0394/13 és 0394/14 hrsz.) alatti telephelyen nem veszélyes hulladékok telephelyi gyűjtésére, előkezelésére és hasznosítására, valamint külső bontási helyszíneken nem veszélyes hulladékok előkezelésére és hasznosítására vonatkozó hulladékgazdálkodási engedély rendelkezik az Euro Mobil Plusz Kft. (1089 Budapest, Visi Imre u. 12.)

1.16.3. Energiaellátás

Mezőberény energiaellátásában döntő szerepet a földgáz és az elektromos áram játszik, de nő a napenergia hasznosítás, illetve a gáz árának emelkedésével a szilárd tüzelőanyagok aránya emelkedett némileg.

A rendszerváltás előtt a tsz-ek építettek hálózatot a külterületi üzemrészekhez és a tanyákhoz, ezeket azonban 1990 után fokozatosan kiváltották az áramszolgáltató szabványos rendszereivel. A boldisháti határrészben biztosított az áramlekötési opció az ott élők számára, de nem minden tanyasi használja ki a lehetőséget, a Laposi kertekben az ingatlanok fele rácsatlakozott a hálózatra. A közvilágítást Mezőberényben 1.139 darab lámpatest biztosítja, ezek műszaki állapota igen elavult, teljes felújítása indokolt, amit energiatakarékossági megfontolások is sürgetnek. A teljes korszerűsítés során tervezett ledes világítás 1.955 darab lámpatestre vonatkozó megvalósítása folyamatban van, jelentős energiamegtakarítást is

lehetővé téve. Mezőberény gázhálózata 1981-től épült ki, 1990-ig mindegyik utcában kiépült a vezeték, jelenleg pedig a belterület 100%-osan lefedett, és a rákötési arány is magas.

A város fekvése révén az éves napfénytartam 2000 óra körül várható, így rendkívül alkalmas a napenergia hasznosítására, hő- és áramtermelésre egyaránt. A magánberuházások mellett kiemelhető a Csiribiri Óvoda napelemes rendszerének kiépítése az elmúlt évekből. A település víz-, biogáz- és geotermikus energiapotenciálja ez idáig nem lett kihasználva, amely jelentős feladat a jövőben a fenttarthatóság igényei mellett. Az épületek energiahatékonyságát lehet növelni szigeteléssel, nyílászáró cserével, és megújuló energia hasznosításán alapuló rendszerek beépítésével. különös tekintettel a geotermikus és fotovoltaiikus energiahasznosításra. A középtávú tervek között szerepel az önkormányzati intézmények fűtési rendszerének korszerűsítése is.

1.16.4. Úthálózat

A város önkormányzati belterületi útjai 99,8%-ban aszfaltburkolattal ellátottak, csupán 1 km burkolása hiányzik a Zsák és Fürjes utcákban. A járdahálózat kiépítettnek tekinthető, bár számos utcában csak az egyik oldalon épült ki. 2012-től térkő burkolatot kapott a Fő utca a Gyomai úttól a Luther térig, a Hősök útja, a Petőfi utca a Városházától a kollégiumig, a Liget tér keleti oldala. A város járdahálózatának felújítására 2020-ban a képviselő-testület négy éves tervet fogadott el, melynek első ütemében két utcában – Kereki, Fürjes – még hiányzó legalább egyoldali járda építése, más területeken több teljes felújítása valósult meg. A jelenlegi fejlesztési forrástömeggel számolva a legszükségesebb javítások, fejlesztések 4-5 év alatt valósulhatnak meg.

A belterületi úthálózat esetében jelentős probléma az aszfaltburkolat rossz állapota számos szakaszon. Több utca sürgős javítást igényelne, de erre nem áll rendelkezésre forrás. A külterületi úthálózat esetében elsősorban a városból a mezőgazdasági üzemközpontokig, valamint a sűrűbb tanyás területekig, kerteségekig terjedő szakaszok esetében történtek erőfeszítések a közlekedési lehetőségek javítására. Elkészült az Ókert utca valamint a boldisháti üdülőtelepig vezető út, valamint szakaszok a Laposi kertek város felőli oldalán, a Körös-gát tetején, mind a Vésztői úton aszfaltburkolattal, a legforgalmasabb dűlőút szakaszok és a kertes területek megközelítésében fontos szakaszok útalappal való ellátásában is jelentős előrelépés történt. Ugyanakkor a Mezőberény–Szarvas és a Mezőberény–Bélmegyer útszakaszok állapota annyira rossz, hogy az már a város megközelíthetőségét korlátozza, költsége azonban messze meghaladja a források lehetőségeit. A város közlekedési jellemzőit az 1.15. fejezet részletezi.

1.16.5. Informatikai hálózatok

Napjainkban a gyors információáramlás elengedhetetlen a fejlődéshez, a gazdaság kiszolgálásához. Így szükséges a szélessávú kábelek és a wifi pontok elérése. A városban minden jelentősebb internetszolgáltató jelen van, így ADSL, kábelnet, műholdas és optikai csatlakozás, valamint kábeltelevíziós hálózat is elérhető, a 3G és 4G mobilhálózat elkészült. A város saját optikai gerinchálózatot, amire minden nagyobb intézmény felhasználóként

csatlakozhatott. Az utóbbi évek fejlesztéseinek eredményeként a Békési kistérség pályázott és lehetőséget nyert térségi informatikai gerinchálózat kiépítésére, melyet Mezőberényben jelentős számú felhasználói végponttal alakítottak ki. 2020 elejétől a szélessávú internetelés lehetőségével pályázati úton lehetőség nyílt a város jelentősebb forgalmi pontjain 9 helyszínen ingyenes wifi használatára is.

1.17. Környezetvédelem (és településüzemeltetés)

1.17.1. Talaj

Mezőberény közigazgatási területén az adott alföldi talajtípusokra jellemző tipikus problémák merülhetnek fel. A síksági, alapvetően szántóterületként hasznosított, felszíntől karbonátos mészállapotú löszös és agyagos talajok degradációja elsősorban a különböző parcellákon zajló mezőgazdasági tevékenységekből fakad. A szerves és műtrágya használat közvetett hatásai és a települési diffúz szennyezések (szikkasztás, állattartás, a kommunális hulladéklerakóról történő beszivárgás) az elmúlt években bizonyos térszíneken a talajok szennyeződését, nitrátosodását okozták. A településtest nyugati részein az alacsony-ártéri síkság finom frakciójú felszínközeli üledékei és a keleti részek magas-ártéri hordalékkúpjainak löszös, iszapos, agyagos taljai egyes időszakokban enyhe deflációnak, valamint a változékonnyal intenzitású csapadék által kiváltott vízerózióknak kitéve. A termékeny talajokat néhol a műveléssel járó, kismértékű tömörödés veszélyezteti. A réti csernozjomok vízháztartása viszonylag stabil, ugyanakkor a klímaváltozással, a hosszabb szárazabb időszakok csökkenthetik a mezőszéki, réti és öntéstalajok szűrő- és pufferkapacitását, valamint a kedvezőtlen vízgazdálkodású talajok tovább szikesedhetnek és roncsolódhatnak. Egyébként a csernozjom talajok kiváló termőképességük, továbbá nagy szűrő és puffer kapacitásuk révén csökkentik a felszín alatti vizek szennyezettségét. A település talajösszletei mérsékelt savanyodásra hajlamosak (az itteni talajok a térségi TIM mérőpont alapján gyengén lúgosak 7,2-8,5Ph értékkel, a humusztartalom 1-1,5), a nehézfém-tartalom többnyire határérték alatti. Az értékes tájrészleteket tekintve a Körös-menti galériaerdők és a békési tájra jellemző gyepterületi állapotok nagyjában függ az itteni talajok kondíciójától, ezért a talajgondozás fokozott figyelmet igényel. Az egysíkú agrár- és erdőgazdálkodás kerülendő, a talajok kedvező állapotát megfelelő váltógazdálkodással és a szántók és gyepek optimális használatával lehet megőrizni. Kedvező változás, hogy a szennyvízkezelő rendszerek utóbbi időkben történt bővítésével csökkent a tisztítatlan szennyvizek talajban történő szikkasztása.

1.17.2. Felszíni és a felszín alatti vizek

A település közigazgatási határán belül meghatározó szerepe van a Kettős-Körös folyónak. E természetes vízfolyás mellett azonban a felszíni vizek többsége antropogén eredetű (holtágak, csatornák, bányatavak) vagy erősen módosított víztest. Az állóvizek között is akad néhány természetileg értékesebb tó, mint a város külterületén található Büngösd Holt-Körös, vagy a Medvefejes-tó, ami ex lege védett szikes. A víztestek kémiai állapota stagnáló, közepesen, vagy jó, geokémiai jellegük meszes. A szennyeződések főképp a mezőgazdasági, ipari tevékenységekből, a települési terhelésekből és az árvizek hatására következnek be. A vízszennyezések egyik fő oka az állattartásból eredő terhelés, ami a trágyatárolók műszaki korszerűsítésével fokozatosan csökkent. A határon túlról érkező szennyezések erőteljesen éreztetik hatásukat, de az elmúlt években mind a romániai, mind a hazai eredetű szennyeződés csökkent. Jelenleg a Kettős-Körös ökológiai állapota mérsékelten jó (EU Víz Keretirányelv szerint). A vízminősége az oxigénháztartás és a szerves mikroszennyezők tekintetében a legrosszabb (IV., illetve VII. osztály), továbbá II. osztályú a mikrobiológiai összetevők alapján.

A talajvíz a táj nagyobb részén 2–4 m között érhető el. A városkörnyéki talajvizek minősége összességében jó, minőségére vonatkozóan egyes részeken uralkodóan nátrium-szulfátos, nátrium- és kalcium-hidrogénkarbonátos, helyenként nátrium-magnézium-kloridos. Általában az összes sótartalma magas, 3.000-10.000 mg/l, ezért emberi fogyasztásra még nem szennyezett állapotban sem alkalmas. Egyes helyeken magas a nitráttartalom, de ez rétegvizekben eddig nem jelentett problémát. A városban két termálvíz-kút működik (a B-59 jelű, 1050 m talpmélységgel és 44 °C vízhőmérséklettel, valamint a gyógyvízzé minősített B-95 jelű, 1250 m talpmélységgel). A rétegvíz mennyiségét 1–1,5 l/s.km²-re becsülik. A rétegvizeket szinte mindenhol az ivóvíz, valamint a mezőgazdasági célú felhasználás jellemzi. Kevésbé gyakori az ipari és egyéb jellegű vízhasználat. Mezőberényben a termálkutakra geotermikus közműrendszer is létesült termelő és visszasajtoló kúppárral. Sajnos ezek üzemelése már korábban is problémás volt, technikai okok miatt jelenleg nem üzemelnek.

1.17.3. Levegőtisztaság és védelme

A szerényebb ipari kapacitás, valamint a korszerű ipari technológia és a lakossági fogyasztási szokások átalakulása következményeként Mezőberény ipari és kommunális eredetű levegőszennyezettség-mutatói viszonylag kedvezőek. Az Országos Emissziós Hálózat manuális mérőállomásainak adatai alapján a térség levegője az elmúlt időszakban tisztának minősíthető, az átlagértékek ugyanis határérték alattiak voltak. A kén-dioxid, nitrogén-dioxid és szén-monoxid tekintetében a légszennyezettség az alsó vizsgálati küszöböt nem haladja meg, a szilárd szálló por értéke a felső és az alsó vizsgálati küszöb között van. 2012-ben a minősítés megfelelő, a 2013-2017-es években jó. Az éves átlagértékeken alapuló összesített légszennyezettségi index így jó minősítésű. A fűtési időszakban a nitrogén-oxid (NO_x) és a szállópor (PM₁₀), nyáron a felszín közeli ózon terhelés jelenthet problémát. A legjelentősebb közlekedési eredetű légszennyező forrás a településen átmenő 46-os, 47-es számú közlekedési főutak forgalmából ered. A település sajátosságából adódóan a levegő minősége a por miatt kedvezőtlen, amely főként helyi, mezőgazdasági és közlekedési eredetű. Az utóbbi évek adatai alapján az ülepedő por és a lebegő por, amely a kitűnő löszös talajok következménye- egyes térségekben határérték feletti immissziós értéket eredményezett. A fűtési időszakban a szilárd szálló por légköri koncentrációja az elmúlt években meghaladta a határértéket (50µg/m³) 2018 folyamán, ami egyértelműen a fatüzelés következménye. A szennyezettség aktuális szintje csak minimális egészségügyi kockázatot jelent, és az esetleges károk csak hosszú távú, folyamatos hatás esetén jelentkezhetnek. Mezőberény a kén-dioxid, nitrogén-dioxid és szénmonoxid szennyező anyagok tekintetében az F zónacsoportba, szilárd (PM₁₀) tekintetében az B zónacsoportba került besorolásra. Az F csoport azon terület, ahol a légszennyezettség az alsó vizsgálati küszöböt nem haladja meg, a B csoport azon terület, ahol a maximális koncentrációk túllépik a felső vizsgálati küszöbértéket.

Térségi sajátosság a fűtött fóliás növénytermesztés. E tevékenység tekintélyes része belterületen, illetve ahhoz közel folyik. A fűtésre használt kazánokban gyakran használnak rossz minőségű, magas kéntartalmú tüzelőanyagot, továbbá használt gumiabroncsokat, fóliát és hulladékot is. Szintén az agrárjelleggel és a falusias hagyományokkal függ össze a gyakori bűzhatás, amely sok lakossági konfliktus oka. Itt elsősorban a szabálytalan belterületi

állattartást lehet megnevezni. Mindezek ellen az önkormányzat próbál tenni, de egyes lakossági csoportok közreműködése és szabálykövetése nélkül nehéz kiküszöbölni a fennálló érdekellentéteket.

1.17.4. Zaj- és rezgésterhelés

A zajok és rezgések túlnyomó része a közlekedésből származik. A Mezőberényt átszelő két főútvonalon (46, 47-e főút) jelentős személy és teherforgalom zajlik. A várost közvetlenül érinti a 120 sz. Budapest – Szajol – Lökösháza - Arad közforgalmú kétvágányú villamosított „A1”, „E65” nemzetközi törzshálózati vasútvonal is, amely szintén folyamatos zajterhelést jelent főként a belterület délnyugati részén. Az elmúlt időszakok vasúti és közútfejlesztési munkálatai (felüljáró építés) jelentős rezgéssel és porhatással jártak, de ezek csak időlegesek. Az elkerülő főutak jövőben várható megépítésével a település zajterhelése jelentősen csökkenne. További terhelést okoz a szórakozóhelyek zaja. Ennek csökkentésére nincs hatékony megoldás, többek között a jogszabályi hiányosságok miatt sem. A jogszabályok csak „mechanikus/gépi gerjesztésű zajokra” vonatkoznak, emberi eredetű zajokra nem. Ilyen jellegű zajokra határérték nincs megállapítva. Ehhez semmilyen jogszabályi iránymutatást nem lehet találni, csak annyit, hogy nem lehet zavaró, ami elég szubjektív meghatározás. Méréstechnikailag nehezen, illetve egyáltalán nem lehet elkülöníteni a gépi eredetű zajokat az emberi eredetű zajoktól, így a szórakozó helyekre vonatkozó mérések gyakran megbízhatatlanok.

1.17.5. Sugárzás-védelem

A térségben a háttérsugárzás normál értékeken belül van. Magyarországon évente 2,4 mSv (milliSievert = a sugárzás nagyságára jellemző mértékegység) sugárzás éri a lakosságot természetes forrásokból. A legkisebb dózis, amely már egyértelműen növeli egyes betegségek kockázatát, 100 mSv. 400 mSv már közvetlen egészségügyi kockázatokat okozhat. A testünket érő sugárzás származhat a világűrből, a talajból, a növényekből, élelmiszerekből, környezetünk tárgyaiból vagy akár a saját testünkből is. Az országon belül a geológiai viszonyoktól, az időjárástól, a táplálkozástól függően akár két-háromszoros különbségek is lehetnek a háttérsugárzás mértékében. Mértéke, hatása települési szinten nem befolyásolható. A városban egyedül a távvezetékeknek villamos és a mágneses tere lehet befolyásoló tényező, de az érvényben lévő védőtávolságok betartását a településrendezési, építéshatósági engedélyezési eljárások során figyelembe veszik.

1.17.6. Hulladékkezelés

A városban jelenleg a DAREH BÁZIS Hulladékgazdálkodási Nonprofit Zrt. látja el a hulladékgazdálkodási közszolgáltatási feladatokat, melyek a következők: vegyesen és elkülönítetten gyűjtött hulladék átvétele, gyűjtése, szállítása, valamint az átvett, a hulladékgazdálkodási közszolgáltatás körébe tartozó hulladékok megfelelő kezelése. A hulladékokat a Békéscsabai Városüzemeltetési Kft. által működtetett Békéscsabai Regionális Hulladékkezelési Központba szállítják. A kommunális szilárd hulladék gyűjtése pormentes

kukás és felpormentes konténeres hulladékgyűjtő járművekkel történik. A közterületeken képződő zöldhulladékok gyűjtése és szállítása tehergépjárművekkel, az építési és bontási hulladékok konténeres és platós kiszállítással zajlik. A folyékony hulladékok elszállításáról a Békés Manifeszt közhasznú Nonprofit Kft. gondoskodik. A veszélyesnek minősített egyéb kommunális hulladékok elszállítására a szolgáltató évente kétszer gyűjtést köteles hirdetni. A településen működő vállalkozások üzemeléséből keletkező veszélyes hulladékok elszállíttatása az illető cégek feladata. További hulladékkezelési engedéllyel rendelkezik 2023 szeptemberig az Ókert u. 2. szám (külterület 0394/13 és 0394/14 hrsz.) alatti telephelyen működő az Euro Mobil Plusz Kft. Az engedély a nem veszélyes hulladékok telephelyi gyűjtésére, előkezelésére és hasznosítására, valamint külső bontási helyszíneken nem veszélyes hulladékok előkezelésére és hasznosítására vonatkozik.

Mára a háztartások többsége bekapcsolódott a szelektív hulladékgyűjtésbe (93,7%). Az elszállított települési szilárd hulladék mennyisége 2017-ben 2.301 tonna volt, ennek 93,8%-a származott a lakosságtól. Ez a korábbiakhoz képest némi csökkenést jelent. (2007-ben 2508 tonna volt, 95,3%-ka származott a lakosságtól). Bár korábban voltak kifogások az elszállítások gyakoriságával és hatékonyságával kapcsolatban, jelenleg az elszállítás jól üzemel. A hulladék maradék háromnegyed részét főként (80%) a mezőgazdasági és élelmiszeripari nem veszélyes hulladékok teszik ki. Veszélyes hulladékok közül az egészségügyi és állati, valamint a csomagolási eredetűek elszállításra kerülnek a településről.

A mezőberényi lakosok a háztartásukban keletkezett hulladékok elhelyezésére a vésztői hulladékgyűjtő udvart vehetik igénybe. Emellett rendszeres lomtalanítási akciók és gyűjtőpontos zöldhulladék elszállítás is van a településen. Ezek a szolgáltatások a járványügyi vészhelyzet miatt 2020-ban egyes időszakokban ideiglenesen szüneteltek, és a zöldhulladékgyűjtő edények kiosztását is felfüggesztették. A helyi hulladékgazdálkodás körülményeit folyamatosan javítják. Erre példa, hogy 2021 tavaszától szervezett elektronikai hulladékgyűjtésre is lehetőség nyílik. Továbbá igyekeznek megszüntetni az illegális hulladéklerakókat (bár sajnálatos módon azok újratermelődnek) a közelmúltban újabb konténereket helyeztek el a Köztemetőben, illetve minden évben sorra kerül a „tavaszi nagytakarítás” az önkormányzat, a közfoglalkoztatottak, a diákok, továbbá a roma nemzetiségi önkormányzat bevonásával. A lakossági szemléletformálás is folyamatos, melynek köszönhetően egyre kevesebb utcán eldobott szemét gyűlik össze ezen akció során.

A folyékony hulladékgazdálkodásban a szennyvízkezelés a központi kérdés. Mezőberény esetében egyértelműen szükség van a szennyvíztisztító telep korszerűsítésére. A város önkormányzata elkészítette a szennyvíztisztító telep szennyvízelvezetési agglomerációs átsorolásának tervdokumentációját. Az átsorolási kérelem elbírálása és jóváhagyása 2018. évben megtörtént. Mezőberény Békésszentandrás Dévaványa és Csorvás települések agglomerációs átsorolása pozitív elbírálást kapott. Mind a négy település forrást nyert. Mezőberény a 15.000 és 150.000 lakos egyenérték közötti terhelésű agglomerációs osztályba tartozó település (LE=40.410) (a telep kapacitása jelenleg 18.910 LE), ahol a közműves szennyvízelvezetésre, a biológiai tisztításra és az ártalommentes elhelyezésre vonatkozó jogszabályoknak eleget tesznek. 2019-ben keletkezett összesen 346.118 m³ szennyvíz, amiből kiszámlázott 332.168 m³, ebből 282.020 m³ lakossági, 22.136 m³ önkormányzati, 27.832 m³ hatósági szennyvíz mennyiség. Mindemellett a berényi háztartások mintegy 84.49 %-át

kötötték rá a szennyvízhálózatra, ami jobb a 45 %-os megyei átlagnál. 2019-ben Mezőberény összes szennyvíz rákötése 3.994 db, az összes ivóvíz rákötése 4.727 db volt. A megye valamennyi településének összes szennyvíz bekötése 107.861 db, ivóvíz rákötés 145.627 db, ez 74,07%-os arány, tehát a mezőberényi rákötések száma meghaladta a megyei átlagot. A közműolló ennek ellenére nagy, mivel az egy kilométer közüzemi ivóvízhálózatra jutó közüzemi szennyvízcsatorna-hálózat hossza 831 méter (83 %). (A mezőberényi szennyvíz csatornahálózat hossza összesen 52.076 m (ebből bekötő vezeték 29.393 m) + nyomó vezeték 7.141 m, vagyis mindösszesen 59.217 m, az összes ivóvíz gerincevezeték 62.600 m.

A II. fokozatú, 1.400 m³ (tervezett) kapacitású részbiológiai tisztítóműből (a jelenlegi szennyvíztisztító telep kapacitása 1.850 m³/nap, a tervezett telepé 1.400 m³/nap) származó tisztított víz befogadója a Kettős-Körös. A szennyvíz-nagyberuházás során több, az eredeti tervben szereplő öblözet kiépítése nem történt meg, elsősorban műszaki okokból, másrészt a lakossági érdeklődés (potenciális rákötő háztartások aránya) mérsékelt szintje miatt. Ennek következtében a város déli peremén az 5.b. öblözet, északon a 10.b. öblözet, a nyugati peremen a 11., a 12. és a 13. öblözet még nem készült el. A város az utóbbi három esetben pályázatot készített elő a hiányzó területek csatornázására, ami magában foglalja a meglévő szennyvíz-kezelőmű bővítését (a várhatóan megnövekedő szennyvízmennyiség befogadására), valamint a gerinchálózat kiépítését is. Az 5.b., valamint a 10.b. öblözetek esetében az alacsony rákötési hajlandóság miatt a város házankénti-kétházankénti házi derítők megépítését támogatja, melyből szippantós kocsikkal rendszeres időközönként vinnék el a keletkezett szennyvizet.

1.17.7. Vizuális környezetterhelés

A településre irreverzibilis vizuális konfliktusok nem jellemzők, de fontos kiemelni, hogy a település nyugati és észak-keleti részein a tájképi érzékenység magas, a Körös mentén pedig országos átlagban alacsony a zöldfelületi index. A tartós konfliktusok közé sorolhatók a roncsolt, felhagyott külterületi tájrészletek (elsősorban szanált mezőgazdasági objektumok) és elhagyott, romos külterületi lakóépületek, egykori üzem-maradványok. Tartós problémaként jelennek meg a rendre kialakuló illegális hulladéklerakások, esetleges városon belül közterületi károkozások, szemetelések, amelyek rontják a településkörnyezet esztétikai képét. A belterületi utcaképet egyes helyeken rontja a légkabelek sokasága. Javasoljuk, hogy a szolgáltatókkal a várható hálózatfejlesztések eredményeként a jövőben légkábel hálózat egy részét térszín alatt alakítsák ki. Ez egyrészt esztétikailag elfogadhatóbb állapotot eredményez, másrészt az átvonuló madarak védelmét szolgálhatja. A városi zöldfelületek minősége, egyes fák és fasorok leromlott állapota, valamint a külterületi zöldfolyosók hézagosságai, elhanyagoltsága, bozótosodása, a védő- és takarófásítások hiánya egyaránt rontják a település- és tájképet.

A városi önkormányzat aktívan tesz a helyzet javítása érdekében. 2012-ben a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal a város erdőtelepítési támogatási kérelmét pozitívan bírálta el, így a Boldisháti-holtág melletti területen megindulhatott 15 hektárnyi kocsányos tölgyerdő telepítése. Emellett az idős belterületi fák cseréje is folyamatos (Szent István utca, Jeszenszky út, Rákóczi út, Petőfi utca nyugati oldala). Az önkormányzat továbbá együttműködik a 60 ezer fa Békéscsabán civil mozgalommal is egy Mezőberényt Békéscsabával összekötő, dűlőutak mentén kialakítandó zöldfolyosó létrehozásában.

1.17.8. Árvízvédelem

A terület a 19. századi folyószabályozások eredményeként nyerte el mai arculatát, ami az azóta szükséges árvízvédelmet is meghatározza. Az időszakosan jelentkező ár- és fakadó vizek elleni védelem szempontjából jelentős szerepe van az árvízvédelmi töltésrendszernek, amihez a várost övező körtöltés is kapcsolódik. A védekezést nehezíti, hogy a vízjárás nem egyenletes, a vízszállítás rendkívül szélsőséges. A legkisebb és a legnagyobb vízhozamok aránya eltérő, a "vízjáték" meghaladja a 10 m-t. A magas vízállás márciusban, áprilisban és júniusban fordul elő, a "kisvizek" augusztusban, szeptemberben jellemzőek. A védvonal szerkezetileg és műtárgyat illetően korszerűsítésre szorul. Mezőberény területe a Békési ártéri öblözet, valamint a gyulai árvízvédelmi szakaszhoz tartozik. Az árhullámok hosszan, időben elnyúlva érkeznek, a folyó éves nagy vízhozama szélsőséges, éves középhozama pedig egyenletes. A Kettős-Körös 30 hektáron elterülő holtág rendszere fontos öntözővíz- és belvíz-tározó kapacitással rendelkezik, sőt rekreációs értéket képvisel.

1.17.9. Fennálló környezetvédelmi konfliktusok, problémák

A korábbi fejezetekben részletezett – egyes környezeti elemeket érintő – problémák a településen történő beruházásoknak köszönhetően ugyan az elmúlt években csökkentek, de részben ma is fennállnak. Mezőberény relatíve jól kiépített és működő kommunális, műszaki infrastruktúrával rendelkezik, azonban a fenntartható településkörnyezeti célok és az itt élők életminőségének javítása érdekében vannak még további teendők. A környezeti problémák egy része a kárpát-medencei, vagy a helyi táji adottságokból következik, másik részük viszont az emberi tevékenységekből fakad. Vízügyi szempontból a kiegyenlítetlenség, vagyis a vízkészletek hiánya és a hirtelen víztöbblet kiszámíthatatlan váltakozása okozza a legnagyobb problémákat. Részben ebből fakad az árvízveszély, a belvíz, illetve az aszálykérdések többsége is, amit bonyolítanak a korábbi emberi beavatkozások utóhatásai (tájátalakítás, vízrendszerszabályozás, lakott területek kialakítása). A vízfolyás-hálózat jelentős részére a kettős működés (belvíz elvezetési és öntözési funkció) jellemző. Kedvezőtlen tényező, hogy a csatornák egy része sem funkciójában, sem esztétikailag nem megfelelő állapotú. A csatornában lévő szennyezett üledékek a nem kívánatos biológiai produkciót fokozzák. A csatornák általában hóolvadáskor és/vagy nyár elején áradnak meg. A csapadékvíz elvezető rendszer hibái a szennyvízelvezetésre is hatással vannak, túlterhelhetik azt. A fejlesztések ellenére, a település működtetésével kapcsolatos tevékenységek (települési hulladékgazdálkodás, belterületi csapadékvíz elvezetés, egyéb települési tevékenységek, közlekedés) a felszíni és felszín alatti vizek, valamint a talaj állapotára bizonyos térségekben még mindig kedvezőtlen hatással vannak. A hidrológiai és tájgazdálkodási problémák jelentős része térségi és szakági beavatkozást kíván. Ugyanez vonatkozik a levegő- és zajszennyezést okozó közlekedésfejlesztésekre is, vagyis a szilárd útburkolatok javítására, amely csak részben az önkormányzat feladata. Ebben az értelemben a város közlekedésének tehermentesítése, elsősorban térségi - országos feladat.

A levegőminőség kapcsán a lakossági attitűdök egyre fontosabbak. Az utóbbi években egyre több háztartásban fűtenek vegyes tüzelésű fűtőberendezéssel, amikben különféle hulladékokat is elégetnek (pl.: műanyag, gumi, textil... stb.), így egészségre és a környezetre káros anyagok

kerülhetnek a levegőbe. Az égési folyamatok során keletkező füstgáz szén-monoxidot, széndioxidot, vízgőzt, kormot, kén-dioxidot, nitrogén-oxidokat, metánt, szénhidrogéneket stb. tartalmaz. A fosszilis tüzelőanyagok felelősek a benz(a)pirén, és az illékony szerves és PAH vegyületek magasabb koncentrációjáért is a téli időszakban. A szilárd tüzelőanyagok miatt ködös, párás viszonyok között szilárd részecskékkel erősen terhelt a város levegője. A külterületen a földutakon történő közlekedés mellett a szántóföldi kiporzást és a terményszárító- és tisztító berendezések poremisszióját nevezhetjük meg. A talajeredetű porszennyezés nagy távolságra való terjedésében szerepet játszik a védőerdők hiánya. A települési szennyező források közül főként az illegális hulladéklerakások jelentnek még problémát.

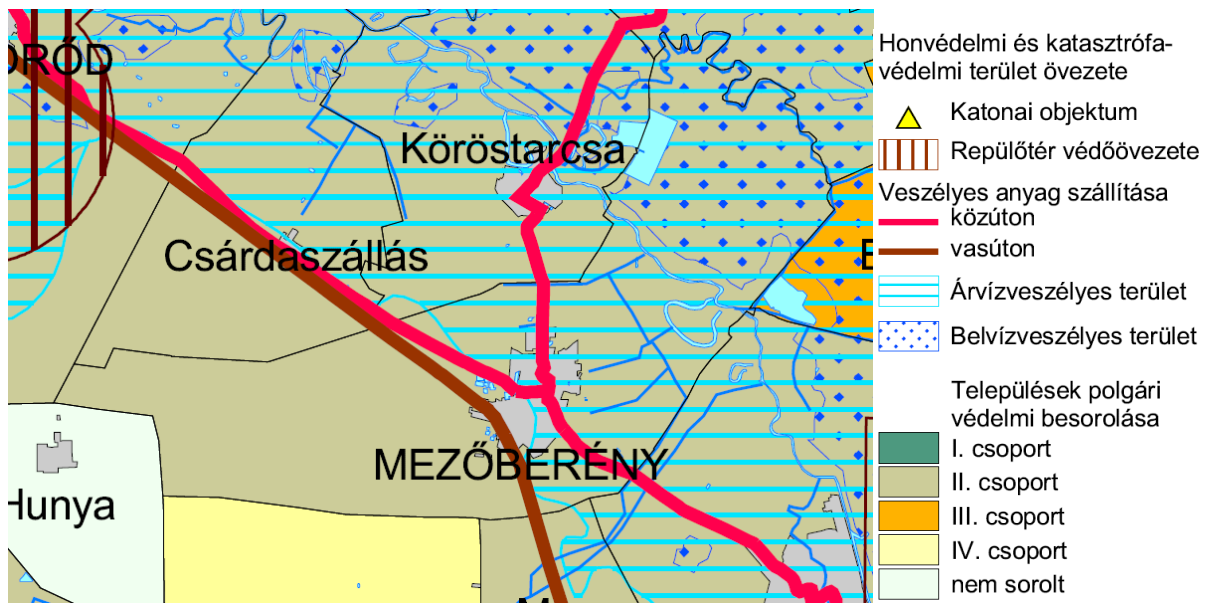
A környezetvédelem keretében a településen megvalósítandó legfontosabb cél, hogy az környezetterhelés csökkenjen, mind a természeti, mind az épített környezet állapota javuljon. Erre irányul Mezőberény Fenntartható Fejlődésének Programja, amely jól körvonalazza a fennálló problémák enyhítésére vonatkozó célokat. A város környezeti státuszának javításában a lakosság szemléleti változása és a környezettudatos magatartás javítása komoly szerepet játszik majd.

1.18. Katasztrófavédelem

1.18.1. Építésföldtani korlátok

Mezőberény építésföldtani korlátait leginkább az ár- és belvízveszélyes területek jelentik. Mint ahogyan Békés Megye Területrendezési Tervében is megjelenik a település középső és északi fele árvízveszélyes területen, míg az északi terület belvízveszélyes területen fekszik (48. ábra). A település polgárvédelmi besorolása II. csoport.

48. ábra: Mezőberény építésföldtani korlátai Békés Megye Területrendezési Tervében

Forrás: VÁTI

1.18.1.1. Alábányászott területek, barlangok és pincék területei

1.18.1.2. Csúszás-, süllyedésveszélyes területek

A Magyar Bányászati és Földtani Szolgálat adatai szerint a térség jelenkori alluviális térszínein nem található mozgásveszélyes terület: sem rétegc�szás, sem suvadás, földcsuszamlás, kőfolyás, sárfolyás, sem törmelékmozgás. Alábányászott területről nincs adat.

1.18.1.3. Földrengés veszélyeztetett területei

A település nem tartozik a földrengésveszélyes térségekhez, bár adott esetben a felszint borító laza üledékek és a magas talajvízszint jelentősen felnagyíthatják a gyorsulásokat és így a földrengések által okozott károkat. A horizontális gyorsulási érték 50 évre (10% valószínűségi gyorsulás mellett) $0.10 \text{ PGA (m/s}^2\text{)}$. Ez alapján a térség a 2. zónába tartozik. A térségben utoljára 1978-ban észleltek komolyabb rengést (4,5 Richter-skálán). Akkor a környékbeli városokban keletkeztek károk, és Mezőberényben is lehetett érezni a mozgást.

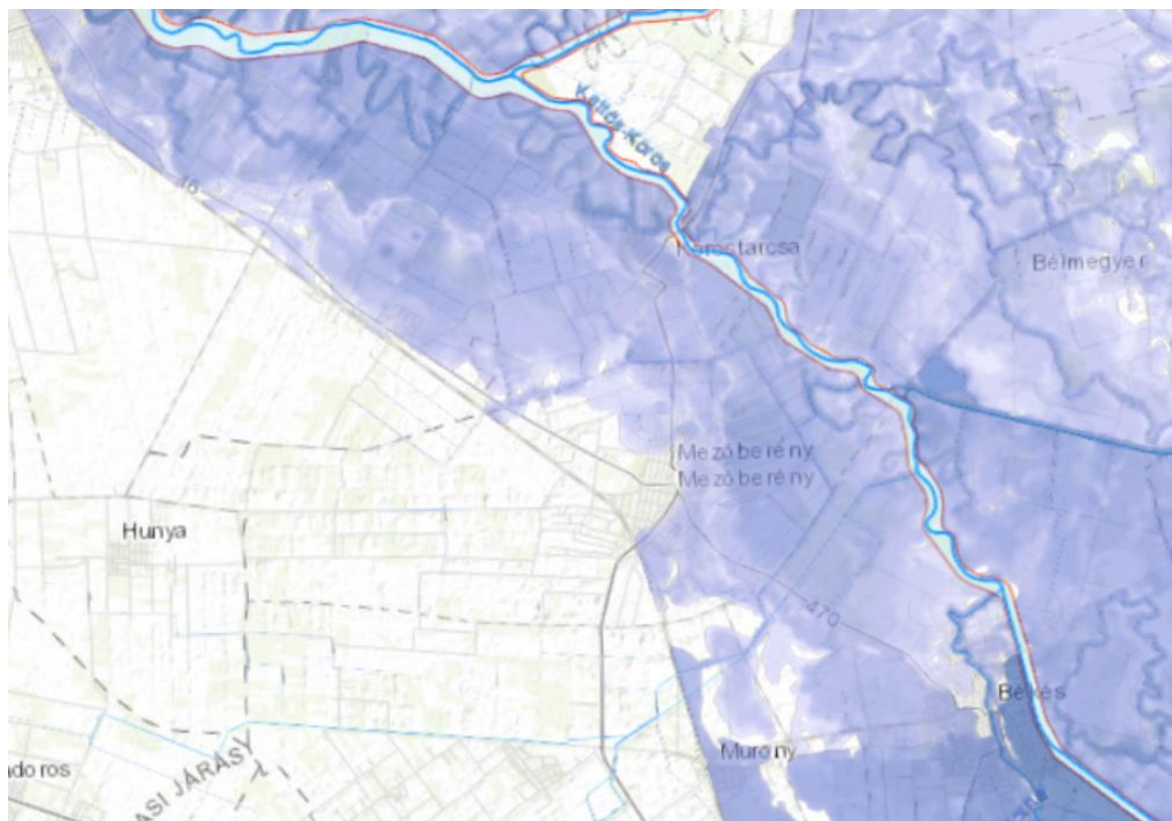
1.18.2. Vízrajzi veszélyeztetettség

A térség hidrológiai változásai és a gyakori szélsőségek egyre inkább „próbára teszik” a természeti rendszereket, ugyanakkor növelik a katasztrófaveszélyt. A nagyobb csapadékesemények során a vizek elvezetésére szolgáló vízfolyások mederben tartása egyre nehezebb, de a csapadékvíz hiánya is egyre nehezebben kezelhető. A nagy összefüggő agrárfelületek, a fátlan szántótérségek tovább erősítik a kitettséget. A tendenciák a vízmegtartás és vízpótlás szükségességére hívják fel a figyelmet.

1.18.2.1. Árvízveszélyes területek

A terület vízrajzilag a Körösök vízrendszeréhez tartozik, amely a 19. századi folyószabályozások eredményeként nyerte el mai arculatát. Az időszakosan jelentkező ár- és fakadó vizek elleni védelem szempontjából jelentős szerepe van az árvízvédelmi töltésrendszernek, amihez a várost övező körtöltés is kapcsolódik. Mezőberény területe a 2.94 Békési ártéri öblözet 12.04 Békési, valamint a 12.02 Gyulai árvízvédelmi szakaszához tartozik. Az árhullámok hosszan, időben elnyúlva érkeznek, a folyó éves nagyvízhozama szélsőséges, éves középhozama pedig egyenletes. A Körösökön a téli és a kora tavaszi csapadékok nyomán kialakuló árhullámok, az esőzés és a hóolvasás szakaszosságának megfelelően vonulnak le. Az 1500 m tengerszint feletti magasságot meghaladó Bihari hegységből érkező folyók áradására a rendkívüli hevedesség jellemző. Egy-egy nagyobb csapadék, vagy hóolvasás következtében kialakuló árhullám 24-36 óra alatt eléri a térséget is és 10 - 12 óra alatt gyakran a korábbi vízszintet meghaladó értéken tetőzik. A 30 éves elöntési valószínűség a folyó mentén magas (49. ábra). A település belterülete a jövőben egyre inkább árvízveszélynek kitett.

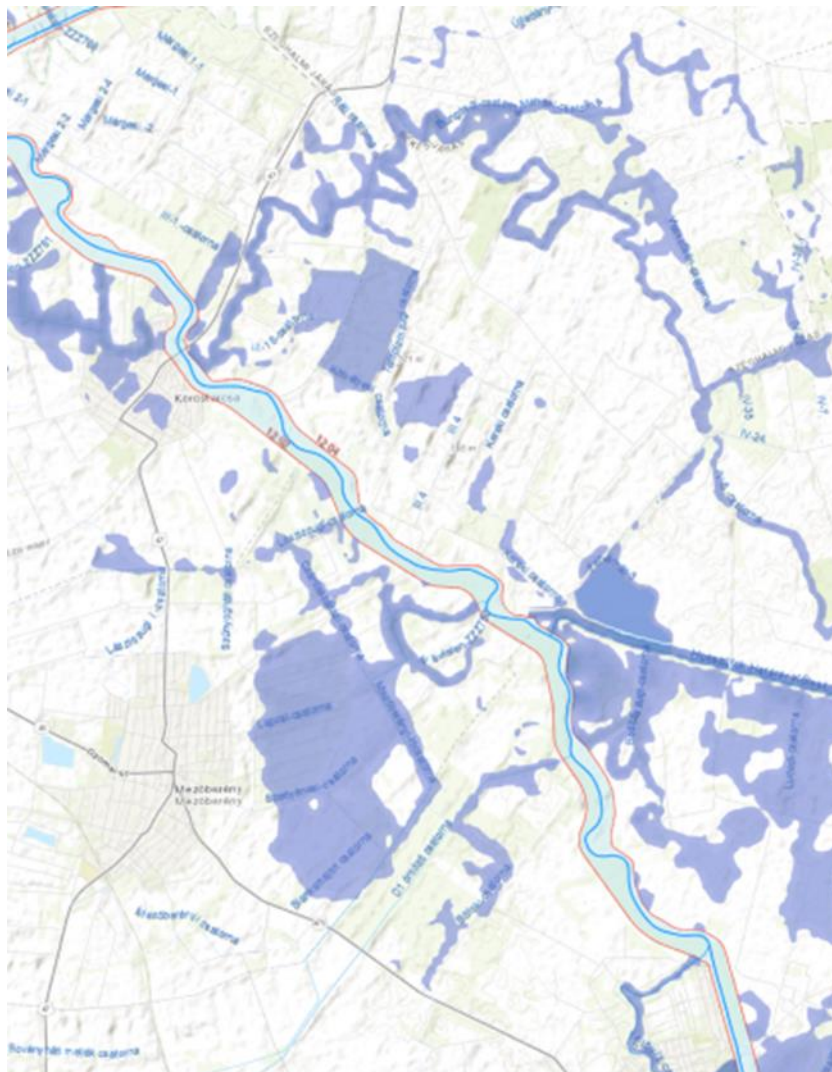
49. ábra: A 30 éves elöntési valószínűség a város térségében

Forrás: <http://geoportál.vizu.hu/elontes/>

Érdemes szemügyre venni a 30 éves elöntési valószínűség kapcsán a 2 méternél magasabb elöntéseket, amelyek közvetlenül a belterületek keleti oldalán is jelentkezhetnek. Tehát a Laposi kertek fokozottan árvízveszélyes területek (50. ábra).

50. ábra: A 30 éves elöntési valószínűség a település északi területein (2 méternél magasabb elöntési mélységgel)

Forrás: <http://geoportal.vizugy.hu/elontes/>

1.18.2.2. Belvízveszélyes területek

A település területe kis reliefű síkság, gyenge lefolyási viszonyokkal, így jelentős gondot okoz a belvíz (51. ábra). A város belterületi belvíz-csapadékvíz elvezetése többnyire megoldott, de a külterületeken rendre felmerülnek a problémák. Komoly gondot okoznak az intenzív esőzések és az olvadás, ugyanis a Mezőberényi-főcsatorna kizárólag szivattyúsan mentesíthető az árvízvédelmi töltésen keresztül. A szivattyútelepnél állandó üzemre is szükség van a főcsatorna vízszintjének csökkentése érdekében és hogy ne legyenek elöntések Mezőberény lakott zárkerti, valamint belterületének nyugati részein. A csatornák tisztítása, karbantartása egyébként folyamatos. Az elmúlt években lezajlott fejlesztések eredményeképpen a város területének közel 90 %-a mentesített.

51. ábra: Mezőberény rendszeresen belvízjárta területei

Forrás Békés Megye Területrendezési Terve (hatályos) 2020

1.18.2.3. Mély fekvésű területek

A mélyebb fekvésű belterületi utcákból a csapadékvizet – a szennyvíztől elkülönítve – elválasztó rendszerben, nyílt földmedrű árkokban és zárt csatornáknak vezetik el. A lefolyó vizeket a Szettyénesi-, Laposi- és a Lászlózugi-csatornák vezetik a Mezőberényi-főcsatornába, a végső befogadó pedig természetesen a Kettős-Körös. A csatornák karbantartása az ingatlantulajdonosok feladata. A város csapadékvizeit a záportárolóként funkcionáló I. és II. számú, valamint a Medvefejes-tó (volt vályogvető agyaggödrök) fogadja be. A település közigazgatási területe a 69. számú Kettős-Körös jobb parti és a 74. számú mezőberényi belvízrendszerhez tartozik egy-egy tulajdonossal, illetve vízgazdálkodási társulás kezelésében. A főként mezőgazdasági vízhasznosítás a belvízelvezetésre, öntözésre, valamint halgazdálkodásra is alkalmas Kettős-Körös szórvány-öntözőrendszeren keresztül történik. A Kettős-Körös által érintett külterületek egyrészt rendszeresen belvízjárta területek, másrészt a hullámtér és nyílt ártér övezeteibe tartoznak. Ennek következménye e területeknek a csúszásveszélyes övezetbe való besorolása is.

1.18.2.4. Árvíz és belvízvédelem

A Mezőberényi belvízrendszerben a Mezőberényi öblözet egy része (126,565 km²) tartozik a 2-13 Kettős-Körös alegységhez. Az öblözetek szinte teljes területe a csatornák befogadóképességének biztosításával gravitációsan mentesíthető. A rendkívüli, lokális elöntések provizóriumok telepítését igényelhetik. A gyakori elöntések agrotechnikai, vízgazdálkodási, talajtani, meteorológiai, stb. okokra vezethetők vissza. Az öblözetek mentesítése a tábláktól a főbefogadóig komplex feladat, csak megfelelő összhang és

karbantartott művek esetén végrehajtható, elsődlegesen földhasználói feladat. A területek mentesítésénél minden esetben törekedni kell a különböző kezelésekben lévő csatornák befogadóképességének biztosítására.

Mezőberény is része volt annak a konzorciumnak, ami a Dél-Alföldi Operatív Program keretében támogatást kapott a „Belvízrendezés az élhetőbb településekért, komplex belvízrendezési program megvalósítása a belterületen és a csatlakozó társulati csatornán I. ütem” nevű projekt megvalósítására. A belvízvédelem szempontjából további fontos lépés volt a 2020-ban sikerrel befejeződött TOP-2.1.3-16-BS1-2017-00001 azonosító számú, „Mezőberény Város csapadékvíz csatorna-hálózatának fejlesztése” elnevezésű projekt, ami a város északnyugati részét érintette. A projekt keretén belül összesen 2628,9 folyóméter csapadékvíz-elvezető csatornát építettek ki, illetve építettek át, valamint ezen belül több szakasz helyreállítása is megvalósult a település 3. és 8. öblözetében.

Az elmúlt években lezajlott fejlesztések eredményeképpen a város területének több mint 80 %-a van ellátva szennyvízcsatorna hálózattal. A csapadékvíz elvezető rendszer hibái eddig a szennyvízelvezetésre is hatással voltak, a nagyobb esőzések során a szennyvízelvezető rendszerbe kerülő jelentős mennyiségű csapadékvizet a szennyvíztisztító nem tudta kezelni. A KEHOP-2.2.2-15-2019-00143 azonosítószámú, „Mezőberény szennyvíztisztító-telep fejlesztése” című projekt keretében az újonnan épülő szennyvíztisztító telep hidraulikai kapacitása napi 1400 köbméter lesz, biológiai kapacitása pedig 12 450 LE (lakosegyenérték). A beruházás keretében új mechanikai előtisztítás, kiegyenlítő medence, biológiai fázisszétválasztás is megvalósul. Továbbá új utószűrőt, átemelőt, iszapkezelési létesítményt építenek, ezenkívül felújítják a meglévő szippantott szennyvíz fogadót és a meglévő kezelő épületet, új technológiai gépházat húznak fel. Az új szennyvíznyomó vezeték itt 1000 méter lesz, amely közvetlenül a szennyvíztisztító telepre köt be.

1.18.3.1. Kedvezőtlen morfológiai adottságok (pl. lejtés, falszakadás)

1.18.3.2. Mélységi, magassági korlátozások

Ezek a katasztrófavédelmi szempontok Mezőberény esetében nem relevánsak.

1.18.3.3. Tevékenységből adódó korlátozások

A település szempontjából kedvező, hogy a gazdasági tevékenységek környezetkárosító hatásai minimálisak, mivel nagy környezetszennyezők nincsenek jelen. A hatályos európai jogi szabályozás (Seveso irányelvek) alapján veszélyes anyagokkal foglalkozónak minősülő üzem nincs. Elviekben fennáll a lehetősége a keletkező hígtrágya és almotrágya szennyezésnek, de ezek tárolását a biztonsági szabályozások rögzítik, amelynek a meglévő tározók megfelelnek.

1.19. Ásványi nyersanyag lelőhely

A jó minőségű helyi téglagyag ipari mennyiségű kitermelése igen korán, már a XIX. század során megkezdődött, az 1900-as évek elején Mezőberényben három téglagyár is működött. A város területén az elmúlt 30 évre visszatekintve folyamatosan volt bányászati tevékenység. Az MBFSZ adatai szerint azonban 1990-1999 között 2, míg 2010-2019 között 1 telephelyen hagytak fel a bányászattal. A Teir-ben közölt MBFSZ adatok alapján 2019-ben a településen 2 külszíni fejtésű bánya működött, melyekben agyagot és homokot termelnek ki. A bányászat jövője alapvetően a téglagyár fennmaradásától függ a településen.

A bányászati tevékenység után visszamaradt bányatavak hasznosítása még csak részben megoldott. Eddig többek között a turisztikai célú fejlesztés merült fel az önkormányzati dokumentumokban, ez legjobban a Hosszú-tó esetében teljesült, amelynek partján 2020-ban avattak sportparkot, és amelyet horgászati célra is felhasználnak (többek között itt rendezték meg a 2018-as Körösvidéki Sulikupa döntőjét). A Szarvasi úttól délre található bányatavak tervezett rekreációs-fejlesztése összekapcsolódik a településszerkezeti tervben is szereplő, tervezett új ókerti lakóterület kialakításával.

1.20. Városi klíma

Mezőberény területe – ahogyan azt az 1.12. fejezetben bemutattuk – a főbb éghajlati paraméterek alapján az ország meleg-száraz éghajlati körzetébe tartozik. Ennek megfelelően az évi középhőmérséklet sok éves átlagban 10,5-11 °C környékén alakul, ugyanakkor az utolsó 10 évben ennél magasabb értékeket is regisztráltak (2015-ben 12 Celsius fok KSH Mezőgazdasági Statisztikai Évkönyv, 2016). A napsütéses órák száma 2100 (MNA, 2018). A nyári napok száma ($T_{max} > 25$ Celsius fok) sok évi átlagban meghaladja 90 napot, míg a téli napoké ($T_{max} < 0$ Celsius fok) 25-30 körül alakul. A csapadék éves átlagos mennyisége 550–570 mm.

Az éghajlatváltozás várható hatásainak érzékeltetése céljából Cordex klímamodell gyűjteményből származó négy futtatás térségi eredményeit mutatjuk be a viszonylag közeli 2036-2045-ös időszakra. A CNRM_45, CNRM_85, EC_45, EC_85 modelleket azért választottuk ki, mert ezek szerepelnek a Nemzeti Alkalmazkodási Térinformatikai Rendszerben (NATÉR) is. A modellek neveiben szereplő akronímok a modell futtatásokra utalnak, míg a 45 és 85 számok arra, hogy a Föld, mint rendszer mennyivel több napenergiát nyel el, mint amennyit visszasugároz az űrbe (RF vagyis radiative forcing). Ez az érték az üvegház gázok koncentrációjának növekedésével párhuzamosan nő, és egy adott légköri CO₂ koncentrációhoz lehet kötni. A Cordex-ben négy ilyen „CO₂” pályát határoztak meg, melyekből a 4,5 W/m² RF érték elérése 2100-ban 650 ppm CO₂ koncentrációhoz kapcsolódik, míg a 8,5 W/m² RF értékhez 1350 ppm (2019-ben a légkör CO₂ szintje 411 ppm volt, és az utóbbi években 2-3 ppm/év volt a növekedés üteme, így az első verziót alappályának is tekinthetjük). A 25. számú táblázat foglalja össze a Mezőberény térségében kiválasztott adatpontok alapján a valószínűsíthető változásokat.

25. táblázat: Klímamodellek eredményei Mezőberény térségére a 2036-2045-ös időszakra

	Bázis időszak 1971-2000	EC 45 2036- 2045	Változás bázishoz %	EC 85 2036- 2045	Változás bázishoz %
Éves középhőmérséklet (°C)	10,26	12,1	17,9	12,39	20,7
Éves csapadék (mm)	559,08	582,31	4,1	558,9	-0,03
Csapadékos napok száma	95,24	122,07	28,17	118,77	24,7
20mm-t meghaladó csapadékos napok száma	2,85	8,15	185,96	8,1	184,21
Pálfai aszályindex	5,19	6,34	22,15	6,25	20,42
Fagyos napok száma	99,6	71,9	-27,81	64,62	-35,12
Forró napok száma	28,35	43,15	52,2	44,5	56,9
	Bázis időszak 1971-2000	CNRM 45 2036-2045	Változás bázishoz %	CNRM 85 2036-2045	Változás bázishoz %
Éves középhőmérséklet (°C)	10,92	11,78	7,87	12,03	10,16
Éves csapadék (mm)	670,16	620,15	-7,46	716,1	6,85
Csapadékos napok száma	109,78	113,47	3,36	136,025	23,9
20mm-t meghaladó csapadékos napok száma	3,32	8,2	146,98	10,27	209,33
Pálfai aszályindex	4,68	5,67	21,15	4,39	-6,19
Fagyos napok száma	92,89	77,85	-16,19	76,42	-17,73
Forró napok száma	37,05	46,2	24,69	40,8	10,12

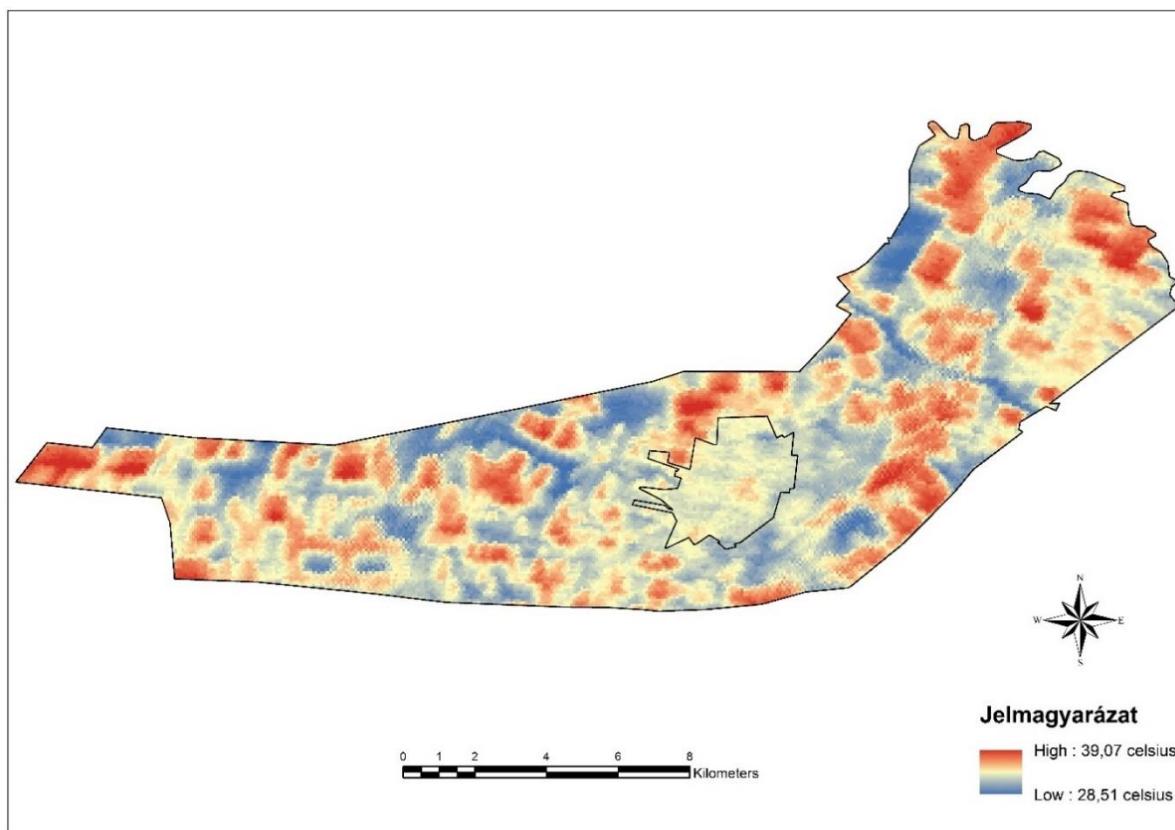
Forrás: NATÉR, MBFSZ

Az eredmények értelmezésénél fontos felhívni a figyelmet arra, hogy alapvetően csak a trendeket és a változások nagyságrendjét érdemes figyelni, minthogy az itt szereplő 1971-2000 közötti bázis adatok sem összevethetők a 25. táblázat értékeivel. A 2036-2045-ös időszakra vonatkozó adatokat tekintve egyértelmű trendnek tűnik az éves középhőmérséklet növekedése, és ezzel szoros összefüggésben a fagyos napok ($T_{min} < 0$) számának erőteljes csökkenése, valamint a forró napok ($T_{max} \geq 35$ °C) még ennél is jelentősebb mértékű emelkedése. Ez egyértelműen arra utal, hogy a tél melegebb és rövidebb, valamint a nyári időszak hosszabb és forróbb lesz. Ez együtt jár a tavasz és az ősz hosszának rövidülésével, illetve a fagyok gyakoriságának csökkenésével is, amely a mezőgazdasági ültetvények esetében fontos. Valószínűsíthető a havas napok számának a csökkenése is, amely viszont a szántóföldi növénytermesztés számára lehet kedvezőtlen. Az eredmények alapján a nyári hőség a lakosság számára mindenképpen nagyobb terhelést jelent majd a jövőben (egészségügyi kockázatokkal), azonban a belterületen magas a zöldterületek aránya, valamint a település területe és lakosságszáma sem tekinthető nagyknak, így a városi hősziget intenzív megjelenésével, negatív hatásaival Mezőberény esetében nem kell számolni (lásd később részletes elemzésünket).

A csapadék jövőbeli változása esetében nem egyértelműek a trendek, hiszen két modell esetében nem változik, vagy csökken, míg két futtatás esetén 4-7 %-kal nőhet annak éves mennyisége. A csapadékos napok számának emelkedése már valószínűbb, ugyanakkor ez vélhetően a tél csapadékosabbá válását jelenti, elsősorban eső formájában. Ezt mutatja az is, hogy egy modell kivételével mindben jelentősen nő a Pálfai-féle aszályindex (mezőgazdasági év aszályerősségét fejezi ki) értéke, ami ez esetben azt jelenti, hogy a nyári időszakban viszont csökken a csapadék mennyisége. Ez a mezőgazdaságon túl a városlakók életét is befolyásolja, hiszen megnőhet a levegőben a szálló por koncentrációja. A vizsgált modellek alapján egyértelműnek látszik az extrém csapadékos napok ($R_{nap} \geq 20$ mm) számának erőteljes növekedése, ami a városi villámárvizek kialakulását eredményezheti, ha a belterületi belvízelvezetés nem megfelelő. Az önkormányzat által a közelmúltban végrehajtott TOP-2.1.3-16-BS1-2017-00001 azonosítójú, Mezőberény Város csapadékvíz csatorna-hálózatának fejlesztése című projekt, illetve a tervezett fejlesztések csökkentik ennek kockázatát. Az extrém csapadékos, illetve a forró napok számának változása is utal arra, hogy az időjárási szélsőségek gyakrabban fordulnak majd elő, próbára téve ezzel a városi ökoszisztéma rezilienciáját.

A város területének 5,6 %-át (660 ha) teszi ki a belterület, melynek mintegy 53 %-a (351,76 ha) zöld növényzettel borított Magyarország Ökoszisztéma Alaptérképe (AM, 2019) adatai alapján, amely a városklíma szempontjából kedvező. A beépítés módja tekintetében a Magyarország Ökoszisztéma Alaptérképe csak 3 ha-on jelez magas épületeket, melyek a levegőcserét akadályozhatják. Ezen adatok alapján a városi hősziget jelenség ugyan megjelenhet a település területén, de ennek intenzitása valószínűsíthetően nagyon alacsony. Ezt támasztja alá az ECOSTRESS programban készített 70 méteres felbontású felszíni hőmérséklet adat is (LST – land surface temperature), amely 2018. augusztus 13-án a délután 15:33 utáni percek állapotát mutatja be Mezőberény közigazgatási területére (52. ábra) (Hook-Hulley, 2019). A metnet.hu adatai szerint felhő és csapadékmentes volt az időjárás az ország teljes területén, a napi maximumhőmérsékletek a hegyvidéki területek kivételével 30 Celsius felett alakultak, a közeli Gyomaendrődön 34,9 Celsius fokot észleltek (www.metnet.hu).

52. ábra: Felszíni hőmérséklet 2018.08.13-án 15 óra 33 perckor

Forrás: ECO2LSTE v001, NASA LP DAAC

Ennek alapján az LST értéke 28,51 Celsius valamint 39,07 Celsius közé esik Mezőberény közigazgatási területén (a mérés pontosság 1-2 K). A legmelegebb területek ebben az időszakban a mesterséges felszínek (aszfalt felületek, tipikusan a nagy áruházi parkolók), illetve a szabadon lévő talajfelszínek lehetnek (mindkettő jelenséget megfigyelhetjük a felvételen). A belterületen a legmagasabb LST értékek a Spar és a Tesco áruház, valamint a Szűz Mária Szent Neve és Szent József templom által bezárt háromszögön belül mérhetők (a csúcs értéke 35,2 Celsius), míg a legalacsonyabb hőmérsékletű területek a Városi Liget, illetve a mellette található sportpálya, valamint a Medvefejes tó felülete (30,25 és 31,35 Celsius fokkal, hiszen a leghűvösebb LST értékkel az erdők, a vízfelszínek, valamint az öntözött területek jelennek meg általában a nyári időszakban). Ez azt jelenti, hogy a belterület széle és a belváros között a felszíni hőmérséklet különbség 5 Celsius fok, ami a léghőmérsékletben ennél kevesebb, kb. 1-2 Celsius fok körül alakulhat az eltérés (a városi hősziget hatásban megjelenő levegő hőmérséklet különbség elérheti a 6-7 Celsius fokot is). A közeli Békéscsaba adatait megvizsgálva azt tapasztaljuk, hogy annak belterületén az LST értékek 29,2 és 38,3 Celsius fok között alakultak (közigazgatási területen 28,3 és 39,2 Celsius fok között), tehát a hősziget hatás is intenzívebb.

Összességében tehát Mezőberény esetében intenzív hősziget hatás nem mutatható ki, ami a területhasználati és a beépítési adatokból is következik. A kedvező életkörülmények megtartása érdekében a további fejlesztések esetén is célszerű a kisvárosias, falusi jellegű beépítések preferálása, a város jelenlegi kiterjedésének megőrzése.

Emellett fontos a zöldfelületek megtartása és bővítése is a városklíma jelenlegi állapotának fenntartásához. A klímaváltozás várható hatásai miatt a jövőben fokozottan szükséges lehet a zöldfelületek öntözése, amelynek hosszútávon elengedhetetlen feltétele a városi csapadékvízmenedzsment működtetése. Ez – rendszerben gondolkodva – nem kizárólagosan a csapadék összegyűjtését és elvezetését jelenti, hanem annak (felszíni és felszín alatti) tárolását, a beszivárgás elősegítését – minél több zöldfelülettel, illetve vízáteresztő burkolatok alkalmazásával.

A zöldfelületek megtartása, fejlesztése mellett javasolható a vízáteresztő burkolatok alkalmazásának előtérbe helyezése; a felújítási munkálatok esetében, illetve az újonnan kialakítandó burkolatoknál a vízáteresztő típusokra – gyeprács, nagy hézagú térkő, vízáteresztő aszfalt, stb.) – való áttérés.

2. HELYZETELEMZŐ MUNKARÉSZ

2.1. A vizsgált tényezők elemzése, egymásra hatásuk összevetése

Földrajzi helyzet, településhálózati kapcsolatok

Mezőberény közigazgatási területe a magyar tájkaszter szerint az Alföld nagytájon belül a Körös-Maros köze és a Berettyó-Körösök síkvidéke mezotájakon fekszik. A település a Dél-Alföldi régióban, Békés megye középső részén, a Békési járásban található kisváros. A Békési járás a megye hátrányosabb helyzetű járásai közé tartozik, mely részben a megye periférikus helyzetéből, részben a járási központ gazdasági nehézségeiből adódik, ami miatt nem képes dinamizálni vonzáskörzetét.

Bár az ország egy kevésbé dinamikus területén, a marginalizálódó külső periféria közelében helyezkedik el, mégis számos kiaknázható lehetőséget biztosít földrajzi fekvése. A térség határmenti jellege lehetőséget ad a szomszédos országokkal való kapcsolattartásra, gazdasági, infokommunikációs és infrastrukturális kapcsolódásra. A 120-as számú felújított Budapest–Békéscsaba–Lökösháza vasúti törzsvonal része az EU által 1997-ben kijelölt „Transzeurópai hálózatának” (IV. Korridor) Mezőberény így kapcsolódik az Európai Unió kelet – nyugati irányú ütőereihöz és részt vehet a gazdasági integráció által nyújtott potenciálok kiaknázásában. A 120-as számú vasútvonal a Mezőberényben megálló napi 15 vonatpár révén az ország fővárosával is gyors és rendszeres kapcsolatot teremt. Az M44-es autópályát elkészült Tiszakürt – Békéscsaba Mezőberény országos autópályahálózatra bekapcsolódását is elősegíti. Az M44-es autópályát befejezése és az M47-es autópályát megépülte középtávon várhatóan tovább javítja a város interregionális közeledési kapcsolatait.

A városban egymást keresztező 47-es, a 46-os, valamint a 470-es másodrendű főutak jó közúti közlekedési kapcsolatot biztosítanak a megyeszékhely Békéscsaba és a járásszékhely Békés, valamint a környező települések közül Gyomaendrőd, Csárdaszállás, Kamut, Murony, Köröstarcsa és Körösladány irányába. A szomszédos települések közül Bélmegyerrel és Hunyával alsóbbrendű utak teremtenek kapcsolatot. Több környező településsel (Békés, Csárdaszállás, Köröstarcsa) kerékpárút is összeköttetést biztosít, a városon áthalad a részben elkészült Körösvölgyi kerékpárút, ami az országos törzshálózat elemét képezi. A közúti tömegközlekedési kapcsolatok közül Békéscsaba, Békés, Körösladány közvetlen járatokkal jól elérhető. A közeli települések közül Békéscsaba, Gyomaendrőd, Csárdaszállás, Murony elérése a vasúton közlekedők számára nem jelent gondot.

A város helyzetét egyértelműen meghatározza, hogy a közép-békési településeggyüttes északnyugati határában található, amely az Alföld térszerkezetében számottevő jelentőséggel bír, hiszen a harmadik legnagyobb népesség-tömörülés a Dél-Alföldi Régió területén. A településeggyüttes fejlődése jelenleg elmarad a települések adottságaiból következő potenciálhoz képest. A rendszerváltás óta a megye munkaerő megtartó képessége folyamatosan romlik, a munkaképes korú lakosság egyre növekvő számban hagyja el a térséget, a születések száma alacsony és magas a halandóság. Mezőberény fejlődése számára számottevő kockázat, hogy a Közép-Békési Centrumok munkaerőpiaca elvonhatja a képzetesebb munkaerő egy jelentős részét a helyi vállalkozásoktól. Ugyanakkor a helyi lakosság és vállalkozások számára fontos, hogy a településeggyüttesben a magasabb városi funkciók, a kiterjedt fogyasztói piac és

számos agglomerációs előny könnyen elérhető, a „nagyvárosi” lét hátrányainak és nehézségeinek elszenvédeése nélkül, amely az életminőség és a vállalkozások fejlődése szempontjából kiaknázható adottság.

A Közép-Békési Centrumok árnyékában, városban jelenlevő nagyfoglalkoztató, valamint járásszékhelyi rang híján Mezőberény térségi gazdaságszervező ereje csekély, leginkább a környező kistelepülésekre tud számottevő munkaerő-vonzó hatást kifejteni. Ezzel szemben viszont – részben jó közlekedési kapcsolatainak köszönhetően - a környező kisebb települések oktatási, egészségügyi és szociális szolgáltatásainak ellátásában fontos szerepet tölt be a város. A mezőberényi bölcsőde ellátási területe kiterjed a szomszédos településekre is (Köröstarcsa, Bélmegyer, Murony, Kamut). A Mezőberényi Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégium egyik feladatellátási helye Bélmegyeren található, 2020-ig Muronyban is volt tagiskola. Az iskola fogadja a muronyi általános iskolásokat és a bélmegyeri felsősöket. A Mezőberényi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium, Kollégium és Általános Iskola a kéttannyelvű képzés bevezetése óta országos beiskolázású, napjainkban is félszáz településről érkeznek ide diákok. A kollégiumban lakó, nappali képzésben részt vevő gimnáziumi tanulók száma meghaladja a megyeszékhelyét is.

A háziorvosi, fogorvosi és gyermekorvosi ellátást Csárdaszállás számára is biztosítja a település. Az orvosi ügyelet Mezőberényen túl öt további település ügyeletét látja el (Bélmegyer, Csárdaszállás, Kamut, Köröstarcsa, Murony). A mezőberényi mentőállomás kilenc település közel 40 ezer lakosának ellátását segíti, ebből elsődlegesen öt település ellátását biztosítja (Mezőberény, Köröstarcsa, Kamut, Murony, Bélmegyer). Az elérhető szakorvosi ellátásokat is igénybe veszik a környező települések, viszont a helyben nem elérhető szakorvosi ellátásokért a berényiek a Békési Gyógyászati Központ és Gyógyfürdőbe, illetve a békéscsabai vagy a gyulai kórházba kénytelenek utazni. A város a szociális szolgáltatások ellátása terén is részt vesz a környező települések ellátásában.

A szomszédos települések településszerkezeti tervei nem tartalmazzak olyan elemet, ami korlátozná Mezőberény fejlődési lehetőségeit, vagy azok védőövezete érintené a város területét. Fontos ugyanakkor, hogy fejlesztési kérdésekben a környező településekkel folyamatos legyen az együttműködés, ami többek között a Gács-háti halastavak, a Kettős-Körös, illetve az összefüggő ökológiai folyosók kérdését érinti.

Természeti környezet és természeti értékek

A jó termőhelyi adottságainak köszönhetően (pl. csernozjom talajok magas aránya) a Mezőberény területének 91%-a szántóföldi műveléssel hasznosított, tájhasználatuk stabil. Ennek is köszönhetően az emberi tevékenység tájformáló hatásának erőssége magas, mely teljesen átalakított (metahemerób) és erősen átalakított (polihemerób) táj kialakulását eredményezte. Ezt a folyamatot erősíthetik a gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos jövőbeli elképzelések is, hiszen Mezőberény Város Önkormányzati Képviselőtestülete a 200/2020.(VIII.31). számú határozatában elvi egyetértését fejezte ki azzal, hogy a külterületen (a Kettős-Körös túloldalán található Templom-zug közelében) 87 hektáros naperőmű létesüljön. Emellett a Csabai úttól délre kijelölt új iparterület is a beépített területek további terjeszkedését, így a táj további átalakítását vetíti előre.

A multifunkcionális mezőgazdaság a gazdasági haszonszerzésen, az élelmiszer és ipari nyersanyag előállításán kívül környezetvédelmi funkciókkal is bír. Mezőberény esetében erre kiemelten szükség van a kedvező termőhelyi adottságok megőrzése érdekében. A talajok degradációja elsősorban az agrárium tevékenységéből fakad. Azok kedvező állapotának megőrzése érdekében a monokultúras agrárgazdálkodás kerülendő, célszerű az agrártámogatásokban is szorgalmazott zöldítési elemek (vetésforgó, fasorok) használatának és az agrárkörnyezetgazdálkodás elveinek széleskörű alkalmazása.

A csernozjom talajok nem csak kiváló termőképességűek, de nagy szűrő és puffer képességük révén jelentősen hozzájárulnak a környezetet érő szennyezések csökkentéséhez, valamint a felszín alatti vizek védelméhez. Ezek minősége összességében jó, egyes helyeken azonban magas a nitráttartalom, de ez rétegvizekben eddig ez nem jelentett problémát.

A település területének 4%-án találunk a természeteshez közeli állapotú felszínborítást és földhasználatot (gyepek, rétek, erdők, nedves élőhelyek), melyeket a KMNP Igazgatósága potenciális természeti területként tart nyilván. A településen jelentős természet- és tájvédelmi értéket képeznek az országos ökológiai hálózat részeként is funkcionáló ökológiai folyosók. A természetvédelmi oltalom alatt álló területeknek és objektumoknak köszönhetően a tájképi érték kategóriák besorolása alapján a terület az értékes kategóriába, illetve a Körösök mente a kiemelkedően értékes besorolásba tartozik. A földhasználat szempontjából pozitív irányú változás, hogy a természetes és természetközeli területeken belül az erdők területe közel 100 ha-ral nőtt az elmúlt évtizedek során.

A tájhasználat fontos elemei a felszíni vizek, melyek többsége antropogén eredetű (holtágak, bányatavak) erősen módosított víztest, hiszen a terület a 19. századi folyószabályozások eredményeként nyerte el mai arculatát. Vízügyi szempontból a kiegyenlítetlenség, vagyis a vízkészletek hiánya és a hirtelen víztöbblet kiszámíthatatlan váltakozása okozza a legnagyobb gondot, így együttesen okoz problémát az árvíz, valamint belvízveszély, illetve az aszály kockázata a településen.

A főként mezőgazdasági célú vízhasznosítás a belvízelvezetésre, öntözésre, valamint halgazdálkodásra is alkalmas Kettős-Körös szórvány-öntözőrendszeren keresztül valósul meg. A Kettős-Körös által érintett külterületek egyrészt rendszeresen belvízjárta területek, másrészt a hullámtér és nyílt ártér övezeteibe tartoznak (emiat a csúszásveszélyes övezetbe soroltak). A település középső és északi része árvízveszélyes területen, míg az északi terület belvízveszélyes területen fekszik. A Körösökön a téli és a kora tavaszi csapadékok nyomán kialakuló árhullámok, az esőzés és a hóolvasás szakaszosságának megfelelően vonulnak le. Az áradásra a rendkívüli hevesség jellemző. Egy-egy nagyobb csapadék, vagy hóolvasás következtében kialakuló árhullám 24-36 óra alatt eléri a térséget is és 10 - 12 óra alatt gyakran a korábbi vízszintet meghaladó értéken tetőzik. A 30 éves elöntési valószínűség a folyó mentén magas, a település belterülete a jövőben egyre inkább árvízveszélynek kitett.

A város belterületi belvíz-csapadékvíz elvezetése többnyire megoldott, de a külterületeken okoz károkat a belvíz borítás. Ennek oka, hogy a Mezőberényi-főcsatorna kizárólag szivattyúsan mentesíthető az árvízvédelmi töltésen keresztül. A belterületen 2020-ban sikerrel fejeződött be a város északnyugati részét mentesítő belvízelvezető projekt. A projekt keretén belül összesen

2628,9 folyóméter csapadékvíz-elvezető csatornát építettek ki, illetve építettek át, valamint ezen belül több szakasz helyreállítása is megvalósult a település 3. és 8. öblözetében.

A környezeti adottságokból következően tehát a katasztrófavédelmi feladatok jelentős része az árvíz- és belvízvédelemhez kapcsolódik. Az időszakosan jelentkező ár- és fakadó vizek elleni védelem szempontjából jelentős szerepe van az árvízvédelmi töltésrendszernek, amihez a várost övező körtöltés is kapcsolódik. A védvonal szerkezetileg és a műtárgyakat tekintve egyaránt korszerűsítésre szorul. A település polgárvédelmi besorolása II. csoport.

Speciális problémát jelent a településen a meglévő bányatavak hasznosítása, melyek a téglagyárhoz kapcsolódó agyagkitermelés révén keletkeztek. A bányászati tevékenység a jövőben a téglagyár termelésének függvényében alakulhat, azonban jelenleg bányászati tevékenységet nem végeznek a település területén.

A felszíni vizeket ért szennyeződések főként a mezőgazdasági, ipar tevékenységekből, a települési terhelésekből és az árvizek hatására következnek be. A szennyezési kockázat további mérséklése érdekében szükséges a szennyvíztisztító telep korszerűsítése, melyre a város már nyertes pályázattal rendelkezik. A berényi háztartások mintegy 84.49 %-át kötötték rá a szennyvízhálózatra, ami jelentősen kedvezőbb a 45 %-os megyei átlagnál. Az árvizek révén a határon túlról érkező szennyezések is erőteljesen éreztetik hatásukat, de az elmúlt években mind a romániai, mind az egyéb hazai eredetű szennyeződés csökkent. Jelenleg a Kettős-Körös ökológiai állapota mérsékelten jó (EU Vízkormányozási szerinti).

A levegőszennyezettség tekintetében Mezőberény mutatói viszonylag kedvezőek. A fűtési időszakban a nitrogén-oxid (NO_x) és a szállópor (PM₁₀), nyáron a felszín közeli ózon terhelés jelenthet problémát. A zajok és rezgések túlnyomó része a közlekedésből származik. A Mezőberényt átszelő két főútvonalon (46, 47-e főút) jelentős személy és teherforgalom zajlik. A várost közvetlenül érinti a 120 sz. Budapest – Szajol – Lökösháza - Arad közforgalmú kétvágányú villamosított „A1”, „E65” nemzetközi törzshálózati vasútvonal is, amely szintén folyamatos zajterhelést jelent főként a belterület délnyugati részén.

A szennyeződések hatásának mérséklését, a kedvező települési környezet kialakítását, így magasabb életminőséget a zöldfelületi rendszer alapvetően határozza meg, melynek elemei egyúttal természeti értékek is. Mezőberény ebből a szempontból kedvező adottságokkal rendelkezik, köszönhetően a város területén található viszonylag nagy kiterjedésű városi zöldfelületnek, amelynek egy főre jutó értéke 353 m² (352 ha/10254 fő). A fákkal borított felszínek között a magas értéket képviselő elegyetlen és köriselegyes kocsányos tölgyesek, valamint őshonos dominanciájú erdők a település belterületének keleti határán találhatók. Ezek az állományok fokozottan védendő elemeit jelentik a települési zöldfelületi rendszernek.

A zöldfelületi rendszer fontos feladata a megfelelő városklíma kialakítása is. Mezőberény esetében jelenleg intenzív városi hősziget hatás nem mutatható ki, ami a területhasználati és a beépítési adatokból is következik. A kedvező életkörülmények megtartása érdekében a további fejlesztések esetén is célszerű a kisvárosias, falusi jellegű beépítések preferálása, a város jelenlegi kiterjedésének megőrzése, a vízáteresztő burkolatok alkalmazásának előtérbe helyezése (gyeprács, nagy hézagú térkő, vízáteresztő aszfalt, stb.).

Különösen fontosak ezek az intézkedések, mert a településen tapasztalható életkörülményekre és a gazdaságra is hatást fog gyakorolni a klímaváltozás, mely a következő időszak egyik legfontosabb környezeti, gazdasági és társadalmi kihívása. A 2036-2045-ös időszakra vonatkozó adatokat tekintve egyértelmű trendnek tűnik az éves középhőmérséklet növekedése, és ezzel szoros összefüggésben a fagyos napok ($T_{min} < 0$) számának erőteljes csökkenése, valamint a forró napok ($T_{max} \geq 35$ °C) még ennél is jelentősebb mértékű emelkedése. A tél melegebb és rövidebb, valamint a nyári időszak hosszabb és forróbb lesz. Ez együtt jár a tavasz és az ősz hosszának rövidülésével, illetve a fagyok gyakoriságának csökkenésével is, amely a mezőgazdasági ültetvények esetében fontos. Valószínűsíthető a havas napok számának a csökkenése is, amely viszont a szántóföldi növénytermesztés számára lehet kedvezőtlen. A nyári hőség a lakosság számára mindenképpen nagyobb terhelést jelent majd a jövőben. A csapadékos napok számának emelkedése vélhetően a tél csapadékosabbá válását jelenti, elsősorban eső formájában. A nyári időszakban azonban várhatóan csökken a csapadék mennyisége. Ez a mezőgazdaságon túl a városlakók életét is befolyásolja, hiszen megnőhet a levegőben a szálló por koncentrációja. Egyértelműnek látszik az extrém csapadékos napok ($R_{nap} \geq 20$ mm) számának erőteljes növekedése is, ami a városi villámárvizek kialakulását eredményezheti, ha a belterületi vízelvezetés nem megfelelő.

Társadalom és humán infrastruktúra

Mezőberény népessége folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, a természetes fogyás országos átlag feletti. A lakossága az 1940-es években érte el a maximumot, 1941-ben a mai közigazgatási területen 14 029 fő élt. 2020 januárban a KSH szerint 9800 fő, míg a népességnyilvántartó adatai alapján 2020-ban 10 254 fő élt a városban, amely ezzel a megye hetedik legnagyobb népességű települése. A természetes fogyást erősíti a vándorlási veszteség, valamint jellegzetes demográfiai probléma a fiatakorúak aránycsökkenése. 2020-ban a gyermekkorúak (0-14) aránya 14,8%, az aktív korúak (15-64) aránya 64,8%, az időskorúak (65+) pedig 20,4%. Az aktív korúak aránya ugyan még nem változott meg drasztikusan, de a jövőben e korosztály erősödő csökkenése várható, amely kedvezőtlenül befolyásolhatja a helyi társadalom egyensúlyát és működését.

A város mai napig őrzi többnemzetiségű gyökereit, ami a török hódoltság utáni három (szlovák, német és magyar) újratelepülési hullámra vezethető vissza. Az 1910-es népszámlálás szerint a lakosság 41%-a magyar, 37%-a szlovák és 22%-a német anyanyelvű volt. A második világháborút követő változások a nemzetiségi megoszlást erőteljesen átalakították, de a településen ma is megtalálható a német és a szlovák közösségi ház. A nemzetiségi örökség megőrzését; a Szlovák Pávakör és a Hagyományörző Klub tevékenységeit a Mezőberényi Német Hagyományápoló Egyesület és a Mezőberényi Szlovákok Szervezete segíti. A nemzetiségi hagyományok ápolása az óvodai nevelésben (Nefelejcs Óvoda - szlovák, a Katicabogár Evangélikus Óvoda – német), illetve az általános iskolai oktatás során is fontos szerepet kap. A nemzetiségi örökség a vallási megoszláson is látható. Míg a betelepülő szlovákok és németek az evangélikusok, addig a magyarok jellemzően reformátusok. A 2011-es népszámláláson a lakosság 16,4%-a reformátusnak, 12,5%-a evangélikusnak, 8,5%-a pedig római katolikusnak vallotta magát. Az egyházak jelentős szerepet vállalnak az oktatási és szociális intézmények fenntartásában is (Katicabogár Evangélikus Óvoda, Talentum Református Óvoda, Mezőberényi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium, Kollégium és

Általános Iskola, evangélikus és református idősök klubja, Református Idősök Otthona). Az iskolázottsági adatok kissé kedvezőtlenebbek, mint a megyei és országos átlag. Felsőfokú végzettséggel 8,8%, érettségivel 22,9% általános iskolai végzettséggel 44,6% rendelkezett 2011-ben.

A foglalkoztatottsági helyzet az elmúlt évtizedben javult, a munkanélküliek száma 2019-re mérséklődött (akkor 428 fő). Azóta a Covid-19 járvány és a megfékezésére tett intézkedések hatásai itt is érzékenyen érintették a munkaerőpiacot. A lakónépesség átlagos jövedelmi helyzetét leíró két mutató, az egy főre jutó személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem, valamint a száz főre jutó személygépkocsik száma alapján a jövedelmi helyzet határozottan rosszabb az országosnál, de némileg még a megyei átlagnál is.

A város humán infrastrukturális ellátása az elmúlt évtizedekben kialakult, a megyén belül jó színvonalon működik. A kibővítések és korszerűsítések folyamatosak, de a fejlesztésre mindig van további igény, mely részben a makrokörnyezeti helyzettől és a támogatási forrásoktól függ. A helyi intézmények átlagosan fejlettek, a megfelelő képzettséggel rendelkező szakemberellátottság többnyire rendelkezésre áll. Az igazgatási, egészségügyi és egyéb intézményi ellátottság elsősorban a belvárosra koncentrálódik.

Az egészségügyi ellátás jó színvonalú az orvosgárda felkészült, mindez megfelel a megyei átlagnak. A felnőtt lakosság ellátását öt háziorvos látja el, a gyermekorvosi körzetek száma kettő, a fogorvosi körzetek száma három. Az alapellátást végző orvosok mindegyike saját rendelőben végzi a gyógyítást, amelyek modernizáltak és jól felszereltek. Az orvosok széleskörű szakképesítéssel rendelkeznek, és részt vesznek a különböző prevenciós programokban is. Több szakorvosi ellátás is helyben igénybe vehető (fül-orr-gégészet, allergiavizsgálat, szemészet, bőrgyógyászat, nőgyógyászat, tüdőgyógyászat, ortopédia) bár ezek egy része időben erősen korlátozottan. Bizonyos szakorvosi ellátások azonban hiányoznak (onkológus, reumatológiai és neurológiai). A településen orvosi ügyelet és mentőállomás is működik.

A szociális és gyermekjóléti szolgáltatásokat, valamint az idősgondozáshoz kötődő szolgáltatásokat Mezőberény városában elsődlegesen a Városi Humánsegítő és Szociális Szolgálat biztosítja.

A bölcsőde szintén a Városi Humánsegítő és Szociális Szolgálat keretein belül üzemel, amely ellátás kiterjed a szomszédos településekre is (Köröstarcsa, Bélmegyer, Murony, Kamut). A bölcsőde bővítésére a város támogatást is nyert. Az óvodai ellátást a négy tagóvodával rendelkező Mezőberény Város Óvodai Intézménye, valamint a Katicabogár Evangélikus Óvoda, illetve a Talentum Református Óvoda biztosítja. Az általános iskolai oktatást két intézmény végzi: a Mezőberényi Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégium és a Mezőberényi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium, Kollégium és Általános Iskola. Ez utóbbi jelenleg a város egyetlen középiskolája is.

Mind a szociális ellátásban, mind az oktatásban különös figyelmet fordítanak a hátrányos helyzetűekre: pl. az integrációs- és képességkibontakoztató program és az Arany János tehetséggondozó program keretében Az idősök és különleges figyelmet igénylő csoportok számára (külterületi lakosok) a szociális szolgáltatások kiterjedten biztosítottak.

Gazdaság

Mezőberényben az országos átlagnál lényegesen magasabb a mezőgazdaság foglalkoztatásban betöltött szerepe. A mezőgazdaság jelentősége mezővárosi múltja miatt mindig kiemelkedő volt Mezőberény életében.

Mezőberény a vasút országos viszonylatban igen korai bevezetésének köszönhetően kedvező közlekedésföldrajzi pozícióba került, és ez serkentően hatott az ipar fejlesztésére. A településen az elmúlt másfél évszázadban megtelepült ipari tevékenységek közül a téglagyártás, malomipar, textilipar, bútorgyártás és gépgyártás emelhető ki. A rendszerváltás azonban a város ipari üzemeit sem hagyta érintetlenül. A berényi textilüzem felszámolásra került, a város bútoripai cége szétesett, és több kisebb üzemmé alakult. A két téglagyár közül az egyik immár több évtizede megszűntette tevékenységét, a Berényi téglaiipari Kft. 2020-ban tulajdonosváltáson esett át. 2011-ben a mezőberényi foglalkoztatottak 35,2%-a volt dolgozó az ipari, illetve építőipari szektorban.

A szolgáltatászektorban foglalkoztatottak aránya a rendszerváltás óta dinamikusan bővült (1990: 33,9%; 2011: 56,9%), azonban a szerepe a település gazdaságában nem éri el az országos és megyei átlagot. A szolgáltatászektoron belül a legtöbb lakost a kiskereskedelem, a közigazgatás valamint az oktatás foglalkoztatja. A turizmus városi gazdaságban betöltött szerepe viszonylag csekély. A 2014-es adatok szerint az 1000 főre jutó vendégéjszakák száma az országos átlag mintegy harmada. Mezőberény városa adottságai alapján leginkább arra alkalmas, hogy egy térségi szintű turisztikai kínálat fontos elemévé válva jelenjen meg a turisztikai piacon. Ebben a tekintetben a felfutóban levő vízi- és kerékpáros turizmus számottevő potenciált hordoz magában.

2020-ban a 2019. évi bevallások alapján Mezőberényben közel 801 működő vállalkozást tartanak nyilván, ebből a legtöbb 294 társas vállalkozási formában, 268 egyéni vállalkozóként és 239 östermelőként. Az Opten adatbázisban 202 darab mezőberényi székhelyű, működő társas vállalkozás adatai alapján négy nemzetgazdasági ág szerepe emelkedik ki a gazdasági szervezetek közül mind mennyiség, mind összárbevétel, mind foglalkoztatottság alapján: a feldolgozóipar, a kereskedelem és gépjárműjavítás, az építőipar valamint a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, és halászat.

Az Opten és a ceginformacio.hu adatbázisokban 5, középvállalkozás kategóriába eső vállalkozás szerepel: a CSABA-BERÉNYI Gépgyártó Kft., a Kolozsi József Gépipari és Kereskedelmi Kft., a NETT FRONT Termelő és Kereskedelmi Kft. a BERÉNY-KENYÉR Sütőipari és Kereskedelmi Kft., és a FÁBAFÉM Ipari és Kereskedelmi Kft. Foglalkoztatotti létszámuk és árbevételük alapján ezek a cégek adják a mezőberényi vállalkozói szféra gerincét.

A cégek alapítási idő szerinti megoszlása viszonylag egyenletes, fiatal és több évtizedes múlttal rendelkező cégekkel egyaránt. Ez a város szempontjából kedvező cégdinamikára utal, folyamatosan megújuló, és tartósan megkapaszkodni képes vállalkozói szektorral. Mezőberény vállalkozói szférája igen aktív pályázati tevékenységet folytat. A Széchenyi2020 program keretében 68 mezőberényi projekt valósult meg a Gazdasági és Innovációs Operatív Program keretében, különösen a felsorolt öt középvállalkozás pályázati aktivitása kiemelkedő.

Mezőberény munkaerő kibocsájtóként erősen kötődik a Közép-Békési Településeggyütteshez (lakónépesség 35%-a ingázó), ugyanakkor erős közép vállalatának is köszönhetően lakónépességének többségét helyben tudja foglalkoztatni és a közvetlen környezetére is képes bizonyos fokú munkaerő-vonzást gyakorolni. A település számottevő munkaerőtartalékkal rendelkezik a gazdaság bővítéséhez: 2019-ben a munkanélküliek száma 428 fő, a közfoglalkoztatottak száma 212 fő volt. Sajnálatos módon azonban a munkanélküliek alacsony képzettsége, fizikai foglalkozásúak erős felülreprezentáltsága annak jele, hogy magas a munkaerőpiacról tartósan kiszorultak aránya.

Az évszázados iparfejlődés eredményeként Mezőberény számos kisebb ipari telephellyel rendelkezik. A közelmúlt fejleménye viszont, hogy az önkormányzat két sikeres TOP pályázat segítségével a belterület déli peremén, a Csabai úttól délre nagyobb területű új ipari területet létesített, amelyek alkalmasak a térségben letelepülni szándékozó új vállalkozások bevonására. A város vezetése elkötelezett a megújuló energiák, valamint a környezetbarát termelési módok mellett, melyet a gazdaságfejlesztési céljaik is kifejeznek (környezetipari beruházások preferálása).

Az elmúlt években a Mezőberényi Önkormányzat gazdálkodása stabil volt. A helyi adóbevételek a 2015-2019 közötti időszakban több mint 11%-kal nőttek. A lakosság és a vállalkozások adófizetési morálja megfelelő. Az önkormányzati fejlesztések szempontjából a forgalomképes, illetve a korlátozottan forgalomképes vagyonelemek vehetőek számításba, mely két kategóriába összesen közel 440 darab, bruttó értéken kb. 1,5 milliárd Ft értékű ingatlan szerepel.

A 6/2016 (III.01.) sz. önkormányzati rendelet alapján az önkormányzat tulajdonában 133 lakás található, ami jó lehetőség az önkormányzati gazdálkodás és szociálpolitikai célok támogatására. A Magyar Államkincstár adatai alapján a város 5 intézményt tart fenn (Mezőberény Város Önkormányzata, Mezőberényi Polgármesteri Hivatal, Orlai Petrics Soma Könyvtár, Muzeális Gyűjtemény és Művelődési Központ, Mezőberény Város Óvodai Intézménye, Városi Humánsegítő és Szociális Szolgálat). Az önkormányzat intézményeiben összesen kb. 230 főt foglalkoztat, mely létszámot a jövőben is fenn kíván tartani a megfelelő szintű közszolgálati feladatellátás érdekében.

Épített környezet és infrastruktúra

A várost a török hódoltság után három népcsoport egymástól elkülönülő tömbökben népesítette be. Magyarvég a történelmi településterület déli, a Németvég a középső, a Tótvég pedig az északi részét alkotta. A nemzetiségi közösségek hagyományos városrészeiben mai napig fellelhetők az építészeti örökség jellegzetes elemei, mint a Puskin utcai szárazbejárás sváb nagygazdaház.

A város utcái sugaras és párhuzamos kialakításúak, jellegzetes alföldi mezővárosi szerkezettel. A hagyományos, parasztházas utcákban harmónia van az épített és a természeti környezet között. E szerkezet optimálisan hasznosítja a kialakult telekszerkezet lehetőségeit. A helyi építésügyi előírások és a Települési arculati kézikönyv ajánlásai egyaránt a hagyományos településképp megőrzését célozzák az egyes települési területeken. Nyeregtetős, fehér vagy pasztell színű beépítést szorgalmazzák a dokumentumok, a telekszerkezet harmonikus

jellegének megőrzése mellett. A településkép és a műemlékek megmaradása alapvetően biztosított, turisztikai hasznosításra alkalmasak.

Az Ókertben a kertművelés mellett erősödött a lakófunkció és a rekreációs célú hasznosítás 1990 óta, így mára részleges falusias beépítés vált jellemzővé az Ókert település felőli részén. A Laposi kertek eredetileg nagy, a mikroklima és a talajviszonyok miatt kiváló területű gyümölcsös volt a város és a folyó között. Bár régi hagyománya van a szőlőtermelésnek a talaj nem ideális és a szaktudás is hiányos. A Laposi kertekben csak hétvégi házak, prэшázak vannak, azonban hagyományos kultúrtáji formát jelent így is az épített- és természeti örökség szempontjából egyaránt.

A 100%-ban Önkormányzat tulajdonú, 2017-ben létrehozott Mezőberény '17 Városüzemeltetési Kft. végzi a város közterületeinek, zöldterületeinek, parkjainak és a városi temetőnek a gondozását, az önkormányzati ingatlankezelést, a sportlétesítmények-, piac-, strandfürdő üzemeltetését, valamint lehetőséget nyújt mezőgazdasági gépi szolgáltatások hozzáférésehez.

Mezőberényt hagyományosan jól kiépített, stabil infrastruktúra jellemezi. A vízrendszer jól kiépült, a város lakásainak 94,1%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel. A belterületen túl a templomzugi tanyákhoz és az Ókerthez szintén elkészült a hálózat, azonban Boldishát esetén még hiányos az ellátás. A Budapest-Lökösháza vasútvonaltól nyugati irányban elterülő ipari területhez külön gerincvezeték biztosítja az ivóvizet. Azonban a hálózat 30 éves elemeinek karbantartása és cseréje szükséges. A közműolló jelentős mivel Mezőberény háztartásainak csak 84.49 %-a rendelkezik a szennyvízhálózati bekötéssel, a csatornázásra nem került területeken a szennyvízszippantó kocsik szolgáltatása elérhető. A város háztartásainak 93,7%-a bekapcsolódott a szelektív hulladékgyűjtésbe, amely a korszerű követelményeknek megfelelő telephelyen kerül feldolgozásra, majd a békéscsabai hulladékmű fogadja be.

Mezőberény energiaellátásában döntő szerepet a földgáz és az elektromos áram játszik, de nő a napenergia hasznosítás, illetve a gáz árának emelkedésével a szilárd tüzelőanyagok aránya emelkedett némileg. A közvilágítás műszaki állapota elavult, teljes felújítása indokolt. Mezőberény gázhálózata a belterület 100%-át lefedi, és a rákötési arány is magas. A város fekvése révén az éves napfénytartam 2000 óra körül várható, így rendkívül alkalmas a napenergia hasznosítására, hő- és áramtermelésre egyaránt. A városban az internet, mobiltelefon és kábeltévé hálózat az igényeknek megfelelően biztosított.

A város tehát jó életminőség biztosítására képes adottságokkal bír, és közel fekszik a Közép-Békési-Településeggyütteshez, így vonzó lakóhely lehet mindazoknak, akik a nagyvárosi agglomeráció előnyeit akarják élvezni, annak hátrányai nélkül. A közel teljeskörűen kiépült a XXI. századi lakossági és gazdasági igényeket kielégítő infrastruktúra megfelelő alapokat kínál a város további fejlődéséhez. A jövőben a klímaváltozás hatásaira való felkészülés határozható meg célként, így a száraz nyári kánikulák alatt megugró a víz- és áramhasználat (légkondicionálás, öntözés), az extrém esőzések alatt pedig a vízelvezető hálózat igénybevétele jelent majd kihívást.

Mezőberény a 47-es, a 46-os, valamint a 470-es másodrendű főutak kereszteződésében fekszik, amelyek amellet, hogy jó minőségű közlekedési kapcsolatokat teremtenek a szomszédos

települések többségével, a városrészek között is gyors közlekedést tesznek lehetővé. A város önkormányzati belterületi útjai aszfaltburkolattal ellátottak, csupán 1 km burkolása hiányzik. A járdahálózat jórészt kiépítettnek tekinthető, bár számos utcában csak az egyik oldalon épült ki. A belterületi úthálózat esetében jelentős probléma az aszfaltburkolat rossz állapota számos szakaszon. Több utca sürgős javítást igényelne, de erre nem áll rendelkezésre forrás.

A települést átszelő 120-as számú Budapest–Békéscsaba–Lökösháza vasútvonal nem csak több közeli település, valamint Szolnok és Budapest irányába jelent gyors és rendszeres összeköttetést, hanem a városi térszerkezet formálásában is jelentős a szerepe.

Mezőberény – a domborzati adottságoknak köszönhetően – mind a kerékpáros, mind a gyalogos közlekedés számára kiváló adottságokkal rendelkezik. A város méretéből és lakosságszámából adódóan a felszíni parkolóhelyek bővítésére nincsen szükség.

A város így alapvetően megfelelő közlekedési lehetőségekkel rendelkezik hála a remek vasúti lehetőségeknek, azonban a közutak minősége és kapacitása korlátozó tényező. A külterületi utak pormentesítése hosszú távú cél lehet. Célszerű figyelembe venni, hogy az elektromos autók jelentős elterjedése a hálózat terhelésének jelentős növekedésével jár majd. A frissen átadott elektromos autótöltő állomás az első fontos lépés ezen új típusú közlekedési igény kiszolgálása érdekében.

3. HELYZETÉRTÉKELŐ MUNKARÉSZ

3.1. A helyzetelemzés eredményeinek értékelése, szintézis

3.1.1. A folyamatok értékelése

Mezőberény a Dél-Alföldi régióban, Békés megye középső részén, a Békési járásban található kisváros. Bár az ország egy kevésbé dinamikus területén, a marginalizálódó külső periféria közelében helyezkedik el, mégis számos kiaknázható lehetőséget biztosít földrajzi fekvése. A városon áthaladó Budapest–Békéscsaba–Lökösháza vasúti törzsvonal része az EU által kijelölt „Transzeurópai hálózatának”, és a főváros felé is gyors és rendszeres kapcsolatot biztosít. Az M44-es autópályát közelmúltban elkészült szakasza, bár nem érinti a települést, Mezőberény országos autópályahálózatra bekapcsolódását is elősegíti. A város a környező települések többsége irányába jó vasúti és közúti kapcsolatokkal rendelkezik.

A város helyzetét egyértelműen meghatározza, hogy a közép-békési településeggyüttes részét képezi. A településeggyüttes nagyobb centrumainak vonzáskörzetében Mezőberény agglomerációs előnyökhöz jut (szolgáltatások, településeggyüttes munkaerőpiacához való hozzáférés), ugyanakkor Közép-Békési Centrumok munkaerő-elszívó hatást gyakorolnak a városra. A Közép-Békési Centrumok árnyékában, városban jelenlevő nagyfoglalkoztató, valamint járásszékhelyi rang híján Mezőberény térségi gazdaságszervező ereje csekély, ugyanakkor a környező kisebb települések oktatási, egészségügyi és szociális szolgáltatásainak ellátásában fontos szerepet tölt be a város.

Jó termőhelyi adottságainak köszönhetően Mezőberény területének 91%-a szántóföldi műveléssel hasznosított, tájhasználat stabil. Az emberi tevékenység tájformáló hatásának erőssége magas, amit a gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos jövőbeli elképzelések és potenciális zöldmezős beruházások tovább erősíthetnek. A település területének 4%-án találunk a természeteshez közeli állapotú felszínborítást és földhasználatot (gyepek, rétek, erdők, nedves élőhelyek). A tájhasználat fontos elemei a felszíni vizek, melyek többsége a 19. századi folyószabályozások és a bányászati tevékenységnek köszönhetően antropogén eredetű erősen módosított víztest. Vízügyi szempontból a kiegyenlítetlenség, vagyis a vízkészletek hiánya és a hirtelen víztöbblet kiszámíthatatlan váltakozása okozza a legnagyobb gondot, ezért a városban a katasztrófavédelmi feladatok jelentős része az árvíz- és belvízvédelemhez kapcsolódik. Mezőberény esetében jelenleg intenzív városi hősziget hatás nem mutatható ki. A közeljövő várható nagy kihívása a klímaváltozás: egyértelmű trendnek tűnik az éves középhőmérséklet növekedése, és ezzel szoros összefüggésben a fagyos napok számának erőteljes csökkenése, valamint a forró napok még ennél is jelentősebb mértékű emelkedése. Hasonlóan egyértelműnek látszik az extrém csapadékos napok számának erőteljes növekedése is, ami a városi villámárvizek kialakulását eredményezheti, ha a belterületi vízelvezetés nem megfelelő.

Mezőberény lakónépessége a KSH szerint 2020 januárban 9800 fő volt, népessége folyamatosan csökkenő tendenciát mutat. A természetes fogyást erősíti a vándorlási veszteség, valamint jellegzetes demográfiai probléma a fiatalok aránycsökkenése. A török kort követő újratelepülési hullámok (szlovák, német, magyar) többnemzetiségű várost hoztak létre. Habár a második világháborút követő változások a nemzetiségi megoszlást erőteljesen átalakították, a város mai napig őrzi többnemzetiségű gyökereit, a nemzetiségi hagyományok az óvodai nevelés

és általános iskolai oktatás során is szerepet kapnak. A nemzetiségi örökség a vallási megoszláson is látható. A 2011-es népszámláláson a lakosság 16,4%-a reformátusnak, 12,5%-a evangélikusnak, 8,5%-a pedig római katolikusnak vallotta magát. Az egyházak fontos szerepet töltenek be az oktatási és szociális intézmények fenntartásában.

Mezőberény lakosságának iskolázottsági mutatói kissé kedvezőtlenebbek, mint a megyei és országos átlag. A lakosság jövedelmi helyzete határozottan rosszabb az országosnál, de némileg még a megyei átlagnál is. A foglalkoztatottsági helyzet az elmúlt évtizedben javult, a munkanélküliek száma 2019-re mérséklődött, azonban a COVID-19 járvány a városban is éreztette hatását.

A város humán infrastrukturális ellátása magas színvonalú. Az egészségügyi alapellátás mellett (házi orvos, gyermekorvos, fogorvos) több szakorvosi ellátás is helyben igénybe vehető, bár bizonyos fontos ellátások hiányoznak. A település oktatási infrastruktúrája (1 bölcsőde, 6 óvoda, 2 általános iskolai és 1 középiskolai ellátást biztosító intézmény) kielégíti az igényeket.

Mezőberény komoly mezőgazdasági és ipari (téglaipar, malomipar, textilipar, bútorgyártás és gépgyártás) hagyományokkal rendelkezik. A mezőgazdaság foglalkozásban betöltött szerepe az országos átlagnál ma is lényegesen magasabb, a szolgáltatószektorban foglalkoztatottak aránya azonban a település gazdaságában nem éri el az országos és megyei átlagot. A turizmus városi gazdaságban betöltött szerepe viszonylag csekély.

Az Opten adatbázisban 202 darab mezőberényi székhelyű, működő társas vállalkozás adatai alapján négy nemzetgazdasági ág szerepe emelkedik ki a gazdasági szervezetek közül mind mennyiség, mind összárbevétel, mind foglalkoztatottság alapján: a feldolgozóipar, a kereskedelem és gépjárműjavítás, az építőipar valamint a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, és halászat. Foglalkoztatotti létszámuk és árbevételeik alapján öt középvállalkozás adja a mezőberényi vállalkozói szféra gerincét.

Az elmúlt években a Mezőberényi Önkormányzat gazdálkodása stabil volt, a lakosság és a vállalkozások adófizetési morálja megfelelő. Az önkormányzat 5 intézményében mintegy 230 főt foglalkoztat, tevékenységével támogatja a városi gazdasági fejlődését (pl. új ipari területek kialakítása TOP pályázatok segítségével).

A várost a török hódoltság után három népcsoport egymástól elkülönülő tömbökben népesítette be. Magyarvég a történelmi településterület déli, a Németvég a középső, a Tótvég pedig az északi részét alkotta. A nemzetiségi közösségek hagyományos városrészeiben mai napig fellelhetők az építészeti örökség jellegzetes elemei.

A mezőberényi vízrendszer jól kiépült, a város lakásainak 94,1%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel. A közműháló jelentős mivel Mezőberény háztartásainak csak 84,49 %-a rendelkezik a szennyvízhálózati bekötéssel. Mezőberény gázhálózata lefedi a belterületet, és a rákötési arány is magas. Mezőberényen a 47-es, a 46-os, valamint a 470-es másodrendű főutak haladnak át. A város önkormányzati belterületi útjai 1 km híján aszfaltburkolattal ellátottak. A belterületi úthálózat esetében jelentős probléma az aszfaltburkolat rossz állapota számos szakaszon.

3.1.2. A település és környezetének fejlesztését befolyásoló külső és belső tényezők összefoglaló értékelése

A település fejlesztését befolyásoló külső és belső tényezők összefoglaló értékeléséhez a SWOT analízis módszerét alkalmaztuk, a helyzetelemző munkarészben alkalmazott 5 fő vizsgálati szempont szerinti bontásban (26-30. táblázatok). A SWOT analízis négy mezője könnyen áttekinthető módon összegzi a település erősségeit (Strength), gyengeségeit (Weakness), Lehetőségeit (Opportunities) és veszélyeit (Threats). Az erősségek és gyengeségek alapvetően belső tényezőkből következnek, míg a lehetőségek és veszélyek elsősorban a külső tényezők alakulásának függvényei.

26. táblázat: Földrajzi helyzet, településhálózati kapcsolatok – SWOT analízis

Erősségek	Gyengeségek
Jó vasúti közlekedés A térségben épülő autópályák (M47 és M44) Közép-Békési Településeggyüttes és Mezőberény jó közlekedési kapcsolata A bölcsődei és általános iskolai oktatás a környező településeket is ellátja A gimnáziumi kéttannyelvű képzés jelentős térségi vonzerővel bír Jó életminőségű lakóhely a Közép-Békési Településeggyüttes határán A szomszédos települések fejlesztési elképzelései nem korlátozzák Mezőberényt	A város térségi gazdaságszervező ereje csekély Az M44 autópályát közvetlenül nem érinti a várost Önálló gazdasági vonzáskörzet hiánya Kitettség a Közép-Békési Településeggyüttes irányában gazdasági és társadalmi értelemben A békési járás hátrányos helyzetű járás
Lehetőségek	Veszélyek
Az elkészült autópályák következtében a közeli és távolabbi területek gyorsabb elérése Határmenti fekvésben rejlő gazdasági lehetőségek	A közép-békési centrumok erőteljesebb elszívó hatása az oktatásban Az útfejlesztések elmaradása A megyeszékhely munkaerő-elvonó hatása

Forrás: saját szerkesztés

27. táblázat: Természeti környezet és természeti értékek – SWOT analízis

Erősségek	Gyengeségek
Jó minőségű termőtalajok Rekreációra alkalmas folyómenti táj Helyi katasztrófavédelmi őrs Jó intézményi együttműködés (tűzoltó-szervek között) Jó termőképességű talajok Stabil tájhasználat Erdőterületek növekedése Nagy kiterjedésű zöldfelületek Intenzív hősziget hatás nem mutatható ki Jelentős, sokféle környezeti érték a kül- és belterületen	Hézagos környezettudatosság, lakossági szennyezések Megoldatlan illegális hulladéklerakások Korszerűsítésre szoruló árvízvédelmi töltésrendszer Csúszásveszélyes övezetek Emelkedő középhőmérséklet, gyakoribb és hosszabban tartó hőhullámok Ritkábban érkező, de nagyobb intenzitású esőzések

Lehetőségek	Veszélyek
A lakott területek teljes belvízvédelme Külterületek környezetbiztonságának növelése Megújuló energiahasznosítás tervezése Agrár-környezetgazdálkodási intézkedések pozitív hatása Csapadékvíz-menedzsment megvalósítása Zöld infrastruktúra bővítése Vízáteresztő burkolatok alkalmazása Megújuló energiák magas potenciálja (fotovoltaikus és geotermális)	Kiegyenlítetlen vízkészletek - fokozódó árvízveszély - belvizek Talajdegradáció, táji homogenizáció Szélsőséges időjárási eseményekből adódó haváriák Beépítés, burkolt felületek arányának növekedése

Forrás: saját szerkesztés

28. táblázat: Társadalom és humán infrastruktúra – SWOT analízis

Erősségek	Gyengeségek
Családbarát környezeti adottságok (alapvetően kertesházias településszerkezet) Támogató önkormányzat, a társadalmi problémák kezelésére elindított programok Erős települési identitástudat, aktív civil szerveződések Kiepipített intézményhálózat (igazgatás, szociális ellátás, egészségügy) Minőségi nevelést, tehetséggondozást és felzárkózást megvalósító oktatási hálózat az óvodától a középiskoláig Versenyképes középiskola, jelentős számú kollégiumi férőhellyel A lakosság etnikai összetételéből adódó nyitottság, a nemzetiségi önkormányzatok és szervezetek (német, szlovák) intenzív kapcsolata anyanemzetükkel Javuló gazdasági aktivitás	Természetes fogyás és vándorlási veszteség Előregedő társadalom Lakosság országos átlagnál gyengébb képzettsége Lakosság országos átlagnál gyengébb jövedelmi helyzete Szegregálódó településrészek és az ott élők kirekesztődése. Esélyegyenlőségi problémák széles köre Szabadidős lehetőségek korlátozottsága
Lehetőségek	Veszélyek
Javuló természetes népmozgalmi és vándormozgalmi mutatók Nemzetközi kapcsolatok erősítése a többnemzetiségű múltra támaszkodva A meglévő együttműködések kibővítése a járásban és a megyén belül Oktatási, képzési infrastruktúra további erősítése	Nemzetiségi örökség elvesztése Koronavírus - járvány hosszantartóan negatív hatásai a gazdasági aktivitásra Vándorlási veszteség fokozódása A képzett fiatal munkaerő elvesztése, a népesség kedvezőtlen demográfiai összetételének állandósulása A városban nyíló karrierpályák beszűkülése A hátrányosabb helyzetű társadalmi csoportok életszínvonalának csökkenése, otthonaik egy részének lepusztulása, elértéktelenedése A humáninfrastruktúra-fejlesztésre fordítható források csökkenése A támogatásra fordítható önkormányzati bevételek csökkenése

Forrás: saját szerkesztés

29. táblázat: Gazdaság – SWOT analízis

Erősségek	Gyengeségek
Mezőgazdasági és ipari hagyományok Mezőgazdaság mai napig jelentős szerepe Dinamikus fejlődést mutató közép vállalatok Változatos gazdaság szerkezet A Csabai úttól délre kialakított nagyobb területű új ipari terület	Városi székhelyű nagyvállalat hiánya A szolgáltatás szektor foglalkoztatásbeli szerepe az országos átlag alatti A turizmus gazdasági jelentősége csekély A munkanélküliek képzettségi szintje kedvezőtlen
Lehetőségek	Veszélyek
Javuló természetes népmozgalmi és vándormozgalmi mutatók Az M44-es autópályát elkészülte új beruházási lehetőségeket vonzhat a térségbe Turizmus fejlődése térségi szintű turisztikai kínálat részévé válva Erősödő térségi együttműködés, ipari klaszterek létrejötte Az önkormányzati lakásállomány alkalmazása szociálpolitikai célokra	A Közép-békési centrumok erősödő vonzása elszívja a szakképzett munkaerőt a helyi vállalkozások elől A szakképzett munkaerő fokozódó elvándorlása a térségből Az aktív korúak csökkenő száma munkaerőhiányhoz vezet Az igényekhez nem igazodó, kihasználatlanul maradó beruházások

Forrás: saját szerkesztés

30. táblázat: Épített környezet és infrastruktúra – SWOT analízis

Erősségek	Gyengeségek
Egyedi jegyeket mutató történelmi városrészek Turisztikailag hasznosítható építészeti emlékek Kiepipített gázellátás, közel kiepipített vízhálózat Jó közlekedéscsomópont helyzete A helyi igényeket kielégítő közlekedési infrastruktúra	Az M44-es autópályát közvetlenül nem érinti a település A belterületi utak burkolatának egy része rossz állapotú A megújuló erőforrások alacsony fokú hasznosítása Jelentős átmenő forgalom a másodrendű főutakon Széles közműhálózat – vízhálózatnál alacsonyabb kiepipítettségű szennyvízhálózat
Lehetőségek	Veszélyek
Többnemzetiségű történelmi építészeti hagyományok turisztikai hasznosítása A térségben épülő autópályák (M47 és M44) következtében a közeli és távolabbi területek gyorsabb elérése Elkerülő út és az M47-es autópályát megépülte csökkenti az átmenő forgalmat Ipari beruházások számára kedvező infrastruktúra és vasúti kapcsolat	Az útfejlesztések elmaradása Leromlott, az átjárhatóság határán lévő útszakaszok Forráshiány az épületek energetikai megújításához Klimaváltozás hatásai miatt extrém víz és áramhálózati igények

Forrás: saját szerkesztés

3.1.3. A településfejlesztés és -rendezés kapcsolata

Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény szerint: „a településfejlesztés és a településrendezés célja a lakosság életminőségének és a település versenyképességének javítása érdekében a fenntartható fejlődést szolgáló településszerkezet és a jó minőségű környezet kialakítása, a közérdek érvényesítése az országos, a térségi, a települési és a jogos magánérdekek összhangjának biztosításával, a természeti, táji és építészeti értékek gyarapítása és védelme, valamint az erőforrások kíméletes és környezetbarát hasznosításának elősegítése.” A települések hosszú- és középtávú jövőképüket, ennek program szintű lebontását fejlesztési dokumentumokban rögzítik (31. táblázat). Ezen fejlesztési típusú tervek megvalósításának településrendezési eszközei: a településszerkezeti terv és a helyi építési szabályzat.

31. táblázat: Mezőberény helyi rendezési, fejlesztési és egyéb szakágazati dokumentumai

DOKUMENTUM TÍPUSA		
RENDEZÉSI	FEJLESZTÉSI	EGYÉB
Mezőberény város településrendezési szerkezeti terve [83/2005.(II.25.)sz. határozattal elfogadva; utolsó módosítása az 501/2018.(XII.17.)sz. határozattal]	Mezőberény Város Fejlesztési Konceptiója (2009.) Mezőberény Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája (2010) Mezőberény Város 2020-2024. évekre szóló gazdasági programja	Mezőberény Város Települési Arculati Kézikönyve (82/2018.(II.26.)sz. határozattal elfogadva) Mezőberény város településképeinek védelméről szóló 5/2019.(II.26.) önkormányzati rendelete Mezőberény Város Közlekedési Konceptiója (2015-2019.)
Mezőberény Város Helyi Építési Szabályzata [11/2005.(II.28.) MÖK. sz. rendelet, utolsó módosítása a 2/2020.(I.28.) önkormányzati rendelettel történt]	Mezőberény Fenntartható Fejlődésének Programja LOCAL AGENDA 21 (2019.)	Mezőberény Város Nemzetközi Kapcsolatok Konceptiója (2015-2020., felülvizsgálata folyamatban van) Mezőberény Város Önkormányzatának Szociális Szolgáltatástervezési Konceptiója (2020.) Mezőberény Város Helyi Esélyegyenlőségi Programja (2018-2023.) Mezőberény Város Kulturális Konceptiója (2021-2025.) Mezőberény Város Sportkonceptiója (2021-2025.) Mezőberény Város Ifjúsági Konceptiója (2021-2025.)

Forrás: Mezőberényi Önkormányzat 2020.

A településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012.(XI.8.) Korm.rendelet (a továbbiakban: Tfr.) 3.§ (4)-(5) bekezdéseiben a településfejlesztési és településrendezési dokumentumok körében szabályozza a helyi dokumentumok harmonizálási kötelezettségét.

A belterületi és külterületi településszerkezeti terveket áttekintve elmondható, hogy a jelenleg hatályos stratégiákban megfogalmazott városi célok összhangban állnak a szabályozási tervekkel. A 2010-es Integrált Városfejlesztési Koncepció által megfogalmazott négy középtávú cél megjelenik a rendezési dokumentumokban is. A belterület déli irányú bővítése és az új ipari parkok kialakításakor megtörtént módosítások összhangban vannak a helyi gazdaság versenyképességének erősítése célkitűzéssel. Az Ókert külterületen nagy zöldfelületellátottságú falusias lakóterületi övezet kijelölése összhangban van az élhetőbb környezeti és lakhatási feltételek megteremtése középtávú céllal, és az átfogó céllal is: hogy Mezőberény „lakható várossá” váljon.

3.2. Érték- és problématérkép

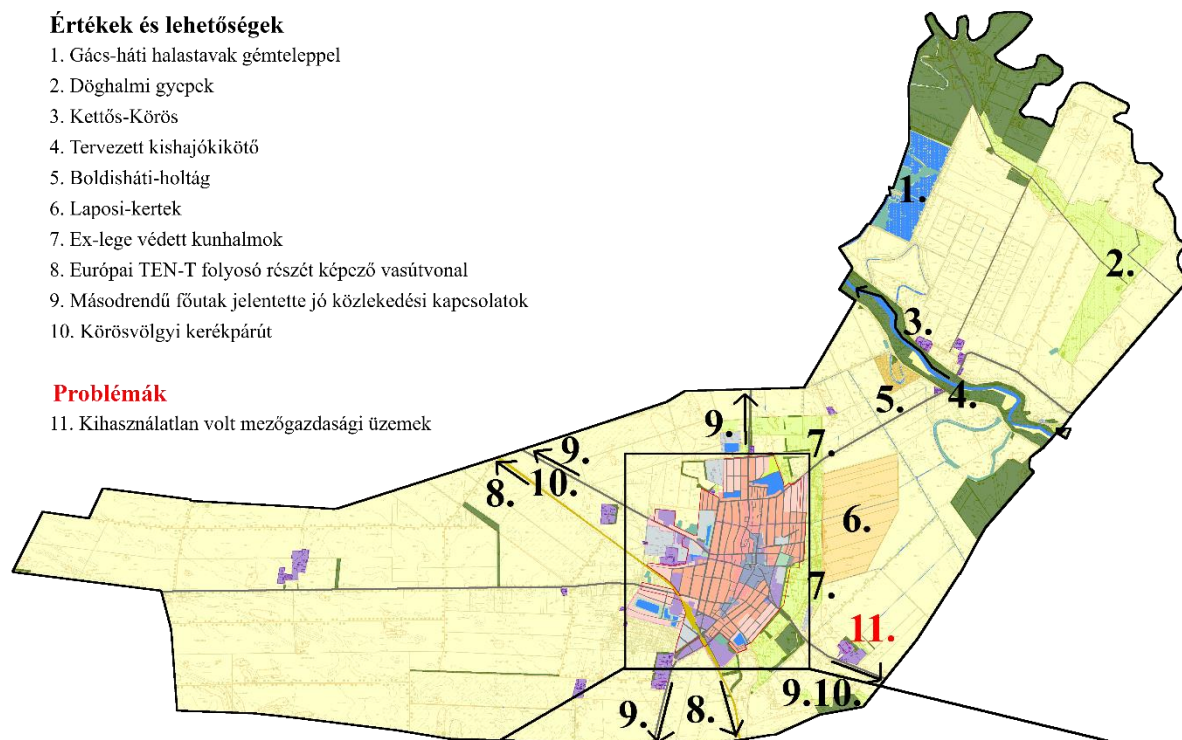
53. ábra: Mezőberény városának érték- és problématérképe

Értékek és lehetőségek

1. Gács-háti halastavak gémtelppel
2. Döghalmi gyepek
3. Kettős-Körös
4. Tervezett kishajókikötő
5. Boldisháti-holtág
6. Laposi-kertek
7. Ex-lege védett kunhalmok
8. Európai TEN-T folyosó részét képező vasútvonal
9. Másodrendű főutak jelentette jó közlekedési kapcsolatok
10. Körösvölgyi kerékpárút

Problémák

11. Kihasználatlan volt mezőgazdasági üzemek

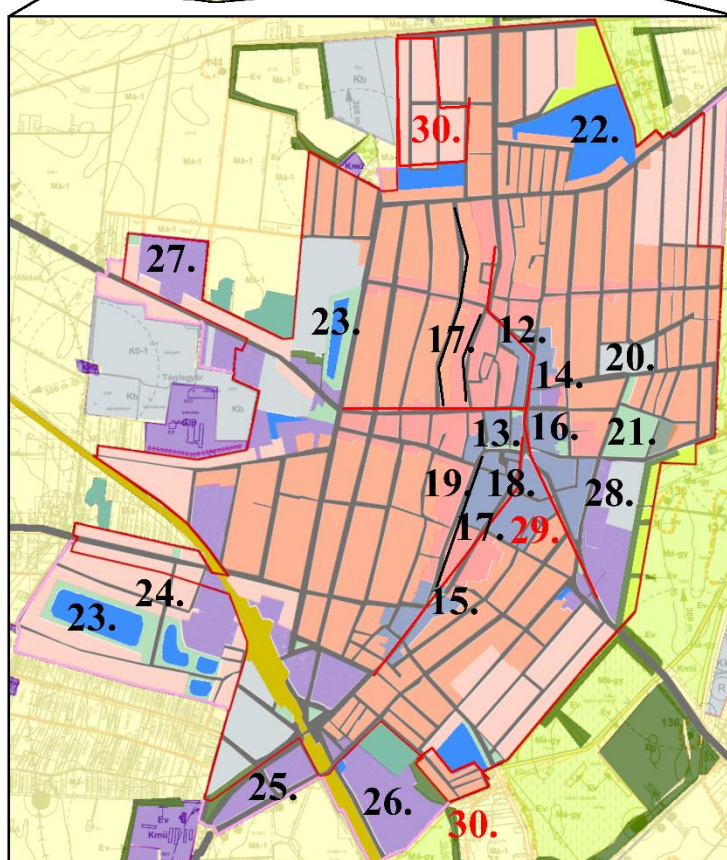

Értékek és lehetőségek

12. Szlovák evangélikus templom
13. Német evangélikus templom
14. Katolikus templom
15. Református templom
16. Wenckheim-Fejérvári kastély
17. Nemzetiségi jellegű utcák
18. Petőfi Sándor Evangélikus Iskola
19. Városi bölesőde
20. Kálmán fürdő
21. Városi liget
22. Medvefejes tó
23. Volt bányatavak rekreációs potenciállal
24. Ókert – potenciális lakóterület bővítés
25. Sárga erdei tulipán élőhelye
26. Újonnan kialakított déli ipari terület
27. CSABA-BERÉNYI Gépgyártó Kft.
28. Kolozsi József Gépipari és Kereskedelmi Kft.

Problémák

29. Nagy átmenő forgalmú belterületi utak
30. Városperelemi szegregált területek

Forrás: saját szerkesztés

3.3. Eltérő jellemzőkkel rendelkező településrészek

3.3.1. Eltérő jellemzőkkel rendelkező településrészek lehatárolása és bemutatása

A 2010-ben készült Integrált Városfejlesztési Stratégia keretében az eltérő jellemzőkkel rendelkező településrészek lehatárolásra kerültek. A stratégia készítői az egyes városrészek lehatárolását az alábbi szempontok szerint végezték el:

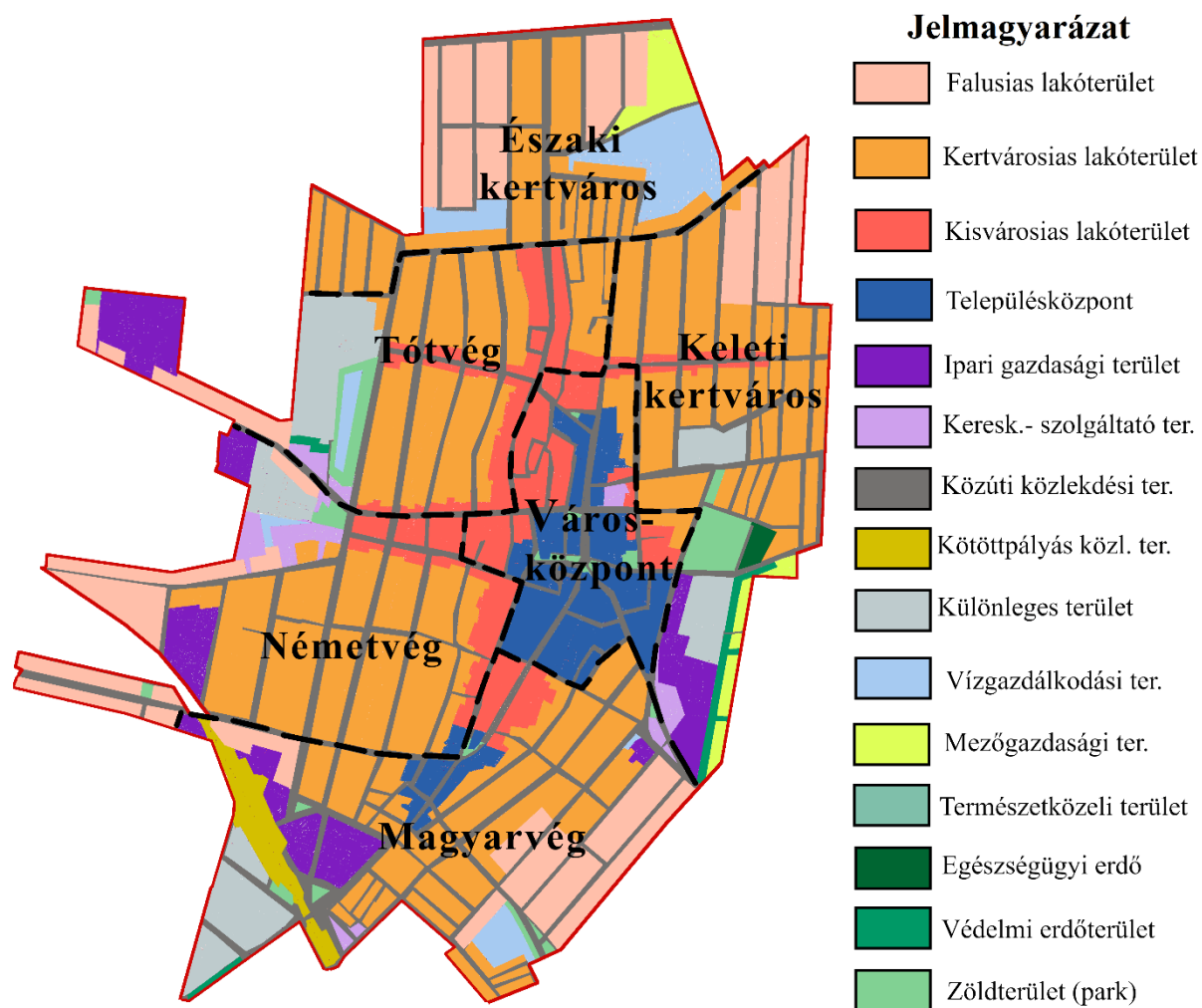
- Történelmi, településmorfológiai hagyományok figyelembevétele
- A városrészben található funkciók (lakó, kulturális, oktatási stb.) hasonlósága
- a városrészek többé-kevésbé olyan egységet testesítsenek meg, amelyek a városfejlődés kitörési pontjai lehetnek
- A város teljes belterületét érintse a lehatárolás, tehát mindegyik belterületrész valamelyik városrészhöz kell, hogy tartozzon. A városrész lehetőség szerint összefüggő legyen, enklávék nélkül.
- A rendezési és szerkezeti tervben foglaltakat, illetve a településszerkezetet egyaránt vegye figyelembe
- Egy-egy városrész esetében főként az azonosságok legyenek meghatározóak, de földrajzi közelség esetén különböző típusú, funkciójú településrészek is egy városrészhöz tartozhatnak. (Ez nagymértékben függ a város fejlődési hagyományaitól, pl. különálló ipari negyeddel, lakóteleppel, munkáskolóniával vagy éppen üdülőövezettel stb. rendelkezik.)
- Fontos gyakorlati szempont volt még továbbá az utcák (telektömbök) szerinti lehatárolás is.

Az azóta eltelt évtized helyzetfeltáró részben részletesen bemutatott társadalmi-gazdasági folyamatait, településfejlesztési intézkedéseit figyelembe véve fontolóra vettük a korábbi lehatárolás érvényességét és úgy találtuk, hogy az akkor meghatározott hét városrész-lehatárolás ma is aktuális.

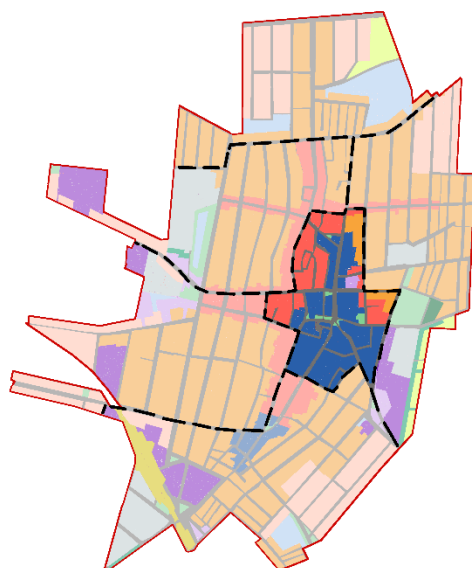
Így tehát a Városmag központi funkcionális szerepkör alapján történő kijelölése és a hagyományos, az egyes nemzetiséghez kötődő területfelosztás képezte a lehatárolás alapját. Az elmúlt évtizedekben északi és keleti irányba bővülő belterület felosztása révén alakult ki a végleges felosztás (54. ábra).

- A hét városrész a következő:
- Városmag
- Tótvég
- Németvég
- Magyarvég
- Északi kertváros
- Keleti kertváros
- Külterület

54. Ábra Mezőberény városrészei, és övezeti beosztása a szabályozási terv alapján

Forrás: Mezőberény belterületi szabályozási terve alapján saját szerkesztés

Városközpont

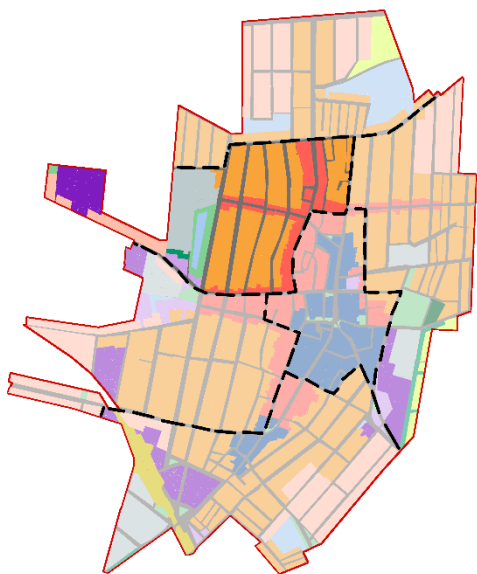
A Városközpontként lehatárolt terület valamivel nagyobb, mint a szerkezeti terv által településközpont övezeti besorolású terület, főként kisvárosi lakóterülettel egészülve ki. A Városközpont tömöríti az igazgatási, oktatási, egészségügyi intézményhálózat döntő többségét. A város főbb kereskedelmi üzleteinek többsége (Tesco, SPAR, Pepco) itt található. Mint az 1.9. fejezetben láttuk, a Városközpont vállalkozássűrűsége igen magas. Mezőberény legjelentősebb középvezetési vállalkozásai közül a BERÉNY-Kenyér Sütőipari és Kereskedelmi Kft.-nek a településrészen van a székhelye.

A városközpont magját a történelmi Németvég központi része alkotja, ami csaknem kezdetektől fogva az egész településnek is központja. A Tótvég centrumát jelentő Luther tér és környéke is természetszerűleg a Városközpont-hoz lett sorolva. A négy berényi templom közül három (két evangélikus, egy katolikus) található itt.

Jellegzetes kisvárosi központ alakult ki a Kossuth téren és környékén, amihez a Petőfi utca felső szakaszának és a Fő útnak a jellegzetes mezővárosi házsorai csatlakoznak, ahol magánházakat és középületeket egyaránt találunk. Az Orlai Petrics Soma Könyvtár, Muzeális Gyűjtemény és Művelődési Központ különböző egységei egymáshoz közel a Fő úton találhatók. A tágas Fő út és Kossuth tér a XX. század közepéig egyúttal piactérként is szolgált, a későbbiekben a közterület egy részét parkosították, zöldterületeket és parkolókat hozva létre. A legutóbbi időkben pedig a körforgalom kialakítására, a hozzátartozó parkosítási munkák elvégzésére került sor. A Kossuth tér mögötti Fortuna tér új épületegyüttese az egykori kisvárosi kereskedő-szolgáltató utcának állítanak emléket. Történetileg a Tótvéghez tartozó alapvetően halmazos Kismester és Nagymester utca környéke földrajzi közelsége révén a Városközpont részét képezi. E régi utcanevek arra utalnak, hogy a korábbi időszakban főként iparosok laktak itt. A kicsiny lélekszámú berényi zsidóközösség is itt építette fel zsinagógáját az 1880-as években, amelyet egyre romló állaga miatt le kellett bontani.

A Városközpont szerves része a több mint kétszáz éves, Wenckheim-Fejérváry-kastély is, amelyet főként klasszicista és copf-empire stílusjegyek jellemeznek. A kastélyhoz tartozó, több utcát érintő parkot 1945 után közterületté alakították vagy ipari területként hasznosították, illetve részben házhelyként felparcellázták. A hatvanas évek közepén itt épült fel Mezőberény első lakótelepe (Kölcsény-lakótelep), amelyik jellegzetes ún. kisvárosi formát öltött az egyemeletes épületekkel, szépen parkosított környezetével. Mezőberényt, – mivel nem szerepelt a kiemelt a települések között, – elkerülte a hetvenes–nyolcvanas évek lakótelep-építési hulláma. A hetvenes évektől azonban az akkori nagyközségben is elkezdődött a településközpont (Kossuth tér és környékének) átalakítása és többszintes házak építése, mely a Békési út városközpont-hoz közeli részétől déli irányban tovább folytatódott és tart napjainkig. Az új piactér és vásárcsarnok is központban kapott helyett új utcanyitás eredményeként.

Összességében elmondható, kisváros élhető, a különböző korok építészeti emlékeit, stílusait többnyire jól ötvöző településközpontot alakított ki. Az utóbbi évtizedben számos fontos fejlesztés történt a városközpont-jelleg erősítése és a szolgáltatás-minőség javítása érdekében (Városháza energetikai fejlesztése, Luther téri iskola energetikai fejlesztése), az itt található közintézmények folyamatos felújítása, karbantartása azonban továbbra is elengedhetetlen. Fontos további feladat a kastély teljes körű felújítása, udvarának parkosítása, valamint a városközpont térburkolat rekonstrukciójának folytatása. A többnyire magántulajdonban levő foghíjak (üres telkek, romházak) városképi szempontból problémát jelentenek. Amennyiben ezek egy része bevonható lenne önkormányzati bérletépítési programba, az erre a problémára is megoldást jelentene, valamint a városrész lakófunkcióit is erősítené.

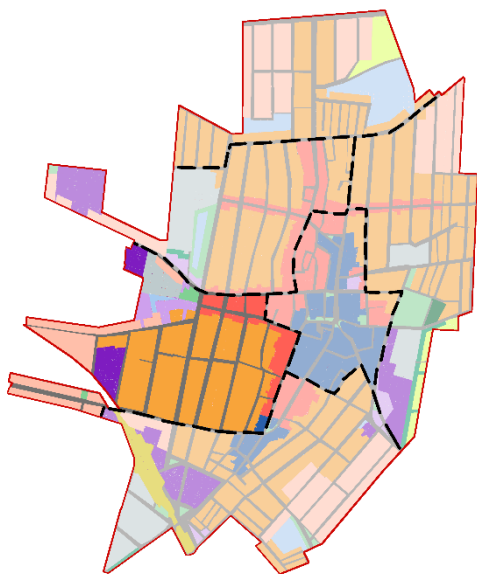

Tótvég

A Tótvég a szlovákok lakta történelmi településrész nagyobbik részét fogja össze. A Tótvég hagyományos központja a Luther tér és környéke volt (ahol a szlovákság által használt evangélikus templom is megépült), ez azonban funkcionális szempontok alapján már a Városközpont részét alkotja. Az észak–déli irányú utcákat a Jeszenszky utca (régiben Tótgát) keresztezi, amelyik a templomot és a Tót temetőt köti össze. A Jeszenszky utca egykori iskolaépületében (Adorján-iskola), amelyet 1990 után kapott vissza az evangélikus egyházközség, gyülekezeti házat, egyházi fenntartású napközi otthont alakítottak ki idők részére, és itt kapott helyet egy ideig a helyi szlovák

kisebbségi önkormányzat és a Mezőberényi Szlovákok Szervezete is, míg a közelmúltban a Gyomai úton vettek új ingatlant, közösségi házat. Az utcanevek közül kettő (Madarász és Jeszenszky) szorosan kapcsolódik a helyi szlovákság történetéhez. A városrészen található Nefelejcs óvodában pedig a gyerekek játékos formában ismerkedhetnek a szlovák nyelv és szokások alapjaival (lásd 1.8. fejezet).

A városrész kellemes lakókörnyezetet biztosít az itt élőknek, kertvárosias és kisvárosias beépítettség egyaránt jellemző. Többnyire tágas porták alkotják az utcákat, amelyek közül néhány (Madarász, Jókai, Hunyadi) még emlékeztet az újratervezést követő évek település-tervezési elrendezésére, és néhány régi építésű lakóházat is találunk, amelyek helyi védelem alatt állnak. Más utcákat (Zrínyi sugár, Thököly, Köröstarcsai út) azonban már mérnöki tervek alapján jelölték ki. Több helyen a szélesebb utcákat kisebb közök, keskeny utcácskák (Könyök, Madár, Pipa, Szív) tagolják. A városrészhez kapcsolódik még a Gyomai út jobboldali külső részének lakóházak övezete is a Téglás utcával együtt, továbbá a Gyomai út külső részén levő egykori MEZŐGÉP gyártelepe, amelyik a rendszerváltást, illetve a privatizációt követően hasonló profillal tevékenykedik Csaba-Berényi Gépgyártó Kft. néven. A cég jelenleg Mezőberény legjelentősebb árbevételű és legtöbb embert foglalkoztató közép vállalkozása. A 46. sz. főút menté az ipartelep bővítésére is alkalmas lehet, amennyiben erre igény mutatkozik. A Tótvéghez kapcsolódik a két evangélikus temető (a Tót temető teljes egésze és a Német temető nagyobbik fele). Mindkét temető rész egyházi tulajdonban van, és önálló kápolnával rendelkezik. Rendszerben tartásukra mindkét gyülekezet gondot fordít, de szükség lenne egy átfogóbb területrendezésre is. A Thököly úttal párhuzamos, hajdani vályogvető gödrökből képződött Hosszú-tó sport és idegenforgalmi célú hasznosítását megkezdte az önkormányzat, a 2020-as évben adták át a partján létesített sportparkot. Ezek a célok összhangban vannak azzal, hogy az említett objektum partján üzemel a város egyik jelentős vendéglátóhelye a Tópart vendéglő, amihez panzió is társul. A városrészi lakosság életminőségének javításához továbbá a közlekedési infrastruktúra fejlesztése is hozzájárulna.

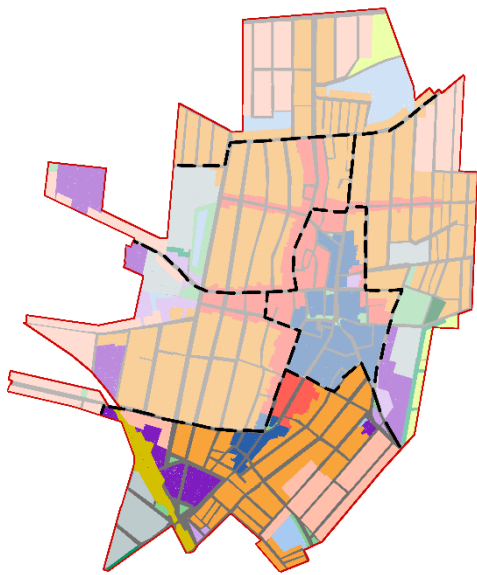

Németség

A kisváros középső részét jelentő Németség centruma egyúttal az egész település centrumává is vált az elmúlt másfél évszázad alatt (és funkciói miatt a Városközpont településrészhez soroltuk). Emellett a református templom környékén a magyarvégi határ kijelölése is kompromisszumot igényelt. A Puskin utca és a Kálvin tér is a már említett gyakorlati szempontok miatt megosztásra került Németség és Magyarvég között. Az így lehatárolt Németség további két egységre különíthető el. A nagyobbik a hagyományos Németséghez tartozó utcák (Puskin páratlan oldala, Deák, Rákóczi sugárút, Mátyás király), amelyeket a nyugat–keleti irányú kisvárosias házsorairól ismert

Luther utca (Németgát) és a Madách utca fog össze. Az utóbbi évtizedek nagyarányú építkezései ellenére is sok lakóházat őriztek meg (korszerűsítve ugyan) a korábbi időszakokból. Az ún. szárazbejárós paraszt-polgári házak éppúgy jellemzők, mint a hagyományos „hosszú” parasztházak a hozzátartozó keresztpépületekkel. Mindkét háztípushoz többnyire nagyméretű telkek tartoznak. Nyomaiban fennmaradtak még a németek által közkedvelt utcai hársfasorok (Deák u., Puskin u.). A berényi németiséghez kapcsolódó egyházi-kulturális intézmények a Városközpont-hoz tartoznak. Ugyanakkor a településrészen található a város egyetlen bölcsődéje, valamint két bennlakásos idősotthon (az egyik önkormányzati és a református) is e településrészben található. A városrész önkormányzati bérlakásállománya kedvező. Ezeket a lakóházakat az ötvenes években, sőt már korábban is „sváb kulákházként” államosították, a többgenerációs épületeket pedig kisebb lakóegységekre tagolták. Az említett házak egyik részét értékesítették, a lakók megvásárolhatták az általuk használt lakásokat, míg néhány továbbra is önkormányzati tulajdont képez (ezen telkek egyikén épült fel az új városi bölcsőde).

A peremrészek a XIX. század második felétől folyamatosan épültek be, legutoljára a hatvanas-hetvenes évektől az Oltványkert utca külső része. Emellett nagyobb ipari területeket is találunk. A Gyomai út déli oldalán található a közel 100 főt foglalkoztató és jelentős árbevételű NETT-FRONT kft. Környezetében több más magánvállalkozás is működik. Nagy területet foglal el az egykori Szövőgyár (PATEX) gyártelepe érdemel említést a vasút mellett. A rendszerváltást követően a más hazai textilgyárakhoz hasonlóan a berényit is felszámolták, területén több vállalkozás talált telephelyet. Közülük is a legnagyobb volt a közel négyszáz főt foglalkoztató kábel-összeszerelő Axe-Tronic Kft., mely néhány év működés után megszüntette tevékenységét. A rendelkezésre álló épületekben kisebb magánvállalkozások működnek. A Németséghez kapcsolódik még a vele szomszédos külterületen két téglagyár. Közülük az egyik működő és közelmúltban tulajdonosváltáson átesett Berényi Téglaiipari Kft., míg a másik gyár már évtizedekkel ezelőtt megszüntette termelését, csak egykori épületei maradtak meg. Összességében a Németség egyrészt kellemes lakóövezet, másrészt a peremterületein elterülő „ipari övezet” barna és zöldmezős beruházásra is alkalmas. A Tótvéghez hasonlóan e városrészhez is három (német evangélikus, római katolikus és zsidó) felekezeti temető tartozik, amelyek részleges rendezést igényelnek. Hasonlóan a Tótvéghez, a közlekedési infrastruktúra fejlesztése szintén javítaná a helyi lakosság életminőségét.

Magyarvég

Sokszínű városrész, amihez a „történelmi” Magyarvég, valamint a hozzá szervesen illeszkedő keleti új osztás és a vasút menti peremterületek tartoznak, a vasúton túli köztemetővel együtt. A régi Magyarvéget a Csabai út és a Petőfi utca alsó része osztja ketté, és a református templom környékén alakult ki a központja. A Kálvin tér és környéke települési alközpont jellegét a Szerkezeti terv is elismeri, és vegyes funkciójú településközpont besorolású övezetként tartja számon. Itt működik a Magyarvégesi Óvoda és a Talentum Református Óvoda is. A Kálvin tér környéke a szociális ellátásban is jelentős szerepet tölt be, azonban az említett okok miatt a Református Idősek Otthona már a Németvéghez lett

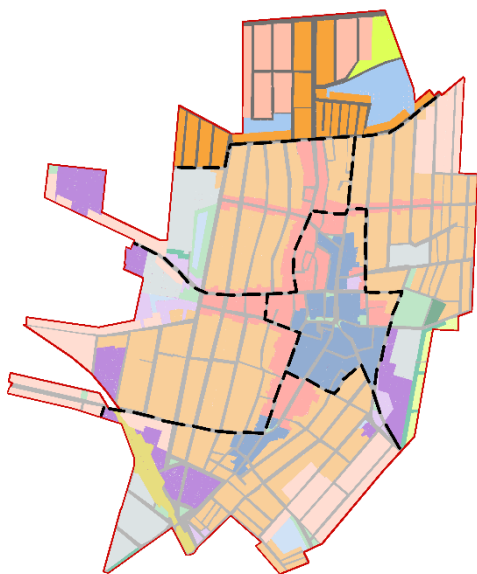
sorolva. A református templom felújításával a Kálvin tér környéke nemcsak a településrész, hanem az egész város kedves színfoltja lett.

A történelmi Magyarvég a XVIII. századtól épült be folyamatosan. A tőle keletre eső házsorokat (a József Attila utca páros oldala, illetve a másik két utca) a húszas-harmincas évektől emelték. A peremterületek közül a Vásárteret a hatvanas évektől parcellázták fel. A lakóházak mellett itt régebbi ipari épületek (két malom) találhatók, továbbá tüzelő- és építőanyag-kereskedés is itt talált telephelyet, valamint más vállalkozások telepedtek itt meg. Az egykori Vásártér vasúthoz közeli részén található a Német pékség.

A jelenlegi belterület déli peremén, a vasút mentén és a Csabai úttól délre az önkormányzat két sikeres TOP pályázat segítségével új ipari területeket hozott létre a jövőbeli beruházók számára. E terület a szerkezeti tervben belterületbe vonandóként szerepel. A település egyetlen minden igényt kielégítő benzinkútja is a városrészben (a Békési út mellett) üzemel.

A Magyarvég peremi részeihez kapcsolódik még az egykori Párizs rész az egykori London résszel együtt. A XX. század közepéig az előbbi a cigány családoknak, az utóbbi pedig főként a különböző időpontokban nehéz élethelyzetbe került különböző etnikumú berényi családoknak szolgált lakóhelyül. A hatvanas–hetvenes években mindkét település házainak többségét újjáépítették, illetve lakóinak más településrészben sokkal kedvezőbb lakhatási feltételeket teremtettek. A kilátástalan életfeltételek között élő népesség azonban főként az elmúlt három évtizedben részben újratemelődött. Az említett két településperemi részt a 2001-es népszámlálási adatok alapján a KSH szegregátumként határozta le, azonban a 2011-es népszámlálás társadalmi és szociális mutatóinak alapján már csak az egykori London rész sorolható a szegregátumok közé.

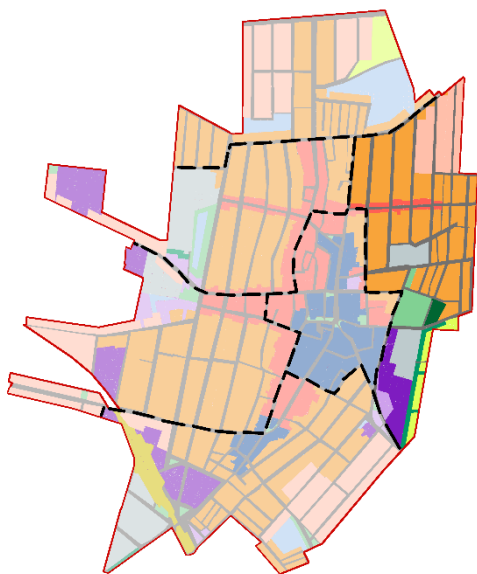
A közúti infrastruktúra fejlesztésén túl a településrész fejlődéséhez leginkább a Magyarvégesi Óvoda fejlesztése, a volt londoni szegregátum területén végzett antiszegregációs beruházások, illetve a belvíz- és csapadékvízvezető rendszer további fejlesztése járulna leginkább hozzá.

Északi kertváros

Mezőberény legfiatalabb része, az elmúlt közel egy évszázad alatt épült be folyamatosan. Az I. világháború idején ugyanis a mai Kinizsi utca jelezte az északi belterületi határt, azon túl mindössze csak a régi Tót temető terült el. Az első utcák a Köröstarcsára vezető út két oldalán (Szent János, Kérhalom, illetve Dózsa utca) épültek. Ezt az északi községrészt nevezték el még a két világháború közötti időszakban Újtelepnek, amihez a negyvenes évek elejétől az ONCSA-telep (Újtelep u.) házai illeszkedtek. A hatvanas évek második felében cigánytelep (Párizs rész) felszámolásakor épültek a Gárdonyi és a Rózsa utca házai. A hetvenes évek legelején készültek el a Kinizsi utcai temető helyén

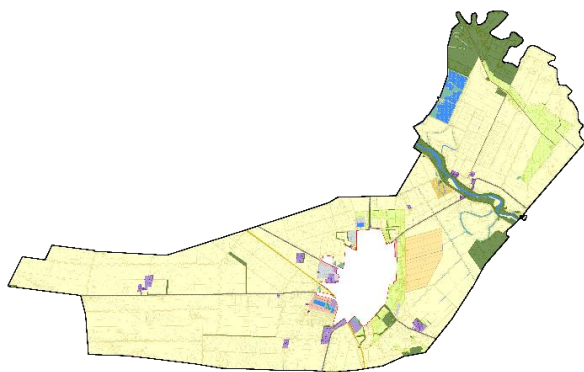
kialakított új utcák házai, míg a Köröstarcsai út két oldalán elterülő legelő beépítésére a hetvenes évek elejétől került sor. Végül a hetvenes évek elejétől-közepétől a Thököly úttól északra mértek ki új telkeket. Legutóbb a Vészto úti bérakások készültek el. Intézmény alig található itt. A Kinizsi utcai Csiribiri Óvoda (egykori Klebelsberg iskola épülete) a Freinet szellemű pedagógiai szemlélet alkalmazásával a hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatásában ért el kimagasló eredményeket. A Kérhalom utcán működik a cigány közösségi ház. A településrész fekvése kedvező, a 47. sz. főút halad rajta keresztül. Mellette keleti irányban fekszik a Medvefejes-tó, ami szikes jellege miatt ex-lege védett terület. Számos ritka madár talál itt fészkelőhelyet, illetve pihen meg itt a tavaszi és őszi madárvonuláskor. Összesített mutatói – a demográfiait kivéve – a városrészek közül a legkedvezőtlenebbek, és ez a megállapítás érvényes az infrastruktúra kiépítettségére is. A város legnagyobb kiterjedésű és népességű szegregátuma is itt alakult ki, mintegy újratermelődött a korábbi kilátástalan élethelyzet. Mind a 2001-es, mind a 2011-es adatok alapján szegregátumként van nyilvántartva. Az élet- és lakásviszonyokban megnyilvánuló elesettség felszámolása, mérséklése elengedhetetlen. A lakosság jólétének javításához hozzájárulna továbbá a Csiribiri Óvoda fejlesztése, és a közlekedési infrastruktúra állapotának javítása. A Medvefejes-tó rehabilitációja pedig erősítené a városrész természeti értékek megőrzésében, rekreációban betöltött szerepét.

Keleti kertváros

Az Északi kertvároshoz hasonlóan e településrész is relatíve fiatal, utcái pedig nyugat–keleti irányban fiatalodnak. A nyugati oldala még a XIX. század második felében épült be. Döntő változást azonban az I. világháború utáni parcellázások jelentettek, amikor is a Martinovics utca páratlan oldalától a régi Szénáskert utcáig osztották ki a telkeket. Itt épültek fel az ún. Tisztviselő-telep (Liget tér páratlan oldala, Röntgen u.) házai is. Az ötvenes évek végétől a Városcsúponthoz sorolt kastélykert egy része, a hatvanas évek végétől pedig a Szénáskert utca mintegy kétharmada került beépítésre, kis részben az akkori antiszegregációs program keretében kaptak egybeként telket és

önálló házépítési lehetőséget az egykori London részen és Párizs részen élő családok. A nyolcvanas években egybeként az újonnan kialakított Kereki utca sorházai készültek el, majd a Kunhalom utcai telkek kimérésére került sor, végül a Sport utcai önkormányzati bérlakás együttes zárja a beépítés sorrendjét. Távolati tervként szerepel a Kereki utca meghosszabbítása és a falusias lakóterület bővítése. Összességében kertvárosias és falusias lakóövezet egyaránt jellemző e városrészre. A településrész sajátossága, hogy a városi zöldterületek nagyobb része itt található. A Városcsúponthoz néhány percre alakították ki közel száz évvel ezelőtt a mai Városi liget elődjét, az akkori községi ligetet, amelyet uniós pályázat segítségével újjáépítettek meg, és így a tavaszi-nyári-őszi városi rendezvények méltó helyszínévé vált. A ligettől nem messze nyitotta meg kapuit mintegy nyolcvan évvel ezelőtt a strand (Kálmán Fürdő). Ugyancsak ide koncentrálódik a helyi sportélet is (sportpálya és létesítményei). A Hajnal utca bal oldalán pedig a volt Faipari Szövetkezet üzemi területe található. Ez az ipari terület a szövetkezet megszűnte után sokáig kihasználatlan volt. Azonban egy régebbi malomépület és a volt szolgálati lakások lebontásával (Winter-malom), a használható épületek megtartásával egy kisebb ipartelep alakult ki ezen a területen, több magán vállalkozásnak adva helyet. Itt működik Mezőberény jelenleg második legnagyobb árbevételű és foglalkoztatotti létszámú közép vállalkozása, a Kolozsi József Kereskedelmi és Gépipari kft., a Família térszövetkezet, valamint a FÁBAFÉM Ipari és Kereskedelmi Kft. A város TOP pályázat keretében tovább bővítette itteni ipari területeit. Az ipari üzemek mellett a városi Penny Market is itt található. Az elkövetkezendő évek fejlesztései a terület rekreációs funkcióinak erősítését célozzák, így napirenden van a Kálmán Fürdő bővítése, korszerűsítése, a városi liget és benne a Madarak Házának fejlesztése. Részben már megvalósult a sportpálya-rekonstrukció: lelátó korszerűsítése, öltözők felújítása, műfüves pálya kialakítása, a tenispályák korszerűsítése.

Küllerület

Az 1960-70-es évektől a tanyafelszámolás eredményeként a külterületnek, mint lakóhelynek a jelentősége fokozatosan csökken. A 2011-es népszámlálás 276 főnyi lakónépességet számlált össze. A belterülettel szembeni eltérés leginkább az itt lakók alacsonyabb foglalkoztatási mutatóiban és alacsonyabb iskolai végzettségében

jelentkezik, főként pedig a lakások alacsony komfortfokozata szembetűnő.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése eredményként kialakult mezőgazdasági telephelyek, a volt tsz-majorok, állami gazdasági központok (Kettőskút, Rákóczi-major, Wagner-tanya, Blanka-major, Braun-tanya, Rókás) többségét privatizálták. Ezek egy részét jelenleg is mezőgazdasági célokra hasznosítják, más részük funkcióváltáson esett át (építőipari telephelyek). Akadnak azonban romló állagú és környezetű, újrahasznosításra váró épületegyüttesek is (pl. a Blanka-major). A gazdálkodók külterületi telephely-létesítése (tanya a hozzátartozó gazdasági épületekkel) részben megoldatlan, főként az infrastruktúra hiánya miatt.

A legnépesebb külterületi lakott hely az Ókert (2011: 123 fő), közvetlen a város belterületéhez kapcsolódva. E határrész infrastruktúrája (víz, villany, szilárdburkolatú út) részben kiépült. Hosszabb távon az önkormányzat az Ókert belterületbe vonását tervezi. Az itt kijelölt falusias beépítésű övezet, az itt található bányatavak körül kialakított zöldövezetekkel együtt kedvező lakókörnyezetet biztosítana.

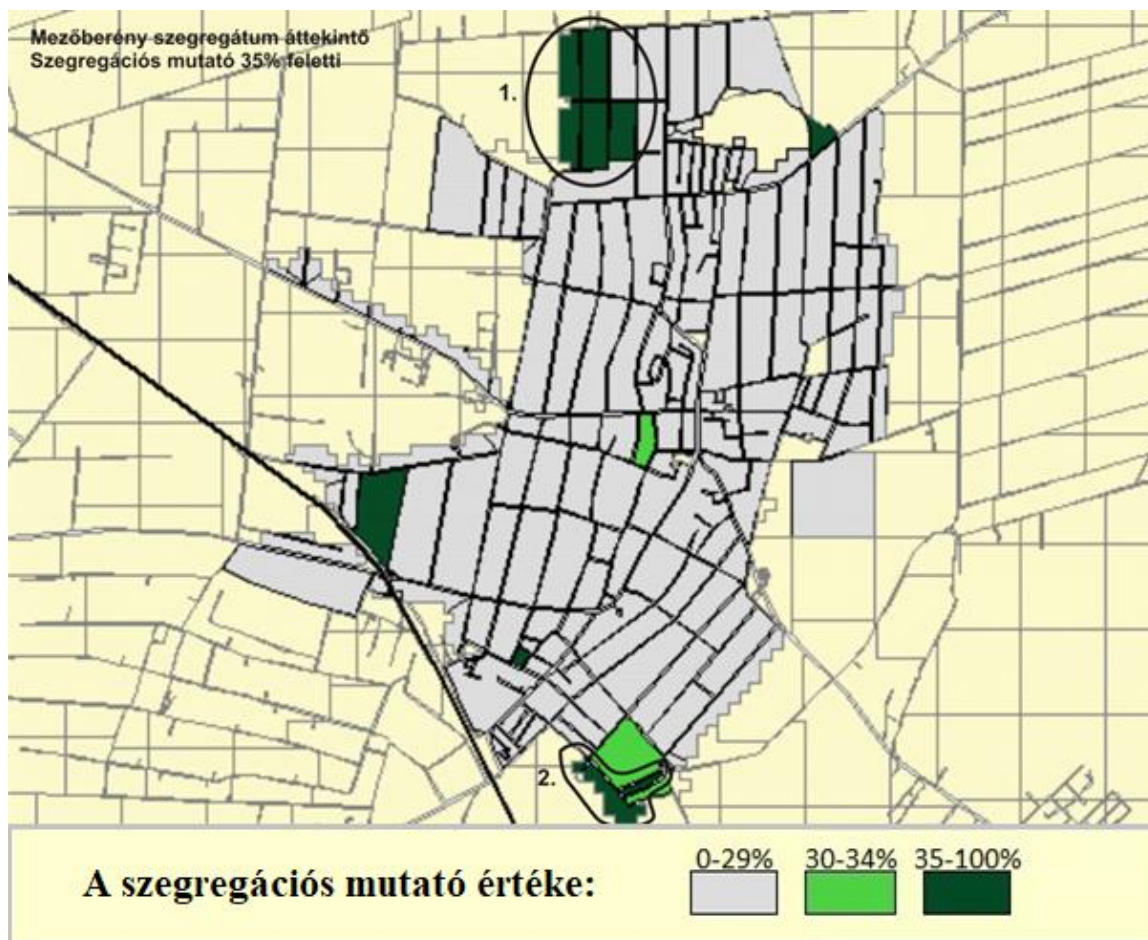
A másik külterületi hely, amelyik említést érdemel, és a fejlesztési területek között szerepe, a Laposi kert, e korábban zártkertként, illetve részben szőlős- és gyümölcsöskertként számon tartott, a belterület keleti oldalához közeli, mintegy 400 hektárnyi kertség. A kertek harmadához-negyedéhez különböző állagú és alapterületű hétvégi ház, téliesített lak vagy „kunyhó” is tartozik. A tulajdonosok egy része (elsősorban nyugdíjasok) a nyári hónapokban hosszabb-rövidebb ideig életvitelszerűen itt él. Megfigyelhető továbbá az a kedvezőtlen jelenség is, hogy a helyi társadalomból kiszorult, munkanélküli, főként egyedülálló személyek közül is többen itt rendezkednek be életük folytatására, egy-egy házikót vásárolva vagy bérelve maguknak. A korábbi önkormányzati felmérések szerint számuk 15–20 körül alakul. A Laposi kert alapinfrastruktúrája (villany, szilárdburkolatú út) a tulajdonosok összefogásával (villany), illetve önkormányzati támogatással is (szilárd burkolatú út) részben kiépült. A vizet a tulajdonosok saját fűtőközből nyerik, szerencsés lenne, ha a külterületi részekben is minél hamarabb és minél szélesebb körben kiépülne az ivóvíz hálózat. A Boldisháti-holtág, mint üdülőövezetnek a kiépítése évtizedek óta folyamatban van. Az önkormányzat üdülőtellek értékesítésével segíti e folyamatot, az infrastruktúra kiépítése is folyamatban van. Bár az elmúlt időszakban a hétvégi telkek piaca inkább a kínálati volt, mint keresleti, mégis a jövőre gondolva az idegenforgalom fejlődése szempontjából hasznos a Kettős-Köröshöz kapcsolódó „üdülőövezet” kiépítése, fejlesztése. A folyó egyéb irányú további hasznosítása is megfontolandó, a szerkezeti tervben szerepel egy kishajókikötő létesítése a Vésztői úti híd

mellett. A rekreációs kihasználást segítené egy bicikliút létesítése a városközpont és a Vésztői út Kettős-Körösig tartó szakasza között. Ugyancsak a Kettő-Köröshöz kapcsolódik a Bélmegyer fele vezető közút és a folyón átívelő közúti híd felújítása, karbantartása. A Csabai úti ipartelep további kiépítése, bővítése is érinti a külterület fejlesztését.

3.3.2. A szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett területek lehatárolása, térképi ábrázolása és helyzetelemzése (potenciális akcióterületek)

A 2011-es népszámlálás adatai alapján elvégezték a településen található szegregátumok lehatárolását (KSH). A lehatárolás a 314/2012-es Kormányrendelet 10. mellékletében meghatározott szegregációs mutató alapján történt. Eszerint olyan területileg egybefüggő lakótömbök tekinthetők szegregátumnak, amelyekre együttesen jellemző, hogy a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15–59 év) belül eléri, illetve meghaladja az adott településtípusokra vonatkozó határértéket. A Kormányrendelet alapján a 2000 főnél népesebb városok és községek esetében azokat területeket tekintjük szegregátumnak, ahol szegregációs mutató értéke nagyobb vagy egyenlő, mint 35% és a lakónépességük eléri az 50 főt. A 30-35% közötti szegregációs mutatójú területek szegregáció szempontjából veszélyeztetett területeknek számítanak.

55. ábra: A szegregációs mutató értéke és KSH által a lehatárolt szegregátumok

Forrás: KSH adatbázis, 2011.évi népszámlálási adatok

A fentiek alapján a KSH a 2011-es népszámlálási adatok felhasználásával 3 szegregátumot azonosított Mezőberényben (55. ábra). (A KSH által készített térkép csak a belterületen található szegregátumokat jeleníti meg). A három azonosított szegregátum a következő:

1. szegregátum: Északi kertváros nyugati pereme (Körgát utca- Szent János utca- Malom utca- Kérhalom utca- Nádas utca- Szent János utca- Névtelen utca- Belterületi határ)
2. szegregátum: Magyarvég déli része, volt London (Fürjes utca- Belentai út- Szivárvány utca- Zöldfa utca délnyugati oldala- Belterületi határ)
3. szegregátum: Ókert (külterület)

A KSH elkülönítette a szegregátumokkal összefüggő, szegregációval veszélyeztetett területeket is (szegregációs mutató 30-35% közötti). Ez az 1. és a 3. szegregátum területén nem változtat, de a 2. szegregátum esetében a már ténylegesen szegregátumnak tekinthető területekhez (szegregációs mutató értéke 35% fölötti) további szegregációval veszélyeztetett területek kapcsolódnak.

Ezért a szegregátumok és szegregációval veszélyeztetett területek tárgyalásánál az 1. és a 3. szegregátumot (Északi kertváros, Ókert) csak egyszer mutatjuk be, míg a 2. szegregátum esetében a tényleges szegregátum és a szegregációval veszélyeztetett terület jellemzőit is bemutatjuk (32. táblázat).

32. táblázat: az azonosított szegregátumok és szegregációval veszélyeztetett területek 314/2012-es Kormányrendelet által meghatározott módszer szerint

Mutató megnevezése	Mezőb. össz.	1. szegr.	2. szegr. 30% felett	2. szegr. 35% felett	3. szegr. Ókert
Lakónépesség száma	10.632	435	150	60	123
Lakónépességen belül 0-14 évesek aránya	14,9	30,6	21,3	15,0	11,4
Lakónépességen belül 15-59 évesek aránya	61,2	58,4	75,3	80,0	60,2
Lakónépességen belül 60-X évesek aránya	23,9	11,0	3,3	5,0	28,5
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	17,8	68,5	45,1	45,8	52,7
Felsőfokú végzettségűek a 25 éves és idősebb népesség arányában	11,2	1,4	0,0	0,0	0,0
Lakásállomány (db)	4.519	121	49	24	78
Alacsony komfort fokozatú lakások aránya	14,6	54,5	46,9	50,0	74,4
Rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	46,1	79,1	66,4	68,8	71,6
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel	12,6	57,5	35,4	39,6	44,6

Az 1. szegregátum társadalmi mutatószámai a 2011-es népszámlálás adatainak tükrében:

A szegregációs mutató (legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül) értéke az érintett területen 35% feletti és a területen élő népesség száma eléri az 50 főt:

- A mezőberényi teljes lakónépesség 4 %-a él a Körgát utca - Szent János utca - Malom utca - Kérhalom utca - Nádas utca - Szent János utca - Névtelen utca - Belterületi határokon belül (56. ábra). Ez 435 főt jelent, ahol 30,6%-a 14 évnél fiatalabb, 11%-uk 60 évnél idősebb.
- A 8 osztályt vagy kevesebbet végzettek aránya az aktív korúak körében 68,5%. Felsőfokú végzettséggel a 25 évesnél idősebbek 1,4%-a rendelkezik.
- Ez összesen 121 darab lakást jelent, ennek több, mint a fele 54,5%-a alacsony komfort fokozatú lakást jelent.
- A rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül 79,1%. Legfeljebb általános iskolai végzettséggel és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül 57,5%. A foglalkoztatottak aránya az aktív korúakon belül minden 5. ember, vagyis 20,3%.
- Az alacsony presztízsű foglalkozást végzők aránya 81,5%, míg a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül 77,2%.
- A munkanélküliségi ráta nagyon magas: 45,5%, melyből a tartós munkanélküliek aránya, vagyis legalább 360 napos munkanélküliség jellemzi: 20,2%.
- Az olyan háztartások aránya, ahol nincs foglalkoztatott: 60,7%.
- A komfortnélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya 55,3%. A lakások zöme túlszűfolt, és jelentős infrastrukturális hiányok is vannak. Az egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül: 16,7%.

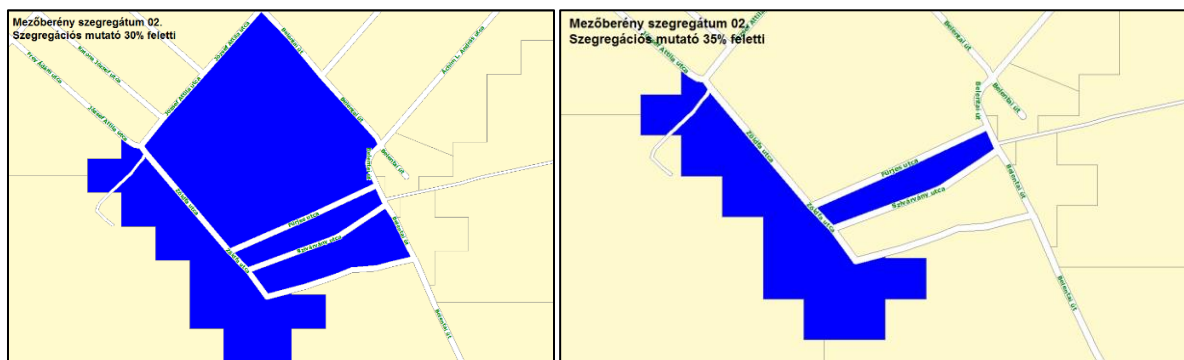
Összesen 121 lakás soroltatott ide, ezek az 1960-as évek végén, 1970-es évek első felében épültek. A hajdan a Magyarvég déli peremén található Párizs telep felszámolásakor a telep lakóinak egy része itt jutott lakásokhoz. Bár folyamatos a kiköltözés a területről, a lakások zöme túlszűfolt, sőt egyre zsúfoltabb. A szegregátum jelentős infrastrukturális hiányokkal rendelkezik, különös tekintettel a szennyvízhálózatra. Azonban a várható alacsony rákötési hajlandóság miatt a kiépítés egyelőre nincs napirenden. A szennyvíz esetében van önkormányzati program a gyűjtésre és ártalmatlanításra. A házak állaga legtöbb esetben rossz, a kertek pedig elhanyagoltak.

A szegregátum esetében fennáll – az eddigi önkormányzati erőfeszítések ellenére – a térbeli növekedés veszélye. Az elmúlt évtizedek tapasztalatai szerint az alacsony státuszú, túlszűfolt utcákban lévő épületekből kimozduló népesség – elsősorban pénzügyi okok miatt – előnyben részesítette a környező utcákban, főleg a Szent János és a Kérhalom utcákban megüresedett telkeket, rosszabb állagú lakóépületeket. A folyamatot csak aktív önkormányzati politikával lehet megállítani.

A szegregátumban élők helyzetének javításához hozzájárulhat a piacképes hiányszakmák elsajátításához szükséges képzések folyamatos biztosítása. Az önkormányzat saját eszközeivel segíthet abban, hogy minél többen éljenek a kínálgató lehetőségekkel (információk terjesztése az elérhető képzésekről, tanfolyam díjának átvállalása, ösztönzők a képzés elvégzésére). A jelenleg gondozatlan kiskertek és foghíjtelkek háztáji gazdálkodás céljára történő bevonása (a felhalmozódott hulladék elszállításával egybekötve) szintén előremutató lenne. A Városi

Humánsegítő és Szociális Szolgálat tevékenysége szintén segíthet a további leszakadás megakadályozásában. Az Északi Kertvárosban működő Csiribiri Óvoda képességbontakoztató pedagógiai programjával segíti a szegregátumból érkező a hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatását. A Mezőberényi Cigány Nemzetiségi Önkormányzat által szervezett sport és kulturális rendezvények szintén hozzájárulnak a cigány gyerekek és fiatalok korai integrálásához.

57. ábra: Mezőberény 2.-es számú szegregációval veszélyeztetett területe (bal) és szegregátuma (jobb) Magyarvég városrészben

Forrás: KSH adatbázis, 2011. évi népszámlálási adatok

A 2. szegregátum és szegregációval veszélyeztetett terület társadalmi mutatószámai a 2011-es népszámlálás adatainak tükrében:

A szegregációs mutató (legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül) értéke az érintett területen 30% feletti és a területen élő népesség száma eléri az 50 főt:

- A mezőberényi teljes lakónépesség 1,4%-a él a József Attila utca - Belentai út - Névtelen utca - Zöldfa utca - mindkét oldala határokon belül. Ez 150 főt jelent, ahol 21,3%-a 14 évnél fiatalabb, 3,3%-uk 60 évnél idősebb.
- A 8 osztályt vagy kevesebbet végzettek aránya az aktív korúak körében 45,1%. Felsőfokú végzettséggel a 25 évesnél idősebbek közül senki nem rendelkezik.
- Ez összesen 49 darab lakást jelent, ennek közel a fele 46,9%-a alacsony komfort fokozatú lakást jelent.
- A rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül 66,4%. Legfeljebb általános iskolai végzettséggel és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül 35,4%. A foglalkoztatottak aránya az aktív korúakon belül minden 3. ember, vagyis 33,0%.
- Az alacsony presztízsű foglalkozást végzők aránya 78,9%, míg a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül 63,3%.
- A munkanélküliségi ráta magas: 30,9 %, melyből a tartós munkanélküliek aránya, vagyis legalább 360 napos munkanélküliség jellemzi: 9,1%.
- Az olyan háztartások aránya, ahol nincs foglalkoztatott: 40,4%.
- A komfortnélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya 43,5%. A lakások zöme túlszűfolt, és jelentős infrastrukturális hiányok is vannak. Az egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül: 30,4%.

A 2. szegregátum társadalmi mutatószámai a 2011-es népszámlálás adatainak tükrében:

A szegregációs mutató (legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül) értéke az érintett területen 35% feletti és a területen élő népesség száma eléri az 50 főt:

- A mezőberényi teljes lakónépesség 0,56%-a él a Fürjes utca- Belentai út- Szivárvány utca- Zöldfa utca délnyugati oldala- Belterületi határon belül. Ez 60 főt jelent, ahol 15,0%-a 14 évnél fiatalabb, 5%-uk 60 évnél idősebb.
- A 8 osztályt vagy kevesebbet végzettek aránya az aktív korúak körében 45,8%. Felsőfokú végzettséggel a 25 évesnél idősebbek közül senki nem rendelkezik.
- Ez összesen 24 darab lakást jelent, ennek közel a fele 50%-a alacsony komfort fokozatú lakást jelent.
- A rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül 68,8%. Legfeljebb általános iskolai végzettséggel és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül 39,6%. A foglalkoztatottak aránya az aktív korúakon belül minden 3. ember, vagyis 30,6%.
- Az alacsony presztízsű foglalkozást végzők aránya 80,0%, míg a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül 60,0%.
- A munkanélküliségi ráta magas: 37,5%, melyből a tartós munkanélküliek aránya, vagyis legalább 360 napos munkanélküliség jellemzi: 12,5%.
- Az olyan háztartások aránya, ahol nincs foglalkoztatott: 47,8%.
- A komfortnélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya 47,8%. A lakások zöme túlszűfolt, és jelentős infrastrukturális hiányok is vannak. Az egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül: 39,1%.

E Magyarvég déli peremén található szegregátum a hajdani Londonnak nevezett telep területén található, amit a vegyes etnikai összetételű, de zömmel nehéz élethelyzetű berényiek lakhelyéül szolgált. A hatvanas-hetvenes években a telep házainak többségét újraépítették, illetve a korábbi lakók egy részének más városrészekben biztosítottak kedvezőbb szállást. Mint azonban láttuk, a hátrányos helyzetű lakosság a korábbi erőfeszítések dacára a rendszerváltás negatív folyamatainak következményeként újratermelődött a területen. Ennek is köszönhető, hogy a szegregátumban és szegregációval veszélyeztetett területen vegyesen találunk (egymás társaságában) jobb és rosszabb állapotú ingatlanokat. A terület legnagyobb problémáját azok a 30-40 m²-es, részben életveszélyes állapotú házikók jelentik, amelyek emberi lakhatásra alkalmatlanok, mégis gyakran fiatal családok laknak bennük gyermekeikkel. Az épületek alapvetően nem hozhatók rendbe, bár a benne lakók időszakosan igyekeznek alapvető felújításokat elvégezni rajtuk (tapasztás, festés stb.). A szegregátum infrastruktúrája hiányos, a belterület kettőből az egyik burkolatlan útja is itt van (Fürjes utca), mert a helyiek nem tudtak még jelképes hozzájárulást sem vállalni az aszfaltozáshoz.

A terület vegyes lakossága esélyt jelenthet a hátrányos helyzetből való kitörésre: a három szegregátum közül itt látszik a legnagyobb esély arra, hogy egy vállalkozóvá válást segítő pilot program megvalósuljon, ami siker esetén adaptálható lehet a másik két szegregátumban is. A Magyarvég déli részén megvalósuló, illetve tervezett ipari terület bővülés szintén pozitív hatással lehet a szegregátumra, oldhatja közúti elzártságát, illetve közeli munkalehetőségeket jelentene.

Pozitív fejleményt jelent, hogy a közeli, a 2001-es népszámlálás alapján szegregátumok közé tartozó Csabai út-Nyárfa utca és Frey Ádám utca által határolt tömbök (volt Párizsrész) a 2011-es népszámlálás adatai alapján már nem minősültek szegregátumnak.

A 3. szegregátum társadalmi mutatószámai a 2011-es népszámlálás adatainak tükrében:

A szegregációs munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül) értéke az érintett mutató (legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres területen 35% feletti és a területen élő népesség száma eléri az 50 főt:

- A mezőberényi teljes lakónépesség 1,15%-a él az Ókerti, külterületi határokon belül. Ez 123 főt jelent, ahol 11,4%-a 14 évnél fiatalabb, 28,5%-uk 60 évnél idősebb.
- A 8 osztályt vagy kevesebbet végzettek aránya az aktív korúak körében 52,7%. Felsőfokú végzettséggel a 25 évesnél idősebbek közül senki nem rendelkezik.
- Ez összesen 78 darab lakást jelent, ennek közel a 2/3-a, 74,4%-a alacsony komfort fokozatú lakást jelent.
- A rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül 71,6%. Legfeljebb általános iskolai végzettséggel és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül 44,6%. A foglalkoztatottak aránya az aktív korúakon belül minden 3. ember, vagyis 27,3%.
- Az alacsony presztízsű foglalkozást végzők aránya 78,3%, míg a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül 71,5%.
- A munkanélküliségi ráta magas: 34,3%, melyből a tartós munkanélküliek aránya, vagyis legalább 360 napos munkanélküliség jellemzi: 11,4%.
- Az olyan háztartások aránya, ahol nincs foglalkoztatott: 68,9%.
- A komfortnélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya 73,7%. A lakások zöme túlszűfolt, és jelentős infrastrukturális hiányok is vannak. Az egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül: 43,9%.

Az Ókert külterület a város belterületét nyugatról határolja, a Szarvasi út és a Csabai út között található, Mezőberény legnépesebb külterülete. Az Ókerti tanyák korábban részben önellátók voltak, tanyasi iskola is épült, amelyek a rendezvények színterei is voltak, de a II. világháború utáni változások hatására számuk folyamatosan csökkent, nagy részüket lebontották, lakóik nagy része belterületre költözött. A terület infrastrukturális hátránya igen nagy, ma is előfordulnak tanyák, amelyek nem rendelkeznek elektromos hálózati bekötéssel, az infrastrukturális hálózat többi eleme (pl. külterületi utak) is fejleszthető lenne. Az önkormányzatnak az a hosszú távú célja, hogy az Ókert településrészt belterületbe vonja, és az itt található bányatavak körül kialakított zöldövezetekkel tarkított falusias beépítésű lakókörnyezetet hozna létre, az itt élő eredeti lakosság helyzetében is javulást hozhatna.

Összességében mindhárom szegregátumban a hosszú távú stratégiai cél a felnövekvő generációk jelenleginél erőteljesebb integrálása a többségi társadalomba. Ennek egyik legfontosabb területe az oktatási és képzési szint, a tudás presztízsének emelése.